

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

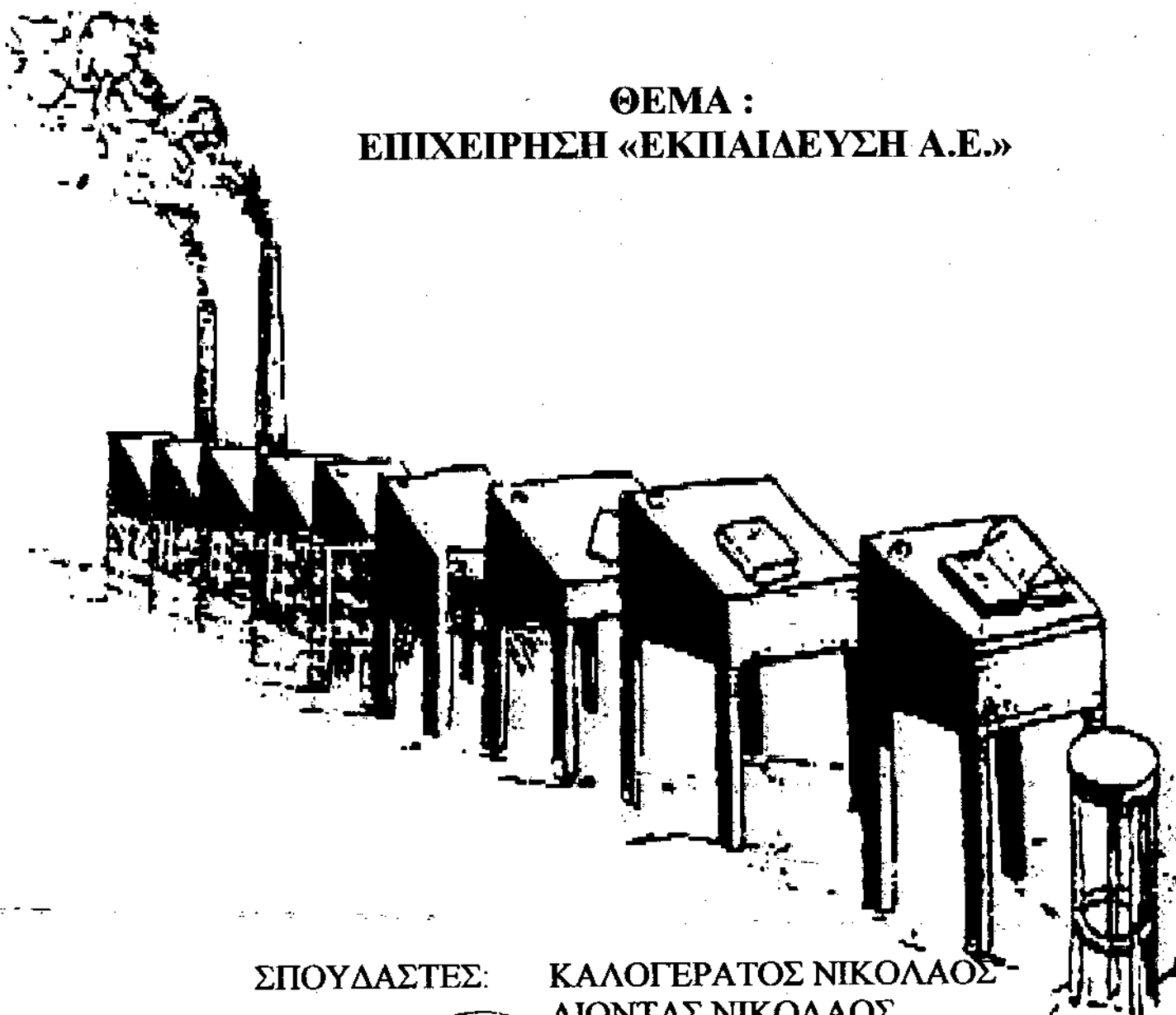
Σ.Δ.Ο.

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑ

ΘΕΜΑ :
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε.»

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΚΑΛΟΓΕΡΑΤΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΛΙΟΝΤΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ
ΜΠΙΟΖΙΚΗΣ ΣΥΜΕΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

Συντομογραφίες :

Τ.Ε. : Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Τ.Ι : Τριτοβάθμιο Ίδρυμα

Ε.Ι : Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

Δ.Π.Σ : Διπλώματα Προχωρημένων Σπουδών

Μ.Δ.Ε. : Μεταπτυχιακά Διπλώματα Ειδίκευσης

Δ.Δ : Διδακτορικό Δίπλωμα

Ευχαριστίες

ευχαριστούμε τους

κ. Σ. Μαυρουδέα καθηγητή του τμήματος
οικονομικών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας,
τον **κ. Α. Ασπράγκαθο** καθηγητή του τμήματος
Ηλεκτρολόγων / Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών
τον **κ. Ν. Σάμαρη** καθηγητή του τμήματος
μαθηματικών του Πανεπιστημίου Πατρών για την
παραχώρηση πολύτιμου πληροφοριακού υλικού
ευχαριστούμε την **κ. Θ. Παπαδάτου** για την
συνεργασία και την επιμέλεια της πτυχιακής καθώς και
την αμέριστη συμπαράσταση της.

1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- 1.1 ΣΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
- 1.2 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
- 1.3 ΤΑ «ΕΡΓΑΛΕΙΑ» ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.
- 1.4 Η ΜΕΘΟΔΟΣ

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- 2.1 ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ
- 2.2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
- 2.3. Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ

2.3.1 Η τοποθέτηση της Τ.Ε. μέσα στην ιστορική πορεία εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών

- 2.4 Η ΔΙΑΔΟΧΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

3. ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΚΟΛΕΓΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ Τ.Ε.

- 3.1 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ .

3.1.1 Τα ακαδημαϊκά ιδρύματα στον φεουδαλικό κόσμο.

- 3.2 ΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

3.2.1 τα πρώτα αστικά ακαδημαϊκά ιδρύματα

3.2.2 τα χαρακτηριστικά της ΤΕ στην πρώιμη αστική κοινωνία

3.2.3 η πρώτη ανασυγκρότηση της ΤΕ

3.2.4 η αναδιάρθρωση στα δεδομένα της σύγχρονης πραγματικότητας

4. Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

4.1 Η ΒΑΣΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ - ΤΑ ΤΡΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

- 4.1.1 η επιστήμη ως κυρίαρχη γνωσιακή συγκρότηση
 - 4.1.2 η καλλιέργεια της επιστήμης σε διακριτούς χώρους στα ΤΙ και τα είδη της επιστημονικής γνώσης
 - 4.1.3 ΤΕ η κορυφή της έξω-παραγωγικής εκπαίδευσης
- ### 4.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
- 4.2.1 η σχέση επιστήμης / ΤΕ.- παραγωγής
 - 4.2.2 η επίδραση της ΤΕ στη δημιουργία λειτουργικών (κοινωνικών και εργασιακών) διαχωρισμών- ο καταμερισμός εργασίας
 - 4.2.3 ρόλοι της ΤΕ

5 ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΟΧΕΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ

- 5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ
- 5.2 ΠΕΡΙΟΔΟΛΟΓΗΣΗ: ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ.
- 5.3 ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΥΝ -ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΟΥΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ -ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
- 5.4 ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ
- 5.5 ΤΟ ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΟ-ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟ ΣΤΑΔΙΟ
- 5.6 ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΣΤΑΔΙΟ

6. Η Τ.Ε. ΚΑΙ ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ

- 6.1 ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΘΕΜΑ.
- 6.2 ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΔΙΑΚΡΙΤΕΣ «ΕΠΟΧΕΣ» ΤΗΣ Τ.Ε.
 - 6.2.1 Η Ερασμιακή
 - 6.2.2 Δημόσια-κρατική Τ.Ε

7. Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε.

- 7.Α Η ΤΕ ΣΤΟΝ ΑΣΤΕΡΙΣΜΟ ΤΟΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ
- 7 .Α.1 ΚΟΙΝΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΚΕΧΑΕ)
 - 7.Α.1.2 συνοδοί μπολόνια και Πράγα
 - 7.Α.1.2.1 ερμηνεία της υλοποίησης της μπολόνια-Πράγα
 - 7.Α.1.2.2 η δομή των δυο κύκλων
 - 7.β.1.2.2.1 πρώτος κύκλος

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

7.β.1.2.2.2 δεύτερος κύκλος

7.A.2 ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΤΕ

7.A.2.1 εισαγωγή

7.A.2.2 Η κατάσταση στην διάρθρωση ΤΕ Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ

7.A.2.3 Για τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ (ΟΟΣΑ)

7.A.2.4 ΤΕΙ (παρελθόν- παρόν - μέλλον).

7.A.2.5 Μια ερμηνεία του νόμου για τη διάρθρωση της ΤΕ

7.A.3 ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.(ΕΠΕΑΕΚ)

7.A.3.1 εισαγωγή

7.A.3.2 ΕΠΕΑΕΚ II ο 2ος Άξονας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

7.A.3.3 Εκπαίδευση στην Επιχειρηματικότητα

7.A.3.3.1 προώθηση της επιχειρηματικότητας μέσα από την εκπαίδευση στην Ελλάδα

7.A.3.3.2 παρουσίαση των δράσεων ΕΠΕΑΕΚ για την επιχειρηματικότητα στη τριτοβάθμια εκπαίδευση

7.A.3.3.3 Η υποστήριξη επιχειρηματικών ιδεών μέσα από τις δομές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

7.A.3.4 Οι στόχοι του ΕΠΕΑΕΚ. Μια διαφορετική αποτίμηση

7.A.3.5 Επιστημοποίηση του συστήματος πίστωσης και ανταλλαγής διδακτικών μονάδων.

7.A.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

7.A.4.1 εισαγωγή

7.A.4.2 Στο περιβάλλον της αξιολόγησης

7.A.4.3 υπερεθνική τριτοβάθμια εκπαίδευση η εξαγωγή κεφαλαίων για επενδύσεις στην ΤΕ

7.A.4.4 η παγκόσμια νέα τάξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αξιολόγηση

7.A.4.5 υπερεθνικά συστήματα αξιολόγησης

7.A.4.6 ευρωπαϊκά συστήματα αξιολόγησης

7.A.4.7 η ελληνική εμπειρία στην αξιολόγηση

7.A.4.8 ατομική αξιολόγηση - ατομικοί φάκελοι σπουδών

7.A.4.9 Αξιολόγηση σχολών

7.A.4.10 εθνικό συμβούλιο αξιολόγησης ποιότητας (ΕΣΑΠ)

εθνικό συμβούλιο παιδείας (ΕΣΥΠ)

7.A.4.11 Ακαδημαϊκά – επιχειρηματικά κριτήρια. Ένα ανύπαρκτο δίπολο.

7.A.4.12 Αρνητική τομή η αξιολόγηση

7.A.5 ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.

7.A.5.1 η πρακτική της δια βίου εκπαίδευσης

7.A.5.2 Το μέλλον της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης στην Ελλάδα βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II »

7.A.5.3 Οι Εξελίξεις στην Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση στα πλαίσια της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II »

7.A.5.4 Ο Απώτερος Στόχος για την Δια Βίου Μάθηση βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II»

7.A.5.5 Η άλλη όψη για τη Δια Βίου εκπαίδευση κα την κατάρτιση

7.B ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ, ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΣΥΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΕ

7.B.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

7.B.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

7.B.3 ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε

Η ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ Τ.Ε

7.B.4 ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΑ «ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ»

7.B.5 ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ

7.B.5.1 ο ρόλος των μεταπτυχιακών στη σύγχρονη επιχειρηματική ΤΕ

7.B.5.2 ο ρόλος των μεταπτυχιακών σπουδών στον σύγχρονο καταμερισμό της εργασίας.

7.B.6 ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

7.B.6.1 Τα γνωστικά αντικείμενα

7.B.6.1.1 η γεωγραφία των γνωστικών αντικειμένων

7.B.6.1.2 Η εκπαιδευτική διαδικασία

7.B.7 ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

7.B.8 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε

7.B.9 Η ΑΝΤΙΘΕΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΕΡΓΑΣΙΑ

7.B.10 Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε

7.B.10.1 η νέα γενιά εργαζόμενων και το μοντέλο παραγωγής

7.B.10.1.1 νέοι εργαζόμενοι, μια νέα βάρδια στο προσκήνιο

7.B.10.1.2 από την εργασία και την παραγωγή στην εκπαίδευση

7.B.10.2 οι βασικές λειτουργίες της επιχειρηματικής ΤΕ σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

7.B.11 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ Τ.Ι. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

7.B.11.1 Οι τρεις κατηγορίες ιδρυμάτων

7.B.11.2 Δημόσιος ή ιδιωτικός χαρακτήρας και επιχειρηματική ΤΕ

8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

8.1 ΓΙΑΤΙ “ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ”

8.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ, ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕ

8.3 Η ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΤΕ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ

8.4 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΣΤΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, συνεχείς διεργασίες και μεταρρυθμίσεις πραγματοποιούνται στο χώρο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (Τ.Ε.).

Μέσα σ' αυτό το υπό διαμόρφωση «τοπίο» ,θα επιχειρηθεί μια προσέγγιση της (Τ.Ε.). Η (Τ.Ε.) θεωρούμενη ως μια ολότητα , διατηρεί ένα εσωτερικό περιβάλλον (εσωτερικές σχέσεις και διαδικασίες) και ταυτόχρονα εντάσσεται σε ένα γενικό πλαίσιο-εξωτερικό περιβάλλον (παραγωγή/ εργασία, ανταγωνισμός, διεθνές σύστημα, ιδεολογία)

Η ουσία (σκοπός-ρόλος) και η μορφή (ο τρόπος έκφρασης) της (Τ.Ε.) , η ιστορική εμπειρία μαρτυρεί ότι δεν είναι στατικές και ανελαστικές. Η (Τ.Ε.) έχει αφενός μια εσωτερική «κίνηση», αφετέρου βρίσκεται σε αλληλεπίδραση, με το εξωτερικό περιβάλλον, μεταβάλλεται, αναπροσαρμόζεται και προσλαμβάνει κενή ουσία-μορφή σε νέα ενότητα.

Ο στρατηγικός στόχος (καθοριστικός παράγοντας) , ο προγραμματισμός, οι επιμέρους στοχεύσεις, η πραγματοποίηση των αποφάσεων σε κάθε επίπεδο, αφενός εκπορεύονται από το «πνεύμα» του γενικού πλαισίου (πρωταρχικός παράγοντας) , αφετέρου το συμπληρώνουν και αποτελούν οργανικό κρίκο του παραγωγικού συστήματος που διαμορφώνει τις κατάλληλες συνθήκες για την αναπαραγωγή του.

1.2 Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Συνοπτικά αυτό που πραγματεύεται η μελέτη, είναι οι λειτουργίες και ο χαρακτήρας της (Τ.Ε.) και των ιδρυμάτων που ανήκουν σ' αυτή και τα αποτελέσματά τους στο φοιτητικό/ σπουδαστικό σώμα. Αυτή η προσέγγιση γίνεται με βάση ορισμένα κριτήρια τα οποία είναι τα εξής:

Οι φάσεις ανάπτυξης των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων (Τ.Ι.), τα στάδια ανάπτυξης του οικονομικού συστήματος.

Η σχέση της επιστήμης με τα μέσα παραγωγής, το ιδιοκτησιακό καθεστώς.

Ο βαθμός μαζικότητας.

Ο κοινωνικός προορισμός των αποφοίτων.

Οι κοινωνικές διαφέρειες της ακαδημαϊκής κοινότητας και οι αντιθέσεις που παρουσιάζονται μέσα σ' αυτή.

1.3 ΤΑ «ΕΡΓΑΛΕΙΑ» ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Για να σκιαγραφηθούν οι τάσεις που κυριαρχούν σήμερα στην (Τ.Ε.) και τα πραγματικά αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων που δρομολογήθηκαν και συνεχίζουν να δρομολογούνται, είτε αυτά είναι υπαρκτά, είτε δηλώνουν μια ροπή, θα πραγματοποιηθεί μια ανάλυση * στη 1) **σχεδιασμένη στρατηγική**, δηλαδή στη διαδικασία επιλογής των στόχων και της οργάνωσής τους ώστε να αξιολογηθούν οι μακροχρόνιες ενέργειες και δομές.

Η στοιχειοθέτηση θα γίνει με βάση ιστορικά δεδομένα, μέσω της ερμηνείας νόμων και νομοσχεδίων

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αποτελεί σχεδόν κοινή ομολογία σήμερα ότι η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΤΕ) βρίσκεται σε κατάσταση κρίσης. Είναι επίσης περίπου πανθομολογούμενο -με εξαίρεση ίσως ορισμένες εξαιρετικά μυωπικές οπτικές -ότι τα αίτια της κρίσης του δεν είναι αποκλειστικά ούτε κυρίως εσωτερικά αλλά ανάγονται στην σχέση της (ΤΕ) με την κοινωνία.

2.1 ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ

οι ερμηνείες -και φυσικά οι προτάσεις θεραπείας -που ακούγονται διαφέρουν ριζικά.

Ορισμένες κυρίαρχες μάλιστα απόψεις υποστηρίζουν ότι η μορφή του σύγχρονου κόσμου έχει αλλάξει δραστικά. Η κατάρρευση του Ανατολικού μπλοκ και η καλπάζουσα "παγκοσμιοποίηση"¹ έχουν επιβάλλει

* Οι οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της Ολυμπιάδας (Δ. Κόλια, Μ. Μπίτης, Μ. Παλιός) (πτυχιακή 2000) (πτυχιακή 2000 εισηγητής θ. Παπαδάτου)

¹ Ο όρος «παγκοσμιοποίηση» χρησιμοποιείται μόνο μεταφορικά καθώς ο σύγχρονος κόσμος -αντίθετα με ότι πρεσβεύουν οι διάφορες θεωρίες της παγκοσμιοποίησης -κάθε άλλο παρά ενιαίος έχει γίνει. Αντίθετα, όπως θα αναλυθεί διεξοδικότερα πιο κάτω, η προϊούσα διεθνοποίηση του κεφαλαίου έχει εντείνει τους ανταγωνισμούς και έχει κάνει ισχυρότερες τις διαιρέσεις. Στα πλαίσια αυτά ο ρόλος των κρατών αλλά και των διακρατικών ολοκληρώσεων έχει μετασηματισθεί αλλά κάθε άλλο παρά έχει εξασθενήσει.

την κυριαρχία της “οικονομίας της αγοράς” περίπου ανεπιστρεπτί ενώ η υποβάθμιση των διακρατικών συνόρων έχουν επιβάλλει τον ανταγωνισμό σαν το μοναδικό ουσιαστικά κριτήριο επιτυχίας ή αποτυχίας. Η Τ.Ε. δεν μπορεί να αποστασιοποιείται -τουλάχιστον δραστικά, όπως σε παλιότερους καιρούς - από τις απαιτήσεις και τις ανάγκες του κοινωνικού συστήματος που άλλωστε σε τελική ανάλυση, όσον αφορά τη δημόσια Τ.Ε., τη χρηματοδοτεί.

Συνεπώς, οφείλει η Τ.Ε. να εξυπηρετεί -εάν όχι να υπηρετεί -τις βασικές κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες του οικονομικού συστήματος και μάλιστα φροντίζοντας να ξοδεύει όσο το δυνατόν οικονομικότερα τους κοινωνικούς πόρους.

Ο ρόλος της Τ.Ε. είναι κρίσιμος στον ανταγωνισμό καθώς οι γνώσεις και η παραγωγή τεχνολογίας αλλά και έμπειρου ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους του.

Επιβάλλεται επομένως η Τ.Ε. να εγκαταλείψει την παραδοσιακή ακαμψία του απέναντι στον κόσμο των επιχειρήσεων και να συμβάλλει αποφασιστικά σε αυτόν, Και όχι μόνο αυτό αλλά πρέπει ενδεχομένως και η ίδια να οργανωθεί και να λειτουργεί σύμφωνα με τα επιχειρηματικά πρότυπα.

Η Τ.Ε. δεν πρέπει μόνο να στηρίζει τον ανταγωνισμό αλλά πρέπει και η ίδια να διέπεται από αυτόν καθώς έτσι διασφαλίζεται η αποτελεσματικότερη κατανομή κοινωνικών πόρων αλλά και η βέλτιστη προσφορά προς τους “καταναλωτές της.

Για την άποψη αυτή η Τ.Ε., έτσι όπως λειτουργούσε μέχρι σήμερα με μία παραδοσιακή και σταθερή διάκριση επιστημονικών κλάδων και με την έμφαση στην βασική έρευνα² δεν ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες και από αυτό πηγάζει και η κρίση της.

Είναι επείγουσα λοιπόν ανάγκη να αλλάξει με το να οργανωθεί η ίδια αποτελεσματικότερα (ενδεχομένως ακολουθώντας εταιρικά πρότυπα) και να προσαρμόσει τόσο την διδασκαλία της (κλάδους, γνωστικές περιοχές κλπ.) όσο και την έρευνα της στις απαιτήσεις της σύγχρονης “παγκοσμιοποιημένης” οικονομίας της αγοράς.

Συνοπτικά, η επιχειρηματοποίηση και η, μερική ή ολική, ιδιωτικοποίηση του πανεπιστημίου είναι η προτεινόμενη θεραπεία στην αναντιστοιχία πανεπιστημίου και κοινωνίας.

²Η βασική έρευνα αφορά μεγάλα ζητήματα κάθε επιστημονικού κλάδου και τα αποτελέσματα της δεν είναι άμεσα εμπορεύσιμα. Αντιθέτως, η εφαρμοσμένη έρευνα αποσκοπεί σε άμεσα αξιοποιήσιμα οικονομικά αποτελέσματα.

Στον αντίποδα της προαναφερθείσας κυρίαρχης άποψης που στηρίζει σχεδόν όλες τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στον αναπτυσσόμενο κόσμο, βρίσκονται μία σειρά ετερόδοξες απόψεις, που σε μεγάλο βαθμό εμπνέονται από την προηγούμενη κυρίαρχη άποψη για τον ρόλο της Τ.Ε.. Η τελευταία κυρίαρχη άποψη, υποστήριζε ότι ο ρόλος της Τ.Ε. είναι η αναπαραγωγή των πολιτισμικών κυρίως βάσεων της κοινωνίας και όχι η άμεση εμπλοκή της στο οικονομικό παιχνίδι.

Συνεπώς, η Τ.Ε. πρέπει να παραμείνει ένας χώρος ελεύθερης σκέψης και παροχής μίας ευρύτερης παιδείας αλλά και της γνώσης ενός γενικού επιστημονικού κλάδου (που, εκτός πανεπιστημίων και ΤΕΙ, έχει οικονομική λειτουργία και χρησιμότητα). Δηλαδή το πανεπιστήμιο και το ΤΕΙ πρέπει να δημιουργούν πολιτισμικά ολοκληρωμένους πολίτες και ιδιαίτερα τις κοινωνικές εκείνες ομάδες που συγκροτούν τις ηγετικές ομάδες, την διανοήση και το διανοητικό εργατικό δυναμικό της κοινωνίας.

Για να μπορεί να επιτελέσει τον ρόλο αυτό πρέπει να παραμείνει αποστασιοποιημένο τόσο από κρατικές όσο και από οικονομικές δεσμεύσεις. Για όλους αυτούς τους λόγους πρέπει να διατηρηθεί ο δημόσιος χαρακτήρας του και η αποτοιχισμένη από οικονομικές σκοπιμότητες χρηματοδότηση του.

Η σημερινή κρίση της Τ.Ε. πηγάζει ακριβώς από την προσπάθεια παραβίασης ανεξαρτησίας της από τις δυνάμεις της αγοράς.

Στον βαθμό που διασφαλίζεται ο δημόσιος χαρακτήρας της Τ.Ε. τότε μπορεί ελεγχόμενα και να αναπτυχθούν ερευνητικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες που έχουν άμεσες οικονομικές διασυνδέσεις, για να αντιμετωπισθεί η μείωση των κρατικών οικονομικών πόρων που διατίθενται στην Τ.Ε..

Επίσης, συνοπτικά, η οπτική αυτή υποστηρίζει ο δημόσιος χαρακτήρας μπορεί να ελέγξει και να χρησιμοποιήσει δημιουργικά μία μερική και ελεγχόμενη επιχειρηματοποίηση της Τ.Ε.

2.2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η άποψη που θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε είναι ότι η κρίση της Τ.Ε. πηγάζει από πολύ βαθύτερους λόγους από όσο μία περισσότερο ή λιγότερο συγκυριακή ενίσχυση των δυνάμεων της αγοράς υποδεικνύει. Η αναντιστοιχία μεταξύ Τ.Ε. και κοινωνίας προκύπτει επειδή το οικονομικό σύστημα έχει ήδη προχωρήσει σε ένα νέο στάδιο

εξέλιξης του με σημαντικές δομικές αλλαγές και λειτουργικές διαφοροποιήσεις. Ο προωθούμενος μετασχηματισμός της Τ.Ε. πηγάζει ακριβώς από αυτές τις ρηξικέλευθες αλλαγές και γι' αυτό η υπεράσπιση του προηγούμενου χαρακτήρα και του ρόλου του είναι απλά ατελέσφορη. Όπως θα επιχειρήσουμε να δείξουμε, ο δημόσιος ή ο ιδιωτικός χαρακτήρας του πανεπιστημίου και των ΤΕΙ δεν είναι η καθοριστική πλευρά των προωθούμενων μεταλλαγών, παρόλο που τις επηρεάζει αναμφίβολα.

Το κεντρικό ζήτημα είναι η διαδικασία επιχειρηματοποίησης είτε υπό τον δημόσιο είτε υπό τον ιδιωτικό μανδύα και ότι αυτή η διαδικασία αποτελεί το κεντρικό, εστιακό σημείο των δυνάμεων του συστήματος και σε αυτή πρέπει να εστιάσουν και οι δυνάμεις του κόσμου της εργασίας.

2.3. Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ

2.3.1 Η τοποθέτηση της Τ.Ε. μέσα στην ιστορική πορεία εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών

Κεντρική θέση είναι ότι η Τ.Ε. παρουσιάστηκε σε εμβρυακή μορφή και με ένα πρωτόλειο χαρακτήρα στον φεουδαλικό κόσμο, όμως συγκροτήθηκε ουσιαστικά με την ανάδυση των αστικών κοινωνιών.

Με αυτή την έννοια η Τ.Ε.- αποτελεί υποσύνολο των αστικών κοινωνικών σχέσεων. Η συσχέτιση αυτή του πανεπιστημίου και του ΤΕΙ με τον κοινωνικό τρόπο παραγωγής στηρίζεται στην παρακάτω οπτική.

Η κοινωνική γνώση (και η εκπαίδευση σε αυτήν), πηγάζει από και απευθύνεται ως λειτουργικός σκοπός στην κοινωνική παραγωγή. Αυτό δεν σημαίνει ότι περιορίζεται στενά στις απαιτήσεις της παραγωγής αλλά έχει και ευρύτερες πολιτισμικές-πολιτιστικές προαπαιτήσεις και επιπτώσεις. Η αναπαραγωγή ενός κοινωνικού συστήματος βασίζεται στην συντήρηση και ανάμιξη της οικονομικής του βάσης αλλά επιπλέον χρειάζεται και την ανάπτυξη ευρύτερων κοινωνικών δραστηριοτήτων και γνώσεων. Οι τελευταίες αποτελούν -και ιδιαίτερα στα περισσότερα αναπτυγμένα κοινωνικά συστήματα -λειτουργικές προαπαιτήσεις και της στενά οικονομικής αναπαραγωγής³

³ Για την Μαρξιστική Πολιτική Οικονομία -όπως σε μεγάλο βαθμό και για την Κλασική Πολιτική οικονομία των Smith και Ricardo- η οικονομία και η οικονομική αναπαραγωγή δεν μπορεί να διαχωριστεί από την κοινωνία και τους κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Γι' αυτό μη-"οικονομικές" (κατά την σύγχρονη

2.3.1 Η ΔΙΑΔΟΧΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Η περιодολόγηση της ιστορικής πορείας εξέλιξης του οικονομικού συστήματος θα είναι η βάση της ανάλυσης αναλύονται των φάσεων μετασχηματισμού της Τ.Ε..

Συνολτικά, υποστηρίζεται ότι -με ένα γενικό αλλά όχι αυτόματο τρόπο -κάθε διαφορετικό στάδιο του οικονομικού συστήματος έχει και διαφορετικές δομικές και λειτουργικές απαιτήσεις από την Τ.Ε. Αυτό οδηγεί -όχι χωρίς τόσο χρονικές υστερήσεις όσο και αντιφατικές ιδιομορφίες που πηγάζουν από την σχετική αυτοτέλεια της Τ.Ε. - στην συγκρότηση διαφορετικών μοντέλων ("εποχών") της Τ.Ε., που κάθε μία αντιστοιχεί σε ένα διαφορετικό στάδιο του τρόπου παραγωγής.

Η σημερινή "εποχή" της Τ.Ε που χαρακτηρίζεται ως επιχειρηματική υποστηρίζεται ότι αντιστοιχεί σε ένα νέο στάδιο του οικονομικού συστήματος που έχει ήδη αρχίσει να συγκροτείται μετά την δομική κρίση στις αρχές της δεκαετίας του '70.

Βάση αυτού του νέου σταδίου αποτελεί η ενίσχυση αλλά και η αλλαγή στην συσχέτιση των βασικών διαδικασιών εκμετάλλευσης της εργασίας

ορθοδοξία) σχέσεις και δραστηριότητες έχουν κρίσιμες "οικονομικές" επιπτώσεις και διασυνδέσεις. Κατά συνέπεια, η παιδεία και η εκπαιδευτική συστηματολογία άμεσα είτε έμμεσα με την οικονομία και την παραγωγή. Αντιθέτως, για το πεδίο μελέτης των ορθόδοξων οικονομικών περιορίζεται σε αυτό που ανταλαμβάνονται ως καθαρά "οικονομικές" δραστηριότητες (και που κυρίως αφορούν την σφαίρα της ανταλλαγής και μία μόνο περιορισμένη και παραμορφωτική αναφορά στην σφαίρα της παραγωγής), ενώ η μελέτη των κοινωνικών σχέσεων εστιάζεται σε άλλους επιστημονικούς κλάδους.

Η θέση αυτή διαφέρει ριζικά από την υποτίμηση των νεοκλασικών οικονομικών της εκπαίδευσης που πράγματι διακατέχονται από έναν α-κοινωνικό οικονομισμό. Τα προβλήματα μίας τέτοιας θεώρησης είναι προφανή, γι' αυτό και οι προσπάθειες να υπερπηδηθούν έχουν οδηγήσει σε περιέργες συμφύσεις. Κατ' αρχήν τα σχετικά νεοπαγή νεοκλασικά οικονομικά της εκπαίδευσης (Schultz (1964)*, Blaug (1976)**, Bowen (1977)*** κλπ.) ουσιαστικά επιχειρούν να μεταφέρουν την α-κοινωνική και αδόκιμη οπτική τους για την οικονομία και στις διαδικασίες ελεγχόμενης κοινωνικής αναπαραγωγής. Συνεπώς, υποβαθμίζουν την εκπαίδευση σε έναν απλό κλάδο της οικονομίας και ακολουθώντας εισάγουν και προσαρμόζουν το σύνολο του οπλοστασίου τους: εκπαιδευτικές συναρτήσεις παραγωγής (educational production functions) και αντίστοιχες παραγωγικές συναρτήσεις οριακής παραγωγικότητας (marginal productivity functions) και καταναλωτικές συναρτήσεις οριακής ευελεψιότητας (marginal utility functions). Στο νεοκλασικό υπόδειγμα οι πολιτιστικές επιπτώσεις της εκπαιδευτικής θεωρούνται εξωτερικές οικονομίες (externalities), έμμεσες επιπτώσεις (spill-over effects) και διαχέονται στο σύνολο της οικονομίας, άσχετα όμως από την βασική λειτουργία της εκπαίδευσης. Η τελευταία δεν αποσκοπεί σε αυτές τις εξωτερικές επιπτώσεις αλλά λειτουργεί ως τυπικός οικονομικός κλάδος.

*Schultz T. (1964), "The economic value of education", Columbia University Press

**Blaug M. (1976), "Economics of education", Penguin

***Bowen W.G. (1977), "Assessing the economic contribution of education" στο Cosin

(και κυρίως των διαδικασιών παραγωγής και ιδιοποίησης σχετικής και απόλυτης υπεραξίας)⁴/*.

Το επιχειρηματικό πανεπιστήμιο / ΤΕΙ -είτε με δημόσιο είτε με ιδιωτικό μανδύα -αποτελεί ένα κρίσιμο κρίκο στην διαδικασία αυτή.

3. ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΑΠΟ ΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΚΟΛΕΓΙΑ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ Τ.Ε.

3.1 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ.

Οι πρώτες πρωτόγονες μορφές πανεπιστημίου παρουσιάστηκαν στους μεσαιωνικούς φεουδαλικούς χρόνους, από τον 11^ο μέχρι τον 12^ο αιώνα. Ουσιαστικά επρόκειτο για μετασηματισμό των παλιών θρησκευτικών σχολών σε κέντρα ευρύτερης παιδείας και στο ταυτόχρονο άνοιγμα τους και για τους κοσμικούς⁵/*.

3.1.1 ΤΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΣΤΟΝ ΦΕΟΥΔΑΛΙΚΟ ΚΟΣΜΟ.

Στον φεουδαλικό κόσμο της αργής κοινωνικής εξέλιξης και της εξίσου αργής και παραδοσιακής φυσικής οικονομίας δεν υπήρχε η ανάγκη

⁴/* (Κ.Μαξ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τόμος Ι, Μισθός Τιμή Κέρδος)

Κοινωνικά αναγκαίος χρόνος εργασίας είναι ο χρόνος εργασίας που απαιτείται για να παραχθεί οποιαδήποτε αξία χρήσης με τους υπάρχοντες κοινωνικά κανονικούς όρους παραγωγής και με τον κανονικά μέσο βαθμό επιδεξιότητας και εντατικότητας της εργασίας.

Η αξία χρήσης είναι η αξία που έχει ένα οποιοδήποτε πράγμα στο βαθμό που είναι ωφέλιμο για κάποιον. Η αξία χρήσης υφίσταται μόνο στη χρήση ή στην κατανάλωση των πραγμάτων.

Η ποσοτική σχέση, αναλογία, με την οποία οι αξίες χρήσης ενός είδους ανταλλάσσονται με τις αξίες χρήσης ενός άλλου είδους ονομάζεται ανταλλακτική αξία. Το μέγεθος της αξίας συγκεκριμένων αξιών χρήσης, καθορίζεται από το χρόνο εργασίας που είναι κοινωνικά αναγκαίος για την παραγωγή τους.

Σε μια εργάσιμη μέρα ο εργαζόμενος παράγει ένα σύνολο ανταλλακτικών αξιών. Ένα μέρος αυτών των αναγκαίων αξιών το παράγει στον αναγκαίο χρόνο εργασίας το ιδιοποιείται. Το υπόλοιπο των αξιών αυτών το παράγει στον πρόσθετο χρόνο εργασίας (υπερεργασία) και δεν το ιδιοποιείται. Αυτό ακριβώς το μέρος των αξιών ονομάζεται υπεραξία.

Η υπεραξία που αποσπάται με παράταση της εργάσιμης μέρας ονομάζεται απόλυτη.

Η υπεραξία που αποσπάται είτε με τη μείωση της αξίας της εργατικής δύναμης μείωση του αναγκαίου χρόνου εργασίας) είτε με την εφαρμογή νέων μεθόδων παραγωγής.

⁵/* Μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και ταυτόχρονα συνοπτική παρουσίαση της πορείας συγκρότησης της Τ.Ε. έχει δοθεί από τους Καρδαση – Διαμαντη.

Καρδασης Β. Διαμαντης Α (1999), «Η Επανάσταση των ΑΕΙ»
ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 27-9-99

εκπαίδευσης ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού ούτε φυσικά η πίεση για συνεχή τεχνολογική πρόοδο.

Η κυρίαρχη ιδεολογία οργανωνόταν και εκπορευόταν από την εκκλησία, από όπου προερχόταν κυρίως και το μικρό στρώμα εγγράμματων που ήταν αναγκαίο για την κοινωνική αναπαραγωγή. Γι' αυτό δεν χρειάζονταν διαδικασίες και κέντρα εκπαίδευσης και έρευνας.

Όλα αυτά άρχισαν να αλλάζουν με την αργή και σταδιακή ανάδυση πρώιμων στην αρχή και πιο ανεπτυγμένων αργότερα αστικών μορφωμάτων, κυρίως με την μορφή του προκαπιταλιστικού εμπορικού κεφαλαίου. Οι εσωτερικές αντιφάσεις του φεουδαλικού συστήματος οδήγησαν στην ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων που μέχρι πρότινος ήταν σχετικά περιορισμένες.

Οι προκαπιταλιστικές εμπορικές αστικές τάξεις που γεννήθηκαν είχαν τόσο κοινωνικές όσο και οικονομικές δραστηριότητες που ξεπερνούσαν τον γνωσιακό ορίζοντα του φεουδαλικού συστήματος και απαιτούσαν την σχετική μαζικοποίηση του αριθμού των εγγράμματων ατόμων όσο και την σταδιακή απεξάρτηση της εκπαίδευσης τους από την κυριαρχία της θεολογίας.)

Μάλιστα στο βαθμό που η φιγούρα του προκαπιταλιστή εμπόρου έδινε διαδοχικά την θέση της στον έμπορο-βιομήχανο και αργότερα στον καθαρόαιμο καπιταλιστή, οι απαιτήσεις για την ανάπτυξη και την σχετική μαζικοποίηση κάποιων στοιχειωδών εκπαιδευτικών δομών και διαδικασιών εντεινόνταν ⁶.

⁶/* Η πορεία μετάβασης από τον φεουδαλισμό προς τη αστική κοινωνία υπήρξε αργή και σταδιακή. Μέσα στο φεουδαλικό σύστημα υπήρχαν περιορισμένης έκτασης εμπορικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες. Το εμπόριο διεξαγόταν με βάση αυστηρές ρυθμίσεις και περιορισμούς και τα κέρδη του προέρχονταν από μία μορφή ουσιαστικά «εμπορικής κλοπής» (την άνιση ανταλλαγή) καθώς δεν ήταν ούτε γενικευμένο ούτε συστηματικό και για να διεξαχθεί χρειαζόταν ειδικά προνόμια (που δίνονταν μόνο σε λίγους) και να υπερπηδηθούν σοβαρότατα εμπόδια (καθώς ο χώρος ήταν κατακερματισμένος από φέουδα με διαφορετικά νομικά, δασμολογικά και νομισματικά συστήματα).

Η μεταποίηση ήταν επίσης περιορισμένη και οργανωνόταν μέσω κλειστών συντεχνιών. Η ανάπτυξη του (προκαπιταλιστικού εμπορίου) οδήγησε στην σύγκέντρωση πλούτου στα χέρια εμπορικών μερίδων που στην συνέχεια συνδέθηκαν πιο σταθερά με την σφαίρα της παραγωγής. Έτσι δημιουργήθηκε μία ιδιαίτερη τάξη εμπορο-βιομηχάνων που χρησιμοποιούσαν ημι- ανεξάρτητους τεχνίτες, εργαζόμενους κατ' οίκον. Οι τελευταίοι έδιναν, αρχικά, την παραγωγή τους κατευθείαν σε αυτούς τους εμπόρους και έτσι διαχωρίστηκαν από τους τελικούς καταναλωτές. Σε ένα μετέπειτα στάδιο, που συνοδευόταν από την περαιτέρω διεύρυνση των αγορών, οι εμπορο-βιομήχανοι προσλάμβαναν άμεσα τους τεχνίτες -που μετατρέπονταν έτσι σε μισθωτούς, χάνοντας την ανεξαρτησία τους -δίνοντας τους εργαλεία και πρώτες ύλες.

Η τάση αυτή επιτάχθηκε στον ύστερο φεουδαλισμό της κεντρικής μοναρχίας -ή κατ' άλλους στο μεταβατικό στάδιο μεταξύ του φεουδαλισμού και του καπιταλισμού -όπου η συμμαχία της κεντρικής μοναρχίας με τα διάφορα προκαπιταλιστικά και πρώιμα καπιταλιστικά μορφώματα αποδυνάμωνε τους μικρότερους φεουδάρχες και άρχισε να συγκροτεί ενιαία κράτη.

Οι οικονομικές ανάγκες των πρώιμων καπιταλιστικών μορφωμάτων αλλά και η ανάγκη του κρατικού μηχανισμού της κεντρικής μοναρχίας ενέτειναν την τάση για επέκταση και διεύρυνση κάποιων στοιχειωδών εκπαιδευτικών μηχανισμών. Τα περισσότερα πρώτα Τ.Ι. προήλθαν από την μετατροπή παλιών θρησκευτικών κέντρων (και όχι σπάνια μοναστηριών) από χώρους θρησκευτικής σε οργανισμούς ευρύτερης παιδείας.

Οι πρώτες οργανωτικές μορφές τους ακολούθησαν το μεσαιωνικό πρότυπο των συντεχνιών ⁷/_{*} ενώ η διδασκαλία κάλυπτε κυρίως ορισμένες βασικές περιοχές της γραμματικής, της αριθμητικής και της φιλοσοφίας.

Σταδιακά άρχισαν να εισχωρούν στα πρώτα Τ.Ι και οι πρώτες επιστημονικές ειδικεύσεις και ακόμη να εμφανίζονται ειδικευμένες σχολές ιδιαίτερα στους κλάδους της νομικής και της ιατρικής.

Στα χρόνια της Αναγέννησης έγιναν τα πρώτα βήματα για την απελευθέρωση των ΤΙ από την θρησκευτική ηγεμονία καθώς αυτά στράφηκαν στην διδασκαλία των κλασικών επιστημών. Από χώροι όπου "μεταλαμπαδεύονταν" η μία και μοναδική αλήθεια της εκκλησίας αν και παράλληλα δινόταν και μία ευρύτερη παιδεία -πάντα όμως υπό την επομεία της θεολογίας -άρχισαν να μετατρέπονται σε χώρους ελεύθερης (από τις θεολογικές αλλά και τις κρατικές επιταγές) σκέψης. **Παράλληλα άρχισαν**

Οι έμπορο-βιομήχανοι αυτοί προέρχονταν από εμπόρους ή τεχνίτες. Συγκρούστηκαν με τους απλούς εμπόρους, που μονοπωλούσαν το χονδρικό και εξαγωγικό εμπόριο γιατί πλέον τα κέρδη τους προέρχονταν από την εκμετάλλευση της υπό τον έλεγχο τους μισθωτής εργασίας και όχι από την άνιση ανταλλαγή του φεουδαλικού εμπορίου. Συνεπώς, αντίθετα με τους δεύτερους, είχαν κάθε συμφέρον από την ανάπτυξη και την απελευθέρωση των εμπορικών κατ' αρχήν και των οικονομικών δραστηριοτήτων εν γένει. Η εμφάνιση τους σηματοδότησε την δημιουργία της πρώτης μερίδας παραγωγικού κεφαλαίου και της πρώτης μόνιμης τάξης μισθωτών εργατών.

Σταυρός Μαυρουδέας «Οι εποχές του πανεπιστημίου» υπό έκδοση

⁷/_{*} Γι' αυτό άλλωστε η πρώτη χρήση του λατινικού όρου universitas υπονοούσε την συντεχνιακή ενότητα διδασκόντων και διδασκομένων. Αργότερα ο όρος άρχισε να υποδηλώνει την καθολικότητα των διδασκομένων επιστημών.

Σταυρός Μαυρουδέας «Οι εποχές του πανεπιστημίου» υπό έκδοση

να εμφανίζονται και οι φυσικές επιστήμες που, με την έμφαση τους στην πειραματική έρευνα, ενέτειναν την αμφισβήτηση της εκκλησιαστικής ηγεμονίας.

3.2 ΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

3.2.1 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Με την έλευση του μεγάλου αστικού πολιτισμικού κινήματος του Διαφωτισμού, τον 17^ο και 18^ο αιώνα, αποτινάχθηκαν πλήρως οι εκκλησιαστικές εξαρτήσεις και τα πανεπιστήμια ανέλαβαν ένα κρίσιμο ρόλο στην συγκρότηση της κουλτούρας αλλά και της κρατικής μηχανής της αστικής κοινωνίας. Ιδιαίτερα με την επικράτηση των αστικών επαναστάσεων και την πλήρη εγκαθίδρυση του καπιταλιστικού συστήματος, στον 18^ο και 19^ο αιώνα, η απεξάρτηση από την θρησκευτική κυριαρχία συνδυάστηκε με μία ιδιόμορφη σύνδεση με τις κρατικές επιταγές.

Κατ' αρχήν προχώρησε η ήδη παρούσα επιστημονική διαίρεση σε βασικές επιστήμες και κλάδους και η εξειδίκευση σχολών, διδασκόντων και φοιτητών σε αυτούς. Αντί για το ενιαίο πρόγραμμα των μεσαιωνικών κολεγίων, το πανεπιστήμιο διαιρέθηκε σε σχολές με βασικούς κλάδους την φιλοσοφία, τα νομικά και την ιατρική ενώ, αργά ή γρήγορα, προστέθηκαν η φυσική και τα μαθηματικά.

Αντίθετα, η τεχνική (μηχανική κλπ.) αλλά και οι μετέπειτα οικονομικοί κλάδοι -στον βαθμό που οργανώνονταν εκπαιδευτικά - έμεναν εκτός πανεπιστημιακού συστήματος σε σχολές τεχνικής κατάρτισης και μαθητείας, που συχνά ήταν άμεσα εξαρτημένες από επιχειρήσεις.

3.2.2 ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ Τ.Ε ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΑΣΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Το κεντρικό στοιχείο όμως του πρώτου αστικού πλέον Τ.Ι ήταν ο προαναφερθείς ρόλος του στην οικοδόμηση της κουλτούρας, της επιστημονικής βάσης και της κρατικής -εθνικής συγκρότησης των αστικών καθεστώτων - Στον καπιταλισμό η επιστήμη και ο ορθολογισμός αποτελεί την βάση συγκρότησης της κοινωνικής θεωρίας και της κυρίαρχης ιδεολογίας. Η ΤΕ, ως ο εξ ορισμού θεσμός παραγωγής και μετάδοσης της επιστημονικής γνώσης, αποτελεί τον θεμελιακό τόπο αυτής της διαδικασίας.

Η πρώτη μορφή της αστικής Τ.Ε παρήγαγε, με βάση την επιστήμη και όχι τις θρησκευτικές δοξασίες, κατ' αρχήν την γενική πολιτισμική βάση του αστικού συστήματος. Δηλαδή έδινε μία ευρύτερη πολιτισμική μόρφωση σε βασικές αστικές ελίτ. Επιπλέον, φρόντιζε για την αναπαραγωγή ορισμένων κρίσιμων επαγγελματικών ειδικοτήσεων που απαιτούσαν επιστημονική συγκρότηση.

Τέλος -καθώς το αστικό καθεστώς, ιδιαίτερα στην κλασική ευρωπαϊκή κοιτίδα του, συγκροτήθηκε με την μορφή εθνικών κρατών -έπρεπε να παράγει την αναγκαία εθνική κουλτούρα και ιδεολογία αλλά και να στηρίζει τους αντίστοιχους κρατικούς μηχανισμούς.

Η σύνδεση αυτή με το κράτος πήρε έναν ιδιόμορφο χαρακτήρα γιατί οι μνήμες των φεουδαλικών και μοναρχικών ελέγχων ήταν νωπές αλλά, κυρίως, γιατί διανυόταν το στάδιο του καπιταλισμού του ελεύθερου ανταγωνισμού. Το στάδιο αυτό χαρακτηριζόταν από τον περιορισμό του ρόλου του κράτους στο ελάχιστο δυνατό αν και ταυτόχρονα συγκροτούνταν ενιαία κράτη που, πολλές φορές εξαιρετικά αυταρχικά, ενοποιούσαν την επικράτεια τους.

Η ενοποίηση αυτή μπορεί να είχε αυταρχικά στοιχεία για τις υποδεέστερες τάξεις⁸ αλλά άφηνε τα μεγαλύτερα δυνατά περιθώρια ελευθερίας για τις διάφορες αστικές μερίδες. Συνεπώς ιδιαίτερα οι ιθύνουσες ελίτ της άρχουσας τάξης διαμορφώνονταν μέσα σε ένα σύστημα ελεύθερης αναζήτησης και διδασκαλίας που επέβαλε έμμεσα και οικειοθελώς την ηγεμονία της κυρίαρχης ιδεολογίας και ταυτόχρονα την έκανε και πιο αποτελεσματική. Άλλωστε τα πρώτα αστικά Τ.Ι ήταν κλειστά, και μη-μαζικά και ο φοιτητικός πληθυσμός τους προερχόταν σχεδόν ολοκληρωτικά από αστικά και μέσο- αστικά στρώματα.

3.2.3 Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ Τ.Ε.

Στον 20 αιώνα το καπιταλιστικό σύστημα, συγκλονισμένο από την βαθιά δομική κρίση της δεκαετίας του 1870, προχώρησε στην σταδιακή συγκρότηση του επόμενου σταδίου του, δηλαδή του μονοπωλιακού καπιταλισμού.

⁸ Άλλωστε τα πρώτα βήματα του καπιταλισμού σημαδεύθηκαν από τον περιορισμό των εκλογικών δικαιωμάτων μόνο για τις οικονομικά εύπορες μερίδες και στην απαγόρευση της απεργίας για τους εργάτες.

Βασικά στοιχεία του νέου σταδίου ήταν αφενός η ενίσχυση του ρόλου του κράτους γενικά όσο και στην οικονομία (ιδιαίτερα στην κρατικό-μονοπωλιακή φάση του σταδίου αυτού) και αφετέρου η στενότερη υπαγωγή της επιστήμης και ιδιαίτερα των θετικών και τεχνικών κλάδων της στις ανάγκες της καπιταλιστικής συσσώρευσης⁹.

Η ανάγκη για ακόμη ταχύτερους ρυθμούς τεχνολογικής ανανέωσης -που αποτελεί άλλωστε τον βασικό μηχανισμό του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού -οδήγησε στην ενσωμάτωση των τεχνικών κλάδων στο πανεπιστημιακό σύστημα

Παράλληλα, η Τ.Ε στράφηκε ολοένα και περισσότερο στην έρευνα και ιδιαίτερα στους τομείς και τους κλάδους εκείνους που είχαν άμεσες οικονομικές διασυνδέσεις. Ταυτόχρονα όμως μαζικοποιήθηκε καθώς επωμίσθηκε την κάλυψη ευρύτερων πλέον αναγκών του καπιταλιστικού συστήματος.

Η μαζικοποίησε αυτή οδήγησε στην μερική υποβάθμιση των ταξικών φραγμών στον φοιτητικό πληθυσμό καθώς αυτοί κράτησαν έναν έμμεσο και δευτερεύοντα ρόλο. Σημαντικό για το σύστημα δεν ήταν η ταξική καταγωγή των διδασκομένων αλλά η διαμόρφωση τους με βάση τις λειτουργικές απαιτήσεις του και η μετέπειτα ένταξη τους στους κοινωνικούς ρόλους του και στον καπιταλιστικό καταμερισμό εργασίας.

3.2.4 Η ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΣΤΑ ΔΕΛΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα είναι ήδη ορατά τα σημεία των νέων καιρών τόσο για το καπιταλιστικό σύστημα όσο και για την Τ.Ε. Η δομική κρίση του 1973 πυροδότησε μία μακρά περίοδο αναδιαρθρώσεων της παραγωγής και της κοινωνίας. Η ΤΕ είναι μέτοχος των αλλαγών αυτών.

Κατ' αρχήν ανατρέπονται οι παραδοσιακές επιστημονικές διαιρέσεις και στην θέση του κληροδοτημένου σε μεγάλο βαθμό από τον

⁹/* (Κ.Μαρχ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τόμος Ι, Μισθός Τιμή Κέρδος)

συσσώρευση ονομάζεται η άθροιση κεφαλαίων εκφρασμένων σε χρήμα με σκοπό την παραγωγική αξιοποίηση συγκέντρωση ονομάζεται η άθροιση κεφαλαίων σε μέσα παραγωγής με σκοπό την παραγωγική αξιοποίηση η συγκέντρωση σχηματισμένων κεφαλαίων, η κατάργηση της ατομικής αυτοτέλειας, η απαλλοτρίωση ενός κεφαλαιοκράτη από έναν άλλο, η μετατροπή πολλών μικρών κεφαλαίων σε λίγα μεγάλα ονομάζεται συγκεντροποίηση

Διαφωτισμό ακαδημαϊκού τοπίου εμφανίζονται μία σειρά νέοι κλάδοι και διαιρέσεις.

Το βασικό χαρακτηριστικό τους είναι είτε ο περιορισμός τους σε εξαιρετικά εξειδικευμένα θέματα που ουσιαστικά αμφισβητούν την καθολικότητα της πανεπιστημιακής μόρφωσης είτε η διεπιστημονικότητα -δηλαδή ο συγκερασμός στοιχείων από διαφορετικούς παραδοσιακούς επιστημονικούς κλάδους^{10/*}. Όμως και στην δεύτερη περίπτωση, αντί να υπερβαίνεται η σχηματικότητα των παραδοσιακών διαιρέσεων προς όφελος μίας πραγματικής καθολικότητας, συνδυάζονται με ένα επιτόλαιο τρόπο κατακερματισμένα τμήματα διαφορετικών κλάδων.

Στόχος αυτών των νέων διαιρέσεων δεν είναι η μελέτη βασικών γνωστικών τομέων αλλά η κάλυψη βραχυπρόθεσμων αναγκών της παραγωγής.

Η ΤΕ μαζικοποιείται ακόμη περισσότερο αλλά οι απόφοιτοι του χάνουν την όποια τυπική είτε άτυπη εξασφάλιση απασχόλησης και εργασιακών δικαιωμάτων είχαν προηγουμένως.

Ακόμη η έρευνα αποκτά ακόμη μεγαλύτερη βαρύτητα, έναντι της διδασκαλίας αλλά και στρέφεται ολοένα και περισσότερο προς εφαρμοσμένες πλευρές.

Σε μεγάλο βαθμό την ερευνητική αυτή δραστηριότητα υποστηρίζουν τμήματα του φοιτητικού πληθυσμού (κυρίως μεταπτυχιακοί αλλά και προπτυχιακοί) με μισθωτή -στην καλύτερη των περιπτώσεων -σχέση με τους διευθύνοντες των ερευνητικών προγραμμάτων (είτε αυτοί είναι καθηγητές είτε είναι τα πανεπιστημιακά ιδρύματα).

Τέλος, η οργανωτική δομή της Τ.Ε δείχνει να αλλάζει, ακολουθώντας βήματα που είχαν ήδη γίνει στις ΗΠΑ και μετά στον υπόλοιπο άγγλο-σαξονικό κόσμο από παλιότερα. Την θέση των καθηγητών -μαζί με μία περισσότερο ή λιγότερο σημαντική φοιτητική

¹⁰/* Ο παραδοσιακός ακαδημαϊκός διαχωρισμός των διαφόρων κλάδων των κοινωνικών και φυσικών επιστημών πρωτοεμφανίστηκε τον 19^ο αιώνα στην βάση μίας θετικιστικής εγκυκλοπαιδείας των επιστημών, η οποία αντιπροσώπευε και ήταν λειτουργική για την κοινωνική οργάνωση που εγκαθιδρύονταν τότε. Πραγματοποιήθηκε μέσω της λειτουργικής αποσύνθεσης του ενιαίου κοινωνικού πεδίου σε "περιοχές" χειραγωγήσιμες -αλλά και αντιστοιχούσες -στο ιστορικό- καπιταλιστικό Είναι, δηλαδή την ύπαρξη και την κοινωνική κυριαρχία της αστικής τάξης (Οικονομία, Δίκαιο, Κοινωνιολογία κλπ.), ενώ εκ των υστέρων ανασυνέθετε αυτό το ενιαίο πεδίο μέσω της διασφάλισης της αναπαραγωγής του ίδιου του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής.
Ψυχοπαίδης Κ.-Αγγελίδης Μ. (1993), "Κείμενα Πολιτικής Οικονομίας και Θεωρίας της Πολιτικής", Εξάντας

συμμετοχή -στην διοίκηση των πανεπιστημίων αναλαμβάνουν διευθυντές (managers) χωρίς άμεση σχέση με τον πανεπιστημιακό χώρο.

Επιπλέον, φαίνεται να προωθείται ένας υποτιθέμενος ευρύτερος κοινωνικός έλεγχος που να σπάει τα φράγματα του ακαδημαϊκού συντεχνιασμού με την δημιουργία διοικητικών σωμάτων που εκπροσωπούν διάφορες κοινωνικές και επαγγελματικές δραστηριότητες και που επωμίζονται μερικά ή ολικά την χρηματοδότηση του πανεπιστημίου.

Όμως τα σώματα αυτά αποτελούν ουσιαστικά τους δούρειους ίππους της επιβολής ιδιωτικών συμφερόντων .

4. Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

4.1 Η ΒΑΣΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ -ΤΑ ΤΡΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

Όπως επισημάνθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η εμφάνιση των Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων ως διακριτού θεσμού παραγωγής γνώσης και εκπαίδευσης συμβαδίζει με την ανάδυση της αστικής κοινωνίας.

Μόνο η τελευταία, σε σαφή διάκριση με τα προηγούμενα της κοινωνικά συστήματα,

(α) συγκροτεί τον βασικό κορμό της κοινωνικής της γνώσης με βάση την επιστήμη και όχι διαφόρων τύπων μίγματα ορθολογισμού και μεταφυσικής,

(β) αναθέτει την παραγωγή και την εκπαίδευση στην επιστήμη την οποία καλλιεργεί σε διακριτά από την κοινωνική παραγωγή ιδρύματα και

(γ) δημιουργεί συστήματα μαζικής εκπαίδευσης του συνόλου του πληθυσμού που οργανώνονται και στελεχώνονται από τις ανώτατες βαθμίδες τους (πανεπιστήμια/ΤΕΙ) που ορίζονται ως παραγωγοί και θεματοφύλακες της επιστήμης.

Με αυτή την έννοια ακόμη και τα μεσαιωνικά κολέγια με τον εμβρυακό και πρωτόλειο πανεπιστημιακό χαρακτήρα τους συμβαδίζουν με τα

πρώτα εξίσου εμβρυακά και πρωτόλεια βήματα των αστικών μορφωμάτων μέσα στο προηγούμενο κοινωνικό σύστημα ¹¹/* . Συνεπώς μιλάμε για τα Τριτοβάθμια Ιδρύματα.

Το ερώτημα είναι γιατί το καπιταλιστικό σύστημα, αντίθετα με τα προηγούμενα του συστήματα χρειάζεται ένα τέτοιο θεσμό που να βασίζεται στα τρία προαναφερθέντα θεμελιακά χαρακτηριστικά;

4.1.1 Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΩΣ ΚΥΡΙΑΡΧΗ ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Η επιβολή της επιστήμης σαν της κυρίαρχης γνωσιακής συγκρότησης προκύπτει από τις οργανικές απαιτήσεις της παραγωγής και αναπαραγωγής του τρόπου οργάνωσης της αστικής κοινωνίας .

Στην ιστορία της ανθρωπότητας και στις διάφορες γνώσιμο-θεωρητικές συγκροτήσεις που εμφανίζονταν σε κάθε κοινωνικό σύστημα συνυπήρχε ένα μίγμα ορθολογικών , ρεαλιστικών και μεταφυσικών θεωρήσεων.

Αντίθετα με τις προηγούμενες από την αυτήν, η αστική κοινωνίες -ήδη με το κίνημα του Διαφωτισμού -αντικατέστησε την ηγεμονία των μη-έλλογων και μεταφυσικών στοιχείων πάνω στην ανθρώπινη γνώση και νόηση με την απαίτηση του ορθολογισμού και του ρεαλισμού: τα πάντα έχουν μία λογική ερμηνεία και είναι δημιουργήματα της εγκόσμιας ανθρώπινης πραγματικότητας. Αυτή η απαίτηση της ορθολογικότητας και της εγκόσμιας αποδειξιμότητας προέκυψε, εν πολλοίς, από την εκμηχανισμένη παραγωγική δομή του καπιταλισμού.

Η ανάπτυξη σύνθετων και μηχανικών τεχνολογιών απαιτούσε ανάλογο προσανατολισμό της δομής της κοινωνικής γνώσης. Επιπλέον, όχι μόνο οι γνώσεις που αφορούσαν την τεχνική αλλά και αυτές που συγκροτούσαν την κοινωνική θεωρία και ιδεολογία (φιλοσοφία, νομική κλπ.) βασίσθηκαν σε αντίστοιχα ορθολογικές και ρεαλιστικές βάσεις καθώς οι κυρίαρχες ιδεολογίες, τα συστήματα δικαίου κλπ. δεν

¹¹ /* Η Σορβόννη στην Γαλλία ή το Κέμπριτζ και η Οξφόρδη στην Αγγλία και άλλα πανεπιστήμια αντιτάχθηκαν σε κρίσιμες φάσεις των αστικών επαναστάσεων στις χώρες αυτές. Όμως η ύπαρξη τέτοιων συνεχειών και αντιφάσεων είναι μάλλον ο κανόνας στην ιστορική κίνηση και σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί την ουσιαστική λειτουργική βάση κάποιων διαδικασιών και θεσμών.

Σταυρός Μαυρουδέας «Οι εποχές του πανεπιστημίου» υπό έκδοση

μπορούσαν πλέον να θεμελιώνονται σε θρησκευτικές επιταγές και δοξασίες αλλά στην συνειδητή και ελεύθερη βούληση των πολιτών .

Συνεπώς, ο κόσμος της επιστήμης άρχισε σταδιακά να επεκτείνεται στο σύνολο σχεδόν των πεδίων της κοινωνικής γνώσης και θεωρίας και να εκτοπίζει -ή να περιχαρακώνει -τα μεταφυσικά στοιχεία ¹².

4.1.2 Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΣΕ ΔΙΑΚΡΙΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΣΤΑ Τ.Ι. ΚΑΙ ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

Ο λόγος για τον οποίο η αστική κοινωνία καλλιεργεί τον βασικό κορμό της κοινωνικής γνώσης, την επιστήμη, μέσα σε ένα χώρο διακριτό από τις υπόλοιπες δραστηριότητες είναι το δεύτερο σημαντικό ζήτημα.

Κατ' αρχήν είναι χρήσιμο να διακρίνουμε ανάμεσα στις γνώσεις εκείνες που είναι άμεσα αναγκαίες για την παραγωγή (τεχνολογία, εκπαίδευση των διαφόρων κατηγοριών και μερίδων του αναγκαίου ανθρώπινου δυναμικού) και αυτές που είναι αναγκαίες για την ευρύτερη κοινωνική αναπαραγωγή (οργανικοί διανοούμενοι που παράγουν την κυρίαρχη ιδεολογία, ευρύτερες πολιτισμικές ανάγκες για τις διάφορες κοινωνικές τάξεις κλπ.).

Στα προκαπιταλιστικά συστήματα οι δύο αυτές κατηγορίες ήταν εν πολλοίς αποστασιοποιημένες μεταξύ τους. Η απόκτηση των αναγκαίων γνώσεων και ικανοτήτων για την παραγωγή (δηλαδή η προετοιμασία του εργατικού δυναμικού) αλλά και η τεχνολογική πρόοδος (δηλαδή η ανακάλυψη νέων τεχνολογιών) συνδεόταν άμεσα με την διαδικασία παραγωγής και επιτελούνταν μέσα ή δίπλα σε αυτήν.

Αυτό οφειλόταν στο ότι οι παραγωγοί είχαν είτε στην κατοχή είτε στον έλεγχο τους τα μέσα παραγωγής. Συνεπώς, οι γνώσεις, η εκπαίδευση και ακόμη και η τεχνολογική πρόοδος επιτελούνταν μέσα ή σε άμεση επαφή με την διαδικασία παραγωγής. Από την άλλη πλευρά, η ανάγκη παραγωγής οργανικών διανοούμενων του συστήματος ήταν συγκριτικά περιορισμένη και δεν καλυπτόταν -τουλάχιστον κυρίως -διαμέσου της επιστήμης.

Η εκπαίδευση των ολιγάριθμων εκείνων μερίδων που επιτελούσαν τον ρόλο αυτό καθώς και των εξίσου ολιγάριθμων κατηγοριών εγγράμματων που ήταν απαραίτητοι γινόταν μέσω διακριτών από την κοινωνική

¹² Πρόκειται για την διαδικασία που ο Weber αποκάλεσε "το ξεμάγεμα του κόσμου". Weber M. (1989), (σ.106) , "Η επιστήμη ως επάγγελμα", μετάφραση Μ.Κυπραίου, Παπαζήσης

παραγωγή εκπαιδευτικών διαδικασιών που όμως μικρή σχέση είχαν με την επιστήμη.

Συνοπτικά, η παραγωγή και η μετάδοση των αναγκαίων για την παραγωγή γνώσεων γινόταν μέσα ή κοντά στην διαδικασία παραγωγής.

Αντιθέτως, η παραγωγή και η μετάδοση των υπόλοιπων κατηγοριών γνώσης δεν συνδεόταν σχεδόν καθόλου με την παραγωγή και ταυτόχρονα αφορούσαν συνήθως εξαιρετικά ολιγάριθμες και σαφώς προσδιορισμένες κοινωνικές ομάδες.

Αντίθετα, το καπιταλιστικό σύστημα ενοποιεί όλες σχεδόν τις γνωσιακές διαδικασίες του υπό την αιγίδα της επιστήμης για τους λόγους που προαναφέρθηκαν.

Επιπλέον, η σύνδεση των γνώσεων που είναι αναγκαίες για την κοινωνική παραγωγή και αυτών που είναι αναγκαίες για την ευρύτερη κοινωνική αναπαραγωγή είναι πολύ πιο στενή και λειτουργική.

Στο καπιταλιστικό σύστημα η οικονομία είναι περισσότερο από οποιοδήποτε προηγούμενο σύστημα στο τιμόνι και οι ρυθμοί κίνησης της είναι επίσης περισσότερο εντατικοί παρά ποτέ προηγουμένως.

Με αυτή την έννοια, τόσο οι άμεσοι όσο και οι έμμεσοι μηχανισμοί αναπαραγωγής συνδέονται στενότερα με την παραγωγή και συσσώρευση.

Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία γνώσεων, η αστική κοινωνία - με εξαίρεση τις πρώιμες φάσεις της, όπου μεγάλο τμήμα της κοινωνικής γνώσης που αφορούσε την παραγωγή παραγόταν και συγκροτούνταν μέσα ή δίπλα στην άμεση διαδικασία της παραγωγής (σχολές μαθητείας κλπ.) - διακρίνει συστηματικά την σφαίρα γένεσής τους (την κοινωνική παραγωγή) από το πεδίο συνεκτικής συγκρότησης, αναπαραγωγής και εκπαίδευσης σε αυτές.

Η συγκρότηση-συστηματοποίηση τους σε επιστήμη και η εκπαίδευση σε αυτήν πραγματοποιούνται εκτός της άμεσης διαδικασίας της παραγωγής.

Η κίνηση αυτή βασίζεται σε μία τόσο τοπολογική όσο και υποκειμενική μετατόπιση.

Τοπολογική μετατόπιση γιατί η εργασιακή εμπειρία εξέρχεται από το εργοστάσιο και εισέρχεται -με σκοπό την μετάλλαξη της- στο πανεπιστήμιο.

Υποκειμενική μετατόπιση γιατί φορέας και κάτοχος της παύει πλέον να είναι ο εργαζόμενος και γίνεται ο κεφαλαιούχος.

Η ουσιακή βάση αυτής της μετατόπισης βρίσκεται στην ίδια την φύση της διαδικασίας εργασίας με βάση τον τρόπο οργάνωσής της και τα δεδομένα μέχρι σήμερα πλαίσια. Ο κεφαλαιούχος και οι συνεργάτες του (ειδικοί, τεχνικοί, διευθύνοντες κλπ.) οφείλουν να υπεξαιρέσουν την εργασιακή εμπειρία του εργαζόμενου, έτσι ώστε να την αποκαθάρουν από

στοιχεία εκτός της λογικής του κεφαλαίου και να την οργανώσουν και συστηματοποιήσουν σε πρακτικές τεχνικές εφαρμογές και καινοτομίες.

Στον καπιταλισμό ο άμεσος παραγωγός (ο εργαζόμενος) δεν κατέχει τα μέσα παραγωγής και δεν διευθύνει ο ίδιος την εργασιακή διαδικασία του, αλλά υπόκειται στον κεφαλαιοκρατικό έλεγχο και διεύθυνση. Ταυτόχρονα, είναι ο μόνος που είναι σε θέση να έχει εργασιακή εμπειρία (η οποία είναι, κατά βάση, εμπειρική-πρακτική) και να παράγει πρακτικές λύσεις σε εργασιακά προβλήματα.

Πρόκειται, δηλαδή, για την πείρα του συλλογικού εργαζόμενου. Η πείρα αυτή δεν υπάγεται -τουλάχιστον καθ' ολοκληρίαν- στην λογική του κεφαλαίου (που στοχεύει στην αύξηση της εκμετάλλευσης και της κερδοφορίας), αλλά αντιθέτως εμπριέχει πάμπολλα στοιχεία που διευκολύνουν την εκπλήρωση εργασιακών καθηκόντων με την λιγότερη δυνατή κόπωση.

Το κεφάλαιο πρέπει να αφομοιώσει εκ των έξω αυτή την γνώση -εφόσον ο ίδιος ο κεφαλαιοκράτης δεν έχει άμεση συνάφεια με αυτήν- και ακολούθως να την εκκαθαρίσει από τα στοιχεία που αντίκεινται στην βελτίωση της κερδοφορίας και στην αύξηση της εκμετάλλευσης.

Η εκκαθάριση αυτή και η συνακόλουθη συστηματοποίηση σε νέες μορφές οργάνωσης της εργασιακής διαδικασίας γίνονται, εν πολλοίς, εκτός της άμεσης διαδικασίας της παραγωγής και επιπλέον οργανώνονται επιστημονικά¹³.

Όσον αφορά τα γνωστικά εκείνα πεδία που αφορούν την ευρύτερη κοινωνική αναπαραγωγή, αυτά ούτως ή άλλως συγκροτούνταν εκτός της σφαίρας της παραγωγής. Η διαφορά στο αστικό σύστημα είναι ότι, αντιθέτως με τα προηγούμενα συστήματα, τα γνωστικά αυτά πεδία είναι πολύ περισσότερο συνδεδεμένα με την παραγωγή.

Κατ' αρχήν η κυρίαρχη ιδεολογία πρέπει να μπορεί να ηγεμονεύει και επομένως να πείθει, καθώς αυτή δεν συγκροτείται πρωταρχικά με βάση σχέσεις εξουσίας και έξω-οικονομικής επιβολής αλλά μόνο με βάση τον έμμεσο οικονομικό καταναγκασμό της μισθωτής εργασίας.

¹³ Η Επιστημονική Οργάνωση της Εργασίας -δηλαδή το κίνημα του Τάιλοριζμού- αποτέλεσαν μία από τις πρώτες συγκροτημένες εκδοχές αυτής της κίνησης εξωτερικής κεφαλαιοκρατικής ανασυγκρότησης και αποκάθαρσης της πείρας του συλλογικού εργατή. Βεβαίως, η κίνηση αυτή υπάρχει από την στιγμή της ίδιας της γένεσης του αστικού τρόπου παραγωγής. Παρόλα αυτά, στα πρώιμα στάδια του συστήματος δεν είχε αποκτήσει ούτε έναν σαφώς διακριτό χαρακτήρα από την άμεση διαδικασία της παραγωγής, ούτε έναν επιστημονικό χαρακτήρα. Είχε περισσότερο έναν χαρακτήρα εμπειρικό και χαρακτηριζόταν ως εφαρμογή και όχι ως επιστήμη. Ο Τάιλοριζμός είναι από τα πρώτα ρεύματα που της προσδίδουν επιστημονικό χαρακτήρα και την οργανώνουν αναλόγως (μέθοδοι μέτρησης, εργαλεία αξιολόγησης κλπ.). Τα γραφεία μελέτης και χρονομέτρησης μπορεί να βρίσκονται μέσα στο εργοστάσιο αλλά δεν βρίσκονται περισσότερο μέσα στην άμεση διαδικασία παραγωγής από ότι ένα πανεπιστήμιο (πέραν της σύνδεσής τους με την κερδοφορία ενός συγκεκριμένου ατομικού κεφαλαίου).

Η κυρίαρχη ιδεολογία πρέπει να μπορεί ρεαλιστικά να υποστηρίζει την ωφελιμότητα αυτών των κοινωνικών σχέσεων .

Με τον ίδιο τρόπο τα συστήματα δικαίου αλλά και άλλοι κλάδοι προσαρμόζονται στενά και παρακολουθούν συστηματικά τις επιταγές της οικονομίας.

Από τα παραπάνω προκύπτει η ανάγκη της απόσπασης των επιστήμων από τον χώρο της κοινωνικής παραγωγής και της οργάνωσης τους σε ένα ξεχωριστό χώρο, το πανεπιστήμιο.

Τόσο τα γνωστικά πεδία που αφορούν την ευρύτερη κοινωνική αναπαραγωγή (που και προηγουμένως δεν εντασσόντουσαν στην σφαίρα της παραγωγής) όσο όμως πλέον και αυτά που αφορούν άμεσα την κοινωνική παραγωγή (που προηγουμένως εντασσόντουσαν στην σφαίρα της παραγωγής) διαχωρίζονται από αυτή την σφαίρα.

4.1.3 Τ.Ε. Η ΚΟΡΥΦΗ ΤΗΣ ΕΞΩ-ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού περνά μέσα από έξω-παραγωγικές διαδικασίες εκπαίδευσης, που οργανώνονται ως παράγωγα της επιστήμης.

Ο λόγος αυτής της γενικευμένης εφαρμογής της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι η πολυπλοκότητα της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας -σε σύγκριση με τις προηγούμενες της -και η γενική της ανάγκη για ένα έμπειρο (ιδιαίτερα στην λειτουργία σύνθετων τεχνικών συστημάτων) εργατικό δυναμικό ¹⁴/*.

Επομένως οι αργές, περιορισμένες γνωστικά και αμφίβολες διαδικασίες μαθητείας μέσα στην παραγωγή δεν μπορούν να επιτελέσουν τον ρόλο αυτό.

¹⁴ /* Πολλές απόψεις αποδίδουν την ανάγκη του καπιταλισμού για εκπαίδευση ιδιαίτερα του εργατικού πληθυσμού στην τάση του για ειδικευση: ο καπιταλισμός απαιτεί μία όλο και περισσότερο ειδικευμένη εργασία.

Πρόκειται για μία Σμιθιανή αντίληψη περί του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας, που υποθέτει μία διαρκή τάση προς την ειδικευση (με τον ίδιο μανιχαϊστικό τρόπο που ο Braverman , αντιθέτως, υπέθετε μία διαρκή τάση προς την αποειδίκευση).

Από ότι έχει δείξει η ιστορική εξέλιξη, ο καπιταλισμός δεν έχει μία συνεχή και μονόδρομοι τάση προς την εξειδίκευση ή την αποειδίκευση αλλά αντίθετα μια αντιφατική κίνηση: άλλες εργασίες εξειδικεύονται και άλλες αποειδικεύονται. Ιδιαίτερα η σημερινή απαίτηση του -μεσούσης ιδιαίτερα της οικονομικής κρίσης και της κεφαλαιοκρατικής ανασυγκρότησης -για μία όλο και πιο ευλύγιστη (δηλαδή με Ικανότητα επιτέλεσης πολλών και διαφορετικών παραγωγικών καθηκόντων) εργασία είναι ενδεικτική. Συνεπώς η εκπαίδευση δεν αποσκοπεί μονόδρομο στην εξειδίκευση αλλά τόσο στην παραγωγή μίας γενικής κουλτούρας της εργασίας όσο και στην αναπαραγωγή και μετάδοση της πείρας του συλλογικού εργάτη. Επιπλέον, αποσκοπεί και στην παραγωγή εξειδικεύσεων.

Συνεπώς απαιτείται ένα σύστημα γενικής εκπαίδευσης και Τεχνικής κατάρτισης οργανωμένο έξωθεν και συνήθως πριν την παραγωγή^{15/*}

Τα Τ.Ι. αποτελούν την κορυφή αυτού του συστήματος εφόσον παράγουν την επιστήμη (και βέβαια εκπαιδεύουν σε αυτήν) που δίνει τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές για το συνολικό σύστημα εκπαίδευσης.

Τόσο το γενικό εκπαιδευτικό σύστημα όσο και η βαθμίδα της Τ.Ε. τελούν υπό την εποπτεία ή τον άμεσο έλεγχο του κράτους (ως συλλογικού κεφαλαιοκράτη") ακριβώς γιατί οι εργαζόμενοι δεν είναι ιδιοκτησία κάποιων συγκεκριμένων κεφαλαιοκρατών ούτε εμπορεύματα οι ίδιοι.

Μόνον η εργασιακή ικανότητα τους εμπορευματοποιείται -συνεπώς δημιουργείται μία αγορά γι' αυτή (η "αγορά εργασίας" κατά τους νεοκλασικούς) και φυσικά ο κανόνας δεν είναι κάποιου τύπου μονοψωνιακή κυριαρχία σε αυτήν (μόνον κάποια κεφάλαια να είναι σε θέση να αποκτήσουν το κατάλληλο εργατικό δυναμικό) αλλά ο ανταγωνισμός συνεπώς, ενώ κάθε ατομικό κεφάλαιο θα επιθυμούσε ένα εργατικό δυναμικό απολύτως προσαρμοσμένο στις δικές του ιδιαίτερες απαιτήσεις -και συνεπώς, ενδεχομένως, απρόσφορο για εκμίσθωση από άλλα ατομικά κεφάλαια -το κεφαλαιοκρατικό σύστημα, στο σύνολο του (ως "κεφάλαιο γενικά" (capital in general)), απαιτεί ένα εργατικό δυναμικό επαρκώς εκπαιδευμένο και έμπειρο αφενός αλλά, επίσης, και ευέλικτο.

Επομένως, ο "συλλογικός κεφαλαιοκράτης" αναλαμβάνει τόσο το μεγάλο κόστος μίας τέτοιας γενικής εκπαίδευσης (σε διάκριση από επιμέρους τεχνικές καταρτίσεις) αλλά και την διασφάλιση της μη-παραμόρφωσης της αγοράς εργασίας από ιδιαίτερα ατομικά κεφάλαια.)

Συγκεφαλαιώνοντας, η απουσία της άμεσης παρουσίας του κεφαλαιοκράτη μέσα στην διαδικασία παραγωγής τον οδηγεί στην ανάγκη - ιδιαίτερα υπό την πίεση του ενδο-κεφαλαιοκρατικού ανταγωνισμού μέσω του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού -της υπεξαιρέσης -αφομοίωσης της "πείρας του συλλογικού εργάτη". Η τελευταία αποτελεί τον πυρήνα της (εμπειρικής και πρακτικής κατ' αρχήν) γνώσης μέσα στην παραγωγή. Δεν μπορεί να παραχθεί "θεωρητικά" και έξωθεν της πρακτικής εμπειρίας της παραγωγής. Ο κεφαλαιοκράτης οφείλει να κατορθώσει αφενός να την υπεξαιρέσει και αφετέρου να την μετασηματίσει, γενικεύσει και οργανώσει σε

¹⁵ /* Ο Μηλιός εξηγεί αναλυτικότερα τους λόγους διαχωρισμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας από την παραγωγή καθώς και της γενίκευσης της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
Μηλιός Γ. (1993), "Εκπαίδευση και Εξουσία", Κριτική (1993,σελ. 38-42)

συστηματοποιημένη θεώρηση (θεωρία) από την οποία προκύπτουν καθολικής εφαρμογής (δηλαδή για όλους) πρακτικοί κανόνες.

Η διαδικασία αυτή σήμερα γίνεται μέσω της επιστήμης. Βέβαια ο ατομικός καινοτόμος κεφαλαιοκράτης θα ήθελε να διατηρήσει τα πρωτοπόρα θεωρητικά πορίσματα ως ατομική ιδιοκτησία του, εξασφαλίζοντας έτσι μία πηγή μόνιμου υπέρ-κέρδους έναντι των ανταγωνιστών του.

Η γενική όμως τάση στον καπιταλισμό -άσχετα από επιμέρους υπαρκτά βραχυπρόθεσμα ή και μέσο- πρόθεσμα φαινόμενα μονοπωλιοποίησης ή ολιγοπωλιοποίησης της επιστήμης (πατέντες κλπ.) -είναι η μακροπρόθεσμη διάχυση των καινοτομιών ^{16/*}

Το κράτος αναλαμβάνει να διασφαλίσει τις γενικές προϋποθέσεις ύπαρξης ενός εκπαιδευμένου και ευέλικτου εργατικού δυναμικού καθώς και την σχετικά εύρυθμη λειτουργία του ανταγωνισμού.

^{16/*} (Κ.Μαρχ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τόμος Ι Μισθός Τιμή Κέρδος)

Αυτή είναι μια από τις βασικές Μαρξιστικές υπόθεσης για την Θεμελίωση της πτωτικής τάσης του μέσου ποσοστού κέρδους

$$P = S / (C + V), \text{ (τύπος 1)}$$

P=ποσοστό κέρδους, S=συνολική υπεραξία, C=σταθερό κεφάλαιο,

V=μεταβλητό κεφάλαιο

S'=S/V (ποσοστό υπεραξίας ή εκμεταλλεύσεις)

C'=C/V (οργανική σύνθεση κεφαλαίου)

Αν διαιρέσουμε τον αριθμητή και τον παρανομαστή στον τύπο 1, με V προκύπτει ο τύπος

$$P = S / V / (C + V) / V \text{ τότε } P = S' / (C' + 1)$$

Άρα αύξηση του ποσοστού εκμεταλλεύσεις συνεπάγεται αύξηση του ποσοστού κέρδους ενώ όταν αυξάνεται η οργανική σύνθεση του κεφαλαίου μειώνεται το ποσοστό κέρδους.

Ως σταθερό κεφάλαιο ορίζουμε τα μέσα παραγωγής (μηχανές κλπ) και ως μεταβλητό κεφάλαιο την εργασία (δαπάνες κλπ)

Η τεχνική σύνθεση του κεφαλαίου είναι η σχέση ανάμεσα στην ποσότητα του σταθερού κεφαλαίου κα στην ποσότητα ζωντανής εργασίας που το κινεί. Η αξιακή σύνθεση του κεφαλαίου είναι η σχέση ανάμεσα στην ανταλλακτική αξία του σταθερού κεφαλαίου και στην αναταλλακτική αξία της εργασίας που το κινεί. Η οργανική σύνθεση του κεφαλαίου είναι η σχέση ανάμεσα στην τεχνική και την αξιακή του σύνθεση.

4.2 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

4.2.1 Η ΣΧΕΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ / Τ.Ε.-ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Συνεπώς, στον καπιταλισμό η κοινωνική εμπειρία και θεωρία συγκροτείται ως επιστήμη και η καλλιέργεια της τελευταίας είναι υπόθεση μίας διακριτής, από την κοινωνική παραγωγή, διαδικασίας: των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Επιπλέον αυτή η τοπολογική μετάσταση διευκολύνει ώστε τα εκάστοτε κυρίαρχα πρότυπα επιστήμης να αποσυνδέονται από τις ταξικές τους ορίζουσες (ιδιαίτερα μέσα στον χώρο της κοινωνικής παραγωγής) και να εμφανίζονται ως ουδέτερα. Πρόκειται για μία τυπική αστική φετιχιστική απαίτηση.

Η επιστήμη υπόκειται -πάντα σχετικά αυτονομημένα, εξ ου και η διακριτή συγκρότηση της στα Τ.Ι -στις κοινωνικές εξελίξεις και τις εκφράζει.

Με αυτή την έννοια η σχέση επιστήμης / Τ.Ε-παραγωγής είναι υποσύνολο της σχέσης -κεφάλαιο^{17/*} ακριβώς γιατί είναι ειδική σχέση της αστικής κοινωνίας. Ως θεσμός της αστικής κοινωνίας η Τ.Ε αναπαράγει τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις. Έχει ιδιαίτερη σημασία όχι τόσο στην πρωτογενή διαμόρφωση της θεμελιακής σχέσης, δηλαδή της σχέσης-κεφάλαιο (αυτή συγκροτείται πρώτα και κύρια μέσα στην άμεση διαδικασία παραγωγής και χωρίς, κατ' αρχήν, έξω-οικονομικές ρυθμίσεις και καταναγκασμούς^{18/*}), όσο στην οργάνωση βασικών προϋποθέσεων και απαιτήσεων της.

Εκτός από την οργάνωση και διαμόρφωση της επιστήμης, η Τ.Ε επιδρά και σε μία σημαντική δευτερεύουσα σχέση (που αφορά καθοριστικά τόσο την γενική όσο και την εκάστοτε συγκεκριμένη ιστορικά μορφή του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας): την σχέση διανοητικής- χειρονακτικής εργασίας.

Όπως προαναφέρθηκε, στον καπιταλισμό η κοινωνική εμπειρία και θεωρία συγκροτείται ως επιστήμη, δηλαδή με βάση την απαίτηση του

¹⁷ /* Η σχέση κεφαλαίου-εργασίας (η σχέση-κεφάλαιο συνοπτικά) αποτελεί την βασική σχέση συγκρότησης του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και συνίσταται στην αποξένωση των άμεσων παραγωγών από τα μέσα παραγωγής - που ανήκουν στους κεφαλαιοκράτες -και στην μετατροπή των πρώτων σε μισθωτούς εργάτες που παράγουν -και από τους οποίους υπεξαίρεται -υπεραξία.

¹⁸ /* Η σχέση-κεφάλαιο σχηματίζεται αυθόρμητα και εθελούσια στο άμεσο, πρωτογενές επίπεδο με μόνον δεδομένο τον επίσης έμμεσο, οικονομικό καταναγκασμό της μετατροπής της εργασιακής δύναμης σε εμπόρευμα. Φυσικά, σε ένα δεύτερο επίπεδο -όχι της ουσίας (δηλαδή των ελάχιστων αναγκαιών και ικανών όρων ύπαρξης) αλλά της διαλεκτικής παραγωγής της ενότητας ουσίας και εμφάνισης -υπόκειται σε ρυθμίσεις και περιορισμούς.

Ορθού Λόγου και της εγκόσμιας αποδειξιμότητας και όχι μη-έλλογες και μεταφυσικές μορφές.

Επιπλέον -λόγω του εκμηχανισμού της διαδικασίας παραγωγής, της διαρκούς επαναστατικοποίησης των παραγωγικών δυνάμεων και ιδιαίτερα του ανταγωνισμού μέσω του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού - η επιστήμη μετατρέπεται άμεσα σε παραγωγική δύναμη¹⁹, δηλαδή χρησιμοποιείται συστηματικά σε παραγωγικές εφαρμογές που υπόκεινται (και συμβάλλουν) στις διαδικασίες της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης.

Βέβαια η παραγωγή επιστήμης είναι εν πολλοίς διακεκριμένη από την άμεση παραγωγική διαδικασία. Εάν σε προηγούμενες κοινωνίες η μετάδοση της κοινωνικής θεωρίας και η ανάπτυξη της θεωρίας (ως αφομοίωσης της πραγματικότητας από την νόηση με σκοπό την παρέμβαση στην πραγματικότητα) δεν ήταν αποσυνδεδεμένες από την κοινωνική παραγωγή και ζωή, σήμερα διακρίνονται συστηματικά.

Η καλλιέργεια της επιστήμης είναι υπόθεση διακριτών διαδικασιών και θεσμών. Επίσης η εκπαίδευση -γενικά αλλά και πολύ περισσότερο η επιστημονική εκπαίδευση - πραγματοποιείται έξωθεν της άμεσης διαδικασίας της παραγωγής.

Αυτή η αντιφατική σχέση επιστήμης/ Τ.Ε-παραγωγής που αποσκοπεί στην παραγωγή αλλά ταυτόχρονα οργανώνεται εκτός αυτής -αποτελεί την βάση της σχέσης και την ουσία από την οποία προκύπτουν οι λειτουργικοί (κοινωνικοί και εργασιακοί) διαχωρισμοί τους οποίους η ΤΕ δημιουργεί και αναπαράγει.

¹⁹ Είναι γνωστή η επισήμανση του Mandel * ότι η επιστήμη γίνεται άμεσα παραγωγική δύναμη (δηλαδή οδηγεί σε καινοτομίες στην παραγωγή). Αυτό συμβαίνει μόνον όταν οι εκάστοτε συγκεκριμένες ανάγκες της κεφαλαιοκρατικής κερδοφορίας το επιτάσσουν.

Τότε μόνον ήδη υπάρχουσες, συνήθως, επιστημονικές ανακαλύψεις μεταφράζονται σε παραγωγικές καινοτομίες. Η θέση αυτή είναι γενικά σωστή. Αυτό όμως που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι στο Επιχειρηματικό πανεπιστήμιο/ΤΕΙ η διασύνδεση και η εξάρτηση από άμεσες ανάγκες της κεφαλαιοκρατικής κερδοφορίας και συσσώρευσης γίνεται πολύ πιο στενή: επιβολή της εφαρμοσμένης έρευνας, (χρηματοδοτούμενης και εξαρτημένης με στόχο την όσο πιο άμεση συμβολή στην κεφαλαιοκρατική κερδοφορία) στα περισσότερα τριτοβάθμια ιδρύματα και ταυτόχρονα περιορισμός της βασικής έρευνας, (για θεμελιακά επιστημονικά ζητήματα, και μη-άμεσα επιχειρηματικά αξιοποιήσιμα ή και επιλήψιμα) σε λίγα κορυφαία και βασικά επιστημονικά κέντρα. Στην πρώτη περίπτωση ο χρονικός ορίζοντας και η σχέση έρευνας-εφαρμογής είναι φυσικά πολύ πιο στενά. Με αυτή την έννοια -και συμφωνώντας κατά τα άλλα με την επισήμανση του Mandel -ισχυριζόμαστε ότι η επιστήμη μετατρέπεται άμεσα σε παραγωγική δύναμη. Αυτό σηματοδοτεί, κατ'εξοχήν, το τέλος -εν πολλοίς -της ελεύθερης, αδέσμευτης (και συνήθως σε μεγάλα βασικά ζητήματα) επιστημονικής έρευνας.

*Mandel E. (1980), Π Φοιτητές, διανοούμενοι και πάλη των τάξεων II, Ουτοπία

4.2.2 Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ Τ.Ε. ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΔΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ (ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ) ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΩΝ - Ο ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο πιο θεμελιακός λειτουργικός διαχωρισμός είναι η προαναφερθείσα διάκριση χειρονακτικής-διανοητικής εργασίας.

Μέσα στην παραγωγή καλλιεργείται συστηματικά η διαίρεση της κοινωνικής εργασίας σε αυτή που απαιτεί επιστημονική-διανοητική κατάρτιση και σε αυτή που είναι χειρονακτική-εμπειρική.

Έτσι παράγεται η διάκριση αλλά και η σχέση διανοητικής-χειρονακτικής εργασίας. Σημειωτέον ότι δεν υπάρχει ένας απόλυτος αλλά μόνο ένας σχετικός διαχωρισμός αυτών των δύο τύπων εργασίας, ο οποίος επίσης υπόκειται στις ιστορικές εξελίξεις δηλαδή παίρνει διαφορετικές ιστορικά μορφές στα διάφορα στάδια εξέλιξης του συστήματος.

Ταυτόχρονα όμως η διάκριση αυτή είναι λειτουργική για τον καπιταλισμό εφόσον συμβάλλει στην διαίρεση της εργατικής τάξης και στην καλλιέργεια σε ένα τμήμα της αίσθησης ότι αποτελεί ένα ξεχωριστό, ανώτερο κοινωνικά στρώμα (συνήθως βάση για την συγκρότηση μίας εργατικής αριστοκρατίας).

Βέβαια, με βάση την επιστημονική κατάρτιση συγκροτούνται και μία σειρά "ελεύθερα επαγγέλματα", που ανήκουν σε ενδιάμεσα (μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου) μέσο-αστικά στρώματα.

Τα Τ.Ι αποτελούν τον χώρο διαμόρφωσης και αυτών των στρωμάτων. Στον βαθμό βέβαια που η ελεύθερο-επαγγελματική μορφή καταργείται και οργανώνεται με την μορφή εξαρτημένης-μισθωτής εργασίας, τότε μειώνεται και η βαρύτητα των στρωμάτων αυτών τόσο μέσα όσο και έξω από τα Τ.Ι.

4.2.3 ΡΟΛΟΙ ΤΗΣ Τ.Ε.

Σκοπός των Τ.Ι, στα πλαίσια της αναπαραγωγής εκ μέρους των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων είναι η παραγωγή και μετάδοση των θεωρητικών-γνωσιακών και παραγωγικών προαπαιτήσεων του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής.

Κατά βάση στόχος του είναι η παραγωγή αυτών των τμημάτων της διανοητικής εργασίας ή των συνδυασμών διανοητικής-χειρονακτικής εργασίας που απαιτούν επιστημονική συγκρότηση.

Συνεπώς η Τ.Ε προετοιμάζει και διαμορφώνει ένα σημαντικό τμήμα των παραγωγικών δυνάμεων και του κοινωνικού καταμερισμού

της εργασίας: πρόκειται για τον παραγωγικό και καταναμητικό ρόλο του. Όχι μόνον καταναμητικό γιατί δεν διαμορφώνει μόνο άτομα έτσι ώστε να επιτελέσουν παραγωγικά και αναπαραγωγικά καθήκοντα, αλλά επιπλέον παραγωγικό γιατί παράγει επιστήμη και παραγωγικές εφαρμογές, δηλαδή συνδέεται -άλλοτε έμμεσα και άλλοτε πιο άμεσα - με την παραγωγική διαδικασία καθ' εαυτή.

Επιπρόσθετα, επιτελεί και έναν ιδεολογικό ρόλο, δηλαδή οργανώνει την ιδεολογική νομιμοποίηση της αστικής κοινωνίας. Η επιστήμη -όχι ως ουδέτερη αλλά ως κοινωνικά προσδιορισμένη θεωρία - διαδραματίζει και τον ρόλο αυτό. Η εκδήλωση και ανάπτυξη, καθώς και η σχετική σημασία, καθεμίας από τις λειτουργίες αυτές υπήρξε διαφορετική σε κάθε ένα από Τις "εποχές" του πανεπιστημίου.

5 ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΟΧΕΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περιοδολόγηση της αστικής κοινωνίας ήταν ανέκαθεν ένα φλέγον θέμα. Όχι μόνο για θεωρητικούς λόγους αλλά πρώτα και κύρια για πρακτικούς. Το πρόβλημα της περιοδολόγησης γίνεται ακόμη σημαντικότερο σε μεταιχμιακές περιόδους, όταν δηλαδή γίνονται ριζικές αλλαγές που μετασχηματίζουν θεμελιώδεις πλευρές της πραγματικότητας.

Η σημερινή περίοδος είναι σίγουρα μία μεταιχμιακή περίοδος. Από τα μέσα της δεκαετίας του '70 η πορεία εξέλιξης του καπιταλιστικού συστήματος σημαδεύθηκε από σοβαρότατα προβλήματα αλλά και σημαντικότερες αλλαγές.

Με ορόσημο την κρίση του 1973, άνοιξε μία παρατεταμένη περίοδος προβλημάτων που αποτυπώθηκαν σε όλες τις κρίσιμες μεταβλητές του συστήματος (κερδοφορία, κεφαλαιακή συσσώρευση, παραγωγικότητα της εργασίας, βαθμός απασχόλησης του εργατικού και παραγωγικού δυναμικού κλπ.).

Προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τα προβλήματα αυτά, το κεφάλαιο - με έναν συριστικό τρόπο και χωρίς ένα προδιαγεγραμμένο σενάριο - εγκαινίασε μία επίπονη προσπάθεια αναδιάρθρωσης.

Ήδη τα αποτελέσματα αυτής της αναδιάρθρωτικής κίνησης -που όμως δεν είναι χωρίς επιμέρους αλλαγές πολιτικών και αντιφάσεις (βλέπε

Μαυρουδέας (1994β)) -είναι ο δραστικός μετασχηματισμός όλων σχεδόν των βασικών λειτουργιών του συστήματος.

Η διαδικασία παραγωγής, ο ανταγωνισμός, το χρηματοπιστωτικό σύστημα, οι κρατικές οικονομικές λειτουργίες, το διεθνές σύστημα διαφέρουν πλέον αδιαμφισβήτητα με τα επικρατούντα προ εικοσαετίας πρότυπα. Ακόμη και οι μορφές εκδήλωσης των οικονομικών κρίσεων , όπως δείχνει η τρέχουσα κρίση, διαφέρουν ριζικά από τις προηγούμενες τους.

Αποτελούν , οι τελευταίες, προοδευτικές αλλαγές ή τουλάχιστον αφήνουν την δυνατότητα προοδευτικών λύσεων; Η αντιθέτως συνιστούν μία αντιδραστική κίνηση;

Έχουν ήδη προταθεί μία σειρά θεωρητικές προσεγγίσεις των αλλαγών που προέκυψαν μετά την δεκαετία του '70, που όμως έχουν σημαντικά θεωρητικά και εμπειρικά προβλήματα.

Μερικές περιορίζονται σε μία τεχνικιστική ερμηνεία: αιτία των μετασχηματισμών είναι κάποιες σχεδόν εξ ολοκλήρου εξωγενείς τεχνολογικές αλλαγές (κατά βάση η χρήση των τεχνολογιών της μικροηλεκτρονικής και της πληροφορικής). Κάποιες άλλες - κυρίως οι θεωρίες που υιοθετούν την διάκριση Φορντισμός/μετα-Φορντισμός - καταλήγουν σε θεσμιστικές απόψεις, καθώς οι μετασχηματισμοί αποδίδονται στην αδυναμία του προηγούμενου θεσμικού πλαισίου να συγκροτήσει νέες βιώσιμες δομές κεφαλαιακής συσσώρευσης.

Συνήθως, οι περισσότερες καταλήγουν στην αναζήτηση κάποιου προοδευτικού εναλλακτικού σεναρίου μέσα στα πλαίσια των μετασχηματισμένων δομών.

Κάποιες άλλες υποστηρίζουν ότι ο σύγχρονος κόσμος έχει αλλάξει ριζικά καθώς χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας. Η τελευταία -για άλλους ευκατάρτη και για άλλους αναπόφευκτη -επιβάλλει ένα νέο ρεαλισμό: η καπιταλιστική οικονομία είναι δεδομένη, αυτό που χρειάζεται είναι να αποκτήσει και μία "κοινωνική" διάσταση που να διασφαλίζει την κοινωνική συνοχή από τις παρενέργειες των τυφλών δυνάμεων της αγοράς. Αντιθέτως, παραδοσιακές απόψεις συνήθως υποστηρίζουν ότι σχεδόν τίποτα δεν έχει ουσιαστικά αλλάξει στον κόσμο από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα

5.2 ΠΕΡΙΟΛΟΓΟΓΗΣΗ: ΜΕΘΟΔΟΣ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ.

Ο Μαρξ έχει δώσει στοιχεία της θεωρίας αυτής κυρίως σε δύο σημεία.*

* ΜΑΡΞ (1982) τομ. ΙΙΙ κεφ. 47

Πρώτον, μελετώντας τον φεουδαλικό τρόπο (Μαρκ (1982), τομ.ΙΙΙ, κεφ.47) διέκρινε **τρία διαφορετικά στάδια** ανάλογα με τον τρόπο υπεξαίρεσης υπέρ-εργασίας: πρόσοδος πληρωνόμενη σε εργασία (αγαρρείες), σε προϊόν ή, τέλος, σε χρήμα.

Δεύτερον, εξέτασε **μετασχηματισμούς του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής**, χρησιμοποιώντας τις έννοιες της τυπικής και ουσιαστικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο και της απόλυτης και της σχετικής υπεραξίας.

, Ένα κρίσιμο ερώτημα.

Είναι η ουσία(ουσία-μορφή ²⁰) μίας κατάστασης πραγμάτων -και συνεπώς ο κοινωνικός τρόπος παραγωγής ως η ουσία κάθε κοινωνικό-οικονομικού συστήματος -μία δυναμική (μετασχηματιζόμενη) οντότητα;

Εάν θεωρηθεί ως μη-δυναμική οντότητα τότε η μόνη δυνατή αλλαγή είναι η ολοκληρωτική ανατροπή της και η αντικατάσταση της από μία άλλη ουσία. Αντιστοίχως, η μόνη αλλαγή στο επίπεδο του κοινωνικού τρόπου παραγωγής είναι η αντικατάσταση του από έναν άλλο κοινωνικό τρόπο παραγωγής.

Αυτό το πλαίσιο σκέψης υιοθέτησε η Αλτουσεριανή παράδοση Althusser- Balibar (1977)*, Poulantzas (1975 *, 1978*), στην βάση της τυπικά δομιστικής κατανόησης της ουσίας ως μίας "βαριάς δομής" που δεν εμπεριέχει αντιθέσεις στο εσωτερικό της και συνεπώς δεν έχει περιθώρια εσωτερικού μετασχηματισμού ²¹.

Σε αντίθεση με την Αλτουσεριανή θεώρηση η Μαρξιστική διαλεκτική θεωρεί ότι όχι μόνο η μορφή αλλά και η ουσία είναι μία δυναμική οντότητα,

²⁰ Η Μαρξιστική διαλεκτική ανάλυση, Ακολουθώντας σε μεγάλο βαθμό την Εγγελιανή παράδοση, διακρίνει μεταξύ της ουσίας μίας κατάστασης πραγμάτων (των ελάχιστων βασικών αναγκαιών και ικανών στοιχείων για την θεμελίωση της και την πυροδότηση των διαδικασιών πλήρους συγκρότησης της) και της μορφής της (δηλ. της τελικής πλήρους και απτής εμφάνισης της ως ενότητας βασικών και δευτερευόντων στοιχείων).

* Althusser L.-Balibar E. (1977), "Reading Capital", New Left Books

* Poulantzas N. (1975), "Classes in Contemporary Capitalism", New Left Books

* Poulantzas N. (1978), "L' Etat, le Pouvoir, le Socialisme"; PUF

²¹ Στην ελληνική βιβλιογραφία ο Μηλιός* δίνει μία εξαιρετικά ευκρινή παρουσίαση της Αλτουσεριανής άποψης.

* Μηλιός Γ. (1988, σ.100-108)), "Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός: από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη", Εξάντας

που παρουσιάζει εσωτερικούς μετασχηματισμούς και επιπλέον υπάρχει πραγματικά στον ιστορικό χρόνο²².

Υπό αυτή την έννοια, ο κοινωνικός τρόπος παραγωγής είναι μία ουσία που εκδηλώνεται μέσω συγκεκριμένων μορφών. Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν είναι λιγότερο πραγματική από τις συγκεκριμένες εκφράσεις της.

Συνεπώς, όπως ορθά υποστήριξαν οι Fine- Harris (1986)*, η περιодολόγηση πρέπει να διεξαχθεί στο επίπεδο του κοινωνικού τρόπου παραγωγής. Η εξέλιξη του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγή εργασιακής της δύναμης είτε με τον πιο προωθημένο τρόπο της ανατροπής της σχέσης μισθωτής εργασίας -επιδιώκει να υπερκεράσει²³.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι συγκεκριμένοι κοινωνικοί σχηματισμοί δεν είναι υπερκαθορισμένη συνάρθρωση διαφορετικών "καθαρών" τρόπων παραγωγής αλλά συγκεκριμένες μορφές -η κάθε μία με τις δικές της ιδιομορφίες -ενός κοινωνικού τρόπου παραγωγής.

Ο τελευταίος, πολλές φορές, μπορεί να έχει ενσωματώσει -αλλά πάντα σχεδόν τροποποιώντας σύμφωνα με τις δικές του απαιτήσεις και προϋποθέσεις -στοιχεία από άλλους τρόπους παραγωγής.

Τα στάδια που μπορούν να διακριθούν στο επίπεδο του κοινωνικού τρόπου παραγωγής εκφράζονται -διαμεσολαβημένα και σημαδεμένα πάντα από ιδιομορφίες -στην εξέλιξη των κοινωνικών σχηματισμών.

Η περιодολόγηση του καπιταλισμού πρέπει να διεξαχθεί στο επίπεδο του κοινωνικού τρόπου παραγωγής και μέσα στα πλαίσια της γενικής θεωρίας του. Κάθε ταξικός τρόπος παραγωγής συγκροτείται πάνω σε ένα σύνολο ταξικών σχέσεων παραγωγής.

Οι τρόποι παραγωγής διακρίνονται ανάλογα με τις θεμελιακές σχέσεις κατοχής και ελέγχου της κοινωνικής παραγωγής μεταξύ παραγωγών και μη-παραγωγών τάξεων (όχι απλά στο νομικό τύπο τους αλλά στην ουσιαστική διάστασή τους).

²² Ο Zeleny* έχει δείξει ότι ο Marx, σε αντίθεση με τον Ricardo, αντιμετώπιζε την ουσία ως μία δυναμική έννοια. Επίσης, ο Hyenkon (1982) έχει αναλύσει πως για τον Marx η διαδικασία της αφαίρεσης και η αποσκοπούμενη ανακάλυψη της ουσίας δεν είναι ιδεο-τυπική αλλά πραγματική διαδικασία. Η ουσία δεν είναι ένα αποκαθαρισμένο από ιστορικά στοιχεία διανοητική κατασκευή αλλά η αφομοίωση της πραγματικότητας από την σκέψη στους βαθύτερους και καθοριστικούς προσδιορισμούς της.

* Zeleny J. (1980, κεφ.30), "The Logic of Marx", Blackwell

* Fine B.-Harris L. (1986), "Ξαναδιαβάζοντας το Κεφάλαιο" Gutenberg

²³ Είναι ενδεικτικό ότι ο Marx μελετώντας τον Νόμο του 1844 και τους αγώνες σχετικά με την διάρκεια της εργάσιμης ημέρας, τα θεώρησε συγκεκριμένα αποτελέσματα του νόμου της καπιταλιστικής συσσώρευσης και της ταξικής πάλης. Κατά συνέπεια τα μελέτησε στο αφηρημένο επίπεδο του κοινωνικού τρόπου παραγωγής και όχι σε αυτό του βρετανικού κοινωνικού σχηματισμού.

Τα στάδια σε κάθε τρόπο παραγωγής βασίζονται στους μετασχηματισμούς και στους προκύπτοντες ειδικούς τύπους των βασικών σχέσεων κατοχής και ελέγχου.

Συνεπώς, το κριτήριο περιοδολόγησης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής είναι οι μετασχηματισμοί στις διαδικασίες παραγωγής και ιδιοποίησης υπεραξίας. Αυτοί αφορούν κατ' εξοχήν, αλλά όχι μόνο, την σφαίρα της παραγωγής και την αντίθεση κεφάλαιο-εργασία σε αυτήν.

Επιπλέον -επειδή ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής συγκροτείται, κατ' αρχήν, ως ένα σύστημα ανεξάρτητων ιδιωτικών κεφαλαίων σε ανταγωνισμό μεταξύ τους -συνδέονται στενά με τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης της παραγωγής.

Ο καπιταλισμός εμφανίζεται ως ενιαίο σύστημα στην σφαίρα της ανταλλαγής μέσω της ανταλλαγής των προϊόντων των κατά τα άλλα ανεξάρτητων μονάδων παραγωγής μεταξύ τους.

Επομένως, η θεμελιακή σχέση του -η σχέση εκμετάλλευσης της μισθωτής εργασίας στην παραγωγή και η αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας -εκφράζεται και επικυρώνεται στην ανταλλαγή ως ανταγωνισμός μεταξύ κεφαλαίων. Η διαπάλη αυτής της αντίθεσης είναι παρούσα σε όλο το εύρος του πεδίου αυτού και είναι αυτή που κινητοποιεί είτε μετασχηματισμούς του συστήματος είτε την ανατροπή του. Οι πολιτικές μορφές είναι απότοκοι, με σχετικούς βαθμούς ελευθερίας, των μετασχηματισμών της σχέσης-κεφάλαιο.

5.3 ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΥΝ -ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΟΥΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ - ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να διακρίνουμε, κατά σειρά σημασίας, τις εξής βασικές κατηγορίες :

1) Διαδικασία παραγωγής/εργασίας

2) Διαδικασία κοινωνικοποίησης της παραγωγής

α. Διαδικασίες ανταγωνισμού (ενδοκλαδική και διακλαδική διάσταση, τάσεις που επηρεάζουν την συγκέντρωση και συγκεντροποίηση της παραγωγής κλπ.)

β. Νομισματικές και πιστωτικές σχέσεις (συνθήκες συγκρότησης του γενικού ισοδυναμίου, τύποι χρήματος κλπ.)

γ . Οικονομικές λειτουργίες του κράτους

3) Διαδικασίες διανομής εισοδήματος (προσδιορισμός της αξίας της εργασιακής δύναμης, διανομή μεταξύ (βιομηχανικού) κέρδους-τόκου και γαιοπροσόδου κλ π .)

4) Μορφές εκδήλωσης των οικονομικών κρίσεων: η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους λόγω ανόδου της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου αποτελεί την αιτία των κρισιακών τάσεων .Η τελική μορφή όμως εκδήλωσης τους εξαρτάται από μία σειρά ιστορικά συγκεκριμένων χαρακτηριστικών κάθε σταδίου.

5) Μορφές πολιτικής διαμεσολάβησης και παραγωγής ιδεολογικής ηγεμονίας

6) Διεθνές σύστημα: ο ιμπεριαλισμός -δηλαδή ο ανταγωνισμός κεφαλαίων με κύριο μέσο την εξαγωγή τους και με αντίστοιχες πολιτικές και κρατικές στηρίξεις που συχνά οδηγούν σε πολεμικές συγκρούσεις -αποτελέσσει από τα πρώτα βήματα του κλιμακωτού τον τύπο οργάνωσης του διεθνούς συστήματος του.

Επομένως, δεν είναι χαρακτηριστικό μόνο του μονοπωλιακού σταδίου αλλά γενικότερη σχέση. Ο χαρακτήρας του καπιταλιστικού συστήματος μετασχηματίζεται από στάδιο σε στάδιο.

Με βάση την προαναφερθείσα θεωρητική προσέγγιση διακρίνονται τρία στάδια του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής:

(α) ο καπιταλισμός του ελεύθερου ανταγωνισμού (μέχρι τα τέλη του 190υ αιώνα)

(β) ο μονοπωλιακός καπιταλισμός που διαιρείται σε δύο υπό-περιόδους:

την μονοπωλιακή φάση (σηματοδομένη από την κρίση του 1929 και μία ταραχώδη περίοδο μετάβασης μέχρι τον 2ο Παγκ. Πόλεμο) και

την κρατικό-μονοπωλιακή φάση (από το τέλος του 2ου Παγκ. Πολέμου μέχρι την κρίση του 1973).

(γ) μετά την κρίση του 1973 ανοίγει

ένα νέο στάδιο του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, το οποίο όμως ακόμη δεν έχει πλήρως διαμορφωθεί. Αυτός ο ακόμη αδιευκρίνιστος

τελικός χαρακτήρας κάνει και προβληματική την ονομασία του. Όμως οι βασικές κατευθύνσεις-τάσεις για την διαμόρφωση του, σε όλα τα κρίσιμα πεδία που χαρακτηρίζουν ένα στάδιο, είναι σχεδόν όλες ορατές.

5.4 ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

1) Διαδικασία παραγωγής/εργασίας: έχει πραγματοποιηθεί η ουσιαστική υπαγωγή²⁴/* της εργασίας στο κεφάλαιο και συνεπώς, έχει εγκαθιδρυθεί η πρωτοκαθεδρία της σχετικής υπεραξίας. Όμως, η απόλυτη υπεραξία εξακολουθεί να έχει μία ιδιαίτερα σημαντική βαρύτητα καθώς, ενώ έχει κυριαρχήσει η μεγάλη βιομηχανία και ο εκμηχανισμός της παραγωγής, το κεφάλαιο μπορούσε -και το έκανε συστηματικά -να αυξάνει την διάρκεια της εργάσιμης ημέρας.

2) Διαδικασία κοινωνικοποίησης, της παραγωγής: η μόνη υπάρχουσα διαδικασία κοινωνικοποίησης της παραγωγής είναι η αγορά.

α. Διαδικασίες, ανταγωνισμού: κυριαρχεί η μορφή της απλής επιχείρησης. Επικρατεί κυρίως η τάση για συγκέντρωση του κεφαλαίου, ενώ η τάση για συγκεντροποίηση του κεφαλαίου είναι σχετικά περιθωριακή, παρόλο που εμφανίζονται μονοπώλια. Όμως τα τελευταία προκύπτουν περισσότερο λόγω φυσικών και τεχνικών δεδομένων και λιγότερο μέσα από την ίδια την λειτουργία του συστήματος.

β. Νομισματικές, και πιστωτικές, σχέσεις: κυριαρχεί το εμπορευματικό χρήμα, ενώ το χρήμα αναγκαστικής κυκλοφορίας (δηλ. το χρήμα-σύμβολο που εκδίδεται από το κράτος) είναι στενά συνδεδεμένο με το πρώτο (κανόνας χρυσού).

γ. Διαδικασίες κρατικού παρεμβατισμού: το κράτος δεν έχει κανέναν άλλο οικονομικό ρόλο εκτός από την εγγύηση της νομισματικής κυκλοφορίας.

²⁴ /* ουσιαστική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο έχουμε όταν η σχέση μισθωτής εργασίας συνοδεύεται από ριζικούς μετασχηματισμούς στη διαδικασία της παραγωγής, στο περιεχόμενο της εργασίας, στη μορφή της εργασίας (π.χ. κύκλοι ποιότητας). Τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο έχουμε όταν η μισθωτή εργασία δε συνοδεύεται από αυτά τα φαινόμενα.
(Κ.Μαrx. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τόμος I, Μισθός Τιμή Κέρδος)

3) Διαδικασίες διανομής εισοδήματος: υπάρχει μόνον ο άμεσος μισθός. Επίσης, σαν μορφή ιδιοποίησης υπεραξίας κυριαρχεί το κέρδος.

4) Μορφές κρίσης: οι κρίσεις υπερσυσσώρευσης εκδηλώνονται κυρίως στην ανταλλαγή, στην κίνηση του εμπορικού κεφαλαίου, σαν υπερπαραγωγή εμπορευμάτων .

5) Μορφές πολιτικής διαμεσολαβώσης και παραγωγικής ιδεολογικής ηγεμονίας: η κρατική οικονομική παρέμβαση είναι σχεδόν ανύπαρκτη και η κοινωνική αναπαραγωγή οργανώνεται κυρίως μέσω αυτορρυθμιζόμενων εθελούσιων ενώσεων , που ήταν βασικά αστικές ενώσεις.

Στην καθ' αυτό σφαίρα της πολιτικής επικρατεί μία ελαχιστοποίηση των πολιτικών , κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων των εργαζομένων.

Το δικαίωμα του συνδικαλισμού δεν είναι κατοχυρωμένο και συχνά απαγορεύεται. Επίσης, δεν υπάρχει πολιτική αντιπροσώπευση καθώς το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι περιορίζεται στις πλουσιότερες οικονομικές κατηγορίες (αυτούς που πλήρωναν φόρο), ενώ οι μεγάλες μάζες του πληθυσμού (εργαζόμενοι, γυναίκες) αποκλείονται.

6) Διεθνές σύστημα: Διεθνοποιείται κυρίως το εμπορευματικό κεφάλαιο. Επίσης, το διεθνές σύστημα οργανώνεται ακόμη στην βάση των κατάλοιπων της τελευταίας φάσης του προηγούμενου κοινωνικό-οικονομικού συστήματος, δηλαδή την αποικιοκρατία.

5.5 ΤΟ ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΟ-ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟ ΣΤΑΔΙΟ

1) **Διαδικασία παραγωγής/εργασίας:** Βαθαίνει η ουσιαστική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο και αποκτούν ακόμη μεγαλύτερη σημασία οι διαδικασίες σχετικής υπεραξίας, με αποτέλεσμα να αλλάζει ακόμη περισσότερο η ισορροπία μεταξύ απόλυτης και σχετικής υπεραξίας προς όφελος της δεύτερης.

Αυξάνει η τάση εκτόπισης ζωντανής εργασίας από μηχανές και παρουσιάζονται πιο σύνθετες μορφές ελέγχου της εργασίας μέσα στην παραγωγή (όχι μόνον επιστάτες αλλά και γραφεία μελέτης, χρονομέτρησης και οργάνωσης της παραγωγής κλπ.).

2) Διαδικασία κοινωνικοποίησης, της παραγωγής:

Ο μονοπωλιακός καπιταλισμός χαρακτηρίστηκε από όλο και πιο κοινωνικοποιημένες διαδικασίες ελέγχου και ιδιοποίησης της υπεραξίας. Συνακόλουθα, οι πρώτες κρατικές ρυθμίσεις -με την μορφή ιδιαίτερα των Εργοστασιακών Νόμων - ήρθαν να οργανώσουν με ενιαίο τρόπο και να εξομαλύνουν την λειτουργία των τυφλών δυνάμεων της αγοράς.

Συνεπώς το κράτος ανέλαβε έναν ενεργότερο ρόλο στην κοινωνική αναπαραγωγή. Ο μονοπωλιακός καπιταλισμός αντιπροσωπεύει μία ενδιάμεση κατάσταση, όπου το κράτος παρέμβαινε μεν στην κοινωνική αναπαραγωγή αλλά δεν είναι ιδιαίτερα ενεργό στην οικονομία.

Η μεγαλύτερη κοινωνικοποίηση της παραγωγής επιτυγχάνεται μέσα από τις επιμέρους καπιταλιστικές οικονομικές ενώσεις (πολυμετοχική επιχείρηση και μονοπώλιο) και όχι στο γενικότερο επίπεδο του συλλογικού κεφαλαιοκράτη. Αντιθέτως, στον κρατικό-μονοπωλιακό καπιταλισμό το κράτος έχει ενεργό ρόλο τόσο στην ρύθμιση της οικονομίας όσο και στην κοινωνική αναπαραγωγή.

Το κρατικό-μονοπωλιακό στάδιο γεννάται από την προσπάθεια του κράτους (συλλογικού κεφαλαιοκράτη) να επιλύσει τις οικονομικές κρίσεις μέσω της περαιτέρω κοινωνικοποίησης των σχέσεων παραγωγής.

Το τελευταίο σημαίνει ότι κάθε επιμέρους κοινωνικό-οικονομική ρύθμιση εντάσσεται μέσα σε ένα γενικό πλαίσιο και δεν εναπόκειται μόνον στην ατομική κίνηση των κεφαλαίων .

Η άμεση παρέμβαση του κράτους στο κύκλωμα του κεφαλαίου - ιδιαίτερα μέσω των κρατικών επιχειρήσεων , της φορολογίας και της πιστωτικής πολιτικής κλπ. -αποτελεί το βασικό ειδοποιό χαρακτηριστικό του κρατικό-μονοπωλιακού σταδίου.

α. Διαδικασίες, ανταγωνισμού: Κυριαρχεί η μορφή της πολυμετοχικής επιχείρησης. Εντείνεται όχι μόνο η συγκέντρωση αλλά και η συγκεντροποίηση του κεφαλαίου και πλέον τα μονοπώλια ανακύπτουν μέσα από την ίδια την λειτουργία του ανταγωνισμού. Επιπλέον, το πιστωτικό σύστημα και οι τράπεζες αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, καθώς αυξάνουν οι ανάγκες χρηματοδότησης (λόγω της αυξημένης συγκέντρωσης του κεφαλαίου κλπ.).

β. Νομισματικές και πιστωτικές, σχέσεις: το χρήμα αναγκαστικής κυκλοφορίας αποστασιοποιείται περισσότερο από το εμπορευματικό χρήμα. Το πιστωτικό χρήμα, που δημιουργείται από τις τράπεζες, αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

γ .Οικονομικές λειτουργίες, του κράτους: στο μεν μονοπωλιακό στάδιο το κράτος δεν παρεμβαίνει ακόμη άμεσα στην οικονομία, όμως καθορίζει νομοθετικά το γενικότερο πλαίσιο της παραγωγής (Εργασιακοί νόμοι κλπ.). Στο κρατικό-μονοπωλιακό στάδιο το κράτος επεμβαίνει άμεσα στην οικονομία τόσο με την οικονομική πολιτική του (νομισματική, δημοσιονομική πολιτική καθώς και εισοδηματική και βιομηχανική πολιτική) αλλά και μέσω των

κρατικών επιχειρήσεων (ιδιαίτερα στην λεγόμενη Κοινή Ωφέλεια). Ιδιαίτερο ρόλο παίζει ο κρατικός έλεγχος του πιστωτικού συστήματος.

3) Διαδικασίες διανομής εισοδήματος: Εμφανίζεται ο έμμεσος μισθός και, ιδιαίτερα στο κρατικό-μονοπωλιακό στάδιο αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Επιπλέον, επειδή το χρηματικό κεφάλαιο έχει αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία αλλά, επιπλέον, έχει κοινωνικοποιηθεί ως εμπόρευμα, ο τόκος αναβαθμίζεται σε σχέση με το κέρδος.

Στον κρατικό-μονοπωλιακό καπιταλισμό αποκτά σημαντικό ρόλο και η φορολογία, καθώς αφενός αυξάνει και καλύπτει πλέον όλο τον πληθυσμό και αφετέρου λειτουργεί ως μηχανισμός αναδιανομής εισοδήματος.

4) Μορφές κρίσης: η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους σε συνδυασμό με τον βαρύνοντα ρόλο του πιστωτικού συστήματος οδηγεί σε βίαιες κρίσεις.

5) Μορφές πολιτικής διαμεσολάβησης και παραγωγής ιδεολογικής ηγεμονίας: γενικεύεται το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Η πολιτική παύει να είναι υπόθεση των αστικών λεσχών προσωπικοτήτων και οργανώνονται μαζικά κόμματα.

6) Διεθνές σύστημα: Διεθνοποιείται το χρηματικό κεφάλαιο, κυρίως μέσω της μορφής των τραπεζών και των καρτέλ. Το διεθνές σύστημα οργανώνεται σε καθαρά ιμπεριαλιστικές βάσεις, με ένταση των πολιτικο-οικονομικών ανταγωνισμών, εξαγωγές κεφαλαίων (κυρίως χρηματικών-δανειακών και εμπορευματικών καθώς είναι κυρίως το εμπορευματικό και το χρηματικό κεφάλαιο που έχουν διεθνοποιηθεί).

πλευρών διανοητικής εργασίας όσο και η αύξουσα βαρύτητα των κατηγοριών πολύ-ειδικευμένης εργασίας δεν σηματοδοτεί μία γραμμικά προοδευτική εξέλιξη μέσα στα πλαίσια του καπιταλισμού.

Το σύστημα όσο έχει ανάγκη την πρωτοβουλία, την εφευρετικότητα και την πείρα της εργασίας άλλο τόσο χρειάζεται να την εκκαθαρίσει από τα

στοιχεία της εργατικής ανταγωνιστικότητας και να την υπάγει στον απόλυτο έλεγχο του.

Επιδιώκει συνεπώς οι διαδικασίες αυτές να στερούνται μίας πραγματικά συνολικής -και επομένως παρέχουσας την δυνατότητα κριτικής και αμφισβήτησης - διάστασης. Οι πολύ-ειδικεύσεις, για παράδειγμα, δεν σημαίνουν μία καθολική και κριτική γνώση -που μπορεί δυνητικά να ενισχύσει την εργασία στο να αναλάβει μόνη της την οργάνωση της διαδικασίας παραγωγής -αλλά την δυνατότητα εξάσκησης

(ενδεχομένως και με πρωτοβουλιακό και πρωτότυπο τρόπο) πολλαπλών εφαρμογών. Με βάση αυτές τις αλλαγές, στο σημερινό στάδιο του καπιταλισμού -ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία του καπιταλισμού με τόσο έντονο τρόπο -δοκιμάζεται να αλλάξει η ισορροπία της σχέσης απόλυτης και σχετικής υπεραξίας, και τόσο σαν υποβοηθητικό στοιχείο στην επίλυση της κρίσης όσο και σαν συστατικό στοιχείο του νέου σταδίου.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι διαδικασίες απόλυτης υπεραξίας θα ηγεμονεύσουν έναντι αυτών της σχετικής υπεραξίας, επιστρέφοντας στα πρώιμα καπιταλιστικά χαρακτηριστικά, αλλά ότι οι προηγούμενες αναλογίες της μεταξύ τους σχέσης αλλάζουν με αναβάθμιση της απόλυτης υπεραξίας.

Ενώ επομένως τυπικά οι συνολικές εβδομαδιαίες ώρες εργασίας ενός ευρωπαϊού εργαζόμενου μειώνονται, ταυτόχρονα οι πραγματικές ώρες εργασίας του -με υπερωρίες, δουλειά στο σπίτι, ευλύγιστες μορφές εργασίας κλπ .-έχουν αυξηθεί δραστικά .

Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα στην εμπειρική αποτίμηση της προαναφερθείσας θέσης για την ισορροπία μεταξύ απόλυτης και σχετικής υπεραξίας, γιατί είναι εξαιρετικά δύσκολο να μετρηθούν ξεχωριστά η μία από την άλλη με βάση τα υπάρχοντα στατιστικά συστήματα.

Όμως υπάρχουν εμφανείς ενδείξεις της πρωτοφανούς ενίσχυσης της πρώτης τόσο στην Ελλάδα «Ιωαννίδης-Μαυρουδέας (2000)*» όσο και σε μία σειρά άλλες χώρες, όπως στις ΗΠΑ «Schor (1994)*».

* Ιωαννίδης Α. -Μαυρουδέας Στ. (2000), "Στάδια της καπιταλιστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Είναι εν εξέλιξη ένα νέο στάδιο της σήμερα:.. στον τόμο του 70ου συνεδρίου του ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΠΩΡΓΑ με θέμα ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΜΑΔΑ. (υπό έκδοση)

* Schor J. (1992), cThe overworked American', Basic Books

2) Διαδικασία κοινωνικοποίησης της παραγωγής:

α. Διαδικασίες ανταγωνισμού: τα πολυκλαδικά μονοπώλια αποκτούν ιδιαίτερα βαρύνοντα ρόλο. Υπάρχει μία αντιφατική τόνωση των τάσεων συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης της παραγωγής.

Ενώ υπό την πίεση της κρίσης το μέγεθος της μέσης επιχείρησης έχει περιορισθεί, υπάρχει μία σημαντική αύξηση της βαρύτητας του σταθερού κεφαλαίου (τόσο λόγω της μείωσης του μεριδίου των μισθών όσο και λόγω του κόστους της εισαγωγής νέων τεχνολογιών).

Από την άλλη πλευρά, η συγκεντροποίηση του κεφαλαίου αυξάνει μέσω διαδοχικών κυμάτων ενοποιήσεων και εξαγορών που συνδυάζεται όμως με την ταυτόχρονη αύξηση των υπεργολαβιών.

Όμως όπως έχουν δείξει μία σειρά μελέτες για τον «νέο ανταγωνισμό», υπάρχει συγκεντροποίηση των νευραλγικών δραστηριοτήτων ενώ δίνονται ως υπεργολαβίες οι δευτερεύουσες σημασίας και πάντα υπό τον έλεγχο της κεντρικής επιχείρησης.

Συνεπώς, ακόμη και στους κλάδους οι υπεργολαβίες οδηγούν σε αύξηση του αριθμού των λειτουργούντων επιχειρήσεων, οι περισσότερες είναι εξαρτημένες ουσιαστικά από τις κεντρικές επιχειρήσεις.

5.6 ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΣΤΑΔΙΟ

1) **Διαδικασία παραγωγής/εργασίας:** Η εισαγωγή των ευλύγιστων μορφών εργασίας -σε μεγάλο βαθμό με την χρήση τεχνολογιών της πληροφορικής και παίρνοντας υπ όψιν το γεγονός ότι οι επιπτώσεις τους είναι σημαντικότερες δραστηριότητες της κυκλοφορίας παρά αυτές τις παραγωγής -ενισχύει τον έλεγχο της διαδικασίας παραγωγής και αυξάνει το ποσοστό εκμετάλλευσης.

Επιπρόσθετα, διευκολύνει σημαντικές οικονομίες στην χρήση σταθερού κεφαλαίου. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό είναι ότι -αντίθετα με την θέση Braverman περί αποειδίκευσης -εμφανίζει μία σύνθετη και αντιφατική τάση αποειδίκευσης και πολύ-ειδίκευσης.

Άλλοι τύποι εργασίας αποειδικεύονται και τυποποιούνται καταλυτικά αλλά και άλλοι πολύ-ειδικεύονται και επιπλέον το κεφάλαιο δοκιμάζει να κινητοποιήσει την πρωτοβουλία και την εφευρετικότητα της εργασίας προς όφελος της κερδοφορίας του και υπό τον έλεγχο του (π.χ. εισαγωγή κύκλων ποιότητας κλπ.). Τόσο οι απο ειδικευόμενες όσο, πολύ περισσότερο, οι

πολύ-ειδικευόμενες κατηγορίες αποτελούν πλέον συνδυασμούς χειρονακτικής-διανοητικής εργασίας²⁵.

Όμως τόσο η γενίκευση πλευρών διανοητικής εργασίας όσο και η αύξουσα βαρύτητα των κατηγοριών πολύ-ειδικευμένης εργασίας δεν σηματοδοτεί μία γραμμικά προοδευτική εξέλιξη.

Το σύστημα όσο έχει ανάγκη την πρωτοβουλία, την εφευρετικότητα και την πείρα της εργασίας άλλο τόσο χρειάζεται να την εκκαθαρίσει από τα στοιχεία της εργατικής ανταγωνιστικότητας και να την υπάγει στον απόλυτο έλεγχο του.

Επιδιώκει συνεπώς οι διαδικασίες αυτές να στερούνται μίας πραγματικά συνολικής -και επομένως παρέχουσας την δυνατότητα κριτικής και αμφισβήτησης - διάστασης. Οι πολύ-ειδικεύσεις, για παράδειγμα, δεν σημαίνουν μία καθολική και κριτική γνώση -που μπορεί δυνητικά να ενισχύσει την εργασία στο να αναλάβει μόνη της την οργάνωση της διαδικασίας παραγωγής -αλλά την δυνατότητα εξάσκησης (ενδεχομένως και με πρωτοβουλιακό και πρωτότυπο τρόπο) πολλαπλών εφαρμογών.

Με βάση αυτές τις αλλαγές, στο σημερινό στάδιο του καπιταλισμού - ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία του με τόσο έντονο τρόπο -δοκιμάζεται να αλλάξει η ισορροπία της σχέσης απόλυτης και σχετικής υπεραξίας, και τόσο σαν υποβοηθητικό στοιχείο στην επίλυση της κρίσης όσο και σαν συστατικό στοιχείο του νέου σταδίου.

Αυτό δεν σημαίνει ότι οι διαδικασίες απόλυτης υπεραξίας θα ηγεμονεύσουν έναντι αυτών της σχετικής υπεραξίας, επιστρέφοντας στα πρώιμα καπιταλιστικά χαρακτηριστικά, αλλά ότι οι προηγούμενες αναλογίες της μεταξύ τους σχέσης αλλάζουν με αναβάθμιση της απόλυτης υπεραξίας.

Ενώ επομένως τυπικά οι συνολικές εβδομαδιαίες ώρες εργασίας ενός ευρωπαϊού εργαζόμενου μειώνονται, ταυτόχρονα οι πραγματικές ώρες εργασίας του -με υπερωρίες, δουλειά στο σπίτι, ευλύγιστες μορφές εργασίας κλπ.-έχουν αυξηθεί δραστικά.

Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα στην εμπειρική αποτίμηση της προαναφερθείσας θέσης για την ισορροπία μεταξύ απόλυτης και σχετικής υπεραξίας, γιατί είναι εξαιρετικά δύσκολο να μετρηθούν ξεχωριστά η μία από την άλλη με βάση τα υπάρχοντα στατιστικά συστήματα. Όμως υπάρχουν εμφανείς ενδείξεις της πρωτοφανούς ενίσχυσης της πρώτης τόσο

²⁵ Ιδιαίτερα στα πρώτα βήματα του καπιταλισμού, η διάκριση χειρονακτικής-διανοητικής εργασίας αντιστοιχούσε ευθύγραμμα σχεδόν με την διάκριση ανειδίκευτης-ειδικευμένης εργασίας.

στην Ελλάδα «Ιωαννίδης-Μαυρουδέας (2000)*» όσο και σε μία σειρά άλλες χώρες, όπως στις ΗΠΑ «Schor (1994)*».

2) Διαδικασία κοινωνικοποίησης της παραγωγής

α) Διαδικασίες ανταγωνισμού. τα πολυκλαδικά μονοπώλια αποκτούν ιδιαίτερα βαρύνοντα ρόλο.

Υπάρχει μία αντιφατική τόνωση των τάσεων συγκέντρωσης και συγκεντροποίησης της παραγωγής. Ενώ υπό την πίεση της κρίσης το μέγεθος της μέσης επιχείρησης έχει περιορισθεί, υπάρχει μία σημαντική αύξηση της βαρύτητας του σταθερού κεφαλαίου (τόσο λόγω της μείωσης του μεριδίου των μισθών όσο και λόγω του κόστους της εισαγωγής νέων τεχνολογιών)

Από την άλλη πλευρά, η συγκεντροποίηση του κεφαλαίου αυξάνει μέσω διαδοχικών κυμάτων ενοποιήσεων και εξαγορών, που συνδυάζεται όμως με την ταυτόχρονη αύξηση των υπεργολαβιών.

Όμως όπως έχουν δείξει μία σειρά μελέτες για τον «νέο ανταγωνισμό», υπάρχει συγκεντροποίηση των νευραλγικών δραστηριοτήτων ενώ δίνονται ως υπεργολαβίες οι δευτερεύουσες σημασίας και πάντα υπό τον έλεγχο της κεντρικής επιχείρησης. Συνεπώς, ακόμη και στους κλάδους οι υπεργολαβίες οδηγούν σε αύξηση του αριθμού των λειτουργούντων επιχειρήσεων, οι περισσότερες είναι εξαρτημένες ουσιαστικά από τις κεντρικές επιχειρήσεις.

β). Νομισματικές και πιστωτικές σχέσεις:

έχει ενισχυθεί ακόμη περισσότερο ο ρόλος του πιστωτικού χρήματος και έχουν εμφανισθεί και νέες μορφές χρήματος (ηλεκτρονικό κλπ.).

Εμφανίζεται μία αναδιάρθρωση του χρηματο-πιστωτικού συστήματος προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης του ρόλου των χρηματιστηρίων (το «Αγγλο-σαξονικό» μοντέλο) σε αντίθεση με τις τράπεζες (το «Ιάπωνο-γερμανικό» μοντέλο).

Επίσης το τραπεζικό σύστημα μετακινείται από τις παραδοσιακές δραστηριότητες του (καταθέσεις και δάνεια) σε νέες δραστηριότητες χρηματο-οικονομικής διαμεσολάβησης (αμοιβαία κεφάλαια, ομόλογα κλπ.).

* Ιωαννίδης Α. -Μαυρουδέας Στ. (2000), "Στάδια της καπιταλιστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Είναι εν εξελίξει ένα νέο στάδιο της σήμερα;., στον τόμο του 70ου συνεδρίου του ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΠΩΡΓΑ με θέμα ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΜΑΔΑ. (υπό έκδοση)

* Schor J. (1992), «The overworked American», Basic Books

Κυρίως όμως επικρατεί αστάθεια μετά την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods.

γ) .οικονομικές λειτουργίες του κράτους: αντίθετα με τα νέο-φιλελεύθερα κηρύγματα δεν υπάρχει μία απόσυρση του κράτους από την οικονομία αλλά ένας νέος ρόλος για αυτό.

Εγκαταλείπει μερικές παραγωγικές δραστηριότητες στα ιδιωτικά κεφάλαια μέσω των ιδιωτικοποιήσεων και υιοθετεί ιδιωτικό- οικονομικά κριτήρια λειτουργίας για τις εναπομένουσες κρατικές επιχειρήσεις.

Από την άλλη όμως μεταβάλλεται κυριολεκτικά σε γενικό επιτελείο της καπιταλιστικής συσσώρευσης καθώς αναλαμβάνει ευρύτερες ευθύνες στην κοινωνικοποίηση της παραγωγής.

Πολλές από τις λειτουργίες του από- πολιτικοποιούνται και, κατά συνέπεια, γίνονται μη-υπόλογες σε δημόσιο έλεγχο (π.χ. η τάση προς ανεξάρτητες Κεντρικές Τράπεζες).

Η κίνηση αυτή δεν σηματοδοτεί την απόσυρση του κράτους αλλά μία οχύρωση των πιο νευραλγικών λειτουργιών του σε βαθύτερα και λιγότερο επιρρεπή σε πολιτικές πιέσεις κέντρα.

3) Διαδικασίες διανομής εισοδήματος:

το βασικό χαρακτηριστικό είναι η συστηματική μείωση του μεριδίου των μισθών .

Επιδιώκεται να διατηρηθεί σταθερό εάν όχι να μειωθεί το όριο της αξίας της εργασιακής δύναμης^{26/*} . Ταυτόχρονα, αυξάνοντας την εντατικοποίηση αλλά και τον απόλυτο χρόνο εργασίας (αυξάνοντας δηλαδή την σχετική και απόλυτη υπεραξία), αυξάνονται οι φθορές της εργασίας - που αποτυπώνονται βασικά στο φυσικό όριο της αξίας της.

Μειώνοντας το κοινωνικό όριο το κεφάλαιο επιδιώκει να διατηρηθεί χαμηλά η αξία της εργασιακής δύναμης, έτσι ώστε αυτή να αντανakλά τα φυσικά και κοινωνικά δεδομένα παλαιότερων εποχών και όχι τόσο τις αυξημένες φθορές όσο και την αυξημένη παραγωγικότητα της εργασίας του σήμερα.

4) Μορφές κρίσης: οι κρίσεις υπερσυσσώρευσης αποκτούν

ευαίσθητους αισθητήρες στο χρηματο-πιστωτικό σύστημα που προειδοποιούν και εκφράζουν κατ' αρχήν τις κρισιακές τάσεις.

²⁶ /* τα ελάχιστα υλικά αγαθά που είναι αναγκαία για την βιοτική αναπαραγωγή των εργαζομένων (Κ.Marx. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τόμος I)

Η μετά το 1973 περίοδος διατρέχεται από χρηματιστηριακές κρίσεις και καταρρεύσεις μηχανισμών συναλλαγματικών ισοτιμιών .

5) Μορφές πολιτικής διαμεσολάβησης και παραγωγικής ιδεολογικής ηγεμονίας

Παρουσιάζεται μία κρίση των μαζικών κομμάτων και μία στροφή προς χαλαρότερους κομματικούς σχηματισμούς που διαπερνώνται από διαφοροποιήσεις στην βάση επιμέρους συμφερόντων και ομάδων πίεσης.

6) Διεθνές , σύστημα : κυριαρχεί η διεθνοποίηση του παραγωγικού κεφαλαίου και η αύξουσα σημασία των πολυεθνικών πολύ - κλαδικών μονοπωλίων .

Ταυτόχρονα απελευθερώνονται (σε βαθμό που κινδυνεύουν να γίνουν ανεξέλεγκτες) οι διεθνείς κεφαλαιακές κινήσεις . Επίσης , ενισχύονται οι περιφερειακές ολοκληρώσεις (Ε.Ε. , λεκάνη του Ειρηνικού , NAFTA κλπ.)

6. Η Τ.Ε. ΚΑΙ ΟΙ ΦΑΣΕΙΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ

6.1 Ορισμένες απόψεις πάνω στο θέμα.

Υποστηρίχτηκε στην αρχή ότι η κρίση της σύγχρονης Τ.Ε. έχει εξαιρετικά βαθιές ρίζες, που πρέπει να αναζητηθούν στη συγκρότηση ενός νέου σταδίου του καπιταλιστικού συστήματος που έχει νέες λειτουργικές απαιτήσεις από την Τ.Ε του. Παραπλήσιες απόψεις, ιδιαίτερα για την σημερινή κατάσταση πραγμάτων , έχουν υποστηριχθεί από μία σειρά θεωρητικές σκοπιές.

Παραδείγματος χάριν, ο Ryan (1998)* -μελετώντας την βρετανική ιδιαιτερότητα -θεωρεί ότι ο καπιταλισμός έχει περάσει διαδοχικά από την Εποχή του Σιταριού στην Εποχή των Μηχανών και σήμερα βρίσκεται στην Εποχή της Πληροφορίας, υποστηρίζει δε ότι η πολιτική για την ανώτατη εκπαίδευση της κυβέρνησης Thatcher έμενε προσκολλημένη στην δεύτερη εποχή προσπαθώντας να επιβάλλει τις επιχειρηματικές προτεραιότητες στην Τ.Ε, με αποτέλεσμα να υπονομεύει τις παραγωγικές δυνατότητες της αγγλικής οικονομίας. Η αναγνώριση ενός νέου σταδίου με κέντρο βάρους της πληροφορία και τους αντίστοιχους οικονομικούς κλάδους, παρόλο ότι

* Ryan D. (1998), 'The Thatcher Government Attack on Higher Education in Historical Perspective', *New Left Review* no.227

διακρίνει μία σημαντική πλευρά της νέας κατάστασης πραγμάτων, είναι υπερβολική και συσκοτιστική.

Είναι σαφές ότι οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής συμβάλλουν σημαντικά στην καπιταλιστική αναδιάρθρωση. Όμως οι βασικές επιπτώσεις τους δεν είναι τόσο στον σκληρό πυρήνα της παραγωγής -όπου παρά τα φραστικά πυροτεχνήματα των οπαδών της λεγόμενης «νέας οικονομίας» δεν είχαν θεαματικές επιπτώσεις στην αύξηση της παραγωγικότητας -αλλά στον τομέα του καπιταλιστικού ελέγχου της εργασίας και των υπηρεσιών. Άλλωστε μία περιодολόγηση που βασίζεται στην τεχνολογία παρανοεί τις κοινωνικές σχέσεις που αποτελούν το επίκεντρο των εξελίξεων.

Από μία άλλη οπτική γωνία, ο Luke (1998)^{*}, χρησιμοποιώντας παραπομπές στην Προσέγγιση της Ρύθμιση και την θεωρία της Ευλύγιστης Εξειδίκευσης «Sabel -Piore (1984)^{*}», θεωρεί ότι η «φιλελεύθερη²⁷ παράδοση» του αμερικανικού πανεπιστημίου υπονομεύεται από την ανάδυση της πληροφοριακής παγκόσμιας κοινωνίας της εποχής της Ευλύγιστης Εξειδίκευσης, που δημιουργεί διαφορετικές συνθήκες οικονομικής παραγωγής της πολιτιστικής αναπαραγωγής. Ακολουθώντας τον Gibbons υποστηρίζει ότι ο νέος μετά-φορντικός τρόπος παραγωγής δεν χρειάζεται κυρίως «πολιτιστικά συγκεντρωμένη γνώση» (culturally concentrated knowledge) όπως ο Φορντισμός αλλά «κοινωνικά διανεμημένη γνώση» (socially distributed knowedge).

Η πρώτη παραγόταν στις φορντικές ερευνητικές πανεπιστημιούπολεις, ήταν εξαιρετικά τυποποιημένη, θεσμοποιημένη και ιεραρχικοποιημένη και στόχευε κατ' αρχήν στους φοιτητές ολοκληρωμένων επιστημονικών κλάδων και δευτερευόντως σε πελάτες (όπως το κράτος και οι επιχειρήσεις) μέσω επιχορηγούμενων ερευνητικών προγραμμάτων.

Αντιθέτως, η δεύτερη είναι πολύ πιο ευέλικτη, δεν παράγεται μέσα σε κλειστούς πανεπιστημιακούς χώρους, υπερβαίνει τις παραδοσιακές ακαδημαϊκές διαιρέσεις και είναι διεπιστημονική. Ο κοινωνικός έλεγχος της πρώτης εξασκείται μόνο μέσω των κλασικών καναλιών της ακαδημαϊκής κοινότητας (κρίσεις έργου από ακαδημαϊκούς

* Luke T. (1998), 'The future of Universities in an EGB of Flexible Specialization', Telos no. 111

* Sabel C.-Piore M. (1984), "The second industrial divide: possibilities for prosperity", Basic Books

27 Ο όρος «φιλελεύθερος» χρησιμοποιείται με το αμερικανικό περιεχόμενο του, που σημαίνει γενικά προοδευτικός, και όχι το ευρωπαϊκό που υποδηλώνει τους οπαδούς της ελευθερίας της αγοράς.

αξιολογητές, δημοσιεύσεις σε αυστηρά ακαδημαϊκά περιοδικά κλπ.), ενώ αντίθετα της δεύτερης μέσω της αγοράς, της τεχνικής αποτελεσματικότητας κλπ.

Τα συμπεράσματα του Luke είναι τυπικά αντιπροσωπευτικά των μετά-φορντικών και μετά-μοντέρνων θεωριών²⁸. Ο μετά-φορντισμός και το γνωσιακό του μοντέλο θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει κινδύνους αλλά δίνει και ευκαιρίες. Από την μία πλευρά ενεδρεύει το μοντέλο του πανεπιστημίου του Φοίνιξ, με ελάχιστο μόνιμο προσωπικό, παρέχοντας ακόμη και μέσω τηλε-διδασκαλίας τεχνική κατάρτιση και όχι επιστημονική εκπαίδευση σε προγράμματα που εξαρτώνται άμεσα από τις ανάγκες των επιχειρήσεων. Από την άλλη όμως αυτή η κοινωνική διάχυση της γνώσης – αντίστοιχα με την υποτιθέμενη ευελιξία της εργασίας, που δεν περιορίζεται πλέον σε ένα εργασιακό καθήκον αλλά μπορεί να επιτελέσει πολλά – θεωρείται ότι διανοίγει απελευθερωτικές δυνατότητες. Με αυτή την έννοια, σε ένα «θαυμαστό καινούργιο μεταμοντέρνο κόσμο» μπορούν να ευδοκιμήσουν και να συνυπάρξουν πολλές κατηγορίες Τ.Ι και ερευνητικών ιδρυμάτων περισσότερο ή λιγότερο κλειστών στην κοινωνία (από παλιά φορντικά «φιλελεύθερα» πανεπιστήμια ή και ιδρύματα που ελέγχονται από θρησκευτικές κοινότητες και δόγματα). Μέσα από αυτή την πανσπερμία μπορεί να αναδυθούν νέες λαϊκιστικές (populist) μορφές και σχέσεις που να επαναφέρουν τον κέντρο βάρους των πραγμάτων στις τοπικές κοινότητες.

Οι μετά-φορντικές και μετά-μοντέρνες θεωρήσεις για το καπιταλιστικό σύστημα και την Τ.Ε πάσχουν από τα ίδια προβλήματα. Ένα σημαντικό - μεταξύ των άλλων - πρόβλημα είναι ότι υπερβάλλεται η έκταση της λεγόμενης ευέλικτης εργασίας που είναι μάλλον περιορισμένη (όπως

²⁸ Σταυρός Μανρουδέας «Οι εποχές του πανεπιστημίου» υπό έκδοση

Υπάρχει και μία άλλη μεταμοντέρνα προσέγγιση του πανεπιστημίου. Όπως έχει επισημανθεί (Callinicos)**, ο μετά-μοντερνισμός διακρίνεται σε δύο βασικά ρεύματα. Το πρώτο συνδέεται με τον Lyotard και επικεντρώνεται στην αναλυτική φιλοσοφία της γλώσσας. Το δεύτερο είναι ο μετά-δομισμός (post-structuralism) που υποδιαιρείται σε δύο άλλες τάσεις. Ο κειμενισμός (textualism) του Derrida θεωρεί ότι δεν μπορεί η θεωρία να ξεφύγει από το πεδίο του λόγου αλλά και ότι ο τελευταίος περιλαμβάνει το σύνολο της κατακερματισμένης πραγματικότητας και δεν χρειάζεται εξωτερικούς προσδιορισμούς. Ο Wortham*** ακολουθεί τις χαοτικές (στα όρια του ασυνάρτητου) διαδρομές του Derrida**** σχετικά με το πανεπιστήμιο και την γνώση - που περιορίζονται στα παιχνίδια με τις λέξεις, παλμπαδικές μεταφορές και φιλολογικές αναλύσεις κειμένων - και φυσικά αδυνατεί να πει κάτι συγκεκριμένο για το πανεπιστήμιο και την κοινωνία. Από την άλλη, πηγή των μεταμοντέρνων αναφορών του Luke φαίνεται να είναι η άλλη τάση των Foucault, Deleuze και Guattari που προτείνει την εκδοχή ενός «εγκόσμιου μετά-δομισμού» που συναθροίζει τον λόγο και την πραγματικότητα και που επιρροές του έχουν διαχυθεί στους οπαδούς της Ρύθμισης και της Ευλύγιστης Εξειδίκευσης.

** Callinicos A. (1985), 'Post-modernism, Post-structuralism, Post-Marxism', Theory, Culture and Society, vol.2 no.3

*** Wortham S. (1999), 'Rethinking the University: Leverage and deconstruction I', Manchester University Press

**** Derrida J. (1992), Mochlos' Rand R. (ed.), 'Logomachia: The Conflict of the Faculties', University of Nebraska Press

ανάλογα είχε υπερτονισθεί παλιότερα η έκταση της από ειδικευμένης φορντικής εργασίας) Αντίστοιχα, όσον αφορά την Τ.Ε. υπερτονίζεται ο ρόλος και η έκταση των ευέλικτων δικτύων παραγωγής γνώσης και εκπαίδευσης.

Επιπλέον, όμως, καλλιεργείται μία εσφαλμένη πεποίθηση για τις απελευθερωτικές δυνατότητες και των δύο, ενώ είναι προφανές ότι αντί να κάνουν τον εργαζόμενο κυρίαρχο της παραγωγής και να διαχέουν την γνώση στην κοινωνία αντιθέτως ενισχύουν την εκμετάλλευση του πρώτου (με την μερική και ανασφάλιστη απασχόληση, την μαύρη δουλειά, την εντατικοποίηση κλπ.) και την επιχειρηματοποίηση της δεύτερης.

Υποστηρίξαμε ότι είναι ορθή η αναγνώριση ενός νέου σταδίου από τα μέσα του '70 και μετά, με βάση όμως ένα ριζικά διαφορετικό πλαίσιο ανάλυσης από τις προαναφερθείσες θεωρίες. Στα τρία στάδια που αναλύσαμε, με ένα όχι ευθύγραμμο και απλοϊκό τρόπο, αντιστοιχούν τρεις βασικές «εποχές» της Τ.Ε. Το βασικό κριτήριο της περιοδολόγησης της ιστορικής πορείας της Τ.Ε. είναι η εκάστοτε ειδική (ιστορικά συγκεκριμένη) μορφή της συσχέτισης επιστήμης/Τ.Ε.-παραγωγής.

Επειδή η κοινωνία/παραγωγή καθορίζει την επιστήμη/Τ.Ε. ως υποσύνολο η δεύτερη της πρώτης -το βασικό κριτήριο περιοδολόγησης της Τ.Ε. είναι ο τύπος της υπαγωγής της επιστήμης/Τ.Ε. στις ανάγκες του κεφαλαίου. Επιπλέον, η περιοδολόγηση αυτής της θεμελιακής σχέσης στηρίζεται στο πως η προαναφερθείσα σχέση συγκρότησης της σχέσης επιστήμης/Τ.Ε.-παραγωγής οργανώνεται -πάντα ιστορικά συγκεκριμένα, δηλαδή μέσα στον ιστορικό χρόνο -μέσω των τριών βασικών λειτουργιών της που προαναφέρθηκαν (παραγωγική, κατανομική, ιδεολογική).

6.2 Οι τρεις διακριτές «εποχές» της Τ.Ε

Από την Ερασμική των πρώτων αστικών χρόνων (κοινότητα επιστημόνων, σχέσεις μαθητείας, αποστασιοποίηση από άμεσο κρατικό (ή και θρησκευτικό) και εν γένει έξω-πανεπιστημιακό έλεγχο ["ελεύθερα πανεπιστήμια"]) στη δημόσια-κρατική (η κρατική οργάνωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) και σήμερα στην επιχειρηματική.

Στις δύο πρώτες φάσεις η υπαγωγή της επιστήμης στις ανάγκες της κεφαλαιοκρατικής κερδοφορίας (δηλαδή η σχέση-πανεπιστήμιο) ήταν έμμεση και τυπική αντιθέτως, αυτό που διαφοροποιεί ριζικά την τρίτη φάση-στάδιο από τις προηγούμενες της είναι η ουσιαστική πλέον και άμεση υπαγωγή της επιστήμης στις ανάγκες του κεφαλαίου.

6.2.1 Η Ερασμιακή

Στην Ερασμιακή Τ.Ε. η σχέση επιστήμης/Τ.Ε.-παραγωγής οργανωνόταν και αποσκοπούσε στην ιδεολογικό κυρίως λειτουργία. Η επιστήμη σε αυτό το στάδιο -που αντιστοιχούσε στον πρώιμο καπιταλισμό - δεν είχε αναπτυχθεί πλήρως σε παραγωγική δύναμη, δηλαδή δεν υπήρχε ακόμη -παρά μόνον εν σπέρματι και κατά τάση -η οργανική διαπλοκή επιστήμης και παραγωγής.

Σύμφωνα με την παραδοσιακή φιλελεύθερη αστική παράδοση, η Τ.Ε. αποτελούσε "ελεύθερο έδαφος" -από τον ενδεχόμενο αυταρχισμό ή και την απλή πλειοψηφική επιβολή της πολιτικής εξουσίας όσο και από επιμέρους, ιδιοτελή ιδιωτικά συμφέροντα. (βλέπε το αίτημα της ακαδημαϊκής ελευθερίας) -αφιερωμένο στην ελεύθερη, ακώλυτη επιστημονική έρευνα και στην εκπαίδευση με σκοπό το γενικό καλό.

Είναι ενδεικτικό επίσης ότι οι βασικές επαγγελματικές κατηγορίες τις οποίες παρήγαγαν Ερασμιακά Τ.Ι ήταν κυρίως ελεύθεροι επαγγελματίες (γιατροί, δικηγόροι). Αυτό απηχούσε εν μέρει το γεγονός ότι στα πρώτα βήματα της ανάπτυξης του (δυτικού κυρίως) καπιταλισμού η διαχείριση της πολιτικής εξουσίας δεν γινόταν άμεσα από την αστική τάξη αλλά από μία σειρά ενδιάμεσες τάξεις και στρώματα. Ταυτόχρονα όμως η μέσο-αστική τάξη διατηρούσε την πρωτοκαθεδρία καθώς και την αυτονομία της κουλτούρας απέναντι σε κρατικές ή ατομικές επιχειρηματικές επιταγές (βλέπε Weber (1989)).

Επομένως η Τ.Ε παρήγαγε κυρίως την ιδεολογική ηγεμονία της αστικής τάξης (ιδεολογική λειτουργία) και δευτερευόντως κάποιες επαγγελματικές κατηγορίες (καταναμητική λειτουργία) οι οποίες όμως ήταν εκτός του χώρου της παραγωγής (και της εργασίας) και κυρίως στον χώρο της αναπαραγωγής.

Από τις βασικές σχολές της Ερασμιακής Τ.Ε, η Φιλοσοφική και η Νομική αντιστοιχούσαν κυρίως στην πρώτη λειτουργία ενώ η Ιατρική στην δεύτερη.

Η παραγωγική λειτουργία της ήταν ασήμαντη η ανύπαρκτη: είναι χαρακτηριστικό ότι οι τεχνολογικές καινοτομίες και αλλαγές του 18ου και του 19ου αι. δεν προήλθαν από αυτή αλλά από την διαδικασία της παραγωγής και τις συνδεόμενες με αυτήν σχολές μαθητείας.

Επιπλέον η Ερασμιακή Τ.Ε παρέμεινε, κατά βάση, ένα κλειστό "αριστοκρατικό" πανεπιστήμιο (λειτουργούσε με βάση το numerus clausus. δηλαδή τον κλειστό αριθμό που εν προκειμένω σηματοδοτούσε τον ουσιαστικό αποκλεισμό ορισμένων κοινωνικών τάξεων). Τέλος, η αντίθεση κεφαλαίου- εργασίας εκφραζόταν μόνον εξ αποστάσεως μέσα στο

πανεπιστήμιο, ιδιαίτερα με την μορφή της θεωρητικής αντιπαράθεσης (επιστήμονες και διανοούμενοι που θεωρητικά παίρνουν το μέρος του κόσμου της εργασίας).

Η Ερασμιακή Τ.Ε αντιστοιχούσε στο στάδιο του καπιταλισμού του ελεύθερου ανταγωνισμού.

6.2.2 Δημόσια-κρατική Τ.Ε

Στη Δημόσια-κρατική Τ.Ε ο ρόλος του κράτους στην διαμόρφωση της μέσα σε ένα ενιαίο (κρατικά ρυθμιζόμενο) εκπαιδευτικό σύστημα ήταν άμεσος. Αντιστοιχούσε, εν πολλοίς, στο στάδιο του μονοπωλιακού καπιταλισμού, όπου η αναπαραγωγή του συστήματος αφορούσε ολοένα και περισσότερο το κράτος (ως συλλογικό κεφαλαιοκράτη).

Εάν στην Ερασμιακή Τ.Ε η παρέμβαση της πολιτικής εξουσίας περιοριζόταν στην θεσμοθέτηση της πανεπιστημιακής ελευθερίας και των ορίων της (κατάλοιπο της συγκρότησης των πρώτων Τ.Ι μέσα στα πλαίσια του φεουδαλισμού και της κεντρικής μοναρχίας δηλαδή της φάσης μετάβασης στον καπιταλισμό), στη Δημόσια-κρατική Τ.Ε το πλαίσιο οργάνωσης, λειτουργίας (και ιδιαίτερα χρηματοδότησης και αναπαραγωγής) του ακαδημαϊκού συστήματος ρυθμιζόταν πολύ πιο άμεσα.

Το κράτος αναλάμβανε πλέον άμεσα την ευθύνη λειτουργίας της και φυσικά διαμεσολαβούσε πολύ πιο στενά την λειτουργική εξυπηρέτηση, εκ μέρους του πρώτου, των αναγκών της κεφαλαιοκρατικής συσσώρευσης. Η οργάνωση, η λειτουργική διάρθρωση και η σχέση με την κοινωνική παραγωγή δεν ήταν πλέον αποκλειστικό ζήτημα της Τ.Ε αλλά υπαγόταν στην πολιτική εξουσία. Ταυτόχρονα ο κατανομητικός ρόλος της {δηλαδή η οργάνωση και εξυπηρέτηση του κεφαλαιοκρατικού κοινωνικού καταμερισμού} απόκτησε αυξανόμενη σημασία -πέραν του ιδεολογικού ρόλου.

Αυτό αντιστοιχούσε στην ραγδαία πλέον ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και την ταχεία εισαγωγή της στην παραγωγή (για την ακρίβεια, την κεφαλαιοκρατική απαίτηση για επιστημονικές καινοτομίες που μεταφράζονται άμεσα σε τεχνολογικές καινοτομίες).

Η δημιουργία σχολών που εκπαίδευαν μηχανικούς και τεχνικούς είναι χαρακτηριστική. Ταυτόχρονα η Δημόσια-κρατική Τ.Ε ήταν , ανοιχτή πλέον και στους γόνους άλλων -πέραν της αστικής -κοινωνικών τάξεων. Στον βαθμό που οι επιστημονικές κατηγορίες που παρήγαγε αυτή η Τ.Ε έπαιρναν ελεύθερο- επαγγελματική μορφή λειτουργούσε και ως

μηχανισμός κοινωνικής ανέλιξης²⁹. Όμως ήδη πλέον, σημαντικές μερίδες αποφοίτων κατευθύνονται προς την άμεση διαδικασία της παραγωγής και μάλιστα με την μορφή μισθωτής εργασίας.

Συνεπώς, κατά τάση και μέσω του μελλοντικού καταναμητικού προορισμού, η αντίθεση κεφάλαιο-εργασία αποκτά μία πιο κοντινό αντανάκλαση μέσα στο εσωτερικό της Τ.Ε.

Και στις δύο όμως περιπτώσεις -τόσο στο Ερασμιακή όσο και στο Δημόσια-κρατικά -η Τ.Ε διατηρούσε την σχετική αυτονομία του από τις άμεσες ανάγκες του κεφαλαίου: η επιστήμη μπορούσε να παρουσιάζεται ως ουδέτερη (υπεράνω ταξικών αντιθέσεων") και η επιστημονική έρευνα ως ελεύθερη, αφιλοκερδής, μη-καθοδηγούμενη αναζήτηση της Αλήθειας. Τα αποτελέσματα της μόνον έμμεσα μετατρέπονταν σε παραγωγική δύναμη για την κεφαλαιοκρατική παραγωγή.

Αντιθέτως στη σήμερα διαμορφούμενη Τ.Ε η επιστήμη, η εκπαίδευση και η έρευνα υπάγονται πλέον στις ανάγκες της κεφαλαιοκρατικής κερδοφορίας. Αυτό αποτελεί την βασική τομή στο πεδίο της σχέσης επιστήμης/ Τ.Ε.-παραγωγής πανεπιστήμιο που οδηγεί στην συγκρότηση μίας νέας εποχής: του Επιχειρηματικής Τ.Ε.

7. Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Η εκπαιδευτική αναδιάρθρωση πανευρωπαϊκά κινείται γύρω από ορισμένους άξονες. Κανένας από αυτούς τους άξονες δεν είναι ανεξάρτητος από τους άλλους, εννοώντας πως η εφαρμογή του καθενός προϋποθέτει ή σχετίζεται με την εφαρμογή των υπολοίπων γι αυτό θα προσεγγιστούν και ως ολότητα και μεμονωμένα ο καθένας χωριστά.

Οι άξονες αυτοί μπορούμε να πούμε πως κωδικοποιούνται στις διακηρύξεις των Ευρωπαίων Υπουργών Παιδείας αρχικά στη Μπολόνια και πιο πρόσφατα στην Πράγα, ορίζοντας αυτό που λέμε Κοινός Ευρωπαϊκό Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης.

7.1 ΚΟΙΝΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΚΕΧΑΕ)

²⁹ Στην Ελλάδα το χαρακτηριστικό αυτό έπαιξε και συνεχίζει ακόμη να παίζει ένα σημαντικό ρόλο που όμως αποτελεί μάλλον την εξαίρεση στην διεθνή εμπειρία, καθώς τα μεσαία και μεσοαστικά στρώματα είναι αφύσικα πολυάριθμα στην Ελλάδα εξαιτίας των ιδιομορφιών της εγχώριας ανάπτυξης.

7.1.1 ΣΥΝΟΔΟΙ ΜΠΟΛΟΝΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΑ

Οι αλλαγές που προωθούνται όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι σαφώς συνδεδεμένες με αυτό που αποκαλείται «**Κοινός Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης**»(ΚΕΧΑΕ)

Μέχρι το 2010 θα λάβει χώρα μια διαδικασία που θα οδηγήσει σε ένα «εκπαιδευτικό Μάαστριχ». Στις συνόδους των Υπουργών παιδείας, αρχικά στην Μπολόνια και στη συνέχεια στην Πράγα, τέθηκαν οι βάσεις για τη συγκρότηση αυτού του χώρου.

Στα πλαίσια της συμμετοχής της Ελλάδας στη ζώνη του «εκπαιδευτικού Μάαστριχ», τόσο οι άμεσες αλλαγές όσο και ο μακροπρόθεσμος σχεδιασμός του ΥΠΕΠΘ που εκφράζεται με νόμους και ν/σ, έχουν να κάνουν με αυτή τη στρατηγική επιλογή και ανάγκη του κεφαλαίου για προώθηση εκείνων των λειτουργιών που θα εξασφαλίσουν την όσο το δυνατόν αυξανόμενη επιχειρηματικοποίηση και ανταγωνιστικότητα των ΑΕΙ-ΤΕΙ στα πλαίσια της ευρωπαϊκής κοινής εκπαιδευτικής αγοράς.

Οι βασικές κατευθύνσεις όπου κατέληξαν σε Μπολόνια και Πράγα προκειμένου να προχωρήσει ο ΚΕΧΑΕ είναι οι εξής:

Υιοθέτηση συστημάτων που θα κάνουν εύκολα αναγνωρίσιμα και συγκρίσιμα τα πτυχία σε όλο τον Ευρωπαϊκό Χώρο.

Υιοθέτηση συστήματος δύο κύκλων σπουδών. Η συγκεκριμένη δομή δε συνεπάγεται υποχρεωτικά 3+2 χρόνια σπουδών σε όλες τις χώρες και όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά κάθε Υπουργείο και ίδρυμα έχει τη δυνατότητα να αυτοσχεδιάσει λαμβάνοντας υπ' όψιν τι εθνικές – τοπικές ιδιαιτερότητες (πολιτικές σκοπιμότητες, ιδιαίτερες ανάγκες της αγοράς εργασίας κτλ) πάντα όμως στο πλαίσιο της διάσπασης των σπουδών σε δύο επίπεδα (undergraduate + graduate studies).

Εγκαθίδρυση συστήματος πιστωτικών μονάδων συνδεδεμένων ή τουλάχιστον συγκρίσιμων με το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό δίκτυο ECTS (European Credits Transfer System), που θα αναγράφονται στο λεγόμενο «συμπληρωματικό δίπλωμα» (Diploma Supplement). Αξίζει να σημειωθεί ότι όταν η διακήρυξη τη Μπολόνια αναφέρεται σε χρόνια σπουδών (π.χ. 3 χρόνια σπουδών αντιστοιχούν σε πτυχίο Bachelor) δεν εννοεί στενά το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, αλλά τις πιστωτικές μονάδες που αντιστοιχούν σε αυτό (1 χρόνος = 60 credits).

Ανάπτυξη συστημάτων δια βίου εκπαίδευσης

Προώθηση της κινητικότητας φοιτητών καθηγητών και διοικητικού προσωπικού μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών.

Προώθηση της Ευρωπαϊκής συνεργασίας στη διασφάλιση της ποιότητας, δηλαδή ανάπτυξη μηχανισμών αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το κοινό πλαίσιο αναφοράς στο πεδίο αυτό πανευρωπαϊκά θα διασφαλιστεί με τη σύνδεση των εθνικών συστημάτων αξιολόγησης με το Ευρωπαϊκό δίκτυο ENQA (European Network of Quality Assurance in Higher Education).

Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων από διαφορετικές Ευρωπαϊκές χώρες. Η συνεργασία αυτή θα έχει τη μορφή σεμιναρίων, κύκλων σπουδών που θα διοργανώνονται από κοινού, πιθανότατα θα λαμβάνουν χώρα και στα δύο κράτη (πχ 2 χρόνια στην Ελλάδα και 2 χρόνια στη Γαλλία) και θα καταλήγουν σε κοινά πτυχία (joint degree). Ήδη Τμήματα του ΕΜΠ έχουν προχωρήσει σε αυτή τη μορφή συνεργασίας με τα αντίστοιχα Γαλλικά πανεπιστήμια.

Οι 7 αυτές θέσεις μπορούν να κωδικοποιηθούν ακόμα περισσότερο, στους εξής τρεις άξονες αναφοράς, που αποτελούν τη γενική κατεύθυνση για την εκπαίδευση και που κάνουν πιο προφανή τη σχέση των παραπάνω με την υλοποίηση της επιχειρηματικής ΤΕ.

Η μαζική παραγωγή μέσα από την ανώτατη εκπαίδευση του νέου μοντέλου εργαζόμενου, ελαστικού, απασχολήσιμου, χωρίς εργασιακά δικαιώματα.

Την εξαγωγή άμεσου κέρδους από τα ΤΙ. Περικοπή των δαπανών από πλευράς κράτους και την επιβάρυνση των ίδιων των φοιτητών με ένα μεγάλο μέρος του οικονομικού βάρους της μόρφωσής τους, λειτουργία των πανεπιστημίων με όρους κερδοφορίας, δηλ προσαρμογή των προγραμμάτων σπουδών στις ανάγκες της αγοράς, χρηματοδότηση από ιδιωτικούς φορείς και παραγωγή έρευνας για τις επιχειρήσεις.

Δημιουργία ενός δικτύου αξιολόγησης, που λειτουργεί τόσο σαν μηχανισμός αποτίμησης (για τα πανεπιστήμια/ΤΕΙ και τους φοιτητές), όσο και σαν πίεση για την προσαρμογή στα 2 προηγούμενα κριτήρια.

7.1.2 Ερμηνεία της υλοποίησης της Μπολόνια-Πράγα

ΔΥΟ ΚΥΚΛΟΙ ΣΠΟΥΔΩΝ

Στην παράγραφο που αφορά τους 2 κύκλους σπουδών, πρέπει να εξετάσουμε τα εξής :

- Πως δομούνται οι δυο κύκλοι σπουδών. (που είναι 2 και όχι τρεις, παρόλο που το σύστημα ονομάζεται 3+2+3)
 - Ποια είναι η διαφορά του εν λόγω συστήματος με το προϋπάρχον.
 - Πως πρόκειται να εφαρμοστεί στην Ελλάδα (αφού όπως είπαμε αφήνεται μια ευελιξία σε κάθε χώρα μέλος να προσαρμόσει το σύστημα στις ανάγκες της)
- Με ποιον τρόπο και με ποίους νόμους υλοποιείται.

Ποιο συγκεκριμένα

7.1.2.1 Η ΔΟΜΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΥΚΛΩΝ

Ο πρώτος κύκλος, είναι ο προπτυχιακός. Ο δεύτερος είναι ο μεταπτυχιακός, που χωρίζεται σε 2 υποκατηγορίες.

Η μια κατηγορία, που κρατάει το όνομα μεταπτυχιακά είναι γενικά πιο βραχυχρόνια (1 -2 χρόνια) και η δεύτερη είναι το Διδακτορικό δίπλωμα (3-4 χρόνια).

7.1.2.1.1 Πρώτος κύκλος

Ο πρώτος κύκλος δεν αντιστοιχεί ούτε στο σημερινό ενιαίο πτυχίο, αλλά ούτε και στα πρώτα χρόνια όπου συνήθως δίνεται βάρος σε πολύ γενικές αρχές της επιστήμης. Για να καταλήξουμε σε ένα συμπέρασμα σχετικά με το πως θα είναι ο πρώτος κύκλος, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε 4 δεδομένα.

Την λειτουργία των κύκλων σπουδών στο εξωτερικό, τις ανάγκες της παραγωγής, τα νομοθετήματα που περιγράφουν πως θα είναι αυτός (πχ ανωτατοποίηση των ΤΕΙ που χαρακτηρίζει τα ΤΕΙ και κοινοτική οδηγία 89/48) και φυσικά τα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών και τις αλλαγές που προωθούνται σε αυτά.

Ο πρώτος κύκλος, μπορεί πάλι να έχει πολλές βαθμίδες, από πολύ ειδικός (βλ. ΤΕΙ) μέχρι κάπως πιο γενικός (δηλαδή μηχανικός τηλεπικοινωνιών), αλλά πάλι σε πολύ πιο ειδικευμένα πλαίσια από ότι ήταν μέχρι σήμερα.

Επίσης, θα μπορούσε να εφαρμοστεί και ένα άλλο μοντέλο (που προτάθηκε από τους πρωτάνεις στο υπουργείο) και ζητά έναν γενικό κύκλο ανά «επιστημονική ενότητα» που στη συνέχεια να οδηγεί σε επιμέρους

κατευθύνσεις. Βέβαια, είναι ένα σοβαρό ζήτημα το τι εννοείται επιστημονική ενότητα.

Τέτοια θα μπορούσε να θεωρηθεί η ιατρική ή η μηχανική (engineering) και να έχουμε ένα μοντέλο όπου ο πρώτος κύκλος είναι αυτό που είναι σήμερα τα 3 πρώτα χρόνια στο πολυτεχνείο και ο δεύτερος να περιλαμβάνει τις σημερινές σχολές ή κατευθύνσεις σαν δεύτερο κύκλο.

Αυτή όμως η οπτική όμως δεν συνάδει με τους στόχους που έχουν τεθεί, οπότε μάλλον σαν επιστημονική ενότητα εννοείται ο μικρότερος δυνατός κλάδος στην παραγωγή (πχ τηλεπικοινωνίες) και σαν εμβάθυνση να θεωρείται η ειδίκευση πάνω στις τρέχουσες εφαρμογές του κλάδου.

Αν χρησιμοποιηθεί σαν άξονας ανάλυσης η εργασιακή προοπτική, μπορούν ίσως τα πράγματα να γίνουν πιο σαφή.

Με βάση τη διακήρυξη της Σαλαμάνκα, απαιτούμενο για κάθε κύκλο είναι η απασχολησιμότητα. Απασχολησιμότητα, δεν σημαίνει εργασιακά δικαιώματα. Σημαίνει πως είτε με το bachelor, είτε με το master, ο απόφοιτος έχει κάποια ικανότητα στην παραγωγή, έχει δηλαδή προσλάβει κάποια δεξιότητα.

Μια δεξιότητα που γρήγορα θα ξεπεραστεί και για αυτό έχει συνεχώς την ανάγκη για νέα μεταπτυχιακά, σεμινάρια, παρακολούθηση Ινστιτούτων δια βίου εκπαίδευσης. Όλοι οι κύκλοι, μαζί και ο πρώτος είναι γενικά βραχύχρονοι και ειδικευμένοι, έτσι ώστε το βάρος να δίνεται στην πρόσληψη δεξιοτήτων και ικανότητας επεξεργασίας πληροφοριών που μπορούν άμεσα να αξιοποιηθούν στην παραγωγή – δυο χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν την τεχνική γνώση, σε αντίθεση φυσικά με το ενιαίο πτυχίο που αντλούσε την αξία του από την ικανότητα του φοιτητή να επεξεργάζεται σύνθετα προβλήματα και να αντιλαμβάνεται αφηρημένες έννοιες – χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν την επιστημονική γνώση.

7.1.2.1.2 Δεύτερος κύκλος (διαφορά μεταπτυχιακών – διδακτορικών)

Ο δεύτερος κύκλος, έχει 2 βαθμίδες, οι οποίες δεν λειτουργούν ακολουθιακά. Για το λόγο αυτό πρέπει να εξεταστεί ποιες είναι οι διαφορές και ποιες οι ομοιότητες ανάμεσά τους, τόσο από άποψη περιεχομένου, όσο και από την προοπτική των αποφοίτων τους. Γενικά πάντως ο ρόλος των μεταπτυχιακών περιγράφεται σε επόμενη παράγραφο και εδώ θα δούμε τον ειδικό ρόλο και τη δομή την οποία προσλαμβάνουν στην κατεύθυνση υλοποίησης του ΚΕΧΑΕ.

Η πρώτη ενότητα περιλαμβάνει τα Διπλώματα Προχωρημένων Σπουδών (ΔΠΣ) και τα Μεταπτυχιακά Διπλώματα Ειδίκευσης (ΜΔΕ).

Τα ΜΔΕ, είναι τα «κλασσικά» μεταπτυχιακά, όπως τα ξέρουμε εδώ και λίγα χρόνια στο Πολυτεχνείο και πολύ περισσότερο χρόνια στο εξωτερικό. Τα ΜΔΕ, αποτελούν ειδικευση – κατάρτιση πάνω σε πολύ άμεσες ανάγκες και απαιτήσεις της παραγωγής.

Όσον αφορά το ΔΠΣ, Το 3+2+3, δεν τίθεται σαν «ροή πτυχίων», αλλά σαν ποιοτική διάκριση. Δηλαδή, για την απόκτηση του Διδακτορικού Δίπλωμα (Δ.Δ.) δεν είναι απαραίτητη η κατοχή ΔΠΣ ή ΜΔΕ, είναι όμως ένας διακριτός και ποιοτικά διαφορετικός κύκλος από τα ΔΠΣ και ΜΔΕ.

Ένα σημείο που χρειάζεται μεγάλη προσοχή, είναι πως οι κύκλοι σπουδών δεν διαφέρουν από το τωρινό σύστημα μόνο στην ύπαρξη δυο ξεχωριστών βαθμίδων.

Δηλαδή, 3+2 δεν είναι ίσο με 5, ποιοτικά μιλώντας. Θα μπορούσε (και αυτό πάνε να κάνουν στα 5 ετή) να εφαρμοστεί το ποιοτικό περιεχόμενο των 2 κύκλων σε ένα ενιαίο πρόγραμμα σπουδών, το οποίο όμως στην πραγματικότητα θα παρέχει τελείως διαφορετικές γνώσεις από ότι το σημερινό. Και σήμερα υπάρχουν προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί και διδακτορικοί κύκλοι.

Η διαφορά πλέον είναι η εξής.

(α) το περιεχόμενο του κάθε κύκλου, από την πλευρά των γνώσεων που παρέχει (το προπτυχιακό μέχρι σήμερα αφορούσε συνολική γνώση γύρω από ένα αντικείμενο ενώ το διδακτορικό αφορούσε πρωτότυπη εργασία πάνω σε κάποιο αντικείμενο) και

(β), τη σχέση του διπλώματος με την εργασία. Το πρώτο – γενικό πτυχίο αποτελούσε τυπικά ικανή συνθήκη για τη διεκδίκηση εργασίας και γενικά επαρκή πιστοποίηση εργασιακής δυνατότητας.

Σήμερα, η πιστοποίηση αυτή περνάει στον μεταπτυχιακό τίτλο υπάρχει μια έντονη φιλολογία από πλευράς υπουργείου πως μπορεί να αναφέρεται και στο σύνολο του γνωστικού αντικειμένου, καλύπτοντας μάλιστα ένα πάγιο αίτημα των φοιτητών 5ετών σχολών, στην πραγματικότητα όμως αποτελώντας μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών, έρχεται να εφαρμόσει στην πράξη την ευελιξία που επιτρέπει η συνθήκη της Πράγα στην υλοποίηση του ΚΕΧΑΕ.

Τα ΔΠΣ, σε πρώτη τουλάχιστον φάση θα δίνονται κυρίως σε αποφοίτους πολυτεχνικών και γεωπονικών σχολών. Είναι λίγο πιο γενικά από τα ΜΔΕ με λίγα περισσότερα credits απασχολησιμότητας και προσιτά χωρίς ενδιάμεσες εξετάσεις (σήμερα τουλάχιστον) σε όλους τους φοιτητές 5 ετών σπουδών. Εξειδίκευση μέσα στο πτυχίο δηλαδή.

Τα ΜΔΕ αφορούν το σύνολο των τμημάτων και θα αποτελέσουν το πιο μαζικό κομμάτι των μεταπτυχιακών σπουδών. Πρέπει να αναφέρουμε 2 στοιχεία όσον αφορά τις 4ετείς σχολές.

Ο τρόπος για να γίνει το 4ετές πτυχίο Bachelor, είναι να περάσει η «ανωτατοποίηση των ΤΕΙ» που κατοχυρώνει τις 4ετείς σπουδές σαν πρώτο κύκλο και με το νόμο για τα μεταπτυχιακά και την έρευνα να περάσει ο δεύτερος κύκλος με τα ΔΠΣ και ΜΔΕ και να έχουμε το master.

Τα 4ετή προγράμματα, με το να αποκτήσουν χαρακτήρα bachelor και με την πίεση της αξιολόγησης, θα κινηθούν σε μια κατεύθυνση εξειδίκευσης και διάσπασης των γνωστικών αντικειμένων.

Με την κατάργηση του ενιαίου πτυχίου σαν βασικού πιστοποιητικού σπουδών, όπως ήταν μέχρι σήμερα, ο δεύτερος (μεταπτυχιακός) κύκλος είναι που αναλαμβάνει αυτό το ρόλο. (Όπως αναφέρεται και στις εφημερίδες, το νέο πτυχίο (ΔΠΣ) αναμένεται να οδηγήσει στην υποβάθμιση του προηγούμενου πτυχίου.).

Επειδή τα μεταπτυχιακά αναφέρονται σε πολύ πιο περιορισμένο αντικείμενο, το σύνολο 3+2 ή 4+1 περιέχει πολύ λιγότερες γνώσεις (και διαπραγματευτική αξία για τον κάτοχό του) από το ενιαίο 5ετές ή 4ετές. Ακόμα και αν κανείς επιλέξει να παρακολουθήσει περισσότερα από ένα ΜΔΕ, πάλι θα υπολείπεται από το προηγούμενο πτυχίο.

Ο βασικός τρόπος με τον οποίο υλοποιείται αυτή η πολιτική, είναι ο νόμος για τα μεταπτυχιακά και την έρευνα, σε συνδυασμό με το νόμο για την ανωτατοποίηση των ΤΕΙ και την κοινοτική οδηγία 89/48.

Δυο άλλα χαρακτηριστικά των μεταπτυχιακών που μπαίνουν από το νόμο αυτό είναι τα εξής

Για πρώτη φορά θεσπίζεται η ιδιωτικοποίηση μιας εκπαιδευτικής λειτουργίας, συμπεριλαμβάνοντας δίδακτρα και επιχορήγηση από εταιρείες καθώς και τη δυνατότητα σε ιδιωτικούς φορείς να δημιουργούν δικά τους μεταπτυχιακά προγράμματα. Παράδειγμα το μεταπτυχιακό που έχει να ιδρύσει ο Κόκκαλης στις τηλεπικοινωνίες.

Ο αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών, είναι μεν πολύ μεγαλύτερος από παλιότερα, αλλά είναι περιορισμένος. **Ο ακριβής αριθμός θα καθορίζεται από κάθε τμήμα, ανάλογα με τις ανάγκες που έχει για την κάλυψη των ερευνητικών του, ενώ όσον αφορά τους διδακτορικούς, υπάρχει ένας περιορισμός για 3 ανά καθηγητή.**

Επιπλέον, για πρώτη φορά εισάγονται υποχρεωτικές παρακολουθήσεις μαθημάτων στα διδακτορικά, κάτι που αποκλείει όπως είναι προφανές από

αυτή τη βαθμίδα εργαζόμενους και νεολαίους που μέχρι πρότινος δούλευαν παράλληλα με την εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής.

7.Α.2 ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ Τ.Ε.

7.Α.2.1. Εισαγωγή

Η διάρθρωση της ΤΕ είναι ένα ζήτημα που πολλές φορές είχε έρθει στην ημερήσια διάταξη είτε από συλλόγους σπουδαστών είτε απ το Υπουργείο Παιδείας . Είναι ένα πολυσυζητημένο ζήτημα για το οποίο υπάρχει οξυμένη αντιπαράθεση στους κόλπους και στους κύκλους της ΤΕ.

7.Α.2.2 Η κατάσταση στην διάρθρωση ΤΕ Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΟΣΑ*

"... Αρκετά θέματα προκύπτουν σχετικά με την ποιότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η ζήτηση για το επίπεδο αυτής της εκπαίδευσης είναι μεγάλη μολονότι η αγορά εργασίας δεν έχει τη δυνατότητα να απορροφήσει όλους τους πτυχιούχους σε δουλειές αντίστοιχες με το επίπεδό τους. Παρ' όλο που δεν υπάρχουν διαθέσιμες δουλειές, η Ελλάδα θα έχει κέρδος από έναν πληθυσμό με υψηλό επίπεδο παιδείας, ιδιαίτερα εάν οι μεταρρυθμίσεις γίνουν στο περιεχόμενο και τον τρόπο διδασκαλίας της διδασκόμενης ύλης, σε όλα τα επίπεδα, ώστε να ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα, προσαρμοστικότητα και πρωτοβουλία που θα επαυξήσουν την οικονομική διαφοροποίηση και αποδοτικότητα.

Όμως, προς το παρόν, η ζήτηση αντιμετωπίζεται περισσότερο ακολουθώντας τις (αυτό που ονομάζουμε) αρχές μιας "μηχανιστικής ισότητας", παρά βάσει ενός σχεδιασμού του ανθρωπίνου δυναμικού ή της ελεύθερης αγοράς. Θα πρέπει τουλάχιστον να γίνει μια προσπάθεια ενδεικτικού σχεδιασμού που θα λαμβάνει υπόψη τις μακροπρόθεσμες τάσεις. Προτείνουμε προηγουμένως ότι περισσότερες θέσεις θα μπορούσαν να χρηματοδοτούνται από τις τοπικές αρχές και από ιδιωτικές προσφορές. Επιπροσθέτως, εάν τα ΤΕΙ προσφέρουν μαθήματα πανεπιστημιακού επιπέδου, κάτι τέτοιο θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση της ζήτησης. Εάν τα πανεπιστήμια αποκτήσουν μεγαλύτερη δύναμη από ακαδημαϊκής, οικονομικής και θεσμικής πλευράς, θα είναι επίσης δυνατή η ανάπτυξη μιας τριτοβάθμιας ιδιωτικής εκπαίδευσης που θα παράγει τελειόφοιτους/πτυχιούχους με τα ίδια

* έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα Κείμενο του 1995 που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

επαγγελματικά δικαιώματα όπως αυτά που έχουν οι πτυχιούχοι κρατικών πανεπιστημίων, αλλά χωρίς καμία επιβάρυνση για το φορολογούμενο και μόνο μετά από αυστηρό έλεγχο πιστοποίησης των σπουδών. Γνωρίζουμε όμως ότι προτείνοντας μία τέτοιου είδους ιδιωτική τριτοβάθμια εκπαίδευση θα έλθουμε σε αντίθεση με το βαθιά ριζωμένο πιστεύω ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να μείνει δημόσιο αγαθό..

7.Α.2.3. Πανεπιστήμια και ΤΕΙ (ΟΟΣΑ)

Η απαίτηση των μη πανεπιστημιακών ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΤΕΙ) για το δικαίωμα παροχής πτυχίων ισοδύναμων με τα πανεπιστημιακά, δεν διαφέρει από τον γνωστό τρόπο εξέλιξης των πραγμάτων στα περισσότερα κράτη. Είναι κάτι που συμβαίνει ήδη και σε κάποιες άλλες χώρες όπου υπάρχει μια Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δύο επιπέδων.

Δύο ξεχωριστά ερωτήματα προκύπτουν από τέτοιου είδους απαιτήσεις. Πρώτον, ποιος είναι ο σκοπός και ο χαρακτήρας του προγράμματος σπουδών που προσφέρεται; Αυτό εξαρτάται από τον προσδιορισμό που έχει δοθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε επίπεδο παροχής πτυχίων. Το δεύτερο ερώτημα έχει να κάνει ως προς το εάν τα μαθήματα που προσφέρονται είναι πράγματι πτυχιακού επιπέδου.

Ως προς το πρώτο ερώτημα, μπορούμε να πούμε ότι οι βασικές δραστηριότητες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πηγάζουν από την παραγωγή και χρήση γνώσης που ελέγχεται, επαληθεύεται και εφαρμόζεται σύμφωνα με τους κανόνες τεκμηρίωσης και απόδειξης που δημιουργούν οι ακαδημαϊκοί. Σε πολλές περιπτώσεις, βέβαια, η ακαδημαϊκή δημιουργία γνώσης έχει τη σφραγίδα της αλληλεπίδρασης με εξωτερικές πηγές. Στη διδακτική της λειτουργία η τριτοβάθμια εκπαίδευση συνίσταται σε μεταλυκειακές σπουδές που ολοκληρώνονται σε ιδρύματα στελεχωμένα με επιστήμονες που απασχολούνται ή έχουν εμπειρίες από γνώση που παράγεται από έρευνα ή μελέτη.

Σε πολλές χώρες, αυτή η αποστολή, με αυτόν τον τρόπο επιτελούμενη, διέπει τα ιδρύματα/σχολές των οποίων οι διδάσκοντες ενδιαφέρονται περισσότερο για την εφαρμογή και αφομοίωση του μαθήματος παρά για την προαγωγή της γνώσης, η εργασία των οποίων, ωστόσο, βασίζεται στη σύγχρονη έρευνα, ανάπτυξη και επιστημονική μελέτη.

Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω του ελέγχου στις εργασίες πτυχιακού επιπέδου, χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στην κατοχή διδακτορικού τίτλου, κάτι που άλλωστε συζητείται και σε άλλες χώρες κατά πόσο είναι αναγκαίο προσόν για διδασκαλία στο επίπεδο σπουδών για την απόκτηση

πρώτου πτυχίου. Όταν έχουμε να κάνουμε με μεταπτυχιακές σπουδές, εφαρμόζεται ένα άλλο σκεπτικό.

Δεδομένου του ευρέως πεδίου της διδασκαλίας και των προσόντων του εκπαιδευτικού προσωπικού των ΤΕΙ, είναι αναγκαίο να εξειδικεύσουμε τα απαραίτητα προσόντα για κάθε τύπο προγράμματος και θα ήταν κατά κάποιο τρόπο απρόσφορο να συσχετίζονται είτε οι μισθολογικές κλίμακες είτε οι ακαδημαϊκοί τίτλοι με τους πανεπιστημιακούς. Ιδιαίτερα, τον τίτλο του "καθηγητή πανεπιστημίου" θα μπορούσαν να διατηρήσουν εκείνοι που έχουν αποδείξει ότι ηγούνται, πέρα από τα όρια της δικής τους σχολής, στην επιστημονική κατάρτιση και ερευνητική εργασία στον τομέα που τους αφορά.

Είναι δυνατόν ένα ορισμένο έργο των ΤΕΙ να προσδιορισθεί εν μέρει ως τριτοβάθμια εκπαίδευση ως προς τη διδακτική ύλη και τους στόχους της διδασκαλίας. Το να αξιολογήσουμε τις σπουδές που αυτά παρέχουν σήμερα ήταν πέρα από τους στόχους μας. Αλλά παραμένει η ποιοτική διάσταση. Η έγκριση σπουδών επιπέδου πτυχίου θα μπορούσε να προϋποθέτει διαδικασίες πιστοποίησης κατά τις οποίες: θα υποβάλλονται σε κρίση και τα αντικείμενα της διδασκόμενης ύλης και η διδασκόμενη ύλη, θα διαπιστώνονται τα προσόντα των διδασκόντων, θα ελέγχεται ο τρόπος αξιολόγησής τους, και εάν καθίσταται δυνατόν, θα υπήρχει απευθείας παρακολούθηση της διδασκαλίας από άποψη ποιότητας. Χρειάζεται να θεσπιστούν μηχανισμοί που θα διασύνδεουν τα ΤΕΙ, τα πανεπιστήμια και τα επαγγέλματα για τα οποία προορίζονται.

Αυτές οι διαδικασίες έχουν καταστεί αποτελεσματικές σε άλλες χώρες. Ελπίζουμε ότι σπουδές ενός τέτοιου επιπέδου θα προσφέρονται όλο και περισσότερο και θα πιστοποιούνται όπως απαιτείται.

Τονίζουμε ότι αυτό δεν σημαίνει ότι τα ΤΕΙ θα μπορούσαν "να γίνουν πανεπιστήμια". Οι επικυρώσεις θα αφορούν τις σπουδές, και όχι ολόκληρα τα ιδρύματα.

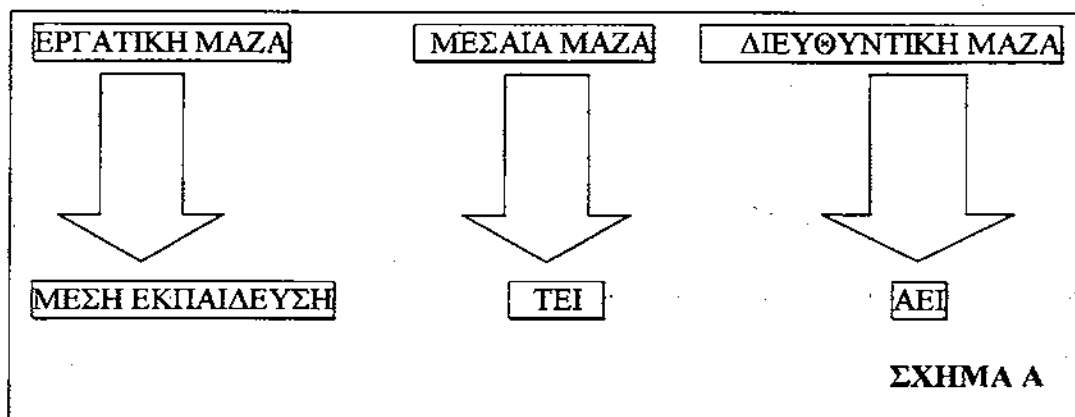
Η αναγνώριση των ΤΕΙ, βάσει αυτών των αυστηρών όρων, θα παράσχει πολλά πλεονεκτήματα. Θα προσέθετε στο απόθεμα των αναγνωρισμένων, εάν όχι των πλέον προτιμητέων, σπουδών σε μια εποχή που η πίεση στα πανεπιστήμια για σπουδές είναι μεγάλη. Θα υπήρχε η δυνατότητα για μια σειρά μαθημάτων, που απαιτούν επιστημονική έρευνα για τη λύση πρακτικών προβλημάτων, να δοκιμάζονται και να αναγνωρίζονται για την εκπαιδευτική τους αξιοπιστία. Η δυνατότητα πιστοποιήσεων θα αναβαθμίσει την ποιότητα των εισαγομένων φοιτητών στα ΤΕΙ καθώς και αυτή του εκπαιδευτικού προσωπικού. Θα μπορούσε επίσης να θέσει επί τάπητος το μείζον θέμα της σημασίας και της ποιότητας της διδασκαλίας στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελούν αντικείμενο αξιολόγησης.

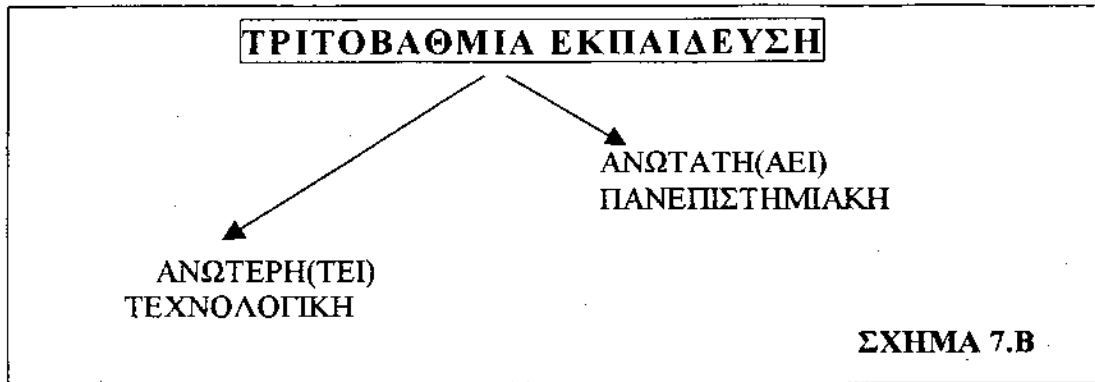
7.Α.2.4. ΤΕΙ (παρελθόν - παρόν - μέλλον).

Τα ΤΕΙ εξέφρασαν την ανάγκη να καλυφθεί η παραγωγή από μεσαία στελέχη. Στελέχη που βρίσκονταν μεταξύ της πλατιάς εργατικής μάζας που ήταν ανειδίκευτη ή πολύ περιορισμένα ειδικευμένη και των ανώτερων στελεχών, της διευθυντικής λειτουργίας. Αυτό απ τη μια σήμαινε σχολές εργοδηγών (ΣΤΕΦ) ή μεσαίων στελεχών επιχειρήσεων (ΣΔΟ) και απ την άλλη και ορισμένες σχολές οι οποίες έχουν σχέση με μερικά ελεύθερα επαγγέλματα (λογιστές, ηλεκτρολόγοι, διακοσμητές, κλπ). Επίσης τα ΤΕΙ εξέφρασαν σε εκπαιδευτικό πεδίο το διαχωρισμό μεταξύ εφαρμοστών-τεχνολόγων και ερευνητών από τη σκοπιά των εφαρμοστών.

Το κύριο από αυτά τα χαρακτηριστικά είναι οι σχολές των μεσαίων στελεχών (αυτό γιατί στα περισσότερα ελεύθερα επαγγέλματα έχουν πολυκατηγοριοποιηθεί σε βαθμίδες, οι άδειες παρέχονται μέσω εξετάσεων διαμέσου επαγγελματικών ενώσεων, επίσης έχει να κάνει με τις κοινωνικό - οικονομικές συνθήκες, (βλ. πίνακα 7.Β).

Το σχήμα που θεωρητικά θα μπορούσε να δώσει τη σχέση παραγωγής εκπαίδευσης θα μπορούσε να ήταν το εξής:

Αυτό όμως ουσιαστικά δεν ίσχυε και δεν ισχύει απόλυτα, αλλά εκφράζει με γραμμικό τρόπο την προηγούμενη επιδιωκόμενη αναλογία.

Το θέμα λοιπόν είναι ότι η παραπάνω δομή – ιεραρχία στην παραγωγή δεν ισχύει σήμερα . Οι εξελίξεις στην τεχνολογία, με τον τρόπο που αυτή γίνεται στα πλαίσια του καπιταλισμού, η διαχείρισή της για ένα αναβαθμισμένο από τη σκοπιά του κεφαλαίου καταμερισμό εργασίας, οι νέες εργασιακές σχέσεις και με μια φράση ο κατακερματισμός υπερβαίνουν την έννοια του μεσαίου στελέχους.

Για να είναι κάποιος μεσαίο στέλεχος πρέπει να είναι στη «μέση» δύο άκρων, όμως σήμερα υπάρχουν πολλά άκρα... ο κάθε ξεχωριστός εργαζόμενος ενσωματώνει και μια εργοδοτική λειτουργία. Ακόμα και στις ομάδες εργασίας η ύπαρξη εργοδηγών είναι αχρείαστη μιας και αυτό το ρόλο τον παίζει απευθείας η ομάδα.

Αυτή η εξελισσόμενη πραγματικότητα στην ίδια την παραγωγική διαδικασία αλλά και η προσπάθεια δια μέσου της εκπαίδευσης να εξελιχθεί παραπέρα , είναι η κόκκινη κλωστή που διαπερνά όλες τις αλλαγές την παιδεία.

Οι σχολές των ΤΕΙ με τα μέχρι πρότινος χαρακτηριστικά τους δεν χρειάζονται γι αυτό τις αναμορφώνουν.

7.Α.2.5 Μια ερμηνεία του νόμου για τη διάρθρωση της ΤΕ

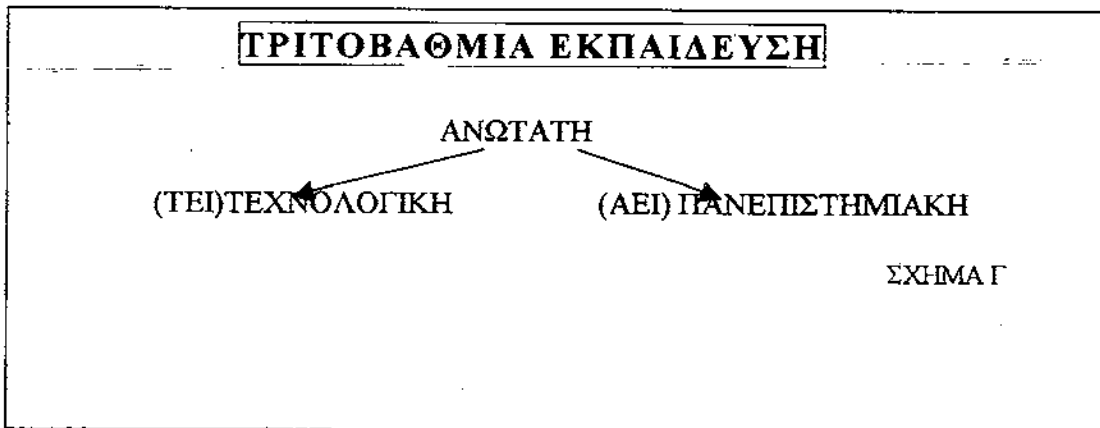
Ο νόμος αυτός είναι ουσιαστικά ο πολιορκητικός κριός για την προώθηση των κατευθύνσεων της Μπλόνια και της εφαρμογής της κοινοτικής οδηγίας 89/48. Καθιερώνεται η τριτοβάθμια εκπαίδευση των 2 πυλώνων(διαχωρισμός πανεπιστημιακής και τεχνολογικής) με ταυτόχρονη υποβάθμιση και κατάργηση των εργασιακών δικαιωμάτων και σε ΑΕΙ και σε ΤΕΙ.

Τα πτυχία των ΤΕΙ αποτελούν τον πρώτο ακαδημαϊκό τίτλο σπουδών(επιπέδου Μπάτσελορ) ο οποίος είναι χωρίς εργασιακό δικαίωμα και εξειδικευμένος. Αυτός είναι ο πρώτος κύκλος.

Ο δεύτερος θα είναι ένας κύκλος μεταπτυχιακός, εφαρμοσμένων γνώσεων για να καλύπτονται οι ανάγκες των επιχειρήσεων.

Υπουργείο Παιδείας «πάγωσε» το νόμο για 3 χρόνια, μέχρι δηλαδή να περατωθεί η διαδικασία αξιολόγησης ΑΕΙ - ΤΕΙ. Η διοργάνωση μεταπτυχιακών από τα ΤΕΙ βέβαια σημαίνει αυτόματα τη λειτουργία 2 κύκλων σπουδών στο «τεχνολογικό σκέλος (τα ΤΕΙ) της ανώτατης εκπαίδευσης».

Τέλος αξίζει να επισημανθεί ότι εξακολουθεί να ισχύει ο διαχωρισμός τεχνολογικής - πανεπιστημιακής εκπαίδευσης καθώς επίσης και ότι πλέον ο διαχωρισμός σε ανώτερη και ανώτατη δεν είναι λειτουργικός σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία 89/49 για να γίνει η σύγκλιση των συστημάτων εκπαίδευσης. Ο διαχωρισμός θα γίνεται μέσω της αξιολόγησης.

7.Α.3 ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.(ΕΠΕΑΕΚ)

7.Α.3.1 Εισαγωγή

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από την δυναμική προσπάθεια του κεφαλαίου τόσο για το ξεπέρασμα των κρίσεων του σημερινού καπιταλισμού, όσο και για την εύρεση νέων, πιο αποδοτικών, διεξόδων όσον αφορά την άνοδο του στην κερδοφορία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύεται και η ουσία αυτού που αποκαλείται επιχειρηματικό

πανεπιστήμιο/ΤΕΙ, δηλαδή η άμεση υπαγωγή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο κεφάλαιο.

Η λειτουργία του σημερινού ΑΕΙ/ΤΕΙ εξυπηρετεί άμεσα την καπιταλιστική αναδιάρθρωση. Γνωστικά αντικείμενα και προγράμματα σπουδών υπάγονται σε τελική ανάλυση στις ανάγκες του καπιταλιστικού καταμερισμού εργασίας και οι απόφοιτοι του αποτελούν κομμάτι μιας νέας εργατικής βάρδιας, ενός τύπου εργαζόμενου, ευέλικτου, απασχολησιμου καταρτισμού.

Μέσα σε αυτή τη διαδικασία και το ίδιο το ΑΕΙ/ΤΕΙ, οι θεσμοί και οι δομές του αναδιατάσσονται και ανασυγκροτούνται στη βάση της λειτουργίας του με όρους ανταγωνιστικότητας και ανταποδοτικότητας, στα πρότυπα ακριβώς της παραγωγής και των επιχειρήσεων που καλείται να υπηρετήσει.

Έτσι λοιπόν και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που διενεργείται τα τελευταία χρόνια, είναι κομμάτι και μοχλός προς την κατεύθυνση της εμπέδωσης της ουσίας της επιχειρηματικής ΤΕ.

Στην πρώτη φάση κομβικό ρόλο είχε δίχως άλλο το πρώτο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Έρευνας και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) μέσα από το δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ), χρηματοδοτώντας διαδικασίες που βοηθούσαν στο προχώρημα των αλλαγών (ΠΣΕ, νέα τμήματα κτλ).

Τα τελευταία χρόνια αυτή η γενικότερη κατεύθυνση έχει αρχίσει να γίνεται πιο συγκεκριμένη και χειροπιαστή στο πλαίσιο της χάραξης ενιαίας στρατηγικής από τη πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σχηματοποιείται στην επιδίωξη για τη διαμόρφωση του κοινού Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης εκπαίδευσης (ΚΕΧΑΕ), στις κοινές διακηρύξεις των υπουργών παιδείας της ΕΕ σε Μπολώνια και Πράγα.

Βασικό πυλώνα της λογικής του ΚΕΧΑΕ αποτελεί η αξιολόγηση. Λίγο πολύ όλα τα νομοθετήματα και οι ρυθμίσεις που προωθούνται το τελευταίο διάστημα (ανωτατοποίηση ΤΕΙ, μεταπτυχιακά και έρευνα οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια) πέρα από τις επιμέρους πλευρές τους, είναι πολιορκητικοί κριοί για να φτάσουμε στη διαδικασία της αξιολόγησης.

Ο βασικότερος μοχλός με τον οποίο επιχειρείται αυτή η διαδικασία είναι το ΕΠΕΑΕΚ 2, στο πλαίσιο του Γ' ΚΠΣ, το οποίο επί της ουσίας προσπαθεί να δημιουργήσει τους όρους και τις υποδομές ώστε τα ΑΕΙ/ΤΕΙ να εφαρμόσουν την αξιολόγηση συγκεκριμένα και αποδοτικά μέσω μετρήσιμων δεικτών.

Έχει μεγάλη αξία να προσεκτούν ορισμένα τμήματα από το ΕΠΕΑΕΚ από ημερίδα που έγινε απ το υπουργείο παιδείας σχετική με το θέμα ώστε

να ξετυλιχτεί ολόκληρη η λογική που διέπει το ΕΠΕΑΕΚ και να διερευνηθεί η σχέση του με την επιχειρηματική ΤΕ

7.Α.3.2 ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ « Δεύτερος(2^{ος}) Αξονας» Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

Προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια της δια βίου εκπαίδευσης

Ο Αξονας Προτεραιότητας 2, που ταυτίζεται με το 3ο πεδίο πολιτικής του ΕΚΤ, στοχεύει στην ανάπτυξη και βελτίωση της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου συστήματος δια βίου μάθησης, το οποίο θα επιτρέπει τη συνεχή ανανέωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των δυνατοτήτων προσαρμογής των ατόμων, νέων και ενήλικων, βελτιώνοντας την απασχολησιμότητα τους καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Στον Αξονα Προτεραιότητας 2 εντάσσονται Μέτρα οι δράσεις των οποίων έχουν καινοτομικό χαρακτήρα και αφορούν την βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας και ανταγωνιστικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, που σημαίνει καλύτερη προετοιμασία των νέων για την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους εξέλιξη.

Ειδικότερα, προβλέπεται η ανιμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών με στόχο την στενότερη σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση και η δημιουργία ειδικών προγραμμάτων τόσο της αρχικής επαγγελματικής όσο και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που θα προσανατολίζονται προς τις προοπτικές ζήτησης εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις του ΕΣΔΑ, και θα ιωξάνουν τις δυνατότητες απασχόλησης των νέο-εισερχομένων στην αγορά εργασίας.

Η σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση ενισχύεται με την υλοποίηση δράσεων που αφορούν 1) την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών δια βίου εκπαίδευσης, 2) τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την συμβουλευτική που προσφέρονται σε όσους παρακολουθούν εκπαιδευτικά προγράμματα, και 3) την επέκταση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης και την εφαρμογή καινοτομικών προγραμμάτων ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Η βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης στηρίζεται στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού έργου, που θα προκύψει μέσα από τη συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την αξιολόγηση όλων των παραμέτρων του εκπαιδευτικού έργου και την ενίσχυση των υποδομών και μέσων διδασκαλίας.

Στον Αξονα 2 εντάσσονται επίσης και όλες οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την μελέτη του περιβάλλοντος, την

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

ευαισθητοποίηση των νέων σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος και την ανάπτυξη εξειδικευμένου στελεχιακού δυναμικού.

Ο συνολικός Π/Υ του Άξονα Προτεραιότητας 2 ανέρχεται σε 1.532.435 χιλ. ΕΥΡΩ και συγχρηματοδοτείται από Εθνικούς πόρους (25%) και από το ΕΚΤ (75%). Ο Άξονας 2 απορροφά περίπου το 61,7% του συνολικού Π/Υ του Επιχειρησιακού Προγράμματος της Εκπαίδευσης και της Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης και το 77,6% των πόρων του ΕΚΤ. Στον Άξονα 2 εντάσσονται τα παρακάτω έξι Μέτρα:

ΑΞΟΝΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2: Προώθηση και βελτίωση της εκπαίδευσης & της επαγγελματικής κατάρτισης στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης ΜΕΤΡΟ Π/Υ (εκατ. ΕΥΡΩ) βαρύτητα στο σύνολο του Ε.Π. (%) Βαρύτητα στο σύνολο του ΕΚΤ (%) Βαρύτητα στον Άξονα (%)

- Αναβάθμιση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης 306,090 12,3 15,5 20,0
- Αναμόρφωση Προγραμμάτων Σπουδών – Διεύρυνση Γ' βάρθμιας Εκπαίδευσης 364,076 14,7 18,4 23,8
- Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση & Κατάρτιση 554,123 22,3 28,1 36,2
- Επαγγελματικός Προσανατολισμός & Σύνδεση με Αγορά Εργασίας 122,493 4,9 6,2 8,0
- Δια βίου Εκπαίδευση 78,897 3,2 4,0 5,1
- Προγράμματα Προστασίας Περιβάλλοντος & Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης 106,756 4,3 5,4 7,0

ΣΥΝΟΛΟ ΑΞΟΝΑ 1.532,435 61,7 77,6 100,0

7.Α.3.3 Εκπαίδευση στην Επιχειρηματικότητα

7.Α.3.3.1 προώθηση της επιχειρηματικότητας μέσα από την εκπαίδευση στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τον Αθανάσιο Τσουροπλή, Γεν. Γραμματέα ΥΠΕΠΘ*

"... Στην Ελλάδα παρά τη μέχρι τώρα απουσία μιας ολοκληρωμένης και συστηματικής προσέγγισης του θέματος της επιχειρηματικότητας από το

* ειδική υπηρεσία διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ ημερίδα με θέμα: «εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα» που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

εκπαιδευτικό μας σύστημα, έχουν ήδη εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια, δράσεις ανάπτυξης μιας παιδείας επιχειρηματικότητας, οι οποίες όμως, εστιάζονται περισσότερο στην παροχή γνωστικών εφοδίων και δεξιοτήτων, και όχι ουσιαστική καλλιέργεια πνεύματος της επιχειρηματικότητας.

Στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στο πλαίσιο του Α' ΕΠΕΑΕΚ, έχουν εισαχθεί οι συναφείς δραστηριότητες που προάγουν άμεσα την επιχειρηματικότητα με κύρια παραδείγματα, βεβαίως των θεσμών της πρακτικής άσκησης όπου περίπου 144 τέτοια προγράμματα που αφορούν φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχουν εισαχθεί και συμμετείχαν περισσότεροι από 90.000 σπουδαστές.

Επίσης η λειτουργία των 33 γραφείων διασύνδεσης στα Πανεπιστήμια και στα ΤΕΙ της χώρας, με στόχο την παροχή πληροφοριών και ενημέρωσης στους φοιτητές και σπουδαστές για τις δυνατότητες απασχόλησής τους, και τις πιθανές εναλλακτικές πορείες, που μπορούν ν' ακολουθήσουν με το πέρας των σπουδών τους. Και βεβαίως θα μπορεί κανείς εδώ ν' αναφέρει, και τα μαθήματα που υπάρχουν σε πάρα πολλά τμήματα των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ της χώρας.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να πω, ότι η συνολική χρηματοδότηση των άμεσων παρεμβάσεων που αφορούν την επιχειρηματικότητα, ανέρχεται περίπου στα 36.000.000 Ευρώ, ενώ των έμμεσων παρεμβάσεων που συσχετίζονται δηλαδή πολύ κοντά με την επιχειρηματικότητα, ανέρχεται περίπου, στα 60.000.000 Ευρώ.

Βεβαίως το Υπουργείο Παιδείας, με το πρόγραμμα του ΕΠΕΑΕΚ, επιχειρεί μια συνολική, ποιοτική παρέμβαση για τον εκσυγχρονισμό ολόκληρου του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Με την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, θέλει να συμβάλει στην ανίχνευση και κινητοποίηση των ταλέντων και των δυνατοτήτων των νέων, για έκφραση και δημιουργία".

Σύμφωνα με τον Γεώργιο Τσαμασφύρο, Ειδικό Γραμματέα Ε.Ε. & ΚΠΣ, ΥΠΕΠΘ*

"...Με το νέο ΕΠΕΑΕΚ ξεκινά μια συντονισμένη συστηματική προσπάθεια για την καλλιέργεια της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση. Σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού θα μπει τους μαθητές στον κόσμο των επιχειρήσεων.

* ειδική υπηρεσία διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ ημερίδα με θέμα: «εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα» που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

Επίσης θα ενθαρρυνθεί η εκπόνηση επιχειρηματικών σχεδίων με την οικονομική επιβράβευση των καλύτερων από αυτά. Ταυτόχρονα δημιουργείται μέσω των Θυρίδων Επιχειρηματικότητας καθώς και των Γραφείων Επαγγελματικού Προσανατολισμού, των Γραφείων Σταδιοδρομίας και Διασύνδεσης, η υποδομή για τη διάχυση των πληροφοριών για επιχειρηματικές ευκαιρίες, αλλά και για τη διασύνδεση με τον κόσμο των επιχειρήσεων. Οι δράσεις τις οποίες πρόκειται να κάνουμε είναι:

Στην τριτοβάθμια θα ξεκινήσουμε από την εισαγωγή ενός ειδικού μαθήματος κατ' επιλογήν τουλάχιστον στα Τμήματα τα οποία θα θελήσουν να το υιοθετήσουν. Και εκεί θα παραχθεί εκπαιδευτικό υλικό, θα γίνει και σχετική διδασκαλία, θα ενισχυθεί δηλαδή και η διδασκαλία. Το υλικό αυτό θα περιλαμβάνει και μελέτες περιπτώσεων και εξομοιώσεις.

Θα ενισχυθεί επίσης το Γραφείο Διασύνδεσης για να έχει τη δυνατότητα να παρέχει συμβουλές στους φοιτητές για την επιχειρηματικότητα και θα υπάρχει μια συνολική διασύνδεση με την Νέα Γενιά ούτως ώστε να αντλούνται οι τυχόν ευκαιρίες οι επιχειρηματικές που υπάρχουν.

Αυτό σε γενικές γραμμές είναι το πρόγραμμα. Μπορείτε να δείτε και τον τελευταίο πίνακα, ο οποίος έχει την συνολική χρηματοδότηση. Υπάρχουν οι άμεσες χρηματοδοτήσεις και οι έμμεσες χρηματοδοτήσεις.

Εννοούμε μ' αυτό ότι ενέργειες όπως η πρακτική άσκηση ή η λειτουργία Γραφείων Διασύνδεσης ή Γραφείων Σταδιοδρομίας εξυπηρετούν τον σκοπό αυτό, αλλά δεν δημιουργούνται αποκλειστικά για μόνο αυτόν τον σκοπό.

Οι άμεσες χρηματοδοτήσεις είναι της τάξεως των 12,1 δις δρχ. για να θυμηθούμε τη δραχμή ή των 35,6 εκ. Ευρώ. Και αντίστοιχα οι έμμεσες χρηματοδοτήσεις είναι 59 εκ. Ευρώ.

7.Α.3.3.2 παρουσίαση των δράσεων ΕΠΕΑΕΚ για την επιχειρηματικότητα στη τριτοβάθμια εκπαίδευση

Σύμφωνα με την ΣΑΒΒΑΤΟΥ – ΤΣΟΛΑΚΙΔΟΥ* , Υπεύθυνη Μονάδας Β3 της Ειδικής Υπηρεσίας Διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ

"...Οι πέντε προκηρύξεις που έχουμε να σας παρουσιάσουμε σήμερα, αφορούν κυρίως τις δύο πρώτες ενέργειες του άξονα του ΕΠΕΑΕΚ

Το περιεχόμενο των προτάσεων χωρίζεται σε δύο βασικά μέρη: στην εισαγωγή μαθημάτων επιλογής και στην παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού. Όσον αφορά τα μαθήματα επιλογής αυτά εντάσσονται οπωσδήποτε στο

* ειδική υπηρεσία διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ ημερίδα με θέμα: «εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα» που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

πρόγραμμα σπουδών των ΑΕΙ και ΤΕΙ κυρίως στα δύο τελευταία έτη της φοίτησης των σπουδαστών και το περιεχόμενο αυτών των μαθημάτων αφορά σεμινάρια, εργαστηριακά μαθήματα, ασκήσεις με ειδικό περιεχόμενο. Θα πραγματοποιούνται επίσης από εξειδικευμένα ιδρύματα, ή με πρόσληψη ειδικού προσωπικού από την Ελλάδα, από το εξωτερικό ή και ακόμη από τον κόσμο των επιχειρήσεων.

Επισκέψεις σε επιχειρήσεις ή άλλους Οργανισμούς οι οποίες θα βασίζονται σε καλή επιλογή των επιχειρήσεων. Θα υπάρχει καθοδήγηση των φοιτούντων στο πλαίσιο της επιχείρησης και οι φοιτητές οι οποίοι θα παίρνουν μέρος σε αυτές τις εκπαιδευτικές επισκέψεις θα έχουν την υποχρέωση στο τέλος να συντάσσουν μια έκθεση μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψης.

Επίσης θα περιλαμβάνονται γραφεία επιχειρηματικότητας. Αυτά θα δίδονται για τις καλύτερες εργασίες οι οποίες θα βραβεύονται μετά το τέλος του μαθήματος από τους φοιτητές. Στο πλαίσιο αυτό κάποιες από αυτές τις εργασίες οι οποίες θα έχουν βραβευτεί θα έχουν τη δυνατότητα να χρηματοδοτούνται μέσα από το πρόγραμμα νεανικής επιχειρηματικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης στο πλαίσιο της συμπληρωματικότητας και όχι της επικάλυψης.

Όσον αφορά την παραγωγή του εκπαιδευτικού υλικού για την κάλυψη μαθημάτων επιλογής προβλέπεται η προμήθεια, προσαρμογή, η παραγωγή νέου εκπαιδευτικού υλικού. Η παραγωγή αυτού του γενικού εκπαιδευτικού υλικού θα είναι με τη μορφή ντοσιέ με υλικό μαθήματος, ασκήσεις, CD-ROM, θα περιλαμβάνει επίσης ένα γενικό μέρος και ειδικά μέρη για τη δημιουργία και οργάνωση ειδικών τύπων επιχειρήσεων.

Περιλαμβάνονται επίσης εικονικές επιχειρήσεις στη βάση της εξομοίωσης καταστάσεων, αναφέρθηκαν πάρα πολλοί ομιλητές το πρωί. Δράσεις καθοδήγησης, σχήματα Μέντορι, οι φοιτητές δηλαδή θα κατανέμουν ρόλους που αντιστοιχούν σε κέντρα αρμοδιοτήτων στο πλαίσιο μιας επιχείρησης και μελέτες περιπτώσεων case studies όπου θα παρουσιάζονται και θα αναλύονται πραγματικές ή υποθετικές περιπτώσεις επιχειρήσεων.

Η επιλογή των μελετών θα πρέπει να είναι συμβατή με την ειδικότητα των σπουδαστών, το επιχειρηματικό περιβάλλον αλλά και τα τοπικά χαρακτηριστικά του τόπου όπου βρίσκεται το κάθε ίδρυμα.

Όσον αφορά τη διαδικασία αξιολόγησης και ένταξης της πρότασης στο ΕΠΕΑΕΚ 2 αυτή θα είναι συγκριτική αξιολόγηση.

Η πρώτη φάση της αξιολόγησης είναι η αξιολόγηση από την ειδική υπηρεσία διαχείρισης των κριτηρίων Α, Β, και Γ που για μας, αλλά και για όλα τα επιχειρησιακά προγράμματα θεωρούνται κριτήρια αποκλεισμού και

είναι κοινά και για τα άλλα επιχειρησιακά. Αυτά τα κριτήρια ελέγχονται από τους χειριστές της διαχειριστικής Αρχής.

Σε μια δεύτερη φάση θα υπάρξει γνωμοδοτική Επιτροπή 7μελής η οποία θα αποτελείται ως Πρόεδρο από τον ειδικό γραμματέα της ειδικής υπηρεσίας διαχείρισης, ένα δύο μέλη της ειδικής υπηρεσίας διαχείρισης, έναν εκπρόσωπο του Υπουργείου Ανάπτυξης, έναν εκπρόσωπο του ΣΕΒ, τρεις ακαδημαϊκούς του εξωτερικού.

Αποφασίστηκε αυτή η διαδικασία σαν πιο σύντομη σε σύγκριση με τις άλλες προκηρύξεις που έχουμε κάνει και πιστεύουμε ότι θα προχωρήσουμε πολύ πιο σύντομα στην ένταξη των έργων και στην υλοποίηση του έργου.

Αυτή η 7μελής γνωμοδοτική Επιτροπή βαθμολογεί και ιεραρχεί τις προτάσεις. Απορρίπτει όσες έχουν βαθμολογία μικρότερη του 8, προσκαλεί επίσης τους υποβάλλοντες προτάσεις σε προφορική παρουσίαση και παροχή διευκρινίσεων εάν χρειάζεται.

Βασικό κριτήριο είναι η ωριμότητα της πράξης και εκεί εντάσσεται η επάρκεια του τελικού δικαιούχου, η εμπειρία του, η σύνθεση και η εμπειρία της ομάδας έργου αλλά και του υπευθύνου του έργου. Εδώ θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην οργάνωση σχημάτων συνεργασίας με επιχειρήσεις και καταλληλότητα του υπευθύνου του έργου να συντονίζει αυτή την σύμπραξη και τη συνεργασία τόσο με ιδρύματα του εξωτερικού, αλλά και να προβλέπει τη διεπιστημονικότητα των συμμετεχόντων τμημάτων.

Επίσης η σκοπιμότητα της πράξης όπου εδώ εντάσσεται η ποσοτικοποίηση των στόχων, η κρισιμότητα του προβλήματος, η βιωσιμότητα, οι επιπτώσεις στην απασχόληση, η συνέργια κλπ.

Η άλλη πρόσκληση της τριτοβάθμιας είναι για τα γραφεία διασύνδεσης.

7.α.3.3 Η υποστήριξη επιχειρηματικών ιδεών μέσα από τις δομές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Η Σ. ΤΣΟΛΑΚΙΔΟΥ συνεχίζει...*

Προκηρύσσεται με συνολικό προϋπολογισμό 3.600.000 Ευρώ και μπορεί να δίνεται σε μια πρόταση 100.000 χιλιάδες Ευρώ, ή σε ορισμένες περιπτώσεις όπου υπάρχει γεωγραφική διασπορά στα ΕΙ, ή υπάρχει εξαιρετικά μεγάλος αριθμός τμημάτων, το ποσό αυτό μπορεί να φτάσει και τις 200.000 ευρώ.

Τελικοί δικαιούχοι είναι τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

* ειδική υπηρεσία διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ ημερίδα με θέμα: «εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα» που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

Μια άλλη δραστηριότητα είναι η διοργάνωση ειδικών εκδηλώσεων επιχειρηματικότητας, έκδοση περιοδικών εκδόσεων, η έκδοση επίσης φυλλαδίων ενημερωτικού χαρακτήρα. Η ενημέρωση και η καθοδήγηση των φοιτητών αλλά και των αποφοίτων και τέλος η ηλεκτρονική σύνδεση με το παρατηρητήριο επιχειρηματικότητας της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς.

Η δεύτερη βασική δραστηριότητα που θα περνάει μέσω των οριζόντιων δράσεων των γραφείων διασύνδεσης, είναι η διοργάνωση ειδικών εκδηλώσεων επιχειρηματικότητας, η διαμόρφωση και δημιουργία υλικού για τα γραφεία διασύνδεσης, η ηλεκτρονική σύνδεση και των οριζοντίων δράσεων με το παρατηρητήριο επιχειρηματικότητας, η διοργάνωση ημερίδων και η συνεχής ενημέρωση της ιστοσελίδας των γραφείων διασύνδεσης και η συνεργασία με τοπικούς φορείς, κλαδικούς επιχειρηματικούς φορείς.

7.Α.3.4 Οι στόχοι του ΕΠΕΑΕΚ. Μια διαφορετική αποτίμηση

Τα Επιχειρησιακά Προγράμματα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ) είναι χρηματοδοτικά πακέτα προερχόμενα από την ΕΕ που προωθούν μια σειρά από αλλαγές στην ΤΕ πάντα στην κατεύθυνση της εμπέδωσης της λογικής και των κριτηρίων της σημερινής επιχειρηματικής ΤΕ.

Όπως χαρακτηριστικά φαίνεται από τις διαπιστώσεις του Υπουργείου Παιδείας, ο ρόλος της ΤΕ δεν είναι άλλος από την «προπαρασκευή ενός ευέλικτου, καταρτισμένου εργατικού δυναμικού που θα μπορεί να ανταποκριθεί στον αμείλικτο διεθνή ανταγωνισμό, που να μπορεί να προσαρμόζεται στις εξελίξεις της έρευνας, της πληροφορικής και συγχρόνως να αποκτά δεξιότητες, διεπιστημονική γνώση» έχοντας την ικανότητα να θέτει την εφευρετικότητα και την φαντασία του στην υπηρεσία την αγοράς.

Αυτόν ακριβώς το στόχο προσπάθησε να υπηρετήσει το ΕΠΕΑΕΚ Ι, χρηματοδοτώντας προγράμματα για την αναμόρφωση των προπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών σε συνδυασμό με τις πρώτες προσπάθειες για αξιολόγηση τμημάτων και ιδρυμάτων και την εφαρμογή των πρακτικών ασκήσεων όπου δεν υπήρχαν. Το πρώτο πακέτο είχε κυρίως «πιλοτικό, πειραματικό χαρακτήρα» καθώς επιχείρησε να αναδιαρθρώσει την ύλη των μαθημάτων, να «εκσυγχρονίσει» τη διδακτική διαδικασία και να δημιουργήσει του πρώτους θεσμούς εξωτερικής αξιολόγησης.

Ο λόγος γίνεται για την πρώτη φάση της μεταρρύθμισης : εισαγωγή εσωτερικών κατευθύνσεων διασπάσεις τμημάτων, δημιουργία νέων τμημάτων, και προσπάθεια για θεσμοθέτηση και λειτουργία μορφών

επανακατάρτισης (ανοικτό πανεπιστήμιο , προγράμματα σπουδών επιλογής). Το βασικό κέρδος της πιλοτικής αυτής εφαρμογής , σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Υπουργείου , ήταν «η εισαγωγή και η καλλιέργεια μια αντίληψης συνεχούς εκσυγχρονισμού και αναδιάρθρωσης σε συνδυασμό με την αποδοχή των διαδικασιών αξιολόγησης σε ότι αφορά τα προγράμματα σπουδών».

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον όμως έχουν οι μετά λύπης διαπιστώσεις του Υπουργείου Παιδείας που αφορούν τις αδυναμίες αυτής της πρώτης προσπάθειας. Διαπιστώνονται λοιπόν μια σειρά «κενά», τα οποία έχουν να κάνουν κυρίως με χρηματοδοτήσεις αναμορφώσεων που δεν είχαν εγγυήσεις εφαρμογής τους. Με άλλα λόγια, χρηματοδοτούνταν «λειτουργικές δαπάνες» και όχι «έργα που θα πρόσφεραν μόνιμη υποδομή» και ένα μεγάλο μέρος των κοινοτικών κονδυλίων χάθηκε στη διαδρομή μεταξύ υπουργείου – πρυτανικών αρχών/συμβουλίων ΤΕΙ καθώς δεν υπήρχε «μια ριζοσπαστική θεώρηση των προγραμμάτων σπουδών με σαφείς στρατηγικούς στόχους που να εξασφαλίζει την ολοκληρωτική συμμετοχή των τμημάτων».

Το ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ στα πλαίσια του Γ ΚΠΣ (2000-2006), με πυρήνα της λογικής του τις αλλαγές τω προπτυχιακών προγραμμάτων το πρώτο που έρχεται να κάνει είναι να καλύψει με έναν τρόπο τις αδυναμίες του ΕΠΕΑΕΚ Ι , προκειμένου , όπως λέει το Υπουργείο «να αποφεύγονται αποσπασματικές ενέργειες και να υπάρξει μια ολοκληρωμένη μεθοδολογία αποτίμησης και αξιολόγησης των προγραμμάτων σπουδών». Το σκεπτικό , η γενικότερη φιλοσοφία και οι τρόποι υλοποίησης του συγκεκριμένου επιχειρησιακού προγράμματος μπορούν να συμπυκνωθούν σε δύο βασικά σημεία που απορρέουν από τις αποφάσεις και την πολιτική της ΕΕ στο πλαίσιο της χάραξης ενιαίας στρατηγικής και της διαμόρφωσης του Κοινού Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Συγκεκριμένα, το πρώτο που διαφαίνεται είναι η επιδίωξη οι απόφοιτοι να αποκτούν δεξιότητες που έχουν να κάνουν με τις νέες τεχνολογίες , την πληροφορική την επικοινωνιακή ικανότητα κα το επιχειρησιακό τους πνεύμα , στοιχεία που ερμηνεύονται και κατανοούνται με βάση τα κριτήρια της ΕΕ για κινητικότητα κα ευελιξία του παραγόμενου από τις σχολές εργατικού δυναμικού. Το δεύτερο έχει να κάνει με την «ομολογία» πως οι αλλαγές στα προγράμματα σπουδών πρέπει να έχουν ως αποτέλεσμα την «αποδοχή ενός δυναμικού εσωτερικού συστήματος συνεχούς αξιολόγησης και βελτίωσης της ποιότητας» , κάτι που θα εξασφαλίζει την ανταγωνιστικότητα και την ανταποδοτικότητα του εν λόγω δυναμικού.

Το στοιχείο που φέρνει το «νέο, πολυδιάστατο ΕΠΕΑΕΚ» είναι η εισαγωγή δεικτών που θα μετρούν την αποδοτικότητα των υπό διαμόρφωση προγραμμάτων σπουδών. Το σενάριο έχει ως εξής. Ο ρόλος των δεικτών καθίσταται αναγκαίος. Κάθε τμήμα, ίδρυμα κλπ, μέσα από μια προκαταρκτική μελέτη των δεικτών και λαμβάνοντας υπ όψη τις επιχειρησιακές του προτεραιότητες θα εκπονεί τα λεγόμενα «επιχειρησιακά σχέδια» για την ανάπτυξη των στρατηγικών του στόχων, με βάση ένα σύστημα συνεχούς αποτίμησης και σύνθεσης των δεικτών, επανεκτίμησης της διαρθρωτικής πορείας και πιθανής αναπροσαρμογής της προτεραιότητας μεταξύ τω διαφόρων στόχων.

Πίσω απ όλα αυτά η ουσία είναι πολύ απλή. Τα ΤΙ προσαρμόζουν την παρεχόμενη γνώση ,τις υποδομές και συνολικά τη λειτουργία τους , στις ανάγκες της αγοράς και των τομέων αιχμής της καπιταλιστικής παραγωγής.

Κάθε σχολή που αποδέχεται τη χρηματοδότηση των αλλαγών στις σπουδές από το ΕΠΕΑΕΚ II ουσιαστικά αποδέχεται και την αξιολόγηση στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων που εκφράζονται με ποσοτικούς δείκτες. Η βελτίωση αυτών των δεικτών είναι και ο αντικειμενικός στόχος του προγράμματος , η οποία και θα παρακολουθείται από το υπουργείο παιδείας και βέβαια από τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Τα τμήματα καλούνται να «δείξουν έργο». Όπως θα ανεβοκατεβαίνουν οι δείκτες , θα αυξομειώνονται και οι χρηματοδοτήσεις.

Χαρακτηριστικά, κάποιοι από αυτούς τους «μετρήσιμους» δείκτες:

αξιολογούνται «το ποσοστό και ο αριθμός των μαθημάτων που σχετίζονται με την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας», «οι καινοτόμες προσπάθειες για πρακτικές ασκήσεις και η προώθηση των αποφοίτων στην αγορά εργασίας», «το ποσοστό και ο αριθμός των μαθημάτων στα οποία αναγνωρίζεται η συνιστώσα της ευρωπαϊκής διάστασης», «η αύξηση του σεμιναριακού και εργαστηριακού χαρακτήρα των σπουδών», «το μέσο βάθος των κύκλων σε αριθμό μαθημάτων που απαιτούνται για τη συμπλήρωση του όλου κύκλου (τηρώντας αυστηρά την προβλεπόμενη σειρά προαπαιτούμενων)», «ο βαθμός ικανοποίησης εργοδοτών από τους απόφοιτους, η ποσοτική γνώμη εργοδοτών από τη ροή των προσερχόμενων αποφοίτων στην αγορά εργασίας».

Αυτοί οι δείκτες πέραν απ τις δυνατότητες για «δημιουργική λογιστική», θα έχουν και τεράστιες συνέπειες όσον αφορά και την καθημερινότητα των σπουδαστών.

Όλα αυτά σημαίνουν: διάσπαση των πτυχίων κα των σπουδών σε κατευθύνσεις με αλυσίδες υποχρεωτικές και προαπαιτούμενα μαθήματα.

Αυτό γίνεται σε συνδυασμό με μια ραγδαία αύξηση της εντατικοποίησης του ρυθμού σπουδών: υποχρεωτικές βαθμολογούμενες παραδόσεις εργασιών, υποχρεωτικές πρόοδοι, «δουλειά για το σπίτι» απουσίες, περιορισμός στις δηλώσεις χρωστούμενων μαθημάτων, μεγάλη εξεταστέα ύλη, εξώθηση σπουδαστών να εγκαταλείψουν τη σχολή, σχολειοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Οι σπουδαστές αποκτούν δεξιότητες και «εμπειρία» αντί για γνώση, έτσι ώστε να είναι αποδοτικοί εργαζόμενοι και απασχολήσιμοι μάνατζερ της εργατικής τους δύναμης, τα ίδια τα μαθήματα μοιάζουν με ερευνητικά προγράμματα για να διδάσκουν αδιαμεσολάβητα ότι επιθυμούν οι επιχειρήσεις ενώ εποικοδομητική κρίνεται και η «βοηθητική» (απλήρωτη δηλαδή) συμμετοχή των σπουδαστών σε ερευνητικά προγράμματα.

Επίσης βάσει συγκεκριμένου δείκτη θα μετριέται ο βαθμός ιδεολογικής πειθάρχησης των σπουδαστών, το κατά πόσο δηλαδή πείθονται και πείθουν και τους άλλους για τις ευεργετικές συνέπειες της πολιτικής της ΕΕ.

Τέλος ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία που αφορούν τις διαδικασίες υποβολής και επιλογής των προτάσεων για χρηματοδότηση από την πλευρά των τμημάτων προς το υπουργείο. Τα προτεινόμενα έργα θα χρηματοδοτηθούν κατά 80% από το ΕΠΕΑΕΚ II και κατά 20% από τα ίδια τα τμήματα (ειδικοί λογαριασμοί, χρηματοδοτήσεις από τρίτους). Οι προτάσεις οφείλουν να περιλάβουν ειδική έκθεση με την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του ΕΠΕΑΕΚ I και κυρίως από «την αγορά εργασίας και διεθνείς κριτές».

7.Α.3.5 Επισημοποιείται το σύστημα πίστωσης και ανταλλαγής διδακτικών μονάδων.

Από τα στοιχεία που έχει δώσει στη δημοσιότητα το Υπουργείο Παιδείας προκύπτουν κάποιες χρήσιμες διαπιστώσεις για την οργανική σχέση που έχει το ΕΠΕΑΕΚ II με τις διαδικασίες αξιολόγησης.

Το ίδιο το επιχειρησιακό πρόγραμμα προϋποθέτει την ύπαρξη διαδικασιών αξιολόγησης και ταυτόχρονα μέσου των ρυθμίσεων και των δεικτών που απαιτεί προωθεί την αξιολόγηση των ιδρυμάτων, δημιουργώντας τις υποδομές για την εφαρμογή των διαδικασιών αυτών με την μορφή κεντρικής νομοθετικής ρύθμισης.

Ενώ το ΕΠΕΑΕΚ Ι προσπάθησε να προωθήσει την αξιολόγηση από εξωτερικούς κριτές, το ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ κάνει ένα βήμα παραπάνω, ρίχνοντας το βάρος στα ίδια τα τμήματα, προκειμένου να «ομαλοποιηθούν», οι διαδικασίες της αξιολόγησης και να ελαχιστοποιηθούν οι πιθανότητες να υπάρξουν «παράπλευρες απώλειες» στη συγκεκριμένη διαδικασία.

Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι το υπουργείο ακολουθεί τη συγκεκριμένη τακτική και όσον αφορά το «νέο νόμο – πλαίσιο» που έχει δημοσιοποιήσει, επιδιώκοντας οι αποφάσεις να ληφθούν «από τα μέσα», δηλαδή από τα τμήματα.

Στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ πυλώνες για την εμπέδωση της αξιολόγησης είναι δύο παράλληλες ενέργειες.

Από τη μια, προβλέπεται δημιουργία σε κάθε ίδρυμα «κεντρική μονάδα υποστήριξης έργου», με αρμοδιότητες τη δημιουργία ενός συστήματος εφαρμογής και συνεχούς αποτίμησης των δεικτών αξιολόγησης των προγραμμάτων σπουδών και συγχρόνως την ανάπτυξη μεθόδων και πρακτικών για τη σύνδεση ΑΕΙ και ΤΕΙ με την αγορά, παράλληλα με την εισαγωγή «ενδιάμεσων αξιολογήσεων» σε όλο και περισσότερα μαθήματα.

Η δεύτερη ανεργία δεν είναι άλλη από την απαίτηση για αποδοχή του συστήματος πίστωσης και ανταλλαγής διδακτικών μονάδων, δηλαδή του ECTS (Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων), ως προϋπόθεση για την ευελιξία των σπουδών.

Πρόκειται για τη δεύτερη πλευρά της αξιολόγησης, πέρα απ αυτή των τμημάτων, δηλαδή των φοιτητών. Κάθε σπουδαστής θα έχει ατομικό φάκελο σπουδών οπότε μέσω της ευελιξίας των σπουδών θα συλλέγει πιστωτικές μονάδες. Καταργείται κάθε έννοια έτσι συλλογικών εργασιακών δικαιωμάτων και προωθείται το συνεχές κίνητρο σεμιναρίων, μαθημάτων, η ατομική διαπραγμάτευση των όρων πώλησης της εργατικής δύναμης των αποφοίτων.

7.Α.4 ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

7.Α.4.1 εισαγωγή

Επειδή η Τ.Ε. εκφράζει τη ανάγκη να συγκροτηθεί η κοινωνική εμπειρία σε θεωρία και επιστήμη, σε μια διαδικασία διακριτή από το χώρο της παραγωγής, υπόκειται στις κοινωνικές εξελίξεις.

Με βάση αυτή της την υπαγωγή η Τ.Ε. έχει περάσει από διάφορες περιόδους έως τη σημερινή, που συμπυκνώνουμε στον όρο επιχειρηματική

Τ.Ε.. Πιο συγκεκριμένα αυτός ο όρος νοείται ως η σύμφυση της Τ.Ε. με την παραγωγή, η προσομοιώνει της με αυτή για την δημιουργία ενός λειτουργικού και αποτελεσματικού συστήματος για την κεφαλαιοκρατική ανάπτυξη.

Η Τ.Ε. εισβάλλει στο χώρο των επιχειρήσεων και οι επιχειρήσεις σε αυτή. Όλες οι λειτουργίες και οι θεσμοί ανασυγκροτούνται, αναδιατάσσονται και νέοι, πιο καθαρόαιμοι επιχειρηματικά δημιουργούνται.

Το κράτος διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο σε αυτούς τους προσανατολισμούς είτε με την επιλεκτική χρηματοδότηση, είτε σαν διεθνικός διαμεσολαβητής, είτε με την ανασυγκρότηση του νομικού πλαισίου, είτε με την άμεση δική του διαπλοκή μέσω διαφόρων πανεπιστημιακών της επιχειρηματικής ζώνης.

Συνεπώς, θεωρούνται τουλάχιστον άστοχες απόψεις που χαρακτηρίζουν την υπαγωγή της Τ.Ε. στην αγορά ως υποδούλωση. Βεβαίως η οικονομία την προσδιορίζει αλλά ταυτόχρονα και η ίδια σα δυναμικός οργανισμός αντανakλά τη δική της επίδραση που δεν ανατρέπει τη σχέση προσδιορίζοντος – προσδιοριζόμενου, την κάνει όμως πιο σύνθετη. Η Τ.Ε. στα πλαίσια του ανταγωνισμού και των προτεραιοτήτων της κεφαλαιοκρατικής ανάπτυξης αναπτύσσεται, εκσυγχρονίζεται, καταχτά τη δική της υψηλή θέση στην κεφαλαιοκρατική ιεραρχία σαν οργανικό στοιχείο της, μεταφέροντας και αναπτύσσοντας τους ανταγωνισμούς στο εσωτερικό της.

Ακριβώς όμως εκεί που η σύγχρονη Τ.Ε. φαντάζει δυνατή εκεί είναι και η αχίλλειος πτέρνα της. Η απογείωση του παραγωγικού της ρόλου υποσκάπτει το διακριτό της ρόλο από την παραγωγή που είναι αναγκαίος για να ανασαίνει και να αναπτύσσεται για τις ανάγκες του συστήματος.

Η αξιολόγηση, αποτελεί βασικό κομμάτι της διαδικασίας τυποποίησης μιας οποιασδήποτε παραγωγικής διαδικασίας (στον καπιταλισμό). Το επόμενο διάστημα λοιπόν η αξιολόγηση πτυχίων και σχολών θα βρίσκεται εκ των πραγμάτων στο κέντρο των εξελίξεων.

Σύμφωνα με Οδηγία ΥΠΕΠΘ προς όλα τα ΑΕΙ-ΤΕΙ με αριθμό πρωτοκόλλου α/187 1/2/2002 (Κλάδης)*

“... μεταξύ των έργων που θα χρηματοδοτηθούν από το 2ο ΕΠΕΑΕΚ περιλαμβάνεται και το έργο με τίτλο «Αξιολόγηση της Ανώτατης

* Οδηγία ΥΠΕΠΘ προς όλα τα ΑΕΙ-ΤΕΙ με αριθμό πρωτοκόλλου α/187 1/2/2002 (Κλάδης)

Εκπαίδευσης». Το έργο αποσκοπεί στην προετοιμασία του εδάφους και στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων που θα κάνουν δυνατή στη συνέχεια την αποτελεσματική ενεργοποίηση του **συστήματος διασφάλισης και αξιολόγησης της ποιότητας της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα.**

... Το **δεύτερο υπόεργο** αποσκοπεί, αφ' ενός μεν στην κατάρτιση των στρατηγικών και επιχειρησιακών σχεδίων όλων των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης με χρονικό ορίζοντα που φτάνει στο τέλος της τρέχουσας δεκαετίας, αφ' ετέρου δε στη διαμόρφωση του **εθνικού στρατηγικού και χωροταξικού σχεδίου ανάπτυξης της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα.**

... Στο πλαίσιο του δευτέρου από τα προαναφερθέντα υποέργα, τα Ιδρύματα θα πρέπει να καταρτίσουν τα στρατηγικά και επιχειρησιακά σχέδια ανάπτυξής τους.

... είναι η πρώτη φορά που καλούνται τα Ελληνικά Ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να καταρτίσουν αναπτυξιακά σχέδια στρατηγικού και επιχειρησιακού χαρακτήρα, με την εξαίρεση μίας ατελούς προσπάθειας που επιχειρήθηκε κατά την χρονική περίοδο 1987-1988 με τα Πανεπιστήμια χωρίς όμως επιτυχία

... Οι τάσεις που σήμερα επικρατούν διεθνώς, σε ό,τι αφορά το κρίσιμο ζήτημα του στρατηγικού σχεδιασμού των Ιδρυμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης, οδηγούν στην **ανάγκαιότητα ευέλικτων προσεγγίσεων.** Το συνολικό και πολυδιάστατο περιβάλλον, μέσα στο οποίο ζει, δρα, λειτουργεί και αναπτύσσεται ένα Ίδρυμα (περιορισμοί νομικών πλαισίων, μεγαλύτερος ή μικρότερος βαθμός εξάρτησης από το κράτος, οικονομικοί περιορισμοί και οικονομικές δυνατότητες, νέες δυνατότητες της τεχνολογίας των πληροφοριών, αλληλεπίδραση με το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον κλπ.), συνεχώς αλλάζει και με γρήγορους ρυθμούς. Τα Ιδρύματα πρέπει να είναι συνεπώς σε θέση να παρακολουθούν τις αλλαγές αυτές και να **προσαρμόζονται στις συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες."**

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ* θα μπορούσε να γίνει περιορισμένη χρήση δεικτών απόδοσης. Επίσης θα μπορούσαν οι καθηγητές να αξιολογήσουν την διδασκαλία τους, όπως για παράδειγμα θα μπορούσε να γίνει :

• **(α) εξέταση των διαδικασιών αξιολόγησης, με συντονισμό από τρίτους.**

* έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα Κείμενο του 1995 που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

- (β) παρακολούθηση μαθήματος από συναδέλφους καθηγητές σε περιορισμένο βαθμό.
- (γ) αξιολόγηση της διδασκαλίας από τους φοιτητές.
- (δ) αξιολόγηση των πελατών από τρίτους (π.χ. βασικούς εργοδότες).

.... Ο ρόλος της αξιολόγησης είναι συνήθως περισσότερο καθαρκτικός παρά αναπτυξιακός αν και έτσι βοηθάει στον εντοπισμό της κακής ή ανύπαρκτης απόδοσης και στη λήψη διορθωτικών μέτρων.

.... Θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα ειδικό κέντρο αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

*Σύμφωνα με το ΣΕΒ** πρέπει να καθοριστούν οι προδιαγραφές ίδρυσης και λειτουργίας των δομών και φορέων κατάρτισης και πιστοποίησης των εκπαιδευτών.

7.Α.4.2 Στο περιβάλλον της αξιολόγησης.

Όπως φάνηκε και από την πρόσφατη διακήρυξη της Μπολόνια την οποία υπέγραψαν εκπρόσωποι 29 χωρών, μεταξύ των οποίων φυσικά και η Ελλάδα, αποφασιστικό ρόλο στη ενοποίηση των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών συστημάτων θα διαδραματίσουν οι διαδικασίες αξιολόγησης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Μια και από μηδενική βάση και με πλήρως αντικειμενικά κριτήρια, όπως θα υποστηρίζουν πολλοί, θα εκτιμηθεί η προσφορά και το έργο του κάθε τμήματος ή πανεπιστημίου και αναλόγως θα καταταχτεί εκεί που πρέπει ή ακόμη και θα χρηματοδοτηθεί.

Όταν η αξιολόγηση προσλάβει ενιαίο και υποχρεωτικό χαρακτήρα για όλα ανεξαιρέτως τα τριτοβάθμια ιδρύματα, θα προκύψουν μεγάλες αντιμαχίες. Μία γεύση, αρκούντως αποκαλυπτική, πήραμε μόλις πρόσφατα. Αφορμή ήταν η «Έκθεση Αξιολόγησης της Αποτελεσματικότητας της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στις Οικονομικές Επιστήμες», που έγινε από το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, με επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή Γιώργο Μπήτρο. Η περίφημη έκθεση Μπήτρου.

Ακόμη και μια επιτόλαιη ματιά να της ρίξει κανείς, δεν μπορεί να μην ξαφνιαστεί βλέποντας το πανεπιστήμιο που συνέταξε την έκθεση, συγκρινόμενο με άλλα λίγο ή πολύ ομοειδή πανεπιστήμια να βγαίνει παντού

* Σ.Ε.Β. «οι θέσεις του στον κοινωνικό διάλογο – προτεινόμενα μέτρα για τις πολιτικές απασχόλησης και την οργάνωση της εργασίας» δόθηκε στις 6.10.2000, στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου, στον υπουργό εργασίας Αναστάσιο Γιαννίτη, κοινοποιήθηκε δε στη ΓΣΕΕ, τη ΓΣΕΒΕΕ και την ΕΣΕΕ.

και πάντα πρώτο. Στις οικονομικές σπουδές, για παράδειγμα, κορυφαίο τμήμα αναδεικνύεται το τμήμα Οικονομικής Επιστήμης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών. Στον τομέα Διοίκησης Επιχειρήσεων προηγείται το τμήμα Επιχειρησιακής Έρευνας και Μάρκετινγκ του ίδιου πανεπιστημίου, στα μικτά τμήματα η αξιολόγηση φέρνει στην πρώτη θέση το Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών Σπουδών, φυσικά του ίδιου πανεπιστημίου, ενώ σε έρευνα που έγινε μεταξύ επιχειρήσεων για τις προτιμήσεις τους κατά τις προσλήψεις προσωπικού η συντριπτική πλειοψηφία εκδήλωσε την συμπάθειά της για τους αποφοίτους του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Το στοιχείο όμως που έκανε και τον πιο ανύποπτο να αναρωτιέται, αφορούσε τις προτιμήσεις των επιχειρήσεων σε ό,τι αφορά τα πτυχία. Ενώ ο οποιοσδήποτε θα περίμενε να δει στην πρώτη θέση, καλώς ή κακώς, ειδικότητες που αφορούν Λογιστική, Μάρκετινγκ ή ακόμη και Διοίκηση Επιχειρήσεων, στην πρώτη θέση, με απόσταση μάλιστα, βρίσκονται πτυχία με ειδικότητα Οικονομικής Επιστήμης. Το αντικείμενο που θεραπεύει το τμήμα που συνέταξε την Έκθεση.

Οι αντιδράσεις που προκάλεσε η εν λόγω Έκθεση εντός των πανεπιστημίων υπερέβησαν κατά πολύ το σχετικό πρωτόκολλο. Σφοδρότερη όλων, αυτή του τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Πειραιά, που απείλησε ακόμη και με εισαγγελία! Σε κείμενο 52 ολόκληρων σελίδων που συνέταξε και διένειμε το τμήμα, η έκθεση Μπήτρου χαρακτηρίζεται αντιδεοντολογική, μη αντικειμενική, αντιεπιστημονική. Ακόμη «αναξιόπιστη και γραφική. Πρόκειται για μνημείο αποτυχίας», αναφέρεται σε κάποια σελίδα, που αποδεικνύεται η αυθαιρεσία των στοιχείων και των επεξεργασιών που ακολούθησαν. Παρακάτω τα αποτελέσματα κάποιας έρευνας χαρακτηρίζονται «αναληθή, ανάξια κριτικής και συκοφαντικά, αν όχι προκατασκευασμένα για να προκαλέσουν βλάβη σε ορισμένα Τμήματα».

Γεννάται βέβαια το ερώτημα από πού κι ως πού ένας τέτοιος καβγάς να ενδιαφέρει κάποιον παραέξω από τους άμεσα εμπλεκόμενους. Ο λόγος είναι απλός: οι απειλές για εισαγγελική παρέμβαση, οι αποκαλύψεις για το ρόλο που έπαιξαν συγκεκριμένες και επίσημες χρηματοδοτήσεις από το υπουργείο Παιδείας, ώστε να εκπονηθεί η εν λόγω έρευνα, ακόμη και τα υπονοούμενα που διατυπώνονται στο υστερόγραφο της απάντησης του Πανεπιστημίου Πειραιά για παρεμβάσεις του Μπήτρου στον Τύπο, ώστε να μη δημοσιευθεί η απάντηση, θα μοιάζουν με παιδικό πάρτι αν αποκτήσει ο θεσμός της αξιολόγησης των ΕΙ γενική ισχύ.

Στην παραπάνω διένεξη επίδικο αντικείμενο δεν ήταν τίποτε άλλο παρά το χρίσμα της αγοράς. Το τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του

Πανεπιστημίου Πειραιά από τις πρώτες σελίδες της απάντησής του αποσαφηνίζει ότι με κανέναν τρόπο δεν αμφισβητεί τη σκοπιμότητα των αξιολογήσεων.

Οι ενστάσεις του αφορούσαν τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν. Και τα αποτελέσματά της, φυσικά. Αν με τις ίδιες μεθόδους δεν προκαλείτο καμία «βλάβη», όπως αναφέρεται, στο ίδιο το Πανεπιστήμιο, ουδμία απάντηση θα είχε ακολουθήσει και η έκθεση Μπήτρου θα είχε μείνει μία εσωτερική υπόθεση του Οικονομικού Πανεπιστημίου της Αθήνας.

Μπορούμε έτσι να φανταστούμε τι είδους ανταγωνισμοί έχουν να αναπτυχθούν ανάμεσα σε πανεπιστήμια/ΤΕΙ ακόμη και τμήματα εντός του ίδιου πανεπιστημίου όταν θα τεθεί σε πλήρη εφαρμογή η οδηγία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα πανεπιστήμια/ΤΕΙ θα κατατάσσονται ανάλογα με τους βαθμούς που συγκεντρώνουν από την αξιολόγηση. Τότε που αν μία σχολή κερδίσει ένα βαθμό παραπάνω, θα μπορεί να διεκδικήσει μερικές δεκάδες εκατομμύρια επιπλέον από τον κρατικό προϋπολογισμό. Και αναφερόμαστε μάλιστα σε τμήματα που δεν θέτουν υπό συζήτηση την αναγκαιότητα απόλυτης σύμπλευσής τους με τις ανάγκες της αγοράς.

Αντιδράσεις σαν τις παραπάνω θα είναι στην ημερήσια διάταξη, μια και ουδείς μπορεί να εγγυηθεί την ύπαρξη ενός πλήρως φερέγγυου και αντικειμενικού συστήματος κατάταξης και βαθμολόγησης.

Σε αυτό το σημείο είναι πέρα για πέρα διαφωτιστική η εμπειρία από τη Μεγάλη Βρετανία, η οποία εφάρμοσε συστήματα αξιολόγησης των σχολών της πολύ πριν το 1992 που έστειλε η Ευρωπαϊκή Ένωση οδηγία σε όλους τους υπουργούς Παιδείας να δρομολογήσουν διαδικασίες αξιολόγησης των ΑΕΙ/ΤΕΙ. Η Μεγάλη Βρετανία είναι επίσης η μοναδική χώρα που εφαρμόζει εδώ και δεκαετίες το σύστημα της τριετούς μεταλυκειακής εκπαίδευσης συν τα δύο χρόνια του μεταπτυχιακού και των τριών χρόνων του διδακτορικού. Σήμερα στην Αγγλία κάθε σχολή κατατάσσεται σε μία λίστα ανάλογα με τους βαθμούς που θα συγκεντρώσει.

Μα με αυτόν τον τρόπο κάθε σχολή έχει ένα διαρκές κίνητρο να βελτιώσει το επίπεδο των παρεχόμενων σπουδών της. Κι αν είναι γενικό αυτό το μέτρο θα αναβαθμιστεί ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα, θα μπορούσε να αντιτείνει κάποιος. Αν είναι έτσι, τότε γιατί έκθεση του ΟΟΣΑ κατέταξε την Αγγλία στην πρώτη θέση της λίστας του σύγχρονου αναλφαβητισμού; Δημοσίευμα του Εκόνομιστ, στις 17 Ιουνίου του προηγούμενου χρόνου, περιέγραφε με τα πιο μελανά χρώματα την έκταση της αγραμματοσύνης που υπάρχει στη σημερινή Αγγλία.

Χρησιμοποιώντας στοιχεία του ΟΟΣΑ¹, ανέφερε ότι ο ένας στους πέντε ενήλικες δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει τον τηλεφωνικό κατάλογο, ενώ ο ένας στους τέσσερις εντάσσεται στους λειτουργικά αναλφάβητους! Έτσι η Αγγλία, εισάγοντας τον ανταγωνισμό στο εκπαιδευτικό της σύστημα, το μόνο που κατάφερε είναι να φιγουράρει στην κορυφή οποιασδήποτε λίστας αναλφαβητισμού ανάμεσα στις βιομηχανικές χώρες.

Μπορεί να έχει λειτουργικά αναλφάβητους, θα απαντούσε ο υπέρμαχος της αγοραίας πανεπιστημιακής παιδείας, αλλά ικανοποιώντας τις ανάγκες της αγοράς τα πανεπιστήμια της Αγγλίας προσφέρουν στις επιχειρήσεις το αναγκαίο προσωπικό. Έτσι αν μη τι άλλο συμβάλλουν στην οικονομία, κάτι που δεν μπορούν να κάνουν τα αναχρονιστικά πανεπιστήμια της υπόλοιπης Ευρώπης. Μα τα πανεπιστήμια της Αγγλίας έχουν αποτύχει ακόμη και σε αυτό. Δημοσίευμα Αγγλικής εφημερίδας² ανέφερε ότι τρεις από τις τέσσερις επιχειρήσεις στη Μεγάλη Βρετανία υποφέρουν από έλλειψη προσωπικού με υψηλό επίπεδο ειδίκευσης.

Το πρόβλημα δεν έγκειται βέβαια στα βρετανικά πανεπιστήμια καθαυτά, αλλά στην πολιτική που ακολουθήθηκε σε όλο το εύρος του εκπαιδευτικού συστήματος από τη Θάτσερ και τους Εργατικούς, με αποτέλεσμα οι διακρίσεις σε όλη την κλίμακα της εκπαίδευσης να κορυφωθούν. Κι από εκεί και πέρα η αξιολόγηση ενέτεινε την παραπάνω τάση.

Όσο για το βρετανικό κεφάλαιο, αφού πρώτα αποψίλωσε τα πανεπιστήμια είτε με τα δίδακτρα είτε βάζοντάς τα στην προκρούστεια κλίνη της αγοράς, φτάνοντας τώρα να προβλέπει ακόμη και πτώση των ρυθμών ανάπτυξης από την έλλειψη ειδικοτήτων, μοιάζει σαν τον Κρόνο που τρώει τα παιδιά του.

Αν ο ρόλος που επιφυλάσσεται στα πανεπιστημιακά τμήματα των λεγόμενων εφαρμοσμένων επιστημών είναι να προσανατολίσουν με οποιοδήποτε κόστος τις σπουδές και την έρευνά τους στις ανάγκες της αγοράς, θα ήταν απλουστευτικό να υποστηρίξουμε ότι τα τμήματα των κοινωνικών επιστημών, ελλείψει ειδικού ενδιαφέροντος, και χρηματοδοτών κατά συνέπεια, θα πάρουν το δρόμο του μαρασμού.

Σαφέστατα ο ρόλος που τους αναλογεί είναι πλέον μικρότερος σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια.

¹ Έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαιδευτική πολιτική στην Μ Βρετανία.

² Φαϊνάνσιαλ Τάιμς (18 Οκτώβρη 2002)

Η σημαντικότερη όμως μεταβολή που θα επιφέρει η επιχειρηματοποίηση των ΕΙ στις κοινωνικές σπουδές θα αφορά τον ιδεολογικό τους προσανατολισμό. Με δυο λόγια, όχι απλά θα εκλείψει αλλά θα εξαφανιστεί οποιαδήποτε κριτική σκέψη. Σε αυτό το σημείο ρόλο πολιορκητικού κριού θα παίζει η αξιολόγηση.

Όχι μόνο στην έκθεση Μπήτρου, αλλά ακόμη και στην Αγγλία, το διδακτικό προσωπικό βαθμολογείται με βάση τις δημοσιεύσεις του. Όχι οπουδήποτε όμως. Αλλά με βάση μια λίστα όπου κατατάσσονται τα επιστημονικά περιοδικά, στην οποία φυσικά δεν υπάρχει ούτε ένα, μα ούτε ένα περιοδικό που να ξεφεύγει από το κυρίαρχο σήμερα ιδεολογικά επιστημονικό παράδειγμα.

Με αυτόν τον τρόπο τα πανεπιστήμια/ΤΕΙ ακόμη και αν δεν έχουν κηρύξει ανοιχτά υπό διωγμό την κριτική σκέψη, εάν επιθυμούν να αναβαθμίσουν τη θέση τους στην πανεπιστημιακή βαθμολογία οφείλουν να προσλαμβάνουν όσους συμπλέουν με το κυρίαρχο ιδεολογικό ρεύμα. Τι να κάνουν ένα μαρξιστή ή και έναν κενσιανό, ακόμη κι αν δημοσιεύει ακατάπαυστα, τη στιγμή που δεν αναγνωρίζονται οι συγκεκριμένες δημοσιεύσεις κι έτσι το τμήμα χάνει στον ανταγωνισμό, λόγω των «εμμονών» του;

Το χειρότερο είναι πως όλα αυτά δεν είναι ακραίες εσχατολογίες υποθέσεις ή εφιαλτικά σενάρια. Το βρετανικό θεωρητικό περιοδικό*, πριν μόλις δύο χρόνια, ανέφερε με τη μεγαλύτερη δυνατή τεκμηρίωση την ιδεολογική καταστολή που κυριαρχεί στα βρετανικά πανεπιστήμια, με το μανδύα της βαθμολόγησής τους, ακόμη και την άρνηση μεγάλων πανεπιστημίων να προσλάβουν οικονομολόγους που δεν εντάσσονται στο κυρίαρχο ρεύμα, γιατί δεν τους προσθέτουν βαθμούς οι δημοσιεύσεις και τα επιστημονικά τους ενδιαφέροντα!

Για αυτό το θέμα ο Γιάννης Βαρουφάκης, αναπληρωτής καθηγητής σήμερα στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο της Αθήνας, που έχει δουλέψει για χρόνια στην Αγγλία και την Αυστραλία τονίζει : «Με το σύστημα της βαθμολόγησης είχαν πετύχει να κάνει ο καθένας τη λογοκρισία δική του υπόθεση. Να την εσωτερικεύσουμε. Θυμάμαι μαρξιστή καθηγητή, πρόεδρο τμήματος στο Κουίν Μέρι Κουέσλι, καθ' όλα εργατικό και συνεπές στο αντικείμενό του, να παρακαλεί τους συναδέλφους να σταματήσουν για λίγο καιρό να δουλεύουν τα μαρξιστικά οικονομικά και να γράψουν κανένα άρθρο σε νεοκλασικό περιοδικό, μήπως έτσι πάρει το τμήμα κανένα φράγκο και καταφέρει να αντιμετωπίσει τα έξοδά του.

* Καπιταλί εν Κλας (τεύχος 66)

Το χειρότερο όμως είναι ότι το κυνήγι των δημοσιεύσεων, για να βελτιωθεί από τους αξιολογητές η βαθμολογία των διδασκόντων και του τμήματος, έχει καταδικάσει σε μαρασμό τις ίδιες τις ιδέες. Θυμάμαι πάλι κάποιο συνάδελφο, χοροπηδώντας από τη χαρά του, να μας ανακοινώνει πανευτυχής ότι δέχτηκε επιστολή αποδοχής του άρθρου που είχε στείλει σε ένα αναγνωρισμένο περιοδικό. Κι όταν τον ρωτήσαμε τι διαπραγματευόταν το άρθρο του, μας απάντησε γελώντας ότι αυτό δεν έχει καμιά σημασία».

Οι δραματικές συνέπειες που θα έχει η αξιολόγηση των πανεπιστημίων/ΤΕΙ στην ποιότητα της παρεχόμενης παιδείας περιγράφονται ανάγλυφα στο Δεύτερο Κεφάλαιο που αφορά τη διεθνή εμπειρία της Έκθεσης Αυτοαξιολόγησης που συνέταξε το Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου. Αναφέρει η ερευνήτρια Σουζάνα Παλαιολόγου: «Η ποιότητα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Αγγλία έχει υποβαθμιστεί. Σε αυτό πολύ σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι αξιολογικές διαδικασίες. Το κυνήγι για παράδειγμα επιστημονικών δημοσιεύσεων για να κερδίσουν πόντους τα πανεπιστημιακά τμήματα έριξε πολύ χαμηλά την ποιότητα των δημοσιεύσεων και της ερευνητικής προσπάθειας γενικότερα».

Μαζί συνεπώς με την κριτική σκέψη και το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ακαδημαϊκής ελευθερίας, το επιχειρηματικό πανεπιστήμιο/ΤΕΙ πετάει στον Καιάδα κάθε κίνηση ιδεών. Ο μακαρθισμός θα επιστρέψει με τα ρούχα της αγοράς.

Το τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης δεν είναι το μόνο που έχει προχωρήσει μέχρι στιγμής σε αυτοαξιολόγηση.

Υπολογίζεται ότι γύρω στα εκατό τμήματα σε όλη την Ελλάδα, είτε από υποχρέωση, ώστε να χρηματοδοτηθούν από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης ή και για να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Έρασμους, είτε ακόμη και με δική τους πρωτοβουλία έχουν αξιολογηθεί. Ο πρόεδρος του τμήματος, καθηγητής Θεοφάνης Πάκος αναφέρει : «τα πανεπιστήμια/ΤΕΙ δεν είναι δυνατόν να κρίνονται με αποκλειστικό μέτρο την ανταπόκρισή τους στις ανάγκες της αγοράς».

Η επαγγελματική απορρόφηση των αποφοίτων είναι ένας από τους πολλούς στόχους που έχουμε να επιτελέσουμε. Η αξιολόγηση που επιχειρεί να επιβάλει η Ευρωπαϊκή Ένωση αμφισβητεί ευθέως την ύπαρξη των ΑΕΙ/ΤΕΙ ως χώρων ανάπτυξης της κριτικής. Η διαδικασία που εφαρμόσαμε κατά την αξιολόγηση του τμήματος δεν ήταν συμβατή με αγοραίες λογικές και αντίστοιχα μέτρα αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου».

7.Α.4.3 Υπερεθνική τριτοβάθμια εκπαίδευση η εξαγωγή κεφαλαίων για επενδύσεις στην τε.

Ο άγριος ανταγωνισμός για την αναδιανομή των παραγωγικών δυνάμεων και αγορών, που έχει ονομαστεί παγκοσμιοποίηση, άρχισε να σαρώνει και το χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η κλασική βιομηχανία τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προσήλκυε σπουδαστές με υψηλά δίδακτρα κυρίως από υπό ανάπτυξη χώρες στα πανεπιστήμια των ανεπτυγμένων χωρών.

Όμως από την δεκαετία του 90' προχωράει με γοργούς ρυθμούς η επένδυση κεφαλαίου στις χώρες όπου υπάρχει η ζήτηση για τριτοβάθμια εκπαίδευση, και η οποία παίρνει τις εξής μορφές:

Πολλά από τα υπάρχοντα πανεπιστήμια κυρίως δημόσια ιδρύουν και εγκαθιστούν θυγατρικά ινστιτούτα (branch campus) σε διάφορες χώρες με το καθεστώς της δικαιοχρησίας (Franchising) ή ως παράκτιες (offshore) επιχειρήσεις.

Μια νέα τάξη πραγμάτων αναδύεται στο χώρο της ΤΕ που θα έχει συνέπειες όχι μόνο στο επίπεδο της εκπαίδευσης αλλά και τις εργασιακές σχέσεις αλλά θα σαρώσει και τον πολιτισμό.

7.Α.4.4 Η παγκόσμια νέα τάξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αξιολόγηση

Εδώ αξίζει να γίνει μια προσέγγιση στις τάσεις αναδιανομής του χώρου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και οι βαθύτερες αιτίες της επέκτασης των επενδύσεων στον τομέα αυτό. Με αλλά λόγια θα δοθούν τα κύρια χαρακτηριστικά της νέας τάξης, που διαμορφώνεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε παγκόσμιο επίπεδο.

Επίσης θα παρουσιασθούν τα διεθνή συστήματα πιστοποίησης και διασφάλισης ποιότητας (αξιολόγησης) και θα εξηγηθούν οι λόγοι της πρόωθης αυτών των συστημάτων.

Με βάση αυτά τα δεδομένα θα διερευνήσουμε τα συστήματα αξιολόγησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που αναπτύσσονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, και τα οποία είναι από τους βασικούς μοχλούς των αναδιαρθρώσεων που καθορίζονται με την εφαρμογή της διακήρυξης της Μπολώνια για την μετατροπή των ΕΙ σε επιχειρήσεις δημόσιες ή ιδιωτικές.

* S. M. dos Santos, "Introduction to the Theme of the transnational education", Conference of the Director's General for Higher Education and the Heads of the Rectors' Conferences of the European Union, Aveiro, April 2000.

Τέλος θα σχολιασθούν οι προσπάθειες καθιέρωσης της αξιολόγησης στην Ελλάδα. Θα αναφερθούν οι φορείς που προωθούν την αξιολόγηση εκτός από την κυβέρνηση και θα δοθούν συγκεκριμένα παραδείγματα αξιολογήσεων στον ελληνικό χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

7.Α.4.5 Υπερεθνικά συστήματα αξιολόγησης

Οι προμηθευτές και επενδυτές της υπερεθνικής εκπαίδευσης θέλουν να προβάλλουν το προϊόν τους για να διευρύνουν τις πωλήσεις. Όμως και τα αντίστοιχα κράτη υποδοχής των επενδύσεων θέλουν να δείξουν ότι προστατεύουν τον καταναλωτή.

Η λέξη κλειδί για τις περιπτώσεις αυτές είναι η διασφάλιση ποιότητας. Πραγματικό ενδιαφέρον για την αξιολόγηση έχουν και οι εταιρείες που θα απασχολούν τους απόφοιτους, όπως κάνουν και για τις πρώτες ύλες ή τις υπηρεσίες που αγοράζουν. **Εργατικό δυναμικό Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με ISO.**

Αυτό είναι που ονομάζουν εύσημα διαφάνεια και αναγνωρισιμότητα επαγγελματικών προσόντων και υποστηρίζουν ότι η αυτόματη αναγνώριση των πτυχίων και πιστωτικών μονάδων θα γκρεμίσει έναν από τους σημαντικότερους φραγμούς στη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού όσο και στην κινητικότητα του κεφαλαίου.

Για την διευκόλυνση της παραπέρα εξάπλωσης της υπερεθνικής εκπαίδευσης έχουν αναπτυχθεί συστήματα αξιολόγησης από υπερεθνικούς οργανισμούς (UNESCO, ΕΕ)^{*} αλλά και από χώρες εξαγωγείς και εισαγωγείς ΤΕ. Υπό την αιγίδα της UNESCO και του Συμβουλίου της Ευρώπης συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας για την ανάπτυξη κώδικα καλής πρακτικής στην παροχή υπερεθνικής εκπαίδευσης.

Η ομάδα αποτελούνταν από εκπροσώπους των χωρών εξαγωγής των χωρών εισαγωγής ΤΕ αλλά και των χωρών που έχουν και τα δύο όπως η Ρωσία και η Λιθουανία.

Σύμφωνα με καθηγητή του πολυτεχνείου Πατρών^{*} «οι χώρες (ΗΠΑ, Βρετανία, Αυστραλία) από όπου εξάγεται εκπαίδευση έχουν αναπτύξει

^{*} S. M. dos Santos, "Introduction to the Theme of the transnational education", Conference of the Director's General for Higher Education and the Heads of the Rectors' Conferences of the European Union, Aveiro, April 2000.

^{*} Ν.Α. Ασπράγκαθος «Η νέα τάξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αξιολόγηση»

ειδικά συστήματα αξιολόγησης που εφαρμόζονται μόνο στα ιδρύματα που έχουν εγκαταστήσει στις χώρες εισαγωγής ΤΕ και όχι στα δικά τους.

Ο πλέον δραστήριος φορέας είναι το βρετανικό Πρακτορείο Διασφάλισης Ποιότητας που είχε διεξάγει μέχρι το 2000 πάνω από 90 αξιολογήσεις σε Ελλάδα, Ιρλανδία, Μαλαισία, Σιγκαπούρη, Ισραήλ, Βουλγαρία, Ουγγαρία, Γερμανία, Ολλανδία κλπ.

Επίσης χώρες υποδοχής των επενδύσεων ΤΕ έχουν νομοθετήσει συστήματα διασφάλισης ποιότητας και πιστοποίησης των ινστιτούτων αυτών που στη Μαλαισία για παράδειγμα φυτρώνουν σαν μανιτάρια με κυβερνητική ενθάρρυνση. Το 1997 ο αριθμός τους, στη Μαλαισία από 227 έφθασε στα 449.

Πανεπιστήμια της Βόρειας Ελλάδας συνεργάζονται για την υποβολή επιχειρησιακού σχεδίου με σκοπό την ίδρυση πανεπιστημιακών τμημάτων δίγλωσσων σπουδών. Βασικός στόχος αυτής της επέκτασης είναι η αναδιαμόρφωση των εκπαιδευτικών συστημάτων των άλλων χωρών για την εξεύρεση του κατάλληλου δυναμικού για τις παραγωγικές επενδύσεις του ελληνικού πολυεθνικού κεφαλαίου στις χώρες αυτές» .

Χωρίς να παραγνωρίζουμε τα τεράστια κέρδη, αφού για το πολυεθνικό κεφάλαιο η εκπαίδευση θεωρείται ένας από τους προνομακούς χώρους για επενδύσεις στο μέλλον , είναι και ένα μέσο πίεσης προς τα ΕΙ να αποδεχθούν τις αναδιαρθρώσεις. Οι διεθνείς σχέσεις των ιδρυμάτων ΤΕ εκπαίδευσης βασίζονται όλο και περισσότερο σε επιχειρηματικά και οικονομικά κίνητρα ενώ στο παρελθόν κυριαρχούσε μια πολιτιστική και εκπαιδευτική φιλοσοφία.

Από το πνεύμα της συνεργασίας περνάμε στον άγριο επιχειρηματικό ανταγωνισμό μεταξύ πανεπιστημίων/ΤΕΙ η/και επιχειρήσεων που δείχνουν ενδιαφέρον για επενδύσεις στο χώρο της ΤΕ.

Η «παγκοσμιοποίηση» της οικονομίας , ενισχύει τις τάσεις κινητικότητας του εργατικού δυναμικού με επαγγελματικά προσόντα αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μαζί με την κινητικότητα κεφαλαίων και προϊόντων. Είναι γνωστό ότι η Γερμανική κυβέρνηση προγραμμάτιζε την εισαγωγή μερικών δεκάδων χιλιάδων μηχανικών πληροφορικής από Ινδία και Πακιστάν.

Ταυτόχρονα οι πολυεθνικές και ιδιαίτερα οι επιχειρήσεις εντατικής εκμεταλλεύσεις της γνώσης κινούνται προς τις περιοχές που υπάρχει διαθέσιμο και φθηνό δυναμικό με προσόντα ΤΕ.

Πολλές βρετανικές επιχειρήσεις στέλνουν εργασίες λογιστικών ή άλλες εργασίες επεξεργασίας πληροφοριών σε ινδικές επιχειρήσεις που κυριαρχεί η εργασία φασόν.

Είναι φανερό ότι πιο εύκολα θα γίνονται αποδεκτές οι νέες εργασιακές σχέσεις και οι οικονομικές και κοινωνικές αστικές θεωρίες.

Αξίζει να αναφερθεί ότι:

Σύμφωνα με τον Ν. Ασπράγκαθο* πολλά πανεπιστήμια προσφέρουν προγράμματα σπουδών από απόσταση στηριζόμενα στις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής (internet). Ο μεγαλύτερος εξαγωγέας υπηρεσιών αυτού του τύπου στις χώρες της Ευρώπης είναι το Βρετανικό ανοιχτό πανεπιστήμιο.

Κοινοπραξίες πανεπιστημίων δημιουργούν πανίσχυρα «εικονικά πανεπιστήμια» (virtual Universities) που δρουν σαν μεσίτες (brokers) για τα προγράμματα σπουδών από απόσταση που αυτά προσφέρουν.

Κερδοσκοπικά (for-profit) δίκτυα που περιλαμβάνουν και πανεπιστήμια προσελκύουν κεφάλαια από τα διεθνή χρηματιστήρια για επενδύσεις στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που θεωρείται «τεράστιος και ώριμος για συγκομιδή»

Βιομηχανικοί-επιχειρηματικοί όμιλοι συγκροτούνται για να ιδρύσουν τις δικές τους επιχειρήσεις εκπαίδευσης για να μειώσουν την εξάρτησή τους ως προς την αγορά εργατικού δυναμικού από τα υπάρχοντα πανεπιστήμια. (Ιντρακόμ, Μικροσοφτ, British Aerospace Virtual University, Daimler-Benz Corporate University, Lufthansa Business School).

Στο Σηάτλ το 1999, στη συνεδρίαση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για τη ΓΚΑΤΣ (Γενική Συμφωνία για το Εμπόριο στις Υπηρεσίες), έχει γίνει συζήτηση για το θέμα της απελευθέρωσης της αγοράς της εκπαίδευσης συγκαταλέγοντας την στο εμπόριο υπηρεσιών, ώστε να ανοίξει ο δρόμος στα μεγάλα κυρίως Αμερικάνικα, Αγγλικά και Αυστραλιανά πανεπιστήμια για συμφωνίες δικαιοχρησίας (Franchising) με δημόσια πανεπιστήμια ή ιδιωτικά ινστιτούτα ανά τον κόσμο.

Από τα πρώτα θύματα της αυτής της επιδρομής ήταν ο χώρος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης όπου εμφανίζονται και οι περισσότερες συμφωνίες δικαιοχρησίας με αμερικάνικα και αγγλικά πανεπιστήμια.

Στην Ευρώπη, ο μεγαλύτερος εξαγωγέας εκπαίδευσης είναι η Μ. Βρετανία και οι μεγαλύτεροι εισαγωγείς είναι με την σειρά η Ελλάδα, Ιταλία και Ισπανία. Σύμφωνα με μία έρευνα για την ανεπίσημη τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρώπη, που δημοσιεύθηκε το 1998, στην Ελλάδα είχαμε περίπου 130 τέτοιες συμφωνίες διάφορων «κολεγίων» με ξένα δημόσια κυρίως πανεπιστήμια όπου φοιτούν 28000 σπουδαστές ενώ τώρα μπαίνουν

* Η νέα τάξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αξιολόγηση. (Υπό έκδοση)

στο χορό και τα ΤΕΙ, που συνάπτουν συμφωνίες για μεταπτυχιακά προγράμματα.

Στην Ιταλία υπήρχαν 62 ινστιτούτα, επίσης ένα μεγάλος αριθμός συμφωνιών δικαιοχρησίας εντοπίστηκαν στην Ισπανία με 100 περίπου ινστιτούτα σε λειτουργία. Στη Γαλλία το 1995 λειτουργούσαν 42 μη ανεγνωρισμένα ινστιτούτα που πρόσφεραν υπηρεσίες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Στην Κύπρο λειτουργεί ένας σημαντικός αριθμός ιδιωτικών τριτοβάθμιων κολεγίων που προσφέρουν 118 προγράμματα σπουδών από τα οποία τα 23 είναι σε επίπεδο ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης και έχουν πιστοποιηθεί από την κυπριακή κυβέρνηση. Πολλά από αυτά έχουν διαφόρων τύπων συμφωνίες με αμερικάνικα ή βρετανικά εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Το 58% της εξαγωγής εκπαίδευσης από τις ΗΠΑ κατευθύνεται στην Άπω Ανατολή, ακολουθεί η λατινική Αμερική και η Ευρώπη. Το 90% των πανεπιστημίων της Αυστραλίας τρέχουν περίπου 500 προγράμματα με περίπου 20.000 φοιτητές στην Ιαπωνία, τη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη, την Κίνα και το Βιετνάμ.

Η ελληνική κυβέρνηση φιλοδοξεί να παίξει το ρόλο του εξαγωγέα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ο υπουργός παιδείας κ. Ευθυμίου υποστήριξε με δηλώσεις του ότι «είμαστε σε θέση να παράγουμε σπουδές υψηλού επιπέδους ΑΕΙ και ΤΕΙ στις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων».

7.Α.4.6 Ευρωπαϊκά συστήματα αξιολόγησης

Στην Ευρώπη οι πρώτες προσπάθειες για την καθιέρωση συστημάτων διασφάλισης ποιότητας αρχίζουν την δεκαετία του 90. Το 1993, η Ένωση για την Ακαδημαϊκή Συνεργασία* σύστησε ομάδες εργασίας για την έρευνα, την αξιολόγηση και τη διασφάλιση ποιότητας στο πλαίσιο τη διεθνοποίησης της ΤΕ.

Διάφορες πρωτοβουλίες από ενώσεις σχολών ή πανεπιστημίων, την CRE* (Association of European Universities), και την Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία των Συνόδων των Πρυτάνεων αναδεικνύουν ή διερευνούν και προωθούν την αξιολόγηση με διάφορους τρόπους και με κατεύθυνση, από την Ευρωπαϊκοί Επιτροπή.

*"Quality Assurance and Accreditation Ensuring Quality and Improving Mobility", The National Unions of Students in Europe (ESM), Geneva, October 2000.

* "Towards Accreditation Schemes for Higher Education in Europe", Final Project Report, CRE, February 2001

Σύμφωνα με τους εμπνευστές της, η διακήρυξη της Μπολόνια έχει σκοπό να δημιουργήσει μια πανευρωπαϊκή συμμαχία με πυρήνα την ΕΕ (Γάλλο-Γερμανικός άξονας) που θα ανταγωνισθεί τις ΗΠΑ στην διανομή των νέων αγορών στον εκπαιδευτικό χώρο. Όλοι οι ευρωπαίοι υπεύθυνοι ακόμη και οι εκπρόσωποι του ΥΠΕΠΘ δηλώνουν ότι με την διαμόρφωση του ευρωπαϊκού χώρου εκπαίδευσης (διακηρύξει της Μπολόνια) θα αναβαθμισθεί η θέση της Ευρώπης στον παγκόσμιο καταμερισμό της αγοράς ΤΕ.

Στο πλαίσιο της Διακήρυξης της Μπολόνια η Ένωση των Ευρωπαίων Πρυτάνεων ανέλαβε ένα χρηματοδοτούμενο από το πρόγραμμα SOCRATES έργο για καθιέρωση συστημάτων αξιολόγησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των χωρών της Ευρώπης. Στην τελική έκθεση του έργου διαπιστώνεται η ανάγκη για ένα διευρωπαϊκό σύστημα αξιολόγησης ώστε να εξασφαλίζεται η κινητικότητα φοιτητών-σπουδαστών και επαγγελματιών πτυχιούχων. Όπως διαπιστώσαμε και παραπάνω η αναγνωρισιμότητα και η συγκρισιμότητα των πτυχίων και προσόντων που επιδιώκουν θα διευκολύνει τις επιχειρήσεις στην επιλογή του εργατικού δυναμικού που χρειάζονται.

Στις αρχές του 2000 συγκροτείται το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Διασφάλιση της Ποιότητας στην ΤΕ (ENQA)^{***} από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τον συντονισμό και την αλλαγή πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των συστημάτων αξιολόγησης στην Ευρώπη. Είναι σαφής η προσπάθεια επιβολής των ίδιων κριτηρίων σε όλα τις χώρες.

Ο Haug^{**}, ένας από τους διαμορφωτές του πλαισίου των αναδιαρθρώσεων της ΤΕ και βασικός εισηγητής στο διήμερο του ΥΠΕΠΘ για την Διακήρυξη της Μπολόνια γράφει ότι «πρέπει να αξιολογείται η ανταπόκριση των σπουδών στον πραγματικό κόσμο.. και όχι σε κάποια αφηρημένη έννοια ακαδημαϊκής γνώσης» και εννοεί να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της αγοράς. Δίνει έτσι μία απάντηση σε όσους πιστεύουν ότι είναι δυνατόν στις συνθήκες της ολοκληρωτικής καπιταλιστικής επίθεσης να γίνει αξιολόγηση με ακαδημαϊκά κριτήρια.

Η οργάνωση EQUIS^{***} (European Quality Improvement System) είναι από τις πρωτοπόρες στην διεθνή αξιολόγηση των σχολών οικονομίας και διοίκησης, επειδή τα επαγγέλματα αυτά εκτίθενται απευθείας στην παγκοσμιοποιημένη αγορά όπως αναγνωρίζεται στην έκθεση της Ένωσης

^{**} C. Campbell, M. van der Wende, "International Initiatives and Trends in Quality Assurance for European Higher Education", The European Network for Quality Assurance in Higher Education, Helsinki, 2000

των Ευρωπαϊών Πρυτάνεων (CRE). Το 2000 Η EQUIS είχε αξιολογήσει πάνω από 30 σχολές οικονομίας και διοίκησης στην Ευρώπη.

7.Α.4.7 Η ελληνική εμπειρία στην αξιολόγηση

Στην Ελλάδα, οι συζητήσεις αλλά και δραστηριότητες που σχετίζονται με την αξιολόγηση αρχίζουν στα μέσα της δεκαετίας του 90' με πρωτοβουλίες που βασικά εκπορεύονται από την ΕΕ και τις αποδέχονται οι διοικήσεις πολλών ή των περισσότερων ελληνικών ΑΕΙ/ΤΕΙ. Απαραίτητη προϋπόθεση για την έγκριση ενός έργου στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ είναι η αξιολόγηση του αντίστοιχου τμήματος το οποίο το αναλαμβάνει. Αρκετά ΑΕΙ/ΤΕΙ έχουν αξιολογηθεί καθώς και πολλά ιδιωτικά ΙΕΚ και κολέγια έχουν πιστοποιηθεί ή αξιολογηθεί από τα μητροπολιτικά πανεπιστήμια των χωρών εξαγωγής ΤΕ με οποία συνάπτουν συμφωνίες ή από ενώσεις αυτών ή από ειδικά όργανα που συγκροτούν οι χώρες προέλευσης των μητροπολιτικών ιδρυμάτων.

Αξίζει να αναφερθούν οι βασικές κατευθύνσεις που έδωσαν οι τρεις πρυτάνεις που ορίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση Πρυτάνεων και αξιολόγησαν το Πανεπιστήμιο Πατρών* το Δεκέμβρη του 99. **Οι τρεις αξιολογητές προτείνουν:**

- **Αυτονομία**, δηλαδή αυτοχρηματοδότηση για να απαλλαγεί το κράτος από τις δαπάνες για την παιδεία και «πλήρη κοστολόγηση». Στα απλά ελληνικά αυτό σημαίνει διδάκτρα, εξάρτηση από επιχειρηματίες και έσοδα από παροχή υπηρεσιών.
- **Αύξηση** του αριθμού των εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης. Μείωση της συμμετοχής στα ακαδημαϊκά όργανα, και εφαρμογή των αρχών του *manaτζμεντ* στην διοίκηση του πανεπιστημίου
- **Εξισορρόπηση** μεταξύ της ακαδημαϊκότητας και της επιχειρηματικότητας.
- **Υπέρβαση** των αντί-επιχειρηματικών θέσεων των παραδοσιακών ακαδημαϊκών και αντιμετώπιση διάφορων πολιτικών που είναι ενάντια στο επιχειρηματικό πνεύμα.

* Η αξιολόγηση του Πανεπιστημίου Πατρών

**G. Haug, "Response to Prof. S. M. dos Santos, "Introduction to the Theme of Transnational Education", Conference of The Director's General for Higher Education and the Heads of the Rectors' Conferences of the European union, Aveiro, April 2000.

***"Quality Assurance and Accreditation Ensuring Quality and Improving Mobility", The National Unions of Students in Europe (ESM), Geneva, October 2000.

- Διεθνοποίηση.
- Μάθηση για απασχολησιμότητα (Learning for employability)

Η αξιολόγηση σαν διαδικασία είναι μέρος ενός ευρύτερου συνόλου διαδικασιών των οποίων απ τη μια αποτελεί επιστέγασμα και απ την άλλη βάση για την συνέχεια. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια γίνεται παράθεση τμημάτων της διαδικασίας του Στρατηγικού Σχεδιασμού* (Σ.Σ) που όπως αναφέρεται στον **Οδηγό Στρατηγικού Σχεδιασμού για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΑΕΙ/ΤΕΙ)**...αποτελεί ένα διοικητικό "εργαλείο", και όπως κάθε διοικητικό "εργαλείο", έχει ένα μοναδικό σκοπό - να βοηθήσει τον (οποιοδήποτε) οργανισμό να πετύχει τους στόχους του.

Το βασικό σκεπτικό είναι ...ότι η στρατηγική (η γενική κατεύθυνση) ενός Οργανισμού θα πρέπει να αποτελεί προϊόν μια ρητής διαδικασίας σχεδιασμού για το λόγο αυτό τα διοικητικά στελέχη θα πρέπει να διαθέτουν χρόνο και προσπάθεια για την διαμόρφωση ενός ρητού σχεδίου δράσης, που θα λαμβάνει υπόψη του όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες και που θα αξιολογεί όλες τις εναλλακτικές στρατηγικές επιλογές. Με άλλα λόγια πριν την υλοποίηση συγκεκριμένων δράσεων είναι αναγκαία η λήψη αποφάσεων και η θέσπιση

Ο όρος "καταναλωτής" εκπαιδευτικών υπηρεσιών, αν και ενδεχομένως όχι ιδιαίτερα δόκιμος (γι αυτό και εντός εισαγωγικών) χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει μια διαφορετική αντίληψη σχετικά με το τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να αντιμετωπίζονται και ενσωματώνονται στο ΣΣ του σύγχρονου Πανεπιστημίου / ΤΕΙ οι απαιτήσεις, ενδιαφέροντα και ανάγκες όλων αυτών των κοινωνικών ομάδων (φοιτητές, απόφοιτοι, εργαζόμενοι) που με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο γίνονται δέκτες των εκπαιδευτικών τους υπηρεσιών. Η αντίληψη αυτή θα πρέπει να είναι ανάλογη με αυτό που ονομάζεται "φιλοσοφία" μάρκετινγκ και που θέτει ως πρωταρχικό σημείο ενδιαφέροντος για οποιοδήποτε Οργανισμό (είτε αυτός είναι ιδιώτης -ή επιχείρηση είτε μη κερδοσκοπικός οργανισμός) την ικανοποίηση των αναγκών αυτών στους οποίους απευθύνεται. Για τους ίδιους λόγους χρησιμοποιούνται (πάντα εντός εισαγωγικών) όροι όπως "πελάτες", εκπαιδευτική "αγορά" και "ανταγωνισμός" προτεραιοτήτων, ως αποτέλεσμα πάντα μιας συστηματικής και συγκροτημένης διαδικασίας.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τη διαδικασία, αυτή επιδιώκεται:

Η διαμόρφωση ενός κοινά αποδεκτού οράματος και αποστολής . Η αντικειμενική αξιολόγηση των δυνατών και αδύνατων στοιχείων της

* Οδηγός Στρατηγικού Σχεδιασμού για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ΑΕΙ/ΤΕΙ) Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών , επιστημονικός υπεύθυνος Δ. Μπουραντάς

επιχείρησης (οργανισμού), και η ανάλυση των ευκαιριών και απειλών που θέτει το εξωτερικό περιβάλλον την. Ο καθορισμός προτεραιοτήτων και της γενικής κατεύθυνσης (στρατηγική), και την' μετάφραση' των προτεραιοτήτων σε συγκεκριμένες δράσεις

Η διοικητική φιλοσοφία, που εκπηγάει από αυτή την αντίληψη, γνωστή και ως: "προσέγγιση σχεδιασμού" (planning approach) ενέχει σημαντικά πλεονεκτήματα για την αποτελεσματική διοίκηση ενός Οργανισμού ή επιχείρησης. Ο σχεδιασμός προσφέρει κατεύθυνση (direction), βοηθάει στην βελτιστοποίηση των δραστηριοτήτων, αποτελεί "εργαλείο" συντονισμού, ενθαρρύνει την ανάπτυξη προβληματισμού σε μακροχρόνιο ορίζοντα αλλά και την δέσμευση στους στόχους της οργάνωσης.

Οι δυνατότητες αυτές έχουν σε σημαντικό βαθμό επιβεβαιωθεί από εμπειρικές έρευνες που διερεύνησαν την σχέση ανάμεσα στην υιοθέτηση μεθόδων και διαδικασιών ΣΣ και τις επιδόσεις επιχειρήσεων (βιομηχανικών αλλά και προσφοράς υπηρεσιών).

Εξειδικεύοντας τα παραπάνω στο πλαίσιο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης σύμφωνα με τον Οδηγό Στρατηγικού Σχεδιασμού προκύπτει ότι ...ο Σ.Σ μπορεί να βοηθήσει ένα ΕΙ στο να επικεντρωθεί στις αξίες και προτεραιότητες του, - στο πλαίσιο ενός έντονα μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος " και να διασφαλίσει ότι τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας εργάζονται από κοινού για τους ίδιους στόχους.

Σύμφωνα με τον ίδιο οδηγό ο Σ.Σ θα μπορούσε επομένως να οριστεί ως

Μία συστηματική διαδικασία δια της οποίας ο οργανισμός (ένα ΕΙ εν προκειμένω) καταλισμός, - επιτυγχάνοντας την δέσμευση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας -, σε προτεραιότητες και στόχους που είναι θεμελιώδεις για την αποστολή και ταυτότητα του ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζει: την προσαρμογή του οργανισμού στις συνθήκες του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, το κρατικό Πανεπιστήμιο του New Mexico, στο σχέδιο του για την περίοδο 1996-98 ορίζει ως Σ.Σ την διαδικασία μέσα από την οποία «το Ίδρυμα μπορεί να 'πάρει στα χέρια του' το μέλλον του, θέτοντας το ερώτημα: 'Πού θέλουμε να φτάσουμε ως Πανεπιστήμιο τα επόμενα τρία - πέντε χρόνια', και δίνοντας απαντήσεις υπό το φως των προοπτικών που δημιουργούνται και των δυνατοτήτων του Ιδρύματος για να φτάσουμε ως εκεί».

Προκύπτει επομένως ότι ο Σ.Σ έχει ως αποτέλεσμα την ενεργοποίηση και εστίαση των προσπαθειών του ΕΙ κατά τέτοιο τρόπο ώστε όλοι οι πόροι του να αξιοποιούνται κατά τον βέλτιστο δυνατό τρόπο εν όψει των στόχων και της αποστολής του.

• Σε μερικές βασικές έννοιες που σχετίζονται με τον ορισμό δίνονται περαιτέρω διευκρινίσεις:

Στο ερώτημα γιατί θα πρέπει ένα Ίδρυμα Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να εμπλακεί σε μία διαδικασία Σ.Σ δίνεται η εξής απάντηση:

Το στρατηγικό σχέδιο (ως παράγωγο της σχετικής διαδικασίας) έχει νόημα στο βαθμό που υλοποιείται με συνέπεια για να 'παράγει' τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Η σημασία του Σ.Σ έγκειται στο ότι βοηθάει τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας να επικεντρωθούν στις βασικές προτεραιότητες του Ιδρύματος και στο ότι βελτιώνει τις διαδικασίες δια των οποίων επιτυγχάνονται αποτελεσματική συνεργασία και (ακόμα περισσότερο) συνέργιες ανάμεσα τους. Τα αποτελέσματα αυτά θα προκύπτουν μέσα από:

- Την ρητή κατανόησή και δέσμευση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας στους στόχους, προτεραιότητες και αξίες του Ιδρύματος

- Την διαμόρφωση ενός συγκροτημένου και συστηματικού πλαισίου που καθοδηγεί τις δραστηριότητες του Ιδρύματος προς συγκεκριμένους στόχους και επιδιώξεις

- Την θέσπιση γενικών και ειδικών στόχων έναντι των οποίων παρακολουθούνται και αξιολογούνται τα αποτελέσματα προκύπτουν από τις δραστηριότητες του Ιδρύματος

- Την διαμόρφωση ενός πλαισίου που διευκολύνει την επικοινωνία και την συνεργασία των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας, όπως και

- Την στρατηγική σκέψη και προβληματισμό γύρω από τα κρίσιμα θέματα που απασχολούν την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση γενικά, και το Ίδρυμα ειδικά

Συμπερασματικά τρία είναι σύμφωνα με την ομάδα για τον Σ.Σ τα βασικά αναμενόμενα αποτελέσματα από την εμπλοκή σε μία διαδικασία ΣΣ

1. Ένα θεσμοποιημένο σχέδιο δράσεων που θα ξεκαθαρίσει τις κατευθυντήριες -γραμμές αλλά και τα κριτήρια για την μελλοντική πορεία του ιδρύματος.

Το στοιχείο αυτό, που αποτελεί και το θεμελιώδες πλεονέκτημα του στρατηγικού σχεδιασμού εξειδικεύεται στα ακόλουθα αποτελέσματα: συμβολή στην συνεχή βελτίωση του Ιδρύματος μέσα από την αξιοποίηση των δυνατών του σημείων και σχεδιασμός δράσεων για την ελαχιστοποίηση ή / και υπέρβαση των αδυναμιών του διαμόρφωση συγκροτημένου πλαισίου για την βέλτιστη κατανομή των ούτως ή άλλως περιορισμένων πόρων και την λήψη αποφάσεων εμπειριστατωμένη διάγνωση των αλλαγών (και των συνεπειών τους - απειλές / ευκαιρίες) του περιβάλλοντος και σχεδιασμός των αναγκαίων πρωτοβουλιών και αλλαγών για την αντιμετώπιση τους

Με άλλα λόγια, το στρατηγικό σχέδιο θα ξεκαθαρίζει το όραμα και τις προτεραιότητες στόχων, θα θέτει τις στρατηγικές και τα αντίστοιχα χρονοδιαγράμματα για την υλοποίηση των στόχων, και θα προδιαγράφει τους μηχανισμούς μέσα από τους οποίους τα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας

θα μπορούν να συμμετάσχουν στην όλη διαδικασία, αναλαμβάνοντας τους ρόλους τους στην υλοποίηση των προγραμμάτων δράσης και την κατανομή των πόρων για την υλοποίηση του οράματος του Ιδρύματος.

Το πλαίσιο σχεδιασμού, καθώς θα εστιάζει στην συμμετοχική προσπάθεια θα προωθεί στην δημιουργία μιας συμμετοχικής κουλτούρας.

Επιπρόσθετα η διαδικασία Σ.Σ θα πρέπει να ενσωματώνει τρία ακόμη βασικά χαρακτηριστικά εάν θέλει να είναι πετυχημένη:

α) Το σχέδιο πρέπει να είναι ρεαλιστικό

β) πρέπει να είναι δυνατόν να υλοποιηθεί και αξιολογηθεί μέσα από συγκεκριμένα 'μέτρα και σταθμά', και

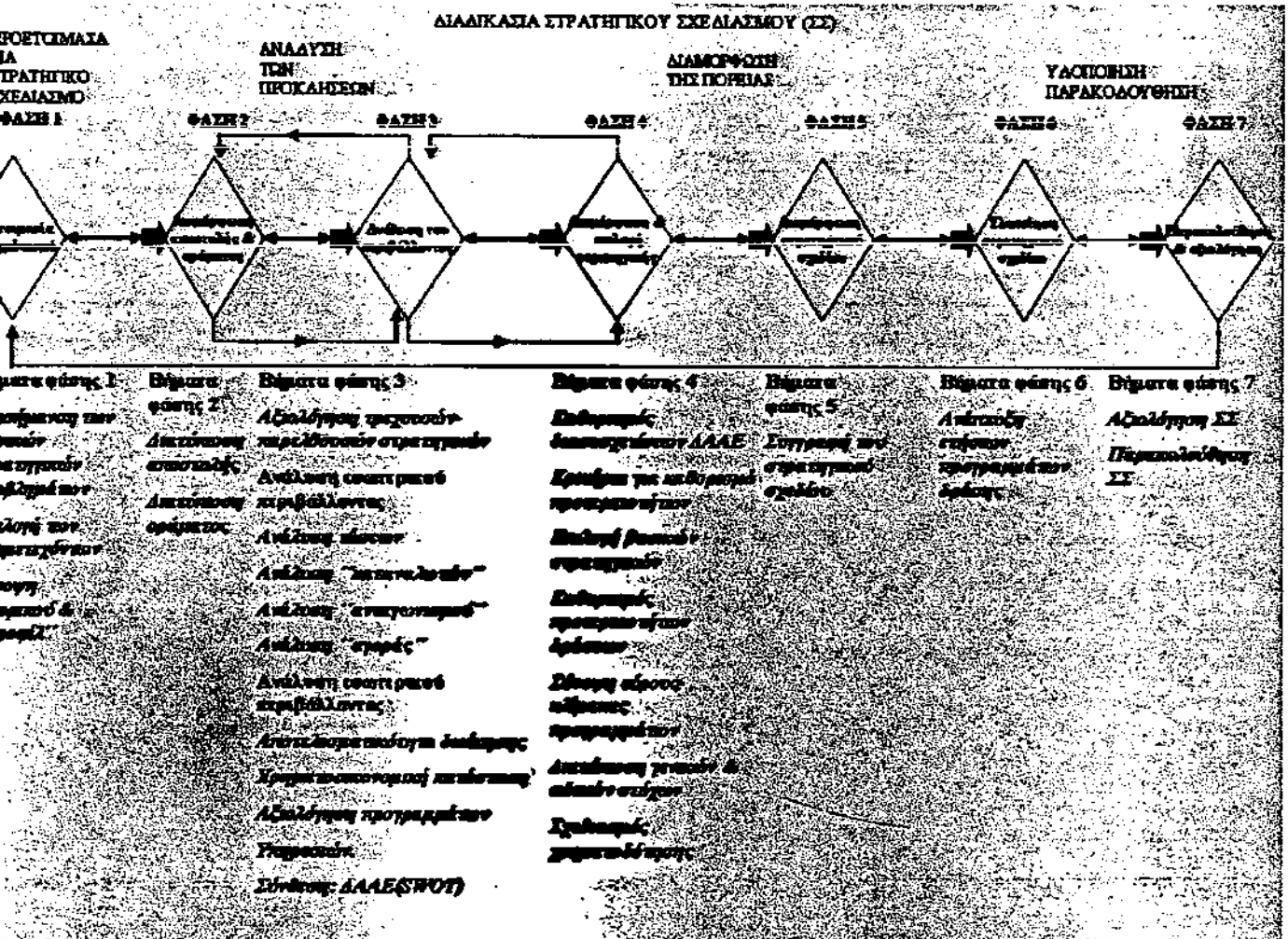
γ) θα πρέπει να τυχάνει της υποστήριξης και δέσμευσης της πανεπιστημιακής κοινότητας και των φορέων που ενδιαφέρονται για την ποιότητα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

2 Αυξημένη επικοινωνία διάλογο ανάμεσα στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας και τους ενδιαφερόμενους εξωτερικούς φορείς στην όλη διαδικασία θέσπισης στόχων και προτεραιοτήτων καθώς και στην λήψη αποφάσεων (είτε αυτές είναι δημοφιλείς είτε όχι). Η συμμετοχική αυτή διαδικασία θα επιτρέψει την δημιουργία ενός ισχυρού και αποδεκτού πλαισίου καθώς αναπόφευκτα θα επηρεάζει ακαδημαϊκά προγράμματα, υπηρεσίες και βέβαια κατανομή πόρων

3. Ανάπτυξη μιας διαρκούς διαδικασίας Σ.Σ και μία συμμετοχική οργανωσιακή κουλτούρα. Η θεσμοποίηση της διαδικασίας θα καταλήξει σε μια ολοκληρωμένη διαδικασία λήψης αποφάσεων που θα βασίζεται σε αμοιβαία αποδεκτούς στόχους και προτεραιότητες και στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

Τα βασικά στάδια της διαδικασίας ΣΣ, όπως παρουσιάζονται σε αυτό τον Οδηγό (βλ. Διάγραμμα που ακολουθεί), αποτελούν μία λογική αλληλουχία φάσεων και σχετιζόμενων βημάτων, που επιτρέπουν την συγκροτημένη κάλυψη των θεμάτων που να αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο αυτού του εγχειρήματος. Θα πρέπει βέβαια να επισημανθεί ότι τα στάδια αυτά, εντάσσονται στο πλαίσιο μιας δυναμικής (και κατά κάποιον τρόπο αέναης) διαδικασίας όπου το ένα στάδιο ανατροφοδοτεί το άλλο. Η πραγματικότητα αυτή δεικνύεται μέσα από τα αμφίδρομες κατεύθυνσης βέλη που «ενώνουν» την μία φάση με την άλλη, με πιο χαρακτηριστική την περίπτωση της φάσεως 7 (παρακολούθηση / αξιολόγηση), τα πορίσματα της οποίας τροφοδοτούν την φάση 1 (προετοιμασία για ΣΣ)

Πιο συγκεκριμένα στη ΦΑΣΗ 1 αναλύεται "η έναρξη της διαδικασίας του ΣΣ":

Η διαδικασία ΣΣ αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό εγχείρημα, ιδίως όταν υλοποιείται για πρώτη φορά, και ως εκ τούτου θα πρέπει να προηγηθεί κατάλληλη προετοιμασία. Τα πλέον σημαντικά στοιχεία που θα πρέπει να αναδειχθούν σε αυτή την φάση αφορούν:

- Την αναγνώριση των βασικών στρατηγικών προβλημάτων που απασχολούν το Ίδρυμα και που θα πρέπει να αντιμετωπισθούν από την διαδικασία ΣΣ

- Την δημιουργία του μηχανισμού που θα αναλάβει οργανωτικό και συντονιστικό ρόλο στο όλο εγχείρημα (Επιτροπή σχεδιασμού), και

- Την αξιολόγηση του 'ιστορικού' του Ιδρύματος, ως σημείο εκκίνησης για την ουσιαστική έναρξη της διαδικασίας.

Στη ΦΑΣΗ 2 αναλύεται η "Διατύπωση της Αποστολής και του Οράματος του Ιδρύματος":

Η Αποστολή θα πρέπει να συνοψίζει τους θεμελιακούς στόχους του Ιδρύματος, τις βασικές του δραστηριότητες και τις αξίες από τις οποίες εμφορείται, ενώ το Όραμα θα πρέπει να περιγράφει τα αποτελέσματα που θα επιφέρει η εκπλήρωση της Αποστολής. Η ουσία αυτής της φάσεως είναι να διασφαλίσει την συναίνεση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας γύρω από την ταυτότητα του Ιδρύματος. Οι επόμενες φάσεις αναλύουν τους τρόπους με τους οποίους θα πραγματοποιηθεί αυτή η ταυτότητα.

(Γιατί χρειάζεται η δήλωση Αποστολής; Ποιο είναι αυτό το Πανεπιστήμιο / ΤΕΙ; Γιατί "υπάρχει"; Τι προσφέρει; Σε ποιόν / ουσ απευθύνεται;)

Η ΦΑΣΗ 3 αναφέρεται στην "Ανάλυση του Εξωτερικού και Εσωτερικού Περιβάλλοντος":

Έχοντας διασαφηνίσει την Αποστολή και Όραμα του Ιδρύματος, η διαδικασία του ΣΣ θα πρέπει να προχωρήσει σε μία συστηματική ανάλυση της τρέχουσας κατάστασης. Η φάση αυτή απαιτεί την συλλογή και επεξεργασία πληροφοριών γύρω από τις δυνάμεις και αδυναμίες του Ιδρύματος καθώς και για τις απειλές και ευκαιρίες που θέτει το εξωτερικό περιβάλλον. Τα πορίσματα των αναλύσεων αυτών θα οδηγήσουν στην αναγνώριση των θεμελιωδών ζητημάτων που θα πρέπει να απασχολήσουν το Ίδρυμα και για τα οποία θα πρέπει να αναπτύξει συγκεκριμένες στρατηγικές. Κανένας οργανισμός και (φυσικά) κανένα ΕΙ δεν λειτουργεί εν κενό (ή *in vacuuo*).

Αυτή καθ' αυτή η διαδικασία του Σ.Σ έχει την ανάγκη επικέντρωσης στην μελλοντική πορεία του Ιδρύματος στο πλαίσιο ενός αέναα μεταβαλλόμενου εξωτερικού περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη επιρροές από το πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και τεχνολογικό περίγυρο. Επιπρόσθετα της ανάλυσης του εξωτερικού περιγύρου, είναι σημαντικό για τη διαδικασία ΣΣ να

αξιολογηθεί και το εσωτερικό περιβάλλον του Ιδρύματος - οι πόροι και οι ικανότητες που συμβάλλουν στην εκπλήρωση της Αποστολής του.

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται η διαδικασία συλλογής και ανάλυσης των πληροφοριών που είναι απαραίτητες για μια ρητή αξιολόγηση της θέσης του Ιδρύματος στο πλαίσιο του περιβάλλοντος που δραστηριοποιείται. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αυτής θα επιτρέψουν την διάγνωση όλων των κρίσιμων παραγόντων πάνω στους οποίους βασίζεται ή πρέπει να βασίζεται η επιτυχία του Ιδρύματος.

Επιπρόσθετα, οι κρίσιμοι αυτοί παράγοντες θεμελιώνουν το πλαίσιο πάνω στο οποίο θα στηριχθεί η ιεράρχηση των στρατηγικών και προτεραιοτήτων της Φάσης 4 που ακολουθεί.

Οι πηγές από τις οποίες αναφέρεται ότι μπορούν να αντληθούν σχετικές πληροφορίες είναι τρεις:

1. Τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας (μέλη ΔΕΠ, φοιτητές, διοικητικό προσωπικό)
2. Οι εξωτερικές ομάδες ενδιαφερομένων (Πολιτεία και ιδίως το Υ. Παιδείας, απόφοιτοι του Ιδρύματος, αγορά εργασίας, τοπική κοινωνία κτλ)
3. Αντικειμενικά (στατιστικά) δεδομένα γύρω από την εκπαίδευση σε εθνικό - αλλά και διεθνές επίπεδο

Οι στόχοι της ανάλυσης στην Φάση 3 είναι οι ακόλουθοι:

- Να γίνει κατανοητή η τρέχουσα και η παρελθούσα στρατηγική και ο ρόλος τους στην τωρινή κατάσταση του Ιδρύματος
- Να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα και ανταγωνιστική θέση των δραστηριοτήτων του Ιδρύματος, οι ευκαιρίες και απειλές του περιβάλλοντος

Στο Βήμα 3.2 αναλύεται "η Συλλογή και Ανάλυση πληροφοριών από το Εξωτερικό Περιβάλλον" και ειδικότερα στο Βήμα 3.2.1 "η Ανάλυση των Τάσεων του ευρύτερου Κοινωνικό-οικονομικού περιβάλλοντος":

Το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο κινείται το ΕΙ επηρεάζεται από οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και τεχνολογικούς παράγοντες 13. Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να εξεταστούν μέσα από ένα απλό σχέδιο και χρήσιμο «εργαλείο» που ονομάζεται ανάλυση PEST (Political, Economic, Socio-cultural, Technological).

Οι βασικοί στόχοι αυτής της ανάλυσης είναι η:

- Διάγνωση των παραγόντων του ευρύτερου περιβάλλοντος που επηρεάζουν Ιδρυμα
- Απομόνωση αυτών που είναι οι περισσότερο σημαντικοί για σήμερα και το ορατό μέλλον

Είναι προφανές ότι εδώ αναφερόμαστε σε παράγοντες όπως το νομικό πλαίσιο λειτουργίας των ΑΕΙ - ΤΕΙ και στις συνθήκες που διαμορφώνουν (π.χ. αυτονομία, δημιουργία νέων τμημάτων, πρόσληψη νέων μελών ΔΕΠ. Ι κτλ),

στις οικονομικές παραμέτρους (π.χ. χρηματοδότηση από το ΥΠΕΠΘ, πόροι από ΕΕ ΙΣτλ), στις τρέχουσες αλλά και μελλοντικές κοινωνικές τάσεις γύρω από την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, καθώς και στη- " επίδραση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία (π.χ. εφαρμογές πολυμέσων, Διαδουκτιου κτλ).

Όσον αφορά τον "Καθορισμό των Προτεραιοτήτων" αναφέρεται ότι:

Δίνεται η δυνατότητα να απομονώσουμε τους παράγοντες του ευρύτερου περιβάλλοντος με πιθανές άμεσες ή έμμεσες επιδράσεις Ίδρυμα. Δεν έχουν όμως όλες την ίδια σημασία, και ούτε έχουν όλες τις ίδιες πιθανότητες να συμβούν πραγματικά.

Το επόμενο στάδιο επομένως στην ανάλυση των τάσεων του περιβάλλοντος αφορά τον προσδιορισμό της σημασίας τους. Με άλλα λόγια θα πρέπει να ξεχωρίσουμε τις επιδράσεις που έχουν αφενός μεγάλη πιθανότητα να συμβούν και που αφετέρου θα έχουν έντονο και σημαντικό αντίκτυπο.

Για τον σκοπό αυτό μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ένα απλό πίνακα 'επιδράσεων' (impact matrix) που θα διαχωρίζει ανάμεσα σε τάσεις που απλώς πρέπει να παρακολουθούνται και σε αυτές: για τις οποίες θα πρέπει να η επιχείρηση να αναπτύξει εκ των προτέρων συγκεκριμένες πολιτικές αντιμετώπισης τους.

Στο Βήμα 3.2.2 γίνεται λόγος για την "Ανάλυση Αναγκών των καταναλωτών εκπαιδευτικών Υπηρεσιών (φοιτητές - αγορά εργασίας)"

Ο θεμελιώδης λόγος' ύπαρξης κάθε οργάνωσης είναι να προσφέρει με τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο, προϊόντα και υπηρεσίες που ικανοποιούν τις ανάγκες ενός ορισμένου καταναλωτικού κοινού. Υπό το πρίσμα αυτό μπορούν να ειπωθούν και τα ΕΙ ως οργανισμοί που, αν και ασφαλώς μη κερδοσκοπικοί προσφέρουν υπηρεσίες εκπαίδευσης και έρευνας στην κοινωνία συνολικά, αλλά και ειδικότερα σε συγκεκριμένα τμήματα αγοράς» που ενδιαφέρονται, άμεσα για τις συγκεκριμένες υπηρεσίες (φοιτητές, επιχειρήσεις, Κρατικοί Φορείς κ.τ.λ).

Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται ότι η συγκεκριμένη ανάλυση θα πρέπει να επικεντρωθεί σε τρία βασικά θέματα:

1. Τμηματοποίηση 'καταναλωτών'. Αναγνώριση «τμημάτων αγοράς» που ενδιαφέρονται με τον ένα ή άλλο τρόπο, για τις υπηρεσίες που προσφέρει ή που μπορεί να προσφέρει το Ίδρυμα (π.χ. Χαρακτηριστικά των αποφοίτων Λυκείου που δηλώνουν ως πρώτη ή δεύτερη προτίμηση το ΕΙ, νέοι που ενδιαφέρονται για τα μεταπτυχιακά, κλάδοι της Βιομηχανίας που ενδιαφέρονται για μεταφορά τεχνολογίας ή / κι συνεργασίες για εφαρμοσμένη έρευνα κτλ) Κίνητρα 'καταναλωτών'. Έχοντας αναγνωρίσει τα τμήματα αγοράς, το επόμενο βήμα αφορά την

2. αναγνώριση των ΙCΙ.Υήριτην που υπολανθάνουν πίσω από τις επιλογές των «καταναλωτών». Η κατανόηση τους θα επιτρέψει εμφάθυνση στο περιεχόμενο των προγραμμάτων / υπηρεσιών καθώς και το είδος των πόρων και ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για την κάλυψη τους.

3. 'Ακάλυπτες Ανάγκες'. Αφορά ανάγκες που δεν καλύπτονται (επαρκώς τουλάχιστον) από την υπάρχουσα προσφορά εκπαιδευτικών και άλλων υπηρεσιών. Η στρατηγική σημασία της διάγνωσης τους είναι μεγάλη δεδομένου ότι αντιπροσωπεύουν (πιθανές) ευκαιρίες για ανάπτυξη του Ιδρύματος.

Στο Βήμα 3.2.3 προσεγγίζεται το ζήτημα της "Ανάλυσης του "Ανταγωνισμού", 'στρατηγικές ομάδες', δυνάμεις και αδυναμίες ανταγωνιστών":

Η διάγνωση και κατανόηση του 'ανταγωνισμού' αποτελεί το επόμενο βήμα στην διαδικασία ανάλυσης του εξωτερικού περιβάλλοντος του Ιδρύματος. Το πρώτο στάδιο στην προσπάθεια αυτή αφορά την αναγνώριση των υπάρχοντων αλλά και δινητικών 'ανταγωνιστικών' ΕΙ Η έμφαση εδώ πρέπει να αφορά την διάγνωση απειλών (ή / και ευκαιριών) που μπορούν να προκύψουν από τις δυνάμεις και αδυναμίες των 'ανταγωνιστών'. Το δεύτερο στάδιο της ανάλυσης θα πρέπει να επικεντρωθεί στην κατανόηση και αξιολόγηση των ανταγωνιστών: της στρατηγικής τους καθώς και των δυνάμεων και των αδυναμιών τους. Θα πρέπει να τονισθεί εμφατικά ότι η συγκεκριμένη ανάλυση θα πρέπει να ειδωθεί υπό το φως μιας ευγενούς άμιλλας ανάμεσα σε ΕΥ Τμήματα που προσφέρουν παρόμοια προγράμματα σπουδών και όχι όπως ο κλασικός ανταγωνισμός ανάμεσα σε ΕΠιχειρήσεις με σκοπό το κέρδος. Μια ακόμη σημαντική διάσταση είναι αυτή των ξένων ΕΙ με τα οποία ανταγωνίζονται τα ελληνικά ΕΙ κυρίως σε σχέση με τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών.

Αξιολόγηση της διαδικασίας προσφοράς ("παραγωγή,") του προγράμματος / υπηρεσίας. (Με πόση επιτυχία υλοποιούνται οι δραστηριότητες που σχετίζονται με την προσφορά του συγκεκριμένου προγράμματος; Τι προβλήματα υπάρχουν;)

Αξιολόγηση των αποτελεσμάτων (Καλύπτονται οι στόχοι που έχουν τεθεί, τόσο σε ποιοτικό όσο και σε ποσοτικό επίπεδο;)

Αξιολόγηση της επίδρασης (impact) (Ποια είναι η ευρύτερη επίδραση του προγράμματος / υπηρεσίας Υπήρξε (υπάρχει) κάποια μη αναμενόμενη επίδραση)

Σε συνάφεια με την προηγούμενη ανάλυση, θα ήταν χρήσιμο η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των προσφερόμενων προγραμμάτων / υπηρεσιών να κινηθεί και στους ακόλουθους άξονες:

Αξιολόγηση, απαιτούμενων εισροών (inputs). (Ποιο είναι το κόστος του προγράμματος; Ποιοι πόροι είναι σημαντικοί για την λειτουργία του; Τι είδους εγκαταστάσεις και εξοπλισμός είναι απαραίτητος για την επιτυχία του προγράμματος;)

Στο Βήμα 3.2.4 γίνεται αναφορά στην "Ανάλυση της Εκπαιδευτικής "Αγοράς"":

Η διερεύνηση αυτή «χτίζει» πάνω στην ανάλυση των (ΟΟΙταναλιoteΟν» mi των «ανταγωνιστών» για να προσθέσει νέα στοιχεία προβληματισμού πάνω στα χαρακτηριστικά της εκπαιδευτικής αγοράς' με της δυναμικής της. Τα χαρακτηριστικά της αγοράς έχουν σημαντικές συνέπειες για στρατηγικές αποφάσεις σχετικές με πιθανές επενδύσεις του Ιδρύματος (π.χ. σε ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων), ενώ η ανάλυση της δυναμικής της αγοράς θα επιτρέψει την αναγνώριση των «κρίσιμων παραγόντων επιτυχίας» (Critical success factors), τις αναδυόμενες τάσεις, απειλές και ευκαιρίες της αγοράς και επομένως την οριοθέτηση της ανταπόκρισης του Ιδρύματος σε σχέση με αυτές.

Η φύση και το περιεχόμενο της όλης ανάλυσης θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- Το πραγματικό και δυνητικό μέγεθος της 'αγοράς' και των επιμέρους τμημάτων της (π.χ. το τμήμα αγοράς που αφορά την δια βίου κατάρτιση, ή τα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, τις νέες ειδικεύσεις κ.ο.κ)

- Τους αντίστοιχους ρυθμούς ανάπτυξης

- Την 'κερδοφορία' (αναφορικά με προγράμματα / υπηρεσίες από τα οποία μπορούν να αντληθούν έσοδα για το Ίδρυμα, όπως από αυτοχρηματοδοτούμενα προγράμματα σπουδών - βλ. μεταπτυχιακά " παροχή συμβουλών προς επιχειρήσεις και οργανισμούς κοκ) Τάσεις και εξελίξεις

Ένα από τα βασικά ερωτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, αφορά την ελκυστικότητα συγκεκριμένων τμημάτων αγοράς από τα οποία θα μπορούσε να αντλήσει έσοδα το Ίδρυμα. Ένα εξαιρετικά χρήσιμο "εργαλείο" ανάλυσης της ελκυστικότητας ενός κλάδου ή αγοράς ή ακόμα και τμήματος αγοράς, είναι το μοντέλο των πέντε δυνάμεων του Porter¹⁶. Παρόλο που η εφαρμογή του είναι προσανατολισμένη κυρίως σε κλάδους βιομηχανικής δραστηριότητας, η βασική του λογική μπορεί να εφαρμοστεί και στην (ασφαλώς) ιδιόμορφη περίπτωση ενός ΕΙ. Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό, η ελκυστικότητα μιας αγοράς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις παρακάτω δομικές δυνάμεις που ασκούνται στο πλαίσιο της:

- ο υφιστάμενος ανταγωνισμός και η έντασή του
- ο κίνδυνος εισόδου νέων ανταγωνιστών
- η σχέση εξάρτησης από τους προμηθευτές και

- η διαπραγματευτική τους δύναμη

Κάθε μία από τις δυνάμεις αυτές έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην υπολανθάνουσα δομή της εκπαιδευτικής αγοράς ή τμήματος της, συντελώντας σε μικρότερη ή μεγαλύτερη ελκυστικότητα, με την έννοια της δυνατότητας του Ιδρύματος να αποκομίσει έσοδα.

Εξετάζοντας κάθε μία από αυτές τις δυνάμεις αλλά και την ισορροπία που αναπτύσσεται ανάμεσα τους, θα είμαστε σε θέση να αξιολογήσουμε την ένταση του «ανταγωνισμού» που αναπτύσσεται ανάμεσα στα ΕΙ και επομένως την συνολική ελκυστικότητα της αγοράς. Θα μπορούμε ακόμη να διερευνήσουμε την πιθανή μελλοντική ισορροπία που θα αναπτυχθεί ανάμεσα στις ασκούμενες δυνάμεις, στοιχείο που βέβαια είναι εξαιρετικά σημαντικό για τις στρατηγικές αποφάσεις του Ιδρύματος.

Στο Βήμα 3.3 προσεγγίζεται η "Συλλογή και Ανάλυση πληροφοριών για το Εσωτερικό Περιβάλλον":

Η διαμόρφωση της στρατηγικής του Ιδρύματος θα πρέπει να βασιστεί, πέραν της ανάλυσης του εξωτερικού περιβάλλοντος, και στην κατανόηση - διάγνωση των πόρων και ικανοτήτων που το χαρακτηρίζουν. Η διάγνωση αυτή είναι συνήθως περισσότερο αναλυτική δεδομένου ότι στηρίζεται σε λεπτομερή και εις βάθος πληροφόρηση που προέρχεται από το ίδιο το Ίδρυμα, και που ως εκ τούτου είναι ευκολότερα προσβάσιμη. Η ανάλυση αυτή αφορά την επίδοση (performance) του Ιδρύματος με την γενικότερη σημασία του όρου. Συμπεριλαμβάνει την χρηματοοικονομική κατάσταση αλλά δεν εξαντλείται σε αυτή, δεδομένου ότι αφορά το σύνολο των βασικών εσωτερικών χαρακτηριστικών του Ιδρύματος: ανθρώπινο δυναμικό, οργανωτικές δομές και διοικητικά συστήματα, υποδομές και εξοπλισμός, ποιότητα εκπαιδευτικών προγραμμάτων, έρευνα κτλ.

Πιο συγκεκριμένα, τα βήματα που σχετίζονται με την διαδικασία εσωτερικής ανάλυσης περιλαμβάνουν την:

- αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της Διοίκησης του ιδρύματος
- αξιολόγηση της χρηματοοικονομικής του κατάστασης

Στο Βήμα 3.3.1 αναλύεται το θέμα της "Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της Διοίκησης":

Αποτελεί ένα εξαιρετικά σημαντικό βήμα δεδομένου ότι αξιολογεί το πόσο αποτελεσματικά διοικείται το Ίδρυμα, στοιχείο που αναμφισβήτητα καθορίζει σε σημαντικό βαθμό την δυνατότητα επιτυχούς υλοποίησης της Αποστολής του.

Ένα χρήσιμο πλαίσιο ανάλυσης των βασικών συστατικών στοιχείων της αποτελεσματικής διοίκησης θα πρέπει να περιλαμβάνει:

- την Αποστολή του Ιδρύματος

- τις Στρατηγικές και Προτεραιότητες
- τις Οργανωτικές δομές
- Το ανθρώπινο δυναμικό
- τα Διοικητικά Συστήματα,
- την Αξιολόγηση - Παρακολούθηση των παρεχόμενων υπηρεσιών
- την ποιότητα Ηγεσίας, και
- το γενικότερο κλίμα / κουλτούρα του Ιδρύματος.

Το βήμα 3.3.2 αναφέρεται στην Αξιολόγηση της Χρηματοοικονομικής κατάστασης του Ιδρύματος και σαντό το βήμα προβλέπονται τα εξής:

Τα ΕΙ πέραν της χρηματοδότησης από την Πολιτεία (Υπ. Παιδείας) έχουν και άλλες πηγές από τις οποίες αντλούν πόρους (π.χ. κληροδοτήματα, δωρεές, έσοδα από παροχή εκπαιδευτικών και άλλων υπηρεσιών, έσοδα από συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα, ακίνητη περιουσία κ.ο.κ.). ταυτόχρονα, ως Νομικά Πρόσωπα είναι υποχρεωμένα να τηρούν λογιστικές καταστάσεις παρακολούθησης των χρηματοοικονομικών νομικών τους ροών στο πλαίσιο της κρατικής εποπτείας λειτουργίας τους.

Παρόλο που η λογιστική παρακολούθηση δίνει μια σαφή εικόνα της οικονομικής κατάστασης του Ιδρύματος σε ετήσια βάση, είναι χρήσιμη μια βαθύτερη επισκόπηση που θα προσδίδει ένα περισσότερο στρατηγικό χαρακτήρα στην όλη ανάλυση.

Στο Βήμα 3.3.3 αναλύεται "η Αξιολόγηση της Αποτελεσματικότητας των επιμέρους Προγραμμάτων Ι Υπηρεσιών του Ιδρύματος":

Μέσα στο γενικότερο, πλαίσιο ανάλυσης των εσωτερικών Χαρακτηριστικών του Ιδρύματος σημαντική βαρύτητα πρέπει να έχει η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των επιμέρους υπηρεσιών που προσφέρει το Ίδρυμα (Ποια εκπαιδευτικά προγράμματα και ποιες υπηρεσίες έχουν το σημαντικότερο αντίκτυπο στην κοινωνία; Ποια ανταποκρίνονται περισσότερο στις νέες αναλύσεις ; Ποια θα αντιμετωπίσουν προβλήματα χρηματοδότησης στο μέλλον, και ποια, αντίθετα, θα γνωρίσουν σημαντική ανάπτυξη (λόγω αυξημένης ζήτησης, ύπαρξης χρηματοδότησης κτλ.);)

Ο σχεδιασμός σε επίπεδο προγραμμάτων και υπηρεσιών θα πρέπει να λάβει υπόψη του τόσο το παρελθόν και την τρέχουσα κατάσταση, όσο και τις μελλοντικές προοπτικές, λαμβάνοντας υπόψη και αξιολογώντας τις μελλοντικές ανάγκες, χρηματοδοτικές ευκαιρίες και τις νέες τεχνολογίες (με την γενικότερη σημασία του όρου) για την προσφορά των υπηρεσιών αυτών.

Σε πρακτικό επίπεδο, η διαδικασία ΣΣ προσφέρει την ευκαιρία για μια "αποστασιοποιημένη" αξιολόγηση των προγραμμάτων "υπηρεσιών του Ιδρύματος και την λήψη αποφάσεων σχετικά με το ποια θα πρέπει να

αναπτυχθούν περαιτέρω, ποια θα πρέπει να αλλάξουν ή βελτιωθούν ακόμα και για ποια θα πρέπει ενδεχομένως να παύσει η λειτουργία τους.

Η αξιολόγηση αυτή μπορεί να στηρίζεται τόσο σε ποσοτικά όσο και ποιοτικά (qualitative) στοιχεία 1 8. Η πρώτη κατηγορία αφορά κυρίως στατιστικά δεδομένα που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τα προσφερόμενα προγράμματα I υπηρεσίες όπως, αριθμός φοιτητών, βαθμολογίες, II τα ποσοστά απορρόφησης στην αγορά εργασίας, έρευνες με ερωτηματολόγια κ.οκ. Τα ποιοτικά δεδομένα αφορούν τις απόψεις και αξιολογήσεις αυτών που είτε συμμετέχουν στην προσφορά είτε είναι "καταναλωτές" των προγραμμάτων I υπηρεσιών, και μπορούν να αντληθούν από συνεντεύξεις, focus groups ή άτυπες συναντήσεις, ανασκόπηση σχετικών εκθέσεων κτλ.

Στο Βήμα 3.4 αναλύεται "η Σύνθεση των αποτελεσμάτων της εσωτερικής και εξωτερικής ανάλυσης: Δυνάμεις -Αδυναμίες / Απειλές - Ευκαιρίες":

Έχοντας διαμορφώσει πλήρη εικόνα για (α) την τρέχουσα και παρελθούσα στρατηγική του Ιδρύματος, (β) τα χαρακτηριστικά του εξωτερικού και (γ) εσωτερικού του περιβάλλοντος, θα είστε πλέον σε θέση να συνοψίσετε τις σχετικές πληροφορίες αντλώντας ευρύτερα συμπεράσματα που θα χρησιμοποιηθούν στην επόμενη φάση της διαμόρφωσης της στρατηγικής του ιδρύματος. Ένα ιδιαίτερα χρήσιμο πλαίσιο οργάνωσης και αξιολόγησης των σχετικών πληροφοριών είναι η ανάλυση ΔΑΕΑ (Δυνάμεις : - Αδυναμίες :: - Ευκαιρίες - Απειλές). Η ανάλυση ΔΑΕΑ αποτελεί μια σύντομη - σύνθεση των πλέον σημαντικών εσωτερικών δυνάμεων και αδυναμιών του Ιδρύματος, και των πλέον σημαντικών ευκαιριών και απειλών που θέτει το εξωτερικό περιβάλλον όπως αναδείχθηκαν από ης προηγούμενες αναλύσεις της Φάσης 3.

Η φάση 4 έχει να κάνει με τη διαμόρφωση και την Επιλογή Στρατηγικών. Σύμφωνα με αυτή :

Οι βασικές προσεγγίσεις αντιμετώπισης (στρατηγικές) των κρίσιμων ζητημάτων που διαγνώστηκαν στην προηγούμενη φάση, και οι συνακόλουθοι γενικοί και ειδικοί στόχοι του Ιδρύματος, αποτελούν το αντικείμενο της τέταρτης φάσης, που αποτελεί ίσως το πιο χρονοβόρο αλλά και δημιουργικό στάδιο της όλης διαδικασίας.

Η φάση αυτή αποτελεί το σημείο στο οποίο η διαδικασία ΣΣ κάνει την αποφασιστική στροφή. Οι προηγούμενες φάσεις, Διατύπωση της Αποστολής και Οράματος, η ανάλυση του Εσωτερικού και Εξωτερικού Περιβάλλοντος είχαν να κάνουν με συλλογή και αξιολόγηση πληροφοριών και εξερεύνησης πιθανών προοπτικών. Η φάση αυτή αποτελεί ίσως την πιο προκλητική και χρονοβόρα διαδικασία, καθώς απαιτεί την λήψη αποφάσεων. Οι εναλλακτικές επιλογές έχουν τεθεί (αναδυθεί) στις προηγούμενες φάσεις. Στο σημείο αυτό

πρέπει να γίνουν συγκεκριμένες επιλογές αναφορικά με το εύρος και βάθος των προγραμμάτων / υπηρεσιών που προσφέρει το Ίδρυμα, τους συγκεκριμένους στόχους και προτεραιότητες, τις επενδύσεις σε ανθρώπινο δυναμικό και υποδομές κ.ο.κ.

Στην πραγματικότητα βέβαια η συζήτηση γύρω από τις στρατηγικές επιλογές του Ιδρύματος έχει ξεκινήσει με αυτή καθαυτή την έναρξη της διαδικασίας του ΣΣ, και υπό μία έννοια, θα συνεχίζεται και μετά την λήξη του!

Δεν θα πρέπει επομένως να αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι επιτροπή Σχεδιασμού, κατά την διάρκεια αυτής της φάσης, θα πρέπει ενδεχομένως να επανεξετάζει πορίσματα των προηγούμενων φάσεων, και ιδίως της ανάλυσης του Περιβάλλοντος (Φάση 3). Για παράδειγμα ίσως χρειαστεί συγκέντρωση και ανάλυση πληροφοριών γύρω από μία νέα αναδυόμενη "αγορά" για τα προγράμματα και υπηρεσίες του Ιδρύματος που δεν αναλύθηκε επαρκώς (ή και καθόλου) στην προηγούμενη φάση. Εάν η Επιτροπή προσανατολιστεί σε σημαντικές αλλαγές σε ένα ισχύον πρόγραμμα ίσως χρειαστεί να αξιολογήσει τις πιθανές αντιδράσεις. Ακόμα ο προσανατολισμός προς μία δραματική αλλαγή στις προτεραιότητες του Ιδρύματος ίσως επιτάσσει την αναθεώρηση της δΑ του Ιδρύματος.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η φάση αυτή θέτει σημαντικές απαιτήσεις σε χρόνο. Αν υπάρχει ανάγκη για συντόμευση της διαδικασίας ΣΣ, η φάση αυτή δεν είναι η κατάλληλη. Χρειάζεται αρκετός χρόνος για να εξερευνηθούν οι εναλλακτικές επιλογές και να "κερδηθεί" η συναίνεση των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας στις απαιτούμενες αλλαγές. Ο τελικός στόχος είναι ο καθορισμός των προτεραιοτήτων του Ιδρύματος.

Στο βήμα 4.2 προσεγγίζεται το θέμα της Επιλογής Κριτηρίων για τον Καθορισμό Προτεραιοτήτων και αναφέρονται τα εξής:

Σε αυτό το σημείο η Επιτροπή Σχεδιασμού θα πρέπει να αρχίσει συστηματικές διαβουλεύσεις με τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας (πχ Προέδρους και σημαντικών μέλη των διαφόρων Τμημάτων / Τομέων) σχετικά με τα κριτήρια που θα χρησιμοποιηθούν για να τεθούν οι στρατηγικές προτεραιότητες του Ιδρύματος.

Το βήμα αυτό προσφέρει επιπλέον δυνατότητες για ανάλυση των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν στη Φάση 3, και ειδικότερα σε ότι αφορά την αποτελεσματικότητα των πιεχόμενων προγραμμάτων / υπηρεσιών. Ένα χρήσιμο σχετικό εργαλείο είναι η αξιολόγηση κάθε τρέχοντος προγράμματος / υπηρεσίας στην βάση τεσσάρων κριτηρίων: συμβατότητα με την Αποστολή, δυνατότητες να προσελκύσει νέους πόρους, ανταγωνιστική θέση και δυνατότητες εναλλακτικής κάλυψης. Πιο αναλυτικά φαίνεται ως εξής:

Συμβατότητα. Ο βαθμός στον οποίο το πρόγραμμα / υπηρεσία εντάσσεται οργανικά στο πλάι του Ιδρύματος.

Εξαρτάται από:

- "Αρμονία" με την Αποστολή και το Όραμα του Ιδρύματος
- Δυνατότητα να αξιοποιηθούν υπάρχουσες ικανότητες
- Δυνατότητα να αναπτυχθούν συνέργιες και συντονισμός με άλλα προγράμματα

Δυνατότητα να προσελκυσθούν νέοι πόροι και να ενισχυθούν (άλλα) τρέχοντα προγράμματα.

Εξαρτάται από:

- Συμπληρώνει και ενισχύει (άλλα) υπάρχοντα προγράμματα.
- Υπαρξη ισχυρής ζήτησης
- Δυνατότητα επαρκούς και αξιόπιστης χρηματοδότησης.
- Υπαρξη ισχυρών εξωτερικών ομάδων υποστήριξης
- Μετρήσιμα αποτελέσματα
- Σχετική ευκολία για απόσυρση εάν χρειαστεί (χαμηλά "εμπόδια εξόδου")

Εναλλακτική κάλυψη. Ο βαθμός στον οποίο παρόμοια προγράμματα / υπηρεσίες προσφέρονται από "ανταγωνιστές".

Ανταγωνιστική θέση. Ο βαθμός στον οποίο το Ίδρυμα έχει ισχυρότερες ικανότητες και δυναμικό για να προσφέρει το πρόγραμμα / υπηρεσία (με όρους ποιότητας, αποτελεσματικότητας, αξιοπιστίας κτλ) σε σχέση με τους 'ανταγωνιστές'

Η ΦΑΣΗ 5 αναφέρεται στη "Συγγραφή του Στρατηγικού Σχεδίου":

Στην διάρκεια αυτής της φάσεως θα πρέπει να γίνει η σύνθεση των αναλύσεων και επιλογών των προηγούμενων φάσεων με την μορφή ενός συγκροτημένου κειμένου του στρατηγικού σχεδίου του ιδρύματος και θα πρέπει να περιγράφει την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει το Ίδρυμα για τα επόμενα χρόνια και τους τρόπους με τους οποίους θα υλοποιήσει αυτή την πορεία.

Η ΦΑΣΗ 6 αναφέρεται στην "Υλοποίηση του Στρατηγικού Σχεδίου":

Στην φάση αυτή θα πρέπει να 'μεταφρασθεί' το στρατηγικό σχέδιο σε συγκεκριμένα προγράμματα δράσεων (συνήθως σε ετήσια βάση) που θα εξειδικεύουν και υποστηρίζουν την συνολική μακροχρόνια στρατηγική κατεύθυνση του Ιδρύματος. Τα Ετήσια Προγράμματα Δράσης (και οι σχετικοί Ετήσιοι Προϋπολογισμοί) θα αποτελέσουν τα βασικά 'εργαλεία' υλοποίησης και παρακολούθησης της επιτυχίας του στρατηγικού σχεδίου.

Η ΦΑΣΗ 7 αναφέρεται στην "Αξιολόγηση και Παρακολούθηση του Στρατηγικού Σχεδίου":

Η διαδικασία του ΣΣ, υπό μία έννοια, δεν ολοκληρώνεται ποτέ. Αντίθετα αποτελεί μία συνεχή διαδικασία αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και προσαρμογής στις ενδεχόμενες μεταβολές του περιβάλλοντος (εσωτερικού και εξωτερικού). Αυτό που έχει σημασία δεν είναι η εμμονή σε ένα κείμενο (στρατηγικό σχέδιο) αλλά στην ικανότητα του Ιδρύματος να ανταποκρίνεται στις αέναα μεταβαλλόμενες συνθήκες. Ο έλεγχος του κατά πόσο τα αποτελέσματα της διαδικασίας ΣΣ είναι επίκαιρα, αποτελεί ένα βασικό (αν και συχνά παραμελημένο) καθήκον.

Κατά την φάση της αξιολόγησης και παρακολούθησης επομένως, - που θα πρέπει να υλοποιείται τουλάχιστον μία φορά το χρόνο -, επιβάλλεται η επισήμανση των ενδεχόμενων παρεκκλίσεων (και των αιτιών που τις προκάλεσαν) και η συνακόλουθη αναθεώρηση στόχων, στρατηγικών και προτεραιοτήτων για την βέλτιστη δυνατή προσαρμογή του Ιδρύματος. Με το τρόπο αυτό ενσωματώνεται η δυναμικότητα ευελιξίας στην όλη διαδικασία, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό για ένα αποτελεσματικό ΣΣ.

7.Α.4.8 ατομική αξιολόγηση - ατομικοί φάκελοι σπουδών

Εδώ και χρόνια υπάρχει η κατεύθυνση, κάθε μάθημα να αντιστοιχιστεί σε ένα «νούμερο». Το νούμερο αυτό προκύπτει μετά από την άθροιση διάφορων συντελεστών. Αυτοί έχουν να κάνουν με τις ώρες διδασκαλίας του μαθήματος, τα εργαστήρια, τις εκπαιδευτικές εκδρομές, την ποιότητα της διδασκαλίας κτλ. Το μεγαλύτερο βάρος πέφτει στο περιεχόμενο του μαθήματος, από την πιο αντιδραστική πλευρά του. Αξιολογείται το κατά πόσον το συγκεκριμένο μάθημα είναι αναγκαίο στην παραγωγή στο άμεσο μέλλον.

Όσο όμως πιο κοντά είναι ένα μάθημα στις άμεσες ανάγκες της παραγωγής, τόσο πιο γρήγορα ξεπερνιέται.

Κάθε πτυχίο λοιπόν είναι ένα άθροισμα πιστωτικών μονάδων. Και πολύ περισσότερο, ένα άθροισμα που δεν είναι σταθερό στο χρόνο, αλλά που τείνει να μειώνεται - και μάλιστα με γρήγορους ρυθμούς. Ένα άθροισμα που ποτέ δεν είναι αρκετό για τον εργοδότη, που μας εξωθεί στο δια βίου τρέξιμο στα σεμινάρια, τα "ανοιχτά πανεπιστήμια" και κυρίως στα Ινστιτούτα δια βίου Εκπαίδευσης.

Στις νέες συνθήκες κριτήριο για τα εργασιακά δικαιώματα δεν αποτελεί η συλλογική διαπραγμάτευση του ενιαίου πτυχίου, αλλά η ατομική

διαπραγμάτευση των ατομικών δεξιοτήτων όπως αυτές περιγράφονται και βαθμολογούνται στο φάκελο σπουδών. Έτσι διασπάται η ενιαία βάση διεκδίκησης εργασιακών δικαιωμάτων, σε τόσες κατηγορίες, όσες και το σύνολο των φοιτητών και εργαζόμενων.

Ο φάκελος σπουδών θα αποτελέσει κομβική μάχη τόσο για τους φοιτητές όσο και για τους εργαζόμενους τα επόμενα χρόνια, γιατί μέσω αυτού θα μπορούν να τυποποιούν και να ελέγχουν με αποδοτικό και αποτελεσματικό τρόπο τον κάθε εργαζόμενο ξεχωριστά.

7.Α.4.9 Αξιολόγηση σχολών

«Σε μια εποχή όπου η αγορά είναι ο βασικός κριτής για την χάραξη της εκπαιδευτικής πολιτικής...»

Η αξιολόγηση των σχολών έχει δυο άξονες, την εσωτερική και την εξωτερική αξιολόγηση. Η εσωτερική αξιολόγηση γίνεται από φοιτητές και καθηγητές. Η εξωτερική αξιολόγηση γίνεται από τεχνοκράτες του ΟΟΣΑ, τις επαγγελματικές ενώσεις και τις επιχειρήσεις (μέσω του εθνικού συμβουλίου παιδείας - ΕΣΥΠ), την οργάνωση των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων. Το βασικό ζήτημα εδώ, είναι πως οι φορείς της αξιολόγησης, αποτελούν και όργανα χάραξης της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η χρηματοδότηση της σχολής είναι ανάλογη με την «αξία και τις προοπτικές» του γνωστικού της αντικείμενου, την έρευνα που παράγει κτλ. Άρα για να επιβιώσουν οι σχολές, πρέπει να κάνουν τα

Τα ζητούμενα από την αξιολόγηση προσόντα, δεν είναι απαραίτητα αναγκαία για την εκτέλεση μιας συγκεκριμένης εργασίας. Όσο και αν αυτό φαίνεται να «σπάει» τον ορθολογισμό της διαδικασίας, στην πραγματικότητα δεν είναι έτσι.

Ένας φοιτητής, ή ένας εργαζόμενος, είναι καλό για τους εργοδότες του να μην πλήρη όλα τα κριτήρια που αυτοί θέτουν, έτσι ώστε να μπορούν να διατηρούν το πάνω χέρι σε οποιαδήποτε διαπραγμάτευση. Στην αξιολόγηση, δεν υπάρχει γενικά έννοια «καλός», αλλά ποιος πλήρη συγκεκριμένα κριτήρια και δείκτες. Ενώ δηλαδή ένας κάτοχος διδακτορικού θεωρείται γενικά «ανώτερος» από έναν πτυχιούχο, στην παραγωγή για να κάνει την ίδια εργασίας με έναν πτυχιούχο, απαιτεί περισσότερα, οπότε είναι «αντιπαραγωγικός».

Αντίστοιχα, μια ενιαία σχολή ΑΕΙ που γενικά μπορεί να θεωρείται καλή, δεν είναι καθόλου σίγουρο πως θα αξιολογηθεί με καλύτερο τρόπο από ένα ΤΕΙ που έχει «πιάσει» την τάση της αγοράς και προσφέρει την αντίστοιχη ειδίκευση.

Η αξιολόγηση αναγκαστικά θα προσλάβει το χαρακτήρα σύγκρισης – κατάταξης – πιστοποίησης του επιπέδου των ΕΙ με κριτήριο το πόσο η συνολική λειτουργία των ιδρυμάτων σε όλες της τις παραμέτρους εξυπηρετεί τις ανάγκες της αγοράς και τους ευρύτερους εθνικούς και υπερεθνικούς σχεδιασμούς στο πεδίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Παράλληλα η αξιολόγηση αναδεικνύεται σε βασικό μοχλό υλοποίησης του νόμου 2916/2001 στο πλαίσιο της διακήρυξης της Μπολόνια.

7.Α.4.10 ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (ΕΣΑΠ) ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (ΕΣΥΠ)

Το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας (ΕΣΥΠ), αναλαμβάνει το συνολικό σχεδιασμό της εκπαίδευσης, ενώ το Εθνικό Συμβούλιο Αξιολόγησης Ποιότητας (ΕΣΑΠ), κατατάσσει τις σχολές σε μια λίστα, βάσει των αξιολογήσεων που έχουν προηγηθεί.

7.Α.4.11 Ακαδημαϊκά – επιχειρηματικά κριτήρια. Ένα ανύπαρκτο δίπολο.

Από ένα σοβαρό κομμάτι καθηγητές, αλλά και από τα ΜΜΕ, προωθήθηκε η εξής λογική :

Η αξιολόγηση είναι μια διαδικασία η οποία αποσκοπεί στο να προσαρμόσει τα ΕΙ στις ανάγκες της αγοράς.

Προκειμένου λοιπόν να αποφευχθεί αυτό, προτείνεται να μην αντικρούσουμε την αξιολόγηση σαν έννοια (διότι όπως λένε δεν μπορείς να αρνείσαι την αποτίμηση, αφού σε αυτή βασίζεται η βελτίωση της παραγωγής), αλλά να αντιπαρατεθούμε στα κριτήρια με τα οποία θα γίνει αυτή η αξιολόγηση. Έτσι λοιπόν, στη θέση των «επιχειρηματικών» κριτηρίων, αντιπροτείνεται η χρήση των «ακαδημαϊκών».

Ανακύπτουν όμως μια σειρά ζητημάτων, πρώτον όσον αφορά το εφικτό αυτής της πρότασης και δεύτερον όσον αφορά τις πραγματικές προθέσεις των εισηγητών της.

Τι θα πει ακαδημαϊκά κριτήρια. Μπορεί κανείς να αναφερθεί στο αν ένα ΕΙ ή ένας φοιτητής «προάγει» την επιστημονική αλήθεια; Ποια είναι αυτή και πόσο αντικειμενικός μπορεί να είναι ο οποιοσδήποτε ορισμός αυτής της έννοιας;

Στην πραγματικότητα όταν λένε ακαδημαϊκή αξιολόγηση εννοούν πως ο φορέας της αξιολόγησης θα είναι τα ΤΙ και γενικά ο ακαδημαϊκός χώρος. Αλλά ειδικά στη σημερινή εποχή του πανεπιστημίου/ΤΕΙ επιχείρηση, δεν είναι καθόλου πειστικό το επιχείρημα πως η

ακαδημαϊκή κοινότητα είναι εκτός και εναντίον των νόμων της αγοράς. Εξάλλου, ακόμα και αν ήταν δυνατό να εφαρμοστούν διαφορετικά κριτήρια από της αγοράς στις επιμέρους αξιολογήσεις της κάθε σχολής, το καθένα από αυτά τα αποτελέσματα θα τα επεξεργάζεται και θα τα κατατάσσει ένα κεντρικό όργανο (ΕΣΑΠ) το οποίο θα χρησιμοποιεί προφανώς κριτήρια αγοράς.

7.Α.4.12 Αρνητική τομή η αξιολόγηση

Μέσα στο πλαίσιο που προαναφέρθηκε πρέπει να κατανοήσουμε την ανασυγκρότηση και ενίσχυση των διαδικασιών ελέγχου, ένα μέρος των οποίων είναι και οι περίφημες αξιολογήσεις. Οι παλιές διαδικασίες ελέγχου δεν αντιστοιχούν στην ανάγκη για μια συλλογική και ατομική πειθάρχηση που να ενσωματώνει χαρακτηριστικά της επιθυμητής σήμερα εργασιακής πειθαρχίας. Εφόσον τα Πανεπιστήμια/ΤΕΙ παράγουν «προϊόντα» και υπερεσίες με σκοπό να πουληθούν σε «πελάτες» είναι φυσικό να αναπτύσσεται και ο έλεγχος της ποιότητας των προϊόντων με βάση τις ανάγκες της αγοράς.

Για αυτό αναπτύσσονται και θεσμοθετούνται νέες μορφές ελέγχου ικανές να στηρίζουν την κρίσιμη σχέση για κάθε καπιταλιστική επιχείρηση, τον διευθυντικό έλεγχο.

Αυτή η διαδικασία που αναπτύσσεται στο Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ με μοχλό την αξιολόγηση δεν είναι φυσικά ανεξάρτητη των γενικότερων αλλαγών στο πολιτικό σύστημα. Θα ήταν άλλωστε παράδοξο, την εποχή που η αστυνόμευση και η καταστολή νομιμοποιούνται και αναβαθμίζονται, το Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ να αποτελεί νησί ελευθερίας στο αρχιπέλαγος του Οργουελικού σκοταδισμού, υπό το πρόσχημα της ακαδημαϊκής έρευνας και της ελευθερίας που κατά τεκμήριο το συνόδευε. Η συνολικότερη αντιδραστικοποίηση μάλιστα στο Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ δεν εισάγεται βίαια και από έξω. Προωθείται από το εσωτερικό του και όχι λίγες φορές το ίδιο το Πανεπιστήμιο αποτελεί κυψέλη και δεξαμενή σκέψης που τροφοδοτεί την αστική ιδεολογία με νέες επεξεργασίες και πρωτοπόρες συλλήψεις. Αρκεί να δούμε πόσοι πανεπιστημιακοί επανδρώνουν στελεχικές θέσεις των πιο κρίσιμων υπουργείων.

Η διαδικασία της αξιολόγησης πολλές φορές συσκοτίζεται και ωραιοποιείται με μια γενικόλογη, ουδέτερη και καλλωπισμένη χρήση του περιεχόμενου του όρου. Άλλοτε χρησιμοποιείται το επιχείρημα της καταπολέμησης των αργόμισθων και προαγωγής των αξίων. Άλλοτε υποκλέπτεται το περιεχόμενο του όρου στις κοινωνικές σχέσεις και ειδικά στην ανάπτυξη του λόγου για να αξιοποιηθεί στην

επιχειρηματική ορολογία. Σε όλες τις περιπτώσεις συγκαλύπτονται τα βασικά ερωτήματα και αποφεύγεται η απάντησή τους: Ποιος αξιολογεί; Ποιον; Και γιατί;

Από τα σημεία αυτά λοιπόν πρέπει να ξετυλιχτεί το κουβάρι. Διαχρονικό και σχετικά αυτονόητο είναι το γεγονός ότι εκείνος που αξιολογεί (κράτος - ΕΕ - εργοδότης - Επιχειρηματική Τ.Ε.) αξιολογεί ξεκινώντας με το βαθμό άριστα καθ' εικόνα και ομοίωσή του, ταυτισμένο με τις αξίες του, τα συμφέροντά του και τους στόχους του. Μια ματιά λοιπόν στην εικόνα των αξιολογητών μας όπως αυτή αποτυπώνεται στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας φθάνει.

Πιο συγκεκριμένα μέσα από την αξιολόγηση:

Πρώτο, επιταχύνεται η κατηγοριοποίηση των ιδρυμάτων σε τρεις βασικές ζώνες. Μια μεσαία επιχειρηματική ζώνη, συνήθως δημόσια, που θα στηρίζεται στη διαπλοκή με τον ιδιωτικό τομέα και στην εξεύρεση εναλλακτικών πόρων από χορηγούς και προγράμματα. Χωρίς να καταργείται η βασική έρευνα ασφυκτιά μπροστά στην εφαρμοσμένη και ιδιαίτερα στο κομμάτι εκείνο που προσφέρεται για άμεση επιχειρηματική διαπλοκή.

Αναπτύσσεται ταυτόχρονα μια δεύτερη ζώνη χαμηλότερου επιπέδου από την προηγούμενη με επιδίωξη την άμεση κερδοφορία με το τυχάρπαστο ερευνητικό ή εκπαιδευτικό έργο. Εδώ υπάρχει πεδίο δόξης λαμπρό για τα ΤΕΙ, ΙΕΚ, "Κοκκάλεια" μεταπτυχιακά, Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών ημεδαπής ή αλλοδαπής, δημόσια πανεπιστημιακά τμήματα μαϊμούδες σαν αυτά που φυτρώνουν σαν μανιτάρια με τη χρηματοδότηση του ΕΠΕΑΕΚ κ.ά. Βέβαια θα διατηρηθεί και μια μικρή κατηγορία ιδρυμάτων υψηλής κατηγορίας που θα παράγει επιστήμη χωρίς άμεση δέσμευση στην εξυπηρέτηση ειδικών καπιταλιστικών συμφερόντων. Πρόκειται για επιστημονικά «εκτροφεία» αναγκαία στην παραγωγή της ελίτ της άρχουσας τάξης και την προαγωγή της βασικής έρευνας.

Δεύτερο, η αξιολόγηση επιταχύνει τον ανταγωνισμό στο γήπεδο του επιχειρεί και την εχθρότητα όχι μόνο μεταξύ ξεχωριστών ιδρυμάτων αλλά και συγγενών τμημάτων του ίδιου ιδρύματος. Η πίεση συνήθως παίρνει θεσμική μορφή καθώς η χρηματοδότηση συναρτάται με τις επιδόσεις στα διάφορα συστήματα αξιολόγησης που εκτός από τα παραδοσιακά κριτήρια διδασκαλίας και έρευνας περιλαμβάνει και την ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Τρίτο, η διαπλοκή με τα ιδιωτικά κεφάλαια και η προσομοίωσή της Τ.Ε. μ αυτά αναγορεύεται σε υψηλό προσόν και η ανύψωση του ίδιου του

Τ.Ι. σε κεφαλαιοκράτη κλίμακας σε ακόμη υψηλότερο προσόν. Αν κατορθώσει ανεβαίνοντας κλίμακα να υποδουλώσει εκείνο ιδιωτικά κεφάλαια σαν υπεργολάβους του, τότε απογειώνεται στο ζενίθ του.

Στην αξιολόγηση προσμετράτε και η αποδοτικότητα των οργάνων διοίκησης. Η αιρετότητα των πανεπιστημιακών οργάνων δεν αναιρεί τον αναπτυσσόμενο επιχειρηματικό χαρακτήρα τους αλλά αντίθετα τον συγκαλύπτει. Ο χαρακτήρας τους καθορίζεται από τον ίδιο τον προσανατολισμό του Πανεπιστήμιου/ΤΕΙ, από το ανασυγκροτημένο επιχειρηματικά θεσμικό πλαίσιο, από την ποιοτική κυριαρχία του επιχειρηματικού καθηγητικής τάσης σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού, από τους δεσμούς του πανεπιστήμιου/ΤΕΙ με εξωπανεπιστημιακούς οργανισμούς (δημόσιους ή μη, εθνικούς ή μη).

Σε τελευταία ανάλυση, τα διοικητικά όργανα όλο και περισσότερο προσομοιώνονται με διευθυντικά συμβούλια επιχειρήσεων.

Τέταρτο, οι δείκτες παραγωγικότητας συνδέονται άμεσα με την αντιδραστική ανασυγκρότηση των εργασιακών σχέσεων. Η πιο αναπτυσσόμενη τάση είναι αυτή της «αλβανοποίησης». Πρόκειται για τους παντός είδους μεταπτυχιακούς που εργάζονται κάτω από άθλιες συνθήκες στην εκπαίδευση και την έρευνα. Ο εργασιακός μεσαιώνας-με την βαριά εκμετάλλευση μισθωτής εργασίας ανθίζει γιατί αποτελεί βασικό ατού στους ανταγωνισμούς του. Στο επίπεδο του Διδακτικού και Ερευνητικού Προσωπικού αναπτύσσονται ραγδαία οι σχέσεις μερικής απασχόλησης (έχουμε ακόμη και περίπτωση μοιράσματος μιας θέσης στα ...δέκα!), υπονομεύεται η μονιμότητα στην προοπτική της πλήρους κατάργησής της. Έτσι δημιουργούνται νέες ομάδες αφανών καθηγητών που αποτελούν ιδιότυπο επιστημονικό προλεταριάτο.

Πέμπτο, η αξιολόγηση προάγει το Μακαρθισμό με τα ρούχα της αγοράς. Εκτός από το γεγονός ότι ένας ολόκληρος πλούτος της ανθρώπινης σκέψης απωθείται στον καιάδα, αφού χαρακτηριστεί «μη επιχειρηματοποιήσιμη», η αυτολογοκρισία του ερευνητή επιβάλλεται σιγά-σιγά σαν ανάγκη επιβίωσής του. Αυτό αποτελεί σοβαρό πλήγμα σ αυτό που ιστορικά επικράτησε σαν ακαδημαϊκή ελευθερία στην έρευνα.

Έκτο, η αξιολόγηση είναι μοχλός επιχειρηματικής ανασυγκρότησης της πανεπιστημιακής ιεραρχίας. Μέσα στην ιεραρχία υπεισέρχεται και η σχέση εργοδότη-εργαζόμενου. Μια ζώνη πανεπιστημιακών δασκάλων αποτελούν ιδιότυπη εργοδοσία και είναι ταυτισμένοι όχι απλά ιδεολογικά αλλά από την άποψη του ταξικού συμφέροντος με το Επιχειρηματικό Πανεπιστήμιο. Από αυτή τη ζώνη του επιχειρηματικού κατεστημένου εξαρτάται η ανάπτυξη και εξέλιξη πολλών μελών ΔΕΠ και άλλων κατηγοριών διδακτικού ερευνητικού προσωπικού.

Η ατομική διαπλοκή με τα ιδιωτικά κεφάλαια αναδειχίνεται στο υψηλότερο των προσόντων γιατί φέρνει χρήμα όχι μόνο στον διαπλεκόμενο αλλά και στο ίδρυμα συνολικά. Από την άλλη μεριά οι παλιές βαθμίδες διευρύνονται προς τα κάτω με νέες κατηγορίες μερικής απασχόλησης ή πολυαπασχόλησης.

Έβδομο, μέσα στην δικτατορία των δεικτών και των τετραγωνιδίων της αξιολόγησης δεν τεμαχίζεται μόνο η γνώση αλλά και ο ίδιος ο άνθρωπος-δημιουργός. Απέναντι στον άνθρωπο-σύνθεση θεωρίας - πράξης - κουλτούρας, αναδεικνύεται και αντιπαρατίθεται ο άνθρωπος-άθροισμα επί μέρους δεικτών και δεξιοτήτων γρήγορα απαξιώσιμων, που μαζί με αυτές στο πέρασμα του χρόνου, απαξιώνεται και η ίδια η ανθρώπινη ουσία. Αυτό είναι βαθιά αντιδραστικό και ολοκληρωτικό στοιχείο πειθάρχησης.

Εκεί ακριβώς που η ανθρώπινη γνώση διευρύνεται και αναπτύσσεται, ταυτόχρονα σακατεύεται και ακρωτηριάζεται η δυνατότητα να προχωρήσει η σύνθεσή της μέχρι την ανάδειξη των απελευθερωτικών της δυνατοτήτων.

7.Α.5 ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ.

7.Α.5.1 η πρακτική της δια βίου εκπαίδευσης

Σύμφωνα με τις αναφορές για την **ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΔΒΕ) ΜΑΘΗΣΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΖΩΗ (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.)***...με την παγκοσμιοποίηση στην πληροφόρηση και την γνώση, με το άνοιγμα των Πανεπιστημίων στην κοινωνία³⁰, με την ετεροχρονισμένη για πολλούς εισαγωγή των ΤΠΕ (τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών) στην επαγγελματική τους πρακτική, με τις πολυπολιτισμικές παρεμβάσεις³¹, και με τόσες άλλες δυναμικές των οποίων γινόμαστε καθημερινοί μάρτυρες, τα δεδομένα αλλάζουν πάλι, χωρίς να

* Η πρακτική της δια βίου εκπαίδευσης (ΔΒΕ) μάθηση για μια ζωή (ΕΠΕΑΕΚ II) προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

³⁰ Ο όρος αυτός αναφέρεται στη μαζικότερη πλέον πανεπιστημιακή εκπαίδευση, στις πιο μεθοδικές και ουσιαστικές σχέσεις με το παραγωγικό γίνεσθαι και την αγορά εργασίας, στην μεγαλύτερη κινητικότητα σπουδαστών καθηγητών και πανεπιστημιακών ερευνητών, στα προγράμματα εθνικής και διεθνούς διαπανεπιστημιακής συνεργασίας, στην οργάνωση διαλέξεων και την προσφορά σεμιναρίων επιμόρφωσης και κατάρτισης προς τον γενικό πληθυσμό, στην παρακολούθηση της πορείας των πτυχιούχων και τις συνεχείς επαφές μαζί τους, στην υποβοήθηση κάποιου συμπληρωματικού έργου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (πέρα από το εγκύκλιο πρόγραμμα) των σχολείων της περιοχής, στην υλοποίηση ουσιαστικών δημόσιων σχέσεων με τους ΟΤΑ που οδηγούν σε κοινές δραστηριότητες, κ.ο.κ..

³³ Στον τρόπο ζωής, στις έμπορο-οικονομικές συναλλαγές, στα πολιτιστικά δρώμενα, στην συνύπαρξη με μεγάλους πλέον μεταναστευμένους πληθυσμούς, στην αλληλοδιείσδυση των πολιτισμών, κ.ο.κ..

μπορούμε να πούμε πως η χώρα μας ολοκλήρωσε τις προσπάθειες του προηγούμενου κύκλου.

Υπάρχει όντως μια σημαντική καθυστέρηση της χώρας μας στην υιοθέτηση μέτρων και ταχύτερων ρυθμών στον τομέα της ΔΒΕ. Σε συντομία, τα ελληνικά δεδομένα στον τομέα της ΔΒΕ είναι τα εξής: την δεκαετία του 1980 ενεργοποιήθηκε ο θεσμός της Λαϊκής Επιμόρφωσης, λειτούργησαν από τις ΝΕΛΕ (Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης) τα κέντρα λαϊκής επιμόρφωσης και ιδρύθηκε η ΓΓΛΕ (Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης) ως υπηρεσία του ΥΠΕΠΘ. Πολλοί Δήμοι επίσης ξεκίνησαν σειρές διαλέξεων σε δικά τους «ανοικτά πανεπιστήμια» (ο όρος βέβαια χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικά). Ταυτόχρονα λειτούργησαν τα ΕΕΣ (Εργαστήρια Ελευθέρων Σπουδών) και αργότερα τα πιστοποιημένα ΚΕΚ (Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης) δημόσια και ιδιωτικά.

7.Α.5.2 Το μέλλον της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης στην Ελλάδα βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II»*

Τα βασικά πεδία δράσης στα πλαίσια μιας σύγχρονης στρατηγικής για τη δια βίου μάθηση δίνονται από την κοινοτική πρωτοβουλία-πλαίσιο για τη Δια Βίου Εκπαίδευση³². Αυτά είναι :

Αύξηση των επενδύσεων στους ανθρώπινους πόρους.

Η επένδυση σε ανθρώπινους πόρους αποτελεί βασική προτεραιότητα της οικονομίας. Οι ιδιωτικές οικονομικές δυνάμεις πρέπει να πεισθούν στην αναγκαιότητα αυτής της αυλής επένδυσης ώστε να πραγματοποιηθεί το όραμα της κοινωνίας της γνώσης.

Αξιολόγηση της εκπαίδευσης.

Βελτίωση των τρόπων αξιολόγησης της συμμετοχής και των αποτελεσμάτων της εκπαίδευσης.

7.Α.5.3 Οι Εξελίξεις στην Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση στα πλαίσια της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II»*

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση (continued/continuing education) στο πλαίσιο της Ανώτατης Εκπαίδευσης πρώτο-εμφανίζεται στις αγγλοσαξονικές

* ΕΠΕΑΕΚ II (δεύτερος άξονας)

³² «A Memorandum on Lifelong Learning» (Υπόμνημα σχετικά με την Εκπαίδευση καθόλη τη Διάρκεια της Ζωής), SEC 1832, 30/10/2000, 46 ps.

* ΕΠΕΑΕΚ II (δεύτερος άξονας)

χώρες στην δεκαετία του 1960 και αναφέρεται στην προσφορά επαγγελματικής κατάρτισης σε αποφοίτους Πανεπιστημίων. Ήταν σαφές πως στα «επιστημονικά επαγγέλματα» έπρεπε η γνώση να εμπλουτίζεται με τις νέες επιστημονικές ανακαλύψεις οι οποίες αφορούσαν άμεσα την καλή εκτέλεση του επαγγελματικού λειτουργήματος.

Αυτή όμως η αντίληψη και πρακτική έχει σήμερα ξεπερασθεί. Οι διάφορες διαστάσεις στην πρακτική που ακολουθήθηκε διεθνώς ήταν χρονολογικά η ακόλουθη:

ι. Θεωρήθηκε πρώτα από όλα πως, για πρακτικούς και λόγους εφαρμογής, οι «δεξιότητες» (aptitudes, ως οντολογικό αντικείμενο διαφορετικής υφής από ότι η καθεαυτού «γνώση» knowledge) αποτελούσαν κεντρικό ζητούμενο για τη σωστή ενασχόληση με το επάγγελμα, πολύ περισσότερο από ότι οι ίδιες οι «ζερές γνώσεις».

ιι. Εκτιμήθηκαν παράλληλα και άλλου τύπου γνώσεις και δεξιότητες οι οποίες δεν προέρχονταν από τα στενά πλαίσια της ειδικότητας, αλλά ουσιαστικά αποτελούσαν ένα είδος προχωρημένης εγγραμματοσύνης, π.χ. επιστημονικοτεχνική ορολογία σε διεθνείς γλώσσες, οργάνωση συγγραφής υπομνημάτων, χρήση Η/Υ, κλπ.

ιιι. Μετά, από τα τέλη της δεκαετίας του 1970, άρχισαν και τα ίδια τα Πανεπιστήμια να εισέρχονται στον χώρο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, αφού για αρκετά θέματα ήταν ήδη κατ' εξοχήν γνώστες, όπως για τις υπολογιστικές μεθόδους, το management, τη χρήση εξοπλισμού προηγμένης τεχνολογίας, κλπ.

ιιιι. Συγχρόνως επεκμήκτισε πλέον η ιδέα πως στόχος της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης που αφορούσε την ίδια την ειδικότητα δεν ήταν μόνο ο εμπλουτισμός με πιο σύγχρονες γνώσεις και δεξιότητες, αλλά και η αναθεώρηση των παλαιών που οι απόφοιτοι είχαν ήδη διδαχθεί, διότι «σπαζιάωση» των παλαιών γνώσεων συνήθως δεν σημαίνει παντελή κατάργησή τους, αλλά ανάγκη για εκσυγχρονισμό τους με τα νέα δεδομένα της επιστήμης.

ιιιιι. Οι συνθήκες (iii) και (iv), καθώς και η προγενέστερη παράδοση της χορήγησης σεμιναρίων από τους επιστημονικούς συλλόγους ανεξαρτήτως της πανεπιστημιακής καταγωγής των εκπαιδευομένων, συνέτεινε όπως τα «Κέντρα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης» (ΚΣΕ) των Ιδρυμάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και σε αποφοίτους άλλων ΑΕΙ και ΤΕΙ, και όχι μόνο των δικών τους πτυχιούχων και διπλωματούχων.

ιιιιιι. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, και λόγω ότι τα ΚΣΕ δρούσαν σε ένα ευρύτερο συμμετοχικό πλαίσιο των Πανεπιστημίων μέσα στις κοινότητες στις οποίες λειτουργούσαν, και λόγω της ραγδαίας εξάρτησης

όλων των μη-πανεπιστημιακών επαγγελμάτων από τις νέες μεθόδους και τεχνολογίες, η «συνεχιζόμενη εκπαίδευση» προσφέρθηκε πλέον και στις υπόλοιπες κατηγορίες αποφοίτων της μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης, και όχι μόνον της τριτοβάθμιας.

vii. Κατά την επόμενη δεκαετία, ο τρόπος παροχής της «συνεχιζόμενης εκπαίδευσης» απέκτησε μεγαλύτερη ποικιλία εξ' αιτίας της τεχνολογικής ευελιξίας. Ξεκίνησαν οι **πειραματισμοί με τηλεκπαίδευση**, μερική ή ολική, στην αρχή με βιντεοταινίες και fax, και αργότερα με το Διαδίκτυο και το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Στις περιπτώσεις που οι πειραματισμοί αυτοί στέφονταν με επιτυχία, οι τεχνικές αυτές άρχισαν να διεισδύουν και στα επίσημα προγράμματα σπουδών των Πανεπιστημίων, δηλαδή στις προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές.

viii. Όσο περισσότερο η συνεχιζόμενη εκπαίδευση αποκτούσε και περιεχόμενο εκτός ειδικότητας, και όσο ο τρόπος παροχής εκπαιδευτικών υπηρεσιών εκσυγχρονίζονταν με βάση τις τεχνολογίες των Η/Υ, τόσο περισσότερο εμφανίζονταν διεθνώς και **ιδιωτικές προσπάθειες** για συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Αυτό εξανάγκασε τις επιστημονικό-επαγγελματικές ενώσεις και τα επιμελητήρια να αποφασίσουν να εισέλθουν και αυτά στον ανταγωνισμό (αφού η επιχείρηση φαινόταν να γίνεται επικερδής και η επαγγελματική δεοντολογία κινδύνευε ενδεχομένως να παρεκτραπεί), ξαναφέροντάς τα και πάλι στο προσκήνιο, αλλά σε κλαδικό και τοπικό επίπεδο, όχι σε εθνικό όπως παλαιότερα.

ix. Καθώς προχωρούσε η ανάπτυξη των τεχνολογικών μέσων παροχής της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, αυτό επέφερε σημαντικές αναθεωρήσεις στον τρόπο επίτευξης της μάθησης. Δηλαδή **άλλαξε η παιδαγωγική πρακτική** καθώς και η διδακτική προσέγγιση, και η παλαιά μορφή διεξαγωγής των σεμιναρίων κρίθηκε ως ανεπαρκής.

x. Για οικονομία δυνάμεων, --λόγω του εξωπανεπιστημιακού ανταγωνισμού από ιδιωτικούς επιμορφωτικούς φορείς και συλλόγους--, τα Πανεπιστήμια όλο και περισσότερο τελευταία προσπαθούν να δημιουργήσουν **ευέλικτα προγράμματα** συνεχιζόμενης εκπαίδευσης τα οποία εύκολα να υποκλιμακώνονται ή να εμβαθύνουν προς τις προπτυχιακές ή τις μεταπτυχιακές σπουδές αντίστοιχα. Προς αυτή την κατεύθυνση βοηθούν και οι πειραματισμοί για την πιθανή συσσώρευση πιστωτικών διδακτικών μονάδων από την παρακολούθηση «εκπαιδευτικών ενοτήτων» (modules) στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης για την μελλοντική απόκτηση κάποιου προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού τίτλου.

xi. Τέλος, ελήφθη σοβαρά υπόψη η αναγκαιότητα η ενημέρωση να μην είναι τυχαία και σποραδική, αλλά να έχει συνεχή και άμεσα βιωματικό

χαρακτήρα, να ασκείται δηλαδή ως μια διεργασία που οδηγεί σε «*δια βίου μάθηση*» (*lifelong learning*).

Συμπερασματικά, κατά την τελευταία τριακονταετία, η σποραδική και θεωρητική μεταπανεπιστημιακή κατάρτιση που συμπληρώνει την αξιοπιστία της επιστημονικής ειδικότητας μετατράπηκε σε ένα πλούσιο εργαλείο συνεχούς επιστημονικό-επαγγελματικής καλλιέργειας γνώσεων και δεξιοτήτων, γενικών και ειδικών, προσφερόμενο με σύγχρονους γοητευτικούς τρόπους, και με άμεση σύνδεση τις περισσότερες φορές με περαιτέρω εκπαιδευτικό-επαγγελματικές πιστοποιήσεις, καλύπτοντας μάλιστα όλες τις βαθμίδες της μεταλυκειακής εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης.

7.12.3 Ποσοστό του πληθυσμού που συμμετέχει στην εκπαίδευση ή κατάρτιση ενηλίκων, Ευρωπαϊκή Ένωση (Άνοιξη 1994)*		
Χώρα	Ηλικία 15-19 χρ.	Ηλικία 35-44 χρ.
Βέλγιο	84,2	2,5
Δανία	87,1	17,0
Γαλλία	92,5	2,6
Γερμανία	93,2	6,1
Ελλάδα	79,7	0,6
Ιρλανδία	82,7	3,8
Ιταλία	72,8	2,2
Λουξεμβούργο	80,3	2,7
Κάτω Χώρες	91,5	14,0
Πορτογαλία	71,2	3,1
Ισπανία	77,8	2,5
Ηνωμένο Βασίλειο	66,9	13,2
Σύνολο	81,3	5,8

* ΕΠΕΑΕΚ II (δεύτερος άξονας)

7.Α.5.4 Ο Απώτερος Στόχος για την Δια Βίου Μάθηση βάσει των σχεδιασμών του «ΕΠΕΑΕΚ II»*

Στη 19η σύνοδο της UNESCO, που έγινε στο Ναϊρόμπι το 1976³³, υιοθετήθηκε ο παρακάτω ορισμός για την ΔΒΕ:

« Ο όρος 'διαβίου' εκπαίδευση και μάθηση δηλώνει ένα χωρίς όρια σχήμα που αποβλέπει στην αναμόρφωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού συστήματος και στην ανάπτυξη του εκπαιδευτικού δυναμικού έξω απ' αυτό... Η εκπαίδευση και η μάθηση δεν περιορίζονται στη σχολική φοίτηση, πρέπει να επεκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου, να περιλαμβάνουν όλες τις δεξιότητες και όλους τους κλάδους της γνώσης, να χρησιμοποιούν όλα τα δυνατά μέσα και να δίνουν την ευκαιρία σε όλους τους ανθρώπους για πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Οι εκπαιδευτικές και οι σχετικές με τη μάθηση διαδικασίες στις οποίες τα παιδιά, οι νέοι άνθρωποι και οι ενήλικοι όλων των ηλικιών εμπλέκονται στη διάρκεια της ζωής τους, σε οποιαδήποτε μορφή, πρέπει να θεωρηθούν ως ένα σύνολο.»

Όπως διαπιστώνουμε, η UNESCO δίνει στον όρο δια βίου εκπαίδευση ένα δυναμικό περιεχόμενο και όχι απλώς περιγραφική σημασία. Επίσης, δεν συγχέεται ο θεσμός (εκπαίδευση) με το αποτέλεσμα (μάθηση) και αποδίδεται η ίδια βαρύτητα στα μέσα και στο σκοπό. Το υπαρκτό αυτό πρόβλημα του ενιαίου τρόπου με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζονται όλες οι μορφές τα είδη και τα επίπεδα ΔΒΕ έχει γίνει πλήρως κατανοητό στην Ελλάδα, κυρίως από τα δύο Υπουργεία που εμπλέκονται στα θέματα Εκπαίδευσης-Κατάρτισης-Εργασίας, δηλαδή από το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Εργασίας.

Τα δύο αυτά Υπουργεία έχουν ξεκινήσει διαδικασίες που ανοίγουν τον δρόμο για την αναβάθμιση του θεσμού της Διαβίου Εκπαίδευσης. Έτσι ο κάθε πολίτης θα έχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης σε κάθε στάδιο της ζωής του, είτε για να ενισχύσει τα επαγγελματικά του εφόδια, είτε για να αλλάξει επαγγελματική ενασχόληση, είτε για να εμπλουτίσει τις γνώσεις του και να αναπτυχθεί πνευματικά.

Δύο σημαντικές παράμετροι που θα ορίσουν τη στρατηγική της χώρας μας στη Διαβίου είναι :

- Η σύνδεση της Αρχικής με τη Συνεχιζόμενη Κατάρτιση, και
- Η Πιστοποίηση άτυπων γνώσεων και δεξιοτήτων.

* ΕΠΕΑΕΚ II (δεύτερος άξονας)

³³ ΟΥΝΕΣΚΟ, Απόφαση για την ανάπτυξη της επιμορφώσεως ενηλίκων, Nairobi 26 Νοεμβρίου 1976, εκδ. ΥΠΕΠΘ, Διεύθυνση Επιμορφώσεως Ενηλίκων, σελ. 9.

Επίκεντρο ενός τέτοιου συστήματος αποτελεί η **ανάπτυξη μιας ενιαίας μεθοδολογίας** που :

Θα ορίζει το απαιτούμενο κάθε φορά επαγγελματικό προφίλ κατά ειδικότητα ή επάγγελμα,

Θα προσδιορίζει το σύνολο των γνώσεων και ικανοτήτων που απαιτούνται για κάθε επάγγελμα,

Θα καθορίζει ένα ενιαίο σύστημα ανίχνευσης και αναγνώρισης της μη τυπικής μάθησης καθώς και τη δυνατότητα συμπλήρωσης των μαθησιακών κενών όπου αυτά υπάρχουν και τελικά,

Θα θεσπίζει ένα μηχανισμό πιστοποίησης και αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων με στόχο την κοινωνική προστασία και ισότητα για τους εργαζόμενους και τελικά την αύξηση της αποτελεσματικότητας της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού και τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση.

Οι ρυθμίσεις αυτές θα επηρεάσουν καθοριστικά τα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης εφόσον η πιστοποίηση επαγγελματικών προσόντων ανεξάρτητα του τρόπου απόκτησής τους, καθιερώνει νέες διαδρομές απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων, και ανοίγει τον δρόμο για τη συνεχή εκπαίδευση.

Τα κείμενα και οι αποφάσεις των διεθνών οργανισμών, καθώς και οι βέλτιστες πρακτικές «best practices» που ήδη υπάρχουν διεθνώς, αφθονούν.

Το «**ΕΠΕΑΕΚ II**» αποτελεί μια σύγχρονη παρέμβαση που υπόσχεται πολλά. Ήδη από την εποχή των αρνητικών στοιχείων του 1994 (Πίνακας της τρίτης ενότητας) λειτουργούν στην Ελλάδα το ΕΑΠ, τα ΚΕΚ και τα «Κέντρα Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης» των Πανεπιστημίων και ΤΕΙ.

Σήμερα δρομολογούνται τα «Σχολεία Β' Ευκαιρίας», τα ΙΔΕ και η σύνδεση της αρχικής με την συνεχιζόμενη κατάρτιση. Ενδιαμέσως αποφοιτούν νέου τύπου απόφοιτοι από νέου τύπου σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (ΤΕΕ) και μετα-δευτεροβάθμιας, δηλαδή τα ΙΕΚ.

Όλα αυτά αποτελούν ένα δείγμα των αντιλήψεων που δίνουν τον τόνο των αναδιαρθρώσεων στο πλέγμα εκπαίδευσης και παραγωγής.

7.Α.5.5 Η άλλη όψη για τη Δια Βίου εκπαίδευση και την κατάρτιση

Όμως στις μέρες μας που κάθε δέκα χρόνια το 80% της σημερινής τεχνολογίας θα είναι παλιό, που κάθε χρόνο χάνει το 7-10% της αξίας της, θα πρέπει να θεωρείται δεδομένο ότι κάθε εργαζόμενος-απασχολήσιμος θα

περπατήσει , κατά τη διάρκεια του εργασιακού του βίου, μια ή και περισσότερες φορές στα μονοπάτια της κατάρτισης, πληρώνοντας οικονομικά , ψυχολογικά και κοινωνικά την αβεβαιότητα , την ανασφάλεια και το άγχος που συνεπάγεται η στήριξη της διαπραγματευτικής του δύναμης στην καλύτερη αντιστοίχηση των δεξιοτήτων του με τις πρόσκαιρες ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής.

Η Δ.Β.Ε. αποτελεί ανάγκη της νέας φάσης της καπιταλιστικής παραγωγής για την πιο αποδοτική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών , των τεχνικών στην παραγωγή και του ανθρώπινου δυναμικού , στην προσπάθεια αύξησης της κερδοφορίας του κεφαλαίου.

Η ανάγκη αυτή με την αξιοποίηση δισεκατομμυρίων ευρώ , είναι που οδήγησε στη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού συμπλέγματος - εντός και εκτός του τυπικού συστήματος - , το οποίο βρίσκεται κάτω από την κυριαρχία - οικονομική και θεωρητική - του κεφαλαίου εξυπηρετώντας τις ανάγκες του.

Την ίδια στιγμή πληθαίνουν οι φωνές που μιλάνε για τα καλά της συνεχούς κατάρτισης , γι αυτό το λόγο αξίζει να αποσαφηνίσουμε την έννοια της κατάρτισης.

Η κατάρτιση δεν ασχολείται καθόλου με τη γενική γνώση γύρω από έναν τομέα. Αποτελεί διαδικασία εκμάθησης ενός συγκεκριμένου έργου ή τεχνικής σε μια στενή «φέτα» της ειδίκευσης του εργαζομένου. Για παράδειγμα, ο μηχανικός αυτοκινήτου ειδικεύεται στην επισκευή φρένων και, εν συνεχεία, καταρτίζεται στην επισκευή συγκεκριμένης μάρκας.

Εξαιτίας των παρατεταμένων υψηλών ποσοστών ανεργίας , η επαγγελματική κατάρτιση ανιχνεύεται σε κεντρική ενεργητική πολιτική απασχόλησης με απώτερο σκοπό τη ενίσχυση της απασχολησιμότητας των εργαζομένων.

Το συγκεκριμένο κομμάτι από κείμενο του ΟΟΣΑ πριν από πέντε χρόνια «χωροθετεί» με σαφήνεια την κατάρτιση μεταξύ ανεργίας και απασχολησιμότητας της - δεξιότητες γνώσεις και νοοτροπίες - που πρέπει να έχει ο εργαζόμενος κάθε χρονική στιγμή προκειμένου να αξιοποιηθεί - εκμεταλλευθεί στο μέγιστο από έναν εργοδότη.

Το σημαντικό για το κεφάλαιο σε αυτό το περιβάλλον μισό εργασίας - μισό ανεργίας , είναι οι απασχολήσιμοι να είναι αποτελεσματικοί μαθητευόμενοι σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Προϋπόθεση για όλα αυτά είναι ο εργαζόμενος άνθρωπος να μην έχει κανένα ουσιαστικό δικαίωμα ή , ακόμα καλύτερα , να έχει απαξιώσει στην ίδια του τη συνείδηση τα όποια τυπικά προσόντα διαθέτει και τα οποία σε παλιότερη φάση της καπιταλιστικής παραγωγής μπορεί να

σήμαιναν συγκεκριμένη θέση στην εργασιακή ιεραρχία και συγκεκριμένη αμοιβή.

Στην κατεύθυνση ανατροπής της κατάστασης που ίσχυε παλιότερα κινείται η κατάρτιση. Δεν παρέχει γνώσεις που ισχυροποιούν τη θέση του εργαζόμενου έναντι του κεφαλαίου. *Επικαιροποιώντας τις δεξιότητες του εργαζόμενου, με βάση τις απαιτήσεις του κεφαλαίου, μακροπρόθεσμα μειώνει τη διαπραγματευτική του δύναμη, και γίνεται τελικά ανίσχυρος να υπερασπιστεί τις ανάγκες, τα δικαιώματα και τις κατακτήσεις.*

Στην εποχή που χαρακτηρίζεται από το μεγάλο πλούτο των γνώσεων που διαθέτει ο άνθρωπος, αλλά και από τις τεράστιες πραγματικές δυνατότητες για δημιουργική και ελεύθερη εργασία, για υποταγή της παραγωγής και της επιστήμης στις ανθρώπινες ανάγκες, ο καπιταλισμός βαθαίνει πρωτόγνωρα την αποξένωση του ανθρώπου από το συνολικό πλούτο της υλικής και πνευματικής παραγωγής της ανθρωπότητας. Κατευθύνει τη γνώση για τη μεγάλη κοινωνική πλειοψηφία σε συγκεκριμένες και πολύ «στενές» περιοχές. Τα μεταπτυχιακά σε ΑΕΙ-ΤΕΙ, τα ΙΕΚ και ΤΕΕ, αλλά και τα προγράμματα κατάρτισης για εργαζόμενους και άνεργους κινούνται στην κατεύθυνση που περιγράψαμε προηγουμένως.

Με αυτούς τους τρόπους το κεφάλαιο στοχεύει στη διαμόρφωση μονοδιάστατων ανθρώπων, ικανών για μια και μόνο συγκεκριμένη, εξαρτημένη εργασία. Ο έλεγχος του κεφαλαίου πάνω στην παραγωγή και ο κατακερματισμός των εργαζομένων και των δικαιωμάτων τους προϋποθέτει μια κατακερματισμένη, μερική, τεμαχισμένη γνώση για τους πολλούς. Έναν εργαζόμενο – απασχολήσιμο που δε θα μπορεί να έχει γνώση της συνολικής παραγωγικής διαδικασίας και των αποτελεσμάτων της, αλλά μόνο ορισμένων τμημάτων της.

Η εξάπλωση της κατάρτισης απαξίωσε εμμέσως την αξία των πτυχίων του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος, αφού, για παράδειγμα, η θέση ενός μηχανικού σε μια τεχνική εταιρία που ασχολείται με δημόσια έργα δεν κρίνεται τόσο από το περιεχόμενο του πτυχίου του, αλλά από το εάν ξέρει το πρόγραμμα διαχειρίσεις δημοσίων έργων «εργολήπτης». Σε άλλη περίπτωση αν ξέρει ένα σχεδιαστικό πρόγραμμα κ.ο.κ.

Η κατάρτιση προκρίνεται και από την ΕΕ ως μοχλός προώθησης της ευελιξίας στην αγορά εργασίας. «η εκπαίδευση – κατάρτιση αντιμετωπίζεται ως πολιτική αύξησης της ευελιξίας της εργασίας, καθώς βοηθάει στην κινητικότητα του ατόμου, είτε γεωγραφικά είτε κλαδικά, και με αυτόν τον τρόπο τα άτομα μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες που δημιουργούνται από τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων» (ΕΕ, 1996).

Μεγάλα είναι και τα χειροπιαστά οφέλη του κεφαλαίου από τα προγράμματα κατάρτισης. Αρκεί να αναλογιστούμε μόνο τις εργατού-ώρες που καρπώνονται οι εργοδότες που αναλαμβάνουν την πρακτική άσκηση των προγραμμάτων κατάρτισης, μέσα στο πλαίσιο της επιχείρησης τους μόνο από το πρόγραμμα κατάρτισης για ανέργους από τα μεγάλα έργα που θα υλοποιηθεί μέχρι το Μάρτη το 2003, οι μεγάλες τεχνικές εταιρείες (Ζ και Η τάξεως) θα ωφεληθούν από 240.000 το ελάχιστο μέχρι 1.200.000 ώρες το μέγιστο πρακτικής άσκησης.

Η δέσμευση που έχουν για την πρόσληψη μετά το πέρας της κατάρτισης του 1/3 των καταρτιζομένων για 4-6 μήνες δεν πρέπει να τους κοστίζει και πολύ, γιατί είτε έχουν εξασφαλίσει το εργατικό κόστος από τη χρηματοδότηση του προγράμματος είτε αυτά προκύπτουν από την κλεμμένη υπεραξία κατά την περίοδο της πρακτικής.

Μέσα σε όλα αυτά ο ρόλος της Δ.Β.Ε. έχει να κάνει με τη διαμόρφωση χώρων όπου ο εργαζόμενος θα επανακαταρτίζεται και θα επανακαταρτίζεται σε νέες δεξιότητες με δικό του φυσικά κόστος προκειμένου να ξεπερνά την ανεπάρκεια των μικρής διάρκειας ειδικεύσεων που είχε πάρει με βάση το πτυχίο του.

Η δημιουργία και λειτουργία των θεσμών της δια βίου εκπαίδευσης θα αποτελέσει κεντρικό ζήτημα για το Υπουργείο Παιδείας το επόμενο διάστημα, αφού είναι αναγκαία προϋπόθεση για να λειτουργήσει με συστηματικό τρόπο το μοντέλο του ελαστικού και αυτό – επανακαταρτιζόμενου εργαζόμενου.

7.Β ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ, ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΣΥΣΤΑΤΙΚΟ ΤΗΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΤΕ

7.Β.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιχειρηματική ΤΕ είναι μια στρατηγική κίνηση από την πλευρά του κεφαλαίου, που μεταμορφώνει ολόκληρο το προηγούμενο οικοδόμημα της εκπαίδευσης και επιδρά καταλυτικά στη διαμόρφωση ενός «νέου πολιτισμού», τέτοιου που τοποθετεί τον άνθρωπο σε ένα θολό τοπίο επικοινωνιακών εννοιών (κοινωνία της γνώσης, της πληροφορίας, των ευχερειών, της εξειδίκευσης κλπ) που απ τη μια, τον καλεί να «εξοπλιστεί για να εφορμήσει δυναμικά στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον», όταν η απόκτηση αυτού «του μορφωτικού εξοπλισμού» είναι μια διαδικασία πολλαπλά φιλτραρισμένη που στο τέλος μόνο όπλο δεν αποτελεί, και απ την άλλη αποτελεί μια διαδικασία που διέπεται από μια ηθελημένα στρεβλή απεικόνιση της πραγματικότητας που αναγνωρίζει κοινωνικές

αναγκαιότητες αλλά τις απαντάει όχι απλά από τη σκοπιά των συμφερόντων του κεφαλαίου αλλά προσπαθεί να διαμορφώνει συνειδήσεις – με βάσει αυτήν την στρεβλή απεικόνιση της πραγματικότητας - ώστε οι κοινωνικές πρακτικές να κινούνται εντός των καθορισμένων ορίων που άμεσα ή έμμεσα αναπαράγουν την υπό διαμόρφωση «σύγχρονη» ή καλύτερα μεταμοντέρνα αντίληψη για την κοινωνία.

Σε αυτά τα πλαίσια έχει σπουδαία σημασία να προσεγγιστούν σκέψεις «πρωτοπόρων» του «νέου πολιτισμού».

Παρακάτω παραθέτονται αποσπάσματα από ημερίδα* που διοργανώθηκε από το Υπουργείο Παιδείας .

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΠΕΤΡΟΣ (Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων)

"... Σήμερα μπορούμε να πούμε ότι έχουμε ένα ιδιαίτερο αναπτυγμένο πρόγραμμα, που θα ξεκινήσει από την πρωτοβάθμια και θα ολοκληρώνεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για μια συνολική ενεργοποίηση του δυναμικού.

Ως σήμερα έχουμε καταγράψει ως πεδίο άντλησης υλικού και οργάνωσης των δράσεών μας μπροστά, τις θυρίδες επιχειρηματικότητας της Γενικής Γραμματείας της Νέας Γενιάς, τις εικονικές επιχειρήσεις της Σιβιτανιδείου, τον διαγωνισμό της επιχειρηματικής ιδέας και επιχειρηματικού πλάνου με την επωνυμία "Venture 2002" που υλοποιούν από κοινού η ελληνική Ένωση επιχειρηματιών, το κοινό πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών του Πολυτεχνείου, του Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου Πειραιώς και ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών.

Το πιλοτικό πρόγραμμα «Επιχειρηματικότητα Νέων» που εφαρμόζεται σε συνεργασία του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου και του Συνδέσμου Ελληνικών Βιομηχανιών, το πρόγραμμα «Τεχνομάθεια» που ενθαρρύνει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών των ίδιων των μαθητών και δίνει την ευκαιρία να ασχοληθούν με καινοτομικά τεχνολογικά και οικονομικά θέματα.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχει επίσης ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, που αρχίζει από την ενίσχυση των γραφείων διασύνδεσης και προχωρά σε εργαστηριακά μαθήματα, με ασκήσεις, με ειδικό περιεχόμενο στην ανάπτυξη της αυτενέργειας, της ερευνητικής ικανότητας, της μύησης των φοιτητών στην διαδικασία της παραγωγής και στην κουλτούρα του επιχειρείν.

Το εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει ντοσιέ με σενάρια μαθημάτων, ασκήσεων και εστιάζεται επίσης σε ειδικούς τύπους επιχειρήσεων ανά

* ειδική υπηρεσία διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ ημερίδα με θέμα: «εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα» που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

ειδικότητα. Ενισχύονται και εκεί οι εικονικές επιχειρήσεις, δράσεις, η καθοδήγηση, το σχήμα mentoring, μελέτες περιπτώσεων, key studies, για την παρουσίαση και ανάλυση πραγματικών υποθετικών περιπτώσεων επιχειρήσεων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Προβλέπονται επίσης εκπαιδευτικές επισκέψεις σε μεγάλες επιχειρήσεις και Οργανισμούς, βραβεία επιχειρηματικότητας και ενθάρρυνση ιδεών, οι οποίες μπορεί να ενταχθούν στο πρόγραμμα ενίσχυσης της νεανικής επιχειρηματικότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης.

Συνολικά αν οδηγήσουμε όλα αυτά στον τυπικό κορμό της εκπαίδευσης ή στον τυπικό κορμό της κατάρτισης και προσθέσουμε την επέκταση των κόμβων και θυρίδων επιχειρηματικότητας της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς από 3 που είναι σήμερα σε 20, στοχεύουμε να εγκαθιδρύσουμε στα πλαίσια της Νέας Γενιάς ένα παρατηρητήριο επιχειρηματικότητας ως μηχανισμού παρακολούθησης του επιχειρηματικού τοπίου στο πλαίσιο του οποίου προβλέπεται και η δημιουργία Τράπεζας Πληροφοριών σχετικής με την νεανική επιχειρηματικότητα.

Μ' αυτόν τον τρόπο πιστεύουμε ότι θα είμαστε σε θέση να είμαστε πιο κοντά στον νέο που επιχειρεί και να αναπτύσσουμε πιο σταθερά την αρωγή στην πρωτοβουλία του."

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (πρόεδρος του ΣΕΒ)

"Πρώτα από όλα η επιχειρηματικότητα συνιστά μια κοινωνική αξία της οποίας το περιεχόμενο δεν ταυτίζεται και δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με το ατομικό κέρδος ή και την ατομική πρωτοβουλία, αλλά με το κοινωνικό όφελος στο πλαίσιο της κοινωνίας της γνώσης και των ραγδαίων κοινωνικό-οικονομικών τεχνολογικών και επιστημονικών αλλαγών.

Καθώς οι κοινωνίες μας αλλάζουν με γοργούς ρυθμούς απαιτούνται διαρκείς αλλαγές και αναπροσαρμογές, που με τη σειρά τους προϋποθέτουν την ορθολογική και αειφόρο αξιοποίηση και διαχείριση της καινοτομίας.

Σε αυτή τη βάση η επιχειρηματικότητα αποτελεί κοινωνικό διακύβευμα, καθώς συνδέεται με τον προγραμματισμό της ανάπτυξης, τις πολιτικές ανταγωνιστικότητας, τις επενδυτικές πολιτικές, τις πολιτικές, αλλά και τα επίπεδα απασχόλησης των κοινωνιών μας.

Συνεπώς η επιχειρηματικότητα για μας συνίσταται από την καινοτόμο και αειφόρο ορθολογικότητα και γι' αυτό τον λόγο αποτελεί αντικείμενο του δημόσιου συμφέροντος και της δημόσιας εκπαίδευσης και ως τέτοια αποτελεί αντικείμενο συλλογικής μέριμνας.

Η εισαγωγή της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση θα πρέπει να συνδέεται κατ' εξοχήν με τις θεμελιώδεις μαθησιακές διαδικασίες, όπως είναι

η ανάπτυξη της αυτογνωσίας, της κριτικής σκέψης, των δυνατοτήτων επιλογής, της ανάληψης πρωτοβουλιών και της λήψης αποφάσεων.”

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΙΝΤΗΣ, Πρόεδρος Ο.Κ.Ε.

“... Η ιδέα της εικονικής εταιρείας εφαρμόζεται σε μεγάλη έκταση στα μεταπτυχιακά μας προγράμματα, εκεί συναντιούνται επιστήμονες που μπορεί να είναι μηχανικός, που μπορεί να είναι της πληροφορικής, οικονομολόγος, στο μάρκετινγκ κλπ και όλοι μαζί προσπαθούν να στήσουν μια μονάδα”.

LEA VERSTRAETE, Προϊσταμένη Μονάδας Γενικής Διεύθυνσης Απασχόλησης

“... Η επιχειρηματικότητα είναι ένα από τα συστατικά στοιχεία αυτής της στρατηγικής.

... δύο λόγια, γι’ αυτή την ευρωπαϊκή στρατηγική, για την απασχόληση, που έχει παράσχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για τις εθνικές πολιτικές για την απασχόληση. Αυτό το ολοκληρωμένο πλαίσιο, βασίζεται –οικοδομείται– πάνω σε ορισμένους πυλώνες.

Κατ’ αρχήν την απασχολησιμότητα, που ποσοτικοποιεί τους στόχους της Ένωσης για αποτελεσματικά μέτρα για εκείνους που αναζητούν εργασία. Η επιχειρηματικότητα, που εστιάζει σε μια καινούρια κουλτούρα για τη δημιουργία επιχειρήσεων και για τις επιχειρηματικές τάσεις.

Η προσαρμοστικότητα των επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι, δηλαδή εκσυγχρονισμός, οργάνωση της εργασίας και διευθετήσεις του ωραρίου, καθώς και επίσης συνεχιζόμενη κατάρτιση.

Η ανάπτυξη αυτών των δεξιοτήτων, μέσω μιας πραγματικής εμπειρίας, ενθαρρύνεται, είτε μέσω μικρών επιχειρήσεων, μίνι επιχειρήσεων, που δημιουργούνται από φοιτητές. Αυτό είναι πολύ πολύτιμο, διότι η επιχειρηματικότητα μπορεί να εντοπιστεί και να την καταλάβει κανείς με την πρακτική.

SIMONE BALDASSARRI, Συντονιστής ομάδας εμπειρογνομόνων της Ε.Ε. για την εκπαίδευση της επιχειρηματικότητας, Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων

“...Και η ευρωπαϊκή χάρτα για τις μικρές επιχειρήσεις που προσαρμόστηκε τον Ιούνιο του 2000, δεσμεύει την Ευρωπαϊκή Ένωση να

διδάσκει τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.

...Είχαμε ένα workshop σ' αυτό το σεμινάριο, το οποίο ήταν για την επιχειρηματικότητα απ' το σχολείο στο Πανεπιστήμιο και τα βασικά συμπεράσματα αυτού του workshop, ήταν ότι η επιχειρηματικότητα πρέπει να διδάσκεται, να ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και του επιχειρηματικού κόσμο και πολύ σημαντικό, να εκπαιδεύουμε τους εκπαιδευτικούς πάνω στο θέμα της επιχειρηματικότητας, γιατί τα πάντα ξεκινούν απ' τους εκπαιδευτικούς.

Ο στόχος αυτού του project είναι να εντοπιστούν και να αξιολογηθούν τα μέτρα στην Ευρώπη που συνεισφέρουν στην προώθηση της επιχειρηματικότητας που ξεκινά απ' το σχολείο και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας στην κοινωνία μας. Εξετάζουμε εκπαιδευτικά συστήματα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση μέχρι το Πανεπιστήμιο και τι εννοούμε με την εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα.

Νομίζω ότι μπορούμε να δούμε τους ακόλουθους στόχους. Κατ' αρχήν να αυξήσουμε την γνώση, την συνείδηση των φοιτητών, των μαθητών, για τη δυνατότητα να ξεκινήσουν τις δικές τους επιχειρήσεις σαν μία δυνατότητα για την μελλοντική τους σταδιοδρομία. Δεύτερον, να προωθήσουμε την ανάπτυξη προσωπικών χαρακτηριστικών, όπως είναι η δημιουργικότητα, η ανάληψη κινδύνων, η δυνατότητα να δουλεύει κανείς ομαδικά κλπ.

Όταν μιλούμε βεβαίως για τις καλές πρακτικές και τα μέτρα, μπορούμε να διαχωρίσουμε, να διακρίνουμε μεταξύ δύο διαφορετικών κατηγοριών. Γιατί μπορεί να έχουμε μέτρα τα οποία έχουν αναπτυχθεί από τις εθνικές κυβερνήσεις ή από περιφέρειες, για να προωθηθεί η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στα Πανεπιστήμια και στα ιδρύματα ανώτερης εκπαίδευσης, ή μπορεί να έχουμε συγκεκριμένα μαθήματα και πρακτικές, που λαμβάνουν χώρα στο επίπεδο ενός ιδρύματος, ενός Πανεπιστημίου.

Μπορούμε να έχουμε δηλαδή δύο διαφορετικές έννοιες το τι είναι μέτρο και τι είναι καλή πρακτική.

Για παράδειγμα στη Γαλλία, προσφάτως ένα παρατηρητήριο των πρακτικών διδασκαλίας για την επιχειρηματικότητα δημιουργήθηκε από την Κυβέρνηση, είναι μια πολύ πρόσφατη πρωτοβουλία της οποίας τα αποτελέσματα θα είναι διαθέσιμα τους επόμενους μήνες. Αυτό προσπαθούν να κάνουν εδώ, αυτό γίνεται σε υπουργικό επίπεδο.

Τι προσπαθούν να κάνουν; Είναι να εντοπίσουν δράσεις, συγκεντρώνουν στοιχεία και διαχέουν την πληροφορία ούτως ώστε να διευκολύνουν την ανταλλαγή εμπειριών. Αυτό είναι πολύ σημαντικό από τη δική μας την

προοπτική, γιατί βλέπουμε ότι στην Ευρώπη εξαντλητικά δεδομένα για την επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση δεν υπάρχουν.

Πρωτοβουλίες τέτοιου είδους που προσπαθούν να ποσοτικοποιήσουν τα υπάρχοντα μέτρα και ποια ιδρύματα εμπλέκονται και πόσοι φοιτητές συμμετέχουν κλπ., τέτοιες πρωτοβουλίες είναι πολύ σημαντικές και κάτι παρεμφερές γίνεται και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Στις Κάτω Χώρες στην Ολλανδία δημιουργήθηκε μια ειδική Επιτροπή για την επιχειρηματικότητα και την εκπαίδευση, που εξετάζει όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης από την πρωτοβάθμια μέχρι το Πανεπιστήμιο. Σε αυτό το πρόγραμμα το Υπουργείο Οικονομικών Υποθέσεων παράσχει χρηματοοικονομική υποστήριξη για την ανάπτυξη μεθόδων και υλικών εκμάθησης και άλλων δραστηριοτήτων, σεμινάρια, κατάρτιση εκπαιδευτικών κλπ. Χρηματοδοτούν συγκεκριμένες δραστηριότητες στον τομέα, αλλά επίσης προσπαθούν να συγκεντρώσουν και κάποια καλά παραδείγματα τα οποία να μπορούν να διαδώσουν.

Η ιδέα εδώ είναι βεβαίως ότι η κεντρική Κυβέρνηση δεν θα πρέπει να επιβάλλει κάτι, αλλά να διευκολύνει με τη διάδοση καλών παραδειγμάτων, ή με τη χρηματοδότηση ενδιαφερουσών πρωτοβουλιών, όπως είναι η ανάπτυξη υλικού διδασκαλίας.

Στη Φιλανδία δημιούργησαν ένα εθνικό πρόγραμμα για την προώθηση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης στα Πανεπιστήμια από το 2001 έως το 2003 και αυτό γίνεται επίσης σε υπουργικό επίπεδο, μαζί με τα Πανεπιστήμια και ο στόχος είναι να αυξηθεί η επιχειρηματική εκπαίδευση με τη δημιουργία 200 νέων θέσεων για φοιτητές.

Άλλο ένα παράδειγμα είναι το παράδειγμα του δεύτερου τύπου. Κάτι το οποίο γίνεται σ' ένα συγκεκριμένο ίδρυμα. Ένα παράδειγμα από τη Σκωτία και το οποίο το πρότεινε ο ειδικός του Ηνωμένου Βασιλείου σαν ένα παράδειγμα καλής πρακτικής από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Πρόκειται για αρχική κατάρτιση για εκπαιδευτικούς που γίνεται στο Πανεπιστήμιο του Στράφ Κλάιτ στη Σκωτία. Εδώ οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί λειτουργούν οι ίδιοι μια επιχείρηση. Μαθαίνουν πώς να κάνουν τους φοιτητές να λειτουργούν κι εκείνοι μια επιχείρηση μετά το σχολείο. Αυτή η πρακτική φαίνεται να είναι πάρα πολύ επιτυχής και μάλλον θα επεκταθεί και σε άλλα ιδρύματα στη Σκωτία.

Γενικά αυτό το οποίο βλέπουμε είναι η εκμάθηση με την πρακτική είναι πολύ σημαντική. Βεβαίως υπάρχει ένα επίσημο και θεωρητικό στοιχείο για τη μάθηση, αλλά αυτό πρέπει να εξισορροπείται από μία πρακτική προσέγγιση, ένα πρακτικό προσανατολισμό. Βλέπουμε σε πολλές ενδιαφέρουσες πρακτικές ότι εμπεριέχουν το στοιχείο της λειτουργίας μικρών επιχειρήσεων από φοιτητές.

Έχω ένα άλλο παράδειγμα ενός συγκεκριμένου προγράμματος που λαμβάνει χώρα σ' ένα Πανεπιστήμιο. Αυτό είναι στις Κάτω Χώρες, αυτή καλή πρακτική έχει παρουσιαστεί σε ένα από τα διεθνή σεμινάρια μας τα οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οργανώνει.

Αυτό παρουσιάστηκε στη Στοκχόλμη το '98 και επελέγη ως περίπτωση καλής πρακτικής, γιατί το Πανεπιστήμιο του Εντε παράσχει στους φοιτητές όχι μόνο διδασκαλία για την επιχειρηματικότητα, αλλά επίσης και υποδομή για τους φοιτητές που θέλουν να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Το Πανεπιστήμιο προσφέρει πρακτική βοήθεια προς τους φοιτητές και αυτό γίνεται με διάφορες εγκαταστάσεις, με διδασκαλία και με άτοκα δάνεια προς τους φοιτητές. Είναι ένα παράδειγμα για το πώς η πλευρά της διδασκαλίας μπορεί να συνδεθεί με πρακτική βοήθεια προς τους φοιτητές για να ξεκινήσουν οι ίδιοι την εταιρεία τους.

7.2 ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε

Η επιχειρηματική Τ.Ε αντιστοιχεί γενικά στο νέο στάδιο που αναπτύσσεται μετά το '70, αν και στοιχεία του κυοφορούνταν ήδη από την τελευταία κρατικό-μονοπωλιακή φάση του προηγούμενου σταδίου.

Το κεντρικό θεμέλιο της επιχειρηματικής Τ.Ε είναι η άμεση σύνδεση της παραγωγής επιστήμης με την (κεφαλαιοκρατική) παραγωγική διαδικασία, δηλαδή η άμεση υπαγωγή της επιστήμης στο κεφάλαιο. Αυτό δεν σημαίνει ότι καταργείται η διάσταση της από την κοινωνική παραγωγή, γιατί κάτι τέτοιο θα σηματοδοτούσε την ουσιαστική κατάργηση της πρώτης. Όμως, οι ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής και συσσώρευσης έρχονται πλέον πολύ πιο κοντά στην Τ.Ε ενώ πληθαίνουν οι ενδιάμεσοι μηχανισμοί και κρίκοι.

Η άμεση πλέον υπαγωγή της επιστήμης (και των Τ.Ι σαν βασικού τύπου συγκρότησης της) στις προτεραιότητες του κεφαλαίου εκφράζεται και στα τρία θεμελιακά πεδία τους: την έρευνα, την εκπαίδευση και την διοίκηση.

7.Β.3 Η ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ Τ.Ε

Η έρευνα είχε αναβαθμισθεί, σε σχέση με την διδασκαλία που παλιότερα ήταν το κύριο μέλημα, από την προηγούμενη εποχή της Τ.Ε. Ήδη η δημόσια-κρατική Τ.Ε. αναλάμβανε σημαντικό ρόλο στον τομέα της Έρευνας και της Ανάπτυξης (Research and Development) και απορροφούσε σημαντικούς οικονομικούς πόρους κυρίως κρατικής χρηματοδότησης.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα τα Γερμανικά πανεπιστήμια -και σύντομα τα αμερικανικά, Ακολουθώντας το παράδειγμα των πρώτων - μετατράπηκαν σε ερευνητικά κέντρα. Οι οικονομικές και πολεμικές συγκρούσεις (παγκόσμιοι πόλεμοι, ψυχρός πόλεμος κλπ.) ενίσχυσαν την τάση αυτή καθώς τα Τ.Ι αναλάμβαναν κρίσιμο και ενεργό ρόλο στις συγκρούσεις αυτές.

Όμως το κέντρο βάρους της έρευνας, σε όλη την εποχή της δημόσιας-κρατικής Τ.Ε ήταν στην βασική έρευνα (έρευνα για θεμελιακά επιστημονικά ζητήματα, που συνδέεται με την εκπαιδευτική- διδακτική διάσταση). Δευτερευόντως διεξαγόταν και εφαρμοσμένη έρευνα (έρευνα σε συνήθως επιμέρους ζητήματα και με άμεσο στόχο την επιχειρηματική της αξιοποίηση [παραγωγή ευρεσιτεχνιών], που είναι σχεδόν ολοκληρωτικά άσχετη με την εκπαιδευτική διαδικασία).

Η βασική έρευνα και η εφαρμοσμένη έρευνα δεν χωρίζονται με αυστηρά όρια αλλά λειτουργούν και αλληλοσυμπληρούμενα (για να διεξαχθεί εφαρμοσμένη έρευνα χρειάζεται η υποδομή της βασικής αλλά και τα αποτελέσματα της εφαρμοσμένης δημιουργούν νέα πεδία για τη βασική).

Ανάλογα με τα πεδία που έχουν δυνατότητες κερδοφορίας αναπτύσσονται όχι μονομερώς η εφαρμοσμένη αλλά κι η βασική έρευνα (ανισομερώς σε σχέση με τα υπόλοιπα πεδία). Τελικά δεν μπορούμε να θεωρούμε τη βασική έρευνα γενικώς «καλή» και την εφαρμοσμένη γενικώς «κακή».

Στην επιχειρηματική Τ.Ε η προηγούμενη ισορροπία αυτή ανατρέπεται. Προηγούμενως κάθε Τ.Ι ήταν υποχρεωμένο -είτε μέσω της εποπτείας των υπουργείων παιδείας είτε και για να διατηρήσει την αξιοπιστία του -να μπορεί να επιδείξει έρευνα πρώτης γραμμής (βασική έρευνα) και η διδασκαλία του να συνδέεται με αυτή.

Αντιθέτως, στην επιχειρηματική Τ.Ε υπάρχει ένας κατακερματισμός όπου κάποια λίγα ιδρύματα εξακολουθούν να λειτουργούν όπως παλιά, άλλα γίνονται κυριολεκτικά τμήματα μελετών επιχειρήσεων³⁴ και άλλα περιορίζονται στην διδασκαλία χωρίς να διεξάγουν ουσιαστικά έρευνα.

Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις (εκτός των τελευταίων «διδακτηρίων») όμως έχει ενισχυθεί ο ρόλος της εφαρμοσμένης έρευνας που επιβάλλει μία

³⁴ Είναι ενδιαφέρουσα επίσης η περίπτωση επιχειρήσεων, όπως η Andersen Consulting*, που έχει δημιουργήσει δικά τους πανεπιστήμια με τεράστιες πανεπιστημιούπολεις και φοιτητικούς πληθυσμούς και προϋπολογισμούς που ξεπερνούν αυτούς πολλών πανεπιστημίων.

* Taves M. (1998), 'The New Fragmentation in Higher Education', Telos no. 111

αμεσότερη σύνδεση με την οικονομία και την αγορά. Η έρευνα λοιπόν "βιομηχανοποιείται", δηλαδή καλλιεργείται μαζικά και υπάγεται πολύ πιο άμεσα στις ανάγκες του κεφαλαίου.

Συνακόλουθα, περιορίζεται ή και ελαχιστοποιείται η δυνατότητα έρευνας σε μη κερδοφόρα ή "προβληματικά" και προβληματίζονται - πεδία Φυσικά επακόλουθο λοιπόν είναι η *εμπορευματοποίηση της επιστήμης και της έρευνας*³⁵ και η μαζική εισαγωγή μέσα στην "πανεπιστημιακή κοινότητα" όχι πλέον απλά ιεραρχικών σχέσεων όπως στο παρελθόν αλλά σχέσεων μισθωτής εργασίας (με έξω-πανεπιστημιακές διασυνδέσεις και προσδιορισμούς),

Η μαζική, βιομηχανοποιημένη και εμπορευματοποιημένη έρευνα χρειάζεται ένα ειδικό προσωπικό -άσχετο, εν πολλοίς από την διδασκαλία -που αποτελεί κυριολεκτικά μισθωτή διανοητική εργασία. Το δυναμικό αυτό απαρτίζεται από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές/σπουδαστές (που πολλές φορές στην Ελλάδα δεν έχουν καν την τύχη η εργασία τους να είναι μισθωτή δηλαδή να αμείβονται για αυτή) και πτυχιούχους που προσλαμβάνονται στα διάφορα ερευνητικά κέντρα των Τ.Ι και προγράμματα

Αξίζει να αναφερθεί το παρακάτω παράδειγμα που δίνει μια πιο ανάγλυφη προσέγγιση στο ζήτημα.

Η Ελληνική Κυβέρνηση, σε κοινή γραμμή πλεύσης με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, συμπεριέλαβε στον σχεδιασμό της για το Γ' Κ.Π.Σ. μέτρα με τα οποία θα συμβάλει στην αξιοποίηση των Καινοτομιών οι οποίες πακίζονται στον Ελληνικό χώρο.

³⁵ Αξίζει να επισημανθεί ότι οι εξελίξεις αυτές δυναμιτίζουν βασικές παραδοχές των νεοκλασικών οικονομικών της εκπαίδευσης. Η επιδομητική χριση, η έννοια της κατανάλωσης της εκπαίδευσης η οποία βασίζεται στην οντολογική παραδοχή ότι επικρατεί στην προσωπική ευχαρίστηση/ικανοποίηση* και δίνει την δυνατότητα διατύπωσης αντίστοιχων συναρτήσεων ωφελιμότητας (utility functions) είναι προφανές ότι παύει να ευσταθεί. Σε όρους Πολιτικής Οικονομίας θα λέγαμε ότι γίνεται προφανές ότι η εκπαίδευση (και η έρευνα, θα συμπληρώναμε) - ως εμπόρευμα - δεν προσδιορίζεται καθοριστικά από την (υποκειμενική εν πολλοίς) διάσταση της αξίας χρήσης αλλά από την καταφανή πλέον (και αντικειμενική) διάσταση της αξίας ανταλλαγής

*Machlup F. (1962), "The production and distribution of knowledge in the USA II. Princeton University Press

* Υπουργείο Ανάπτυξης Γενική Γραμματεία Ερευνας και Τεχνολογίας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΑΝ) πρόγραμμα αξιοποίησης ερευνητικών αποτελεσμάτων μέσω δημιουργίας νέων επιχειρήσεων έντασης γνώσης και ταχείας ανάπτυξης καθώς και η αξιολόγηση των προτάσεων για το πρόγραμμα (ΠΡΑΞΕ)

Με τα μέτρα αυτά δημιουργούνται **κίνητρα** για την ενθάρρυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης της Καινοτομίας.

Πιο συγκεκριμένα δρομολογούνται με σαφήνεια:

Η ενθάρρυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης της παραγόμενης γνώσης από Οργανισμούς αλλά και Πρόσωπα

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας στους Οργανισμούς Παραγωγής Γνώσης και η αξιοποίηση του σχετικού ενδιαφέροντος των νέων επιστημόνων, ερευνητών, μελών ΔΕΠ, και εφευρετών

Η δημιουργία και ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με αντικείμενο την εκμετάλλευση της γνώσης

Η δημιουργία οικονομικών κλίμακας με σκοπό την εκμετάλλευση της γνώσης μέσω ανάπτυξης Θερμοκοιτίδων και Πάρκων.

Η δημιουργία και ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην Ελλάδα, οι οποίες έχουν ως αντικείμενο την εκμετάλλευση της γνώσης που παράγεται

- Σε ερευνητικά εργαστήρια,
- Σε παραγωγικές μονάδες,
- Από άτομα υψηλού επιπέδου τεχνικής και επιστημονικής εκπαίδευσης,
- Από ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς οργανισμούς
- με την συνδρομή
- ειδικών στην επιχειρηματική λειτουργία
- ιδιωτικών χρηματοδοτικών οργανισμών

Οι σχεδιασμοί της κυβέρνησης περιλαμβάνουν:

Νομοθετικές ρυθμίσεις και προσαρμογές υφισταμένων νόμων προκειμένου οι **Οργανισμοί Παραγωγής Γνώσης**, (ΑΕΙ, Ερευνητικά Κέντρα & Ινστιτούτα και Τεχνολογικοί Φορείς) και **το προσωπικό αυτών** να μπορούν να εμπλέκονται σε ποικίλες δραστηριότητες που στοχεύουν στην **επιχειρηματική αξιοποίηση** των Καινοτομιών και των Αποτελεσμάτων Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης (ΑΠΕΤΑ).

Στην πρόθεση της κυβέρνησης είναι να εκτελέσει κατάλληλα προγράμματα που θα υποστηρίζουν τους ενεργούς συντελεστές για αυτές τις δραστηριότητες:

- Οργανισμούς Παραγωγής Γνώσης
- Φυσικά Πρόσωπα με την σχετική τεχνογνωσία

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

- Εμπειρογνώμονες και επιχειρήσεις ενδιάμεσων συμβουλευτικών υπηρεσιών
- Πάρκα
- Επιχειρήσεις παραγωγής και διάθεσης σχετικών προϊόντων και υπηρεσιών
- Επενδυτές

Τα προγράμματα αυτά θα αναπτύσσονται σε δύο στάδια:

Χρηματοδότηση Νομικών και Φυσικών Προσώπων για την εκτέλεση εργασιών:

- ολοκλήρωσης της καινοτομίας
- προετοιμασίας ειδικού επιχειρηματικού σχεδίου αξιοποίησης της καινοτομίας για προσέλκυση επενδυτών
- Χρηματοδότηση της νέας επιχείρησης για την υλοποίηση του ειδικού επιχειρηματικού σχεδίου αξιοποίησης της καινοτομίας

Παράλληλα θα προσφέρονται **κίνητρα** για εγκατάσταση ενδιαφερόμενων φορέων και επιχειρήσεων στις Θερμοκοιτίδες και τα Πάρκα, και θα εφαρμόζονται **μέτρα** για την ανάπτυξη των Πάρκων μέσα στα οποία θα γίνεται επώαση και υποστήριξη νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έντασης γνώσης.

Ειδικότερα:

Μπορούν να χρηματοδοτηθούν είτε Νομικά είτε Φυσικά πρόσωπα.

Προβλέπεται οικονομική ενίσχυση για ότι συνιστά δραστηριότητα προετοιμασίας της επένδυσης (τελειοποίηση καινοτομίας, σχεδιασμός προϊόντος, κατοχύρωση πνευματικής ιδιοκτησίας, κατάρτιση επιχειρηματικού σχεδίου εκμετάλλευσης καινοτομίας, εκπόνηση μελετών, ερευνών κλπ)

Μπορεί να χρηματοδοτηθεί η νέα επιχείρηση (εφ' όσον συσταθεί) ώστε να αναλάβει την υλοποίηση του επιχειρηματικού σχεδίου που καταρτίστηκε στο πρώτο στάδιο, ενώ πρέπει ήδη (από την σύστασή της) να υποστηρίζεται χρηματοδοτικά από χρηματοπιστωτικό οργανισμό ή άλλη επιχείρηση.

Ο Ρόλος που μπορεί το ΕΠΠ να αναλάβει

Το ΕΠΠ μπορεί να αναλάβει την υποστήριξη των φυσικών προσώπων και των επιχειρηματικών σχημάτων για όλες τις εργασίες προετοιμασίας ενός σχεδίου και διευκόλυνσης της υλοποίησής του συνεργαζόμενο με επιλεγμένους ειδικούς και εξειδικευμένες επιχειρήσεις.

Επί πλέον μπορεί να παράσχει χώρο σε εκείνους που υποστηρίζει για την προετοιμασία και έναρξη υλοποίησης του σχεδίου. Κατά πάσα πιθανότητα θα διαθέτει και κάποια μικρά κεφάλαια προκειμένου να συμβάλει με την μορφή του κεφαλαίου επιχειρηματικής συμμετοχής (venture capital) στην διευκόλυνση της προσέλκυσης πρόσθετων επενδυτών κατά το στάδιο της υλοποίησης.

Γενικά για την Εκμετάλλευση των Αποτελεσμάτων Έρευνας & Τεχνολογίας**

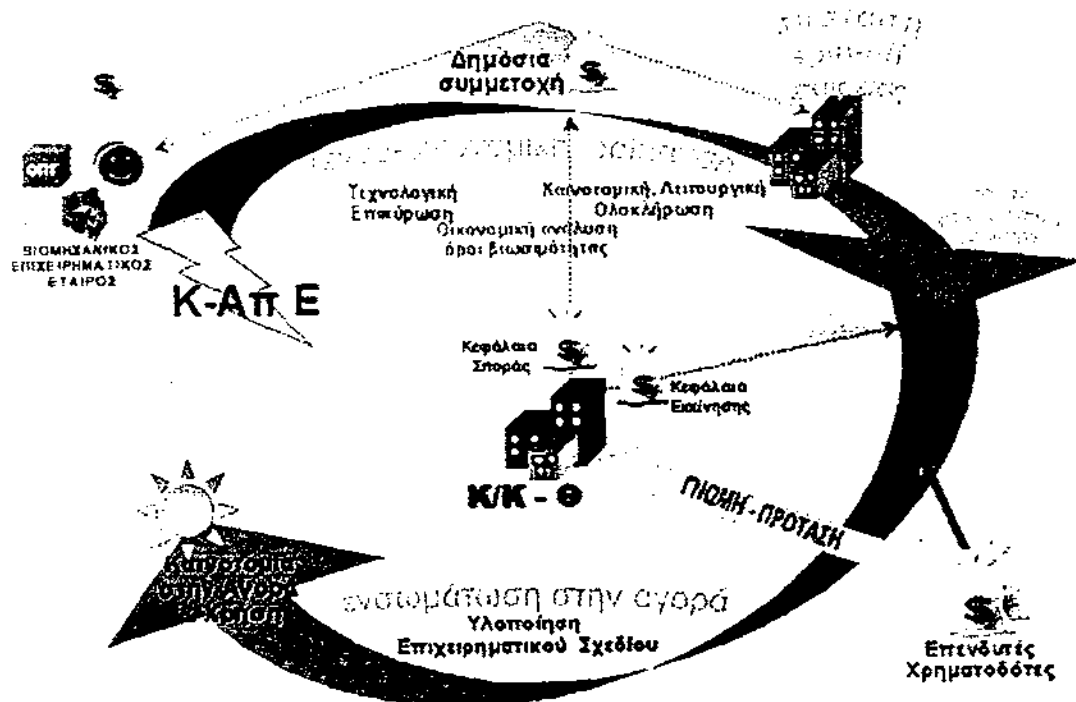
Στο σχήμα φαίνεται ο κύκλος εκμετάλλευσης ενός Καινοτομικού Αποτελέσματος Έρευνας (Κ-Απε) που παράγεται από μια ομάδα, αποτελούμενη από φυσικά πρόσωπα και κάποιον Οργανισμό Παραγωγής γνώσης (ΟΠΓ) (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Ερευνητικά Ινστιτούτα, κλπ).

Στην ομάδα εκμετάλλευσης ενδεχομένως να συμμετέχει και ένας Βιομηχανικός Επιχειρηματικός Εταίρος, είτε από την αρχή της πορείας είτε σε κάποιο ενδιάμεσο στάδιο.

Αρχικά το Κ-Απε πρέπει να περάσει ένα στάδιο τεχνο-οικονομικής ωρίμανσης, να έχει δηλαδή επικυρωθεί, να έχει ολοκληρωθεί λειτουργικά, και να έχουν γίνει κάποιες μελέτες οικονομικές, ώστε να φαίνεται ότι θα είναι βιώσιμο και κερδοφόρο.

* Υπουργείο Ανάπτυξης Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΙΑΝ) το πλαίσιο εκμεταλλεύσεις της έρευνας

** εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων έρευνας & τεχνολογίας υπουργείο ανάπτυξης

Σε κάποιο σημείο η ομάδα εκμετάλλευσης συστήνει τη spin-off εταιρεία και κατόπιν ξεκινά η πρώτη επιχειρηματική λειτουργία. Βασικό στοιχείο για την ενσωμάτωση του K-Απε στην αγορά, είναι ο σχεδιασμός και η επιτυχημένη υλοποίηση ενός Επιχειρηματικού Σχεδίου Εκμετάλλευσης. Το σχέδιο αυτό υπάρχει από την αρχή του κύκλου εκμετάλλευσης, προκειμένου να εξασφαλίζεται σε κάποιο βαθμό η βιωσιμότητα του εγχειρήματος.

Ο καταλυτικός ρόλος του ΕΠΠ στον κύκλο εκμετάλλευσης

Όπως φαίνεται στο κέντρο του σχήματος, το ΕΠΠ με το Κέντρο Καινοτομίας και τη Θερμοκοιτίδα που διαθέτει (Κ/Κ-Θ), μπορεί να παίζει ουσιαστικό ρόλο και στα στάδια της τεχνο-οικονομικής ωρίμανσης της καινοτομίας, και στην περαιτέρω πορεία του εγχειρήματος. Μπορεί να παρέχει σχετικές υπηρεσίες και συμβουλές, χώρο αρχικής εγκατάστασης της spin-off εταιρείας, καθώς και να εξασφαλίσει κεφάλαια σποράς και εκκίνησης για το εγχείρημα.

Συγκεκριμένα το ΕΠΠ μπορεί να προσφέρει στην ομάδα εκμετάλλευσης:

- Βοήθεια για την πρώτη εκτίμηση της επιχειρηματικής προοπτικής του καινοτομικού προϊόντος
- Βοήθεια για την κατάστρωση του αρχικού σχεδίου εκμετάλλευσης του καινοτομικού προϊόντος
- Εξασφάλιση χρηματοδότησης για το ξεκίνημα του εγχειρήματος
- Βοήθεια για την αναζήτηση ενδιαφερόμενων επενδυτών - χρηματοπιστωτικών οργανισμών και για την επιτυχή παρουσίαση της ιδέας / του προϊόντος σας προς αυτούς
- Βοήθεια για την κατάστρωση του επιχειρηματικού σχεδίου εκμετάλλευσης και για την εξεύρεση χρηματοδότησης προς υλοποίηση του σχεδίου
- Βοήθεια σε ότι αφορά πατέντες, πνευματική - βιομηχανική ιδιοκτησία
- Βοήθεια για μελέτες έρευνας αγοράς
- Προβολή και προώθηση επιχειρηματικής δραστηριότητας
- Παροχή χώρου αρχικής εγκατάστασης στο Κέντρο Καινοτομίας του Ε.Π.Π.

- Βοήθεια για την σύσταση επιχείρησης.

Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ανάπτυξης καλεί τους ενδιαφερόμενους να υποβάλουν προτάσεις στο πλαίσιο του Προγράμματος "ΠΡΑΞΕ-εμπορική αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων μέσω της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων έντασης γνώσης που στο εξής θα αποκαλούνται τεχνοβλαστοί (spin off)

Ως "Τεχνοβλαστοί" (Spin-offs) χαρακτηρίζονται οι νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες που έχουν σκοπό την οικονομική αξιοποίηση καινοτομικών

Όπως σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση, έτσι και στην Ελλάδα επικρατεί ένα θετικό κλίμα για

Την ενθάρρυνση και προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας σε ερευνητές, εφευρέτες, μεταπτυχιακούς φοιτητές κτλ

Στους ερευνητές και εφευρέτες περιλαμβάνονται εκτός από τους ερευνητές των ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων του δημοσίου τομέα, καθηγητών ΑΕΙ και ΤΕΙ, ειδικοί λειτουργικοί επιστήμονες και τεχνικό προσωπικό των ιδίων, συνεργαζόμενοι και επισκέπτες ερευνητές, μεταπτυχιακοί φοιτητές, προσωπικό των εταιριών βιομηχανικής έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης

Επιμέρους στόχοι του προγράμματος είναι και οι ακόλουθοι:

Οικονομική εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της τεχνογνωσίας ερευνητικών κέντρων, ΑΕΙ, ΤΕΙ, τεχνολογικών φορέων και κλαδικών εταιριών βιομηχανικής έρευνας, μέσω της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων.

Προώθηση της επιχειρηματικότητας στα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα και αξιοποίηση του επιχειρηματικού ενδιαφέροντος των ερευνητών, μελών ΔΕΠ, κλπ

Αύξηση της απασχόλησης, ιδιαίτερα σε τομείς έντασης γνώσης

Δημιουργία χρηματοδοτικού πλαισίου αρχικής στήριξης των εταιριών έντασης γνώσης (τεχνοβλαστών).

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

Δικαίωμα στη χρηματοδότηση της παρούσας προκήρυξης του Προγράμματος έχουν:

ΦΑΣΗ Α':

Ερευνητές / τεχνικοί, όπως ορίζονται παρακάτω, που διαθέτουν τεχνογνωσία για παραγωγή νέων προϊόντων ή και παροχή υπηρεσιών έντασης γνώσης.

Οργανισμοί παραγωγής γνώσης όπως ερευνητικά κέντρα, τεχνολογικοί φορείς, ανεξάρτητα ινστιτούτα, ΑΕΙ, ΤΕΙ.

Εταιρίες διαχείρισης της περιουσίας ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης,

ΦΑΣΗ Β'

Επιχειρήσεις, με μορφή ανωνύμων εταιριών ή εταιριών περιορισμένης ευθύνης, που έχουν ιδρύσει οι ανωτέρω με τη συνδρομή τρίτων, όπως χρηματοδοτικών οργανισμών, ιδιωτών επενδυτών, συμβούλων διοίκησης και διαχείρισης, επιχειρήσεων κτλ., με την προϋπόθεση ότι η συμμετοχή των δημοσίων φορέων στο κεφάλαιο του, να μην υπερβαίνει το 50%.

Για τους σκοπούς της παρούσας προκήρυξης, στους ερευνητές περιλαμβάνονται εκτός από τους ερευνητές των ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων του δημοσίου τομέα, μέλη ΔΕΠ ΑΕΙ και ΕΠ ΤΕΙ, ειδικοί λειτουργικοί επιστήμονες και τεχνικό προσωπικό των ιδίων, συνεργαζόμενοι και επισκέπτες ερευνητές, μεταπτυχιακοί ερευνητές, οι οποίοι και θα πρέπει να αποδεικνύουν την όποια σχέση συνεργασίας τους με τους

προαναφερόμενους οργανισμούς παραγωγής γνώσης.

Στους ερευνητές και εφευρέτες περιλαμβάνονται εκτός από τους ερευνητές των ερευνητικών κέντρων και ινστιτούτων του δημοσίου τομέα, καθηγητών ΑΕΙ/ΤΕΙ, ειδικοί λειτουργικοί επιστήμονες και τεχνικό προσωπικό των ιδίων, συνεργαζόμενοι και επισκέπτες ερευνητές, μεταπτυχιακοί φοιτητές, προσωπικό των εταιριών βιομηχανικής έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης **Η χρηματοδότηση καινοτομικών επιχειρηματικών σχημάτων σε τομείς έντασης γνώσης θα αναπτύσσεται σε ΔΥΟ ΦΑΣΕΙΣ.**

Η Α΄ Φάση περιλαμβάνει δραστηριότητες προετοιμασίας της επένδυσης και σαν σκοπό της έχει την ανάδειξη της τεχνικής και εμπορικής εφικτότητας του εγχειρήματος. Η χρονική της διάρκεια θα μπορεί να είναι το μέγιστο ένα έτος.

Το ποσό χρηματοδότησης θα κομαίνεται από 10 - 20 εκατομμύρια δραχμές.

Η Β΄ Φάση περιλαμβάνει τις δραστηριότητες εκκίνησης της επένδυσης και έναρξης της επιχειρηματικής λειτουργίας του εγχειρήματος.

Για την έναρξη της Β΄ Φάσης απαιτείται η ολοκλήρωση της προηγούμενης φάσης είτε μέσω του χρηματοδοτικού πλαισίου είτε με ίδια μέσα (επιχειρηματικό σχέδιο, καταστατικό ίδρυσης εταιρείας, αιτιολόγηση για το χρηματικό ποσό που απαιτείται).

Ο εξωτερικός χρηματοδότης θα πρέπει να συμβάλλει στην επένδυση τουλάχιστο κατά το 50 % αυτής. Το μέγιστο ποσό της επιχορήγησης ανέρχεται σε 250.000.000 δραχμές. (ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ).

Παράδειγμα απ το οποίο είναι χαρακτηριστική η διασύνδεση αγοράς και τριτοβάθμιων ιδρυμάτων και η μετατροπή των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων σε επιχειρήσεις.

7.Β.4 ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΤΑ «ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ»

Η ΠΟΣΔΕΠ* (πανελλήνια ομοσπονδία συλλόγων διδακτικού ερευνητικού προσωπικού) στο συνέδριό της (2000) παρατηρεί:

"οι δημόσιες δαπάνες για την εκπαίδευση ως ποσοστό επί του ΑΕΠ (3.5%) υπολείπονται σημαντικά από τα αντίστοιχα ποσά που διαθέτουν οι χώρες της Ε.Ε., κάθε χρόνο, με την κατάθεση του προϋπολογισμού,

* (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.) α π ο φ α σ η του 5ου συνεδρίου για τον προγραμματισμό δράσης της πανελλήνιας ομοσπονδίας συλλόγων διδακτικού & ερευνητικού προσωπικού των Α.Ε.Ι. (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.) Πάτρα 3 Δεκεμβρίου 2000

διαπιστώνεται η σημαντική απόκλιση από τα μέσα ευρωπαϊκά επίπεδα (5.5%), ενώ οι τυχόν αυξήσεις που εγγράφονται, είναι συνήθως ασήμαντες ή και πλασματικές και σε καμιά περίπτωση δεν ανταποκρίνονται στις αυξήσεις του πληθωρισμού και του κόστους των λειτουργικών και ανελαστικών δαπανών ειδικότερα για τα ΑΕΙ.

Σαν αντιστάθμισμα αυτής της πολιτικής, τα τελευταία χρόνια η Κυβέρνηση επικαλείται τη συμμετοχή των κοινοτικών πόρων (Β' και Γ' ΚΠΣ) που έχει εγγράψει στην κατανομή των πόρων αυτών για την εκπαίδευση.

Στο σημείο αυτό πρέπει να αναδείξουμε μια παρελκυστική πολιτική με 2 όψεις:

- Το συνολικό ποσό από το Γ' ΚΠΣ που κατευθύνεται στην εκπαίδευση, και ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια, υπολείπεται κατά πολύ από την απαιτούμενη αύξηση για να φτάσουμε τα ευρωπαϊκά επίπεδα

- Στο στάδιο διαμόρφωσης των προτάσεων των ΑΕΙ για χρηματοδότηση, η κυβέρνηση επικαλείται τις ευρωπαϊκές δεσμεύσεις και τους στόχους που έχουν καθοριστεί από την Ε.Ε. για τις επιλέξιμες δαπάνες στις οποίες θα κατευθυνθούν τα αντίστοιχα ποσά.

Αυτό έχει σημαντικές συνέπειες για την ελληνική ΤΕ. Τα κονδύλια του Γ' ΚΠΣ δεν κατανέμονται για να καλύψουν τις καταγραμμένες ελλείψεις σε υποδομή, ανθρώπινο δυναμικό και λειτουργικές δαπάνες των ΤΙ. Οι επιλέξιμες δαπάνες που καθορίζονται από το ΥΠΕΠΘ σε συνεργασία με μερίδα πανεπιστημιακών που έχουν δημιουργήσει γέφυρες επικοινωνίας με τις υπηρεσίες του Υπουργείου, σε ορισμένες μόνο περιπτώσεις αφορούν τις βασικές ανάγκες των Ιδρυμάτων π.χ. βιβλιοθήκες, κτιριακή υποδομή, εργαστηριακός εξοπλισμός, εισαγωγή νέων τεχνολογιών κλπ.

Στις περισσότερες των περιπτώσεων τα ποσά κατευθύνονται σε χρηματοδοτούμενες ενέργειες, όπως η δια βίου εκπαίδευση, η αξιολόγηση των ΑΕΙ/ΤΕΙ, κάποια μεταπτυχιακά προγράμματα, τα γραφεία διασύνδεσης, οι οποίες έχουν χαμηλότερη προτεραιότητα σε σχέση με την υποδομή για την εκπαίδευση των φοιτητών και με την υποδομή για την έρευνα.

Εξάλλου, η διάθεση των κονδυλίων αυτών γίνεται μετά την υποβολή ανταγωνιστικών προγραμμάτων, τόσο από διάφορα ΑΕΙ/ΤΕΙ όσο και από μεμονωμένα μέλη ΔΕΠ ή ομάδες πανεπιστημιακών, που αναλαμβάνουν τη διαχείρισή τους. Δεν λείπουν δε τα παραδείγματα σύστασης εταιρειών, που ακόμη κι αν ονομάζονται μη κερδοσκοπικές, λειτουργούν με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, με πρόσημα την αποτελεσματικότερη, δήθεν αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων.

Σημαντική όμως πηγή χρηματικών πόρων που εισρέουν σε ορισμένα ΑΕΙ/ΤΕΙ είναι τα πάσης φύσεως χρηματοδοτούμενα ερευνητικά προγράμματα, τα οποία πυροδότησαν οι θεσμικές αλλαγές στη δεκαετία του '80. Η έκταση

και η μεγέθυνση της διαδικασίας αυτής σε μερικά τμήματα είναι σήμερα καθολική. Η επισήμανση που είχαμε κάνει στο παρελθόν για την ηγεμονία της χρηματοδοτούμενης δραστηριότητας επί της εκπαιδευτικής διαδικασίας, επαληθεύεται σήμερα με δραματικό τρόπο.

Η «ερευνητική» αυτή απασχόληση επικεντρώνεται περισσότερο στην εκπόνηση μελετών και την παροχή υπηρεσιών προς τρίτους και λιγότερο στη βασική ή την εφαρμοσμένη έρευνα και την παραγωγή νέας γνώσης. Αυτό προσδίδει σε ορισμένα Τμήματα το ρόλο μιας ισχυρής ανταγωνιστικής μονάδας της Ελληνικής Οικονομίας. Ως επακόλουθο αυτής της λειτουργίας, τα ΑΕΙ/ΤΕΙ απολαμβάνουν εν μέρει την εισροή σημαντικών χρηματικών ποσών για την ανάπτυξη μεγάλων ερευνητικών κατά κύριο λόγο εργαστηριακών μονάδων, τη βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής τους και την αξιοποίηση ενός σημαντικού αριθμού ερευνητών και μεταπτυχιακών σπουδαστών.

Από την άλλη όμως πλευρά, η λειτουργία αυτή έχει αποκτήσει δομικά πλέον χαρακτηριστικά γιατί εμπλέκει τους πανεπιστημιακούς συνεχώς στις νομοτελείες της, απαξιώνοντας και περιορίζοντας το πεδίο που όφειλε να είναι κυρίαρχο, δηλαδή την εκπαιδευτική τους δραστηριότητα, την ανάπτυξη και βελτίωση των προπτυχιακών σπουδών και την προσφορά τους στην ελληνική νεολαία για ποιοτικά αναβαθμισμένες σπουδές.

Τα χαρακτηριστικά αυτά ενισχύονται από τις θεσμικές παρεμβάσεις που κατά καιρούς επιχειρούνται από την Πολιτεία, οι οποίες στοχεύουν, μεταξύ των άλλων και στην αποδυνάμωση των δημοκρατικών και συλλογικών οργάνων διοίκησης στα ΑΕΙ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρόσφατο νομοσχέδιο για την έρευνα και τις μεταπτυχιακές σπουδές.

Τα βασικά σημεία που αναδεικνύονται μέσα από τις γραμμές του νέου αυτού πλαισίου οργάνωσης της έρευνας και των μεταπτυχιακών σπουδών είναι κατά την άποψή μας τα εξής:

Το νομοσχέδιο αυτό έρχεται να εδραιώσει μια ήδη διαμορφωμένη τάση, επιτείνοντας τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε δύο κατηγορίες μελών ΔΕΠ, τους «δάσκαλους» και τους «ερευνητές».

Δηλαδή αυτούς που η προτεραιότητα της διδασκαλίας, από σεβασμό στις λειτουργίες του πανεπιστημίου, είναι το κυρίαρχο καθήκον τους, χωρίς όμως να αφίστανται της έρευνας με την παραδοσιακή έννοια του όρου, και

Αυτούς, οι οποίοι, γοητευμένοι από τη δυνατότητα αξιοποίησης των χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και των ευκαιριών που τα ιδιαίτερα γνωστικά τους αντικείμενα τους παρέχουν, επιδίδονται σχεδόν αποκλειστικά στην αναζήτηση, διαχείριση και υλοποίηση χρηματοδοτούμενων δράσεων.

Παράλληλα, το νομοσχέδιο δημιουργεί τις προϋποθέσεις για αναδιάρθρωση των εργασιακών σχέσεων στο εσωτερικό των ΑΕΙ/ΤΕΙ με

βάση τις αρχές και τους νόμους που διέπουν την οικονομία της αγοράς, με την εμφάνιση νέων εργασιακών σχέσεων και κατηγοριών εργαζομένων.

Έτσι, δίνεται η δυνατότητα πρόσληψης στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μεγάλου αριθμού πτυχιούχων, μεταπτυχιακών και ερευνητών διδασκτόρων, συμβασιούχων υπαλλήλων διοικητικού και τεχνικού προσωπικού για τη στελέχωση νέων υπηρεσιών, με ελαστικές εργασιακές σχέσεις κατά τα πρότυπα του «φιλελεύθερου» μοντέλου που εγκαθιδρύεται στις παραγωγικές διαδικασίες της χώρας.

Συνακόλουθα το νομοσχέδιο αυτό επιχειρεί να παρακάμψει τις «δυσκολίες» και τα «εμπόδια» που τα υπάρχοντα συλλογικά ακαδημαϊκά όργανα ορθώνουν στα «δραστήρια μέλη» της πανεπιστημιακής κοινότητας για την εξεύρεση χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και επιχειρεί να εισαγάγει με πλάγιο τρόπο τη δημιουργία νέων κέντρων εξουσίας αλλά και την «υπέρβαση» των ακαδημαϊκών δομών που δημιουργήθηκαν με τον Ν.1268/82. Αυτά τα όργανα είναι είτε μονοπρόσωπα είτε αποτελούνται από μικρές ομάδες, με τα χαρακτηριστικά της παλαιάς καθηγητικής έδρας.

Έτσι διεμβολίζονται τα συλλογικά όργανα, η διαφάνεια και οι έλεγχοι και που εν δυνάμει μπορούν να ασκούν αυτά.

Τρία είναι τα επίπεδα οργάνωσης της πανεπιστημιακής έρευνας που επιχειρεί να θεσμοθετήσει το νομοσχέδιο αυτό: μικρό, μεσαίο και μεγάλο.

Το μικρό επίπεδο αφορά τη δημιουργία κέντρων έρευνας χωρίς νομική υπόσταση. Τα κέντρα αυτά μπορούν να συγκροτηθούν από μικρό αριθμό μελών ΔΕΠ στη βάση της συγγένειας του γνωστικού και ερευνητικού αντικειμένου, στο εσωτερικό των Τομέων.

Ο φορέας όμως αυτός θα έχει τη δυνατότητα, χωρίς τον έλεγχο και την έγκριση των συλλογικών οργάνων, να προσλαμβάνει διοικητικό, τεχνικό και ερευνητικό προσωπικό εποχικών συμβασιούχων, κατά τα πρότυπα των αρχών που προηγουμένως επισημάναμε, εφόσον βέβαια η εξεύρεση χρηματικών πόρων του το επιτρέπει. Η ανάθεση επιπλέον διδακτικού έργου στους συμβασιούχους ερευνητές (ατών των κέντρων, για την μείωση του πιθανού διδακτικού φόρτου που μπορούν να αντιμετωπίζουν τα μέλη ΔΕΠ, θα είναι μια φυσιολογική εξέλιξη στο μέλλον.

Το φαινόμενο αυτό συχνά παρατηρείται και σήμερα, κυρίως στα μέλη ΔΕΠ που εκπονούν προγράμματα μεγάλου ύψους χρηματοδότησης και απασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά με τη διαχείρισή τους. Σε πολλές περιπτώσεις το εκπαιδευτικό έργο αναλαμβάνουν μεταπτυχιακοί φοιτητές (με το δέλεαρ της συμπλήρωσης του απαραίτητου για ακαδημαϊκή εξέλιξη εκπαιδευτικού έργου και εξευτελιστικές αμοιβές) ή/και αποσπασμένοι από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθηγητές.

Παρόμοιες αρμοδιότητες παραχωρούνται και στα ήδη υπάρχοντα εργαστήρια, τα οποία τοποθετούνται στο ίδιο επίπεδο της ερευνητικής «ιεραρχίας».

Το μεσαίο επίπεδο αφορά στη συγκρότηση και λειτουργία των Πανεπιστημιακών Ινστιτούτων με νομική υπόσταση ΝΠΙΔ, που θα λειτουργούν στα πλαίσια ενός πανεπιστημίου. Η υποτιθέμενη συγκρότηση των Διοικητικών τους Συμβουλίων με τη συμμετοχή εκπροσώπων της Συγκλήτου και των συνεργαζομένων τμημάτων σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί τα χαρακτηριστικά λειτουργίας μιας ιδιωτικής επιχείρησης με την κυριολεκτική έννοια του όρου. Πολύ περισσότερο μάλιστα, αφού θεσμοθετείται και η συμμετοχή εκπροσώπων του ιδιωτικού τομέα στα όργανα διοίκησής τους.

Τα πανεπιστημιακά Ινστιτούτα (ΕΠΙ) δεν εφευρίσκονται σήμερα, υπάρχουν και λειτουργούν αρκετά χρόνια τώρα, πράγμα που δημιουργεί αυξημένες ευθύνες στον καθένα μας για τη στάση μας απέναντι σε κάθε απόπειρα ανάδειξης των αρνητικών τους επιπτώσεων στην πανεπιστημιακή ζωή. Γνωρίζουμε ήδη πολύ καλά ότι τα περισσότερα ΕΠΙ που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν, στόχευαν σε προνομιακή χρηματοδότηση από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους για διαχειριστική αυτονομία, χωρίς όμως την αναγκαία επάρκεια σε επιστημονικό δυναμικό και κατάλληλο εξοπλισμό.

Η αδυναμία τους να αναπτύξουν αυτόνομες επιχειρηματικές δράσεις και να εξασφαλίσουν ιδίους πόρους, τα οδήγησαν σε μαρασμό μετά την εξάντληση των προνομιακών χρηματοδοτήσεων. Ενώ εκείνα που, είτε λόγω αντικειμένου και σχέσεων με τις νέες τεχνολογίες, είτε λόγω διαύλων επικοινωνίας με την αγορά που οι ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις δημιούργησαν εντός και εκτός των ΑΕΙ, «πέτυχαν», ανέπτυξαν γνήσιες επιχειρηματικές δραστηριότητες που, είτε δεν είχαν καμιά σχέση, είτε αποδείχθηκαν καθαρά ανταγωνιστικές προς τις λειτουργίες και τους θεσμούς των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων.

Το πρόβλημα με τα δραστήρια και ενεργά ΕΠΙ εντοπίζεται ακριβώς στο σημείο αυτό:

Το νομικό καθεστώς (ΝΠΙΔ), η εξωπανεπιστημιακή δραστηριότητα και κυρίως η διαχείριση των χρηματικών εισροών μέσω των ιδίων ειδικών λογαριασμών, στερούν από τα πανεπιστήμια τόσο τη δυνατότητα ελέγχων και την καθιέρωση κανόνων διαφάνειας - διαχείρισης, όσο και σημαντικούς χρηματικούς πόρους από την εκπόνηση ερευνητικών προγραμμάτων που έχουν αμιγώς πανεπιστημιακό χαρακτήρα.

Το θεσμικό πλαίσιο που κατατέθηκε προβλέπει επίσης τη δημιουργία ΕΠΙ μεγάλης κλίμακας, διαπανεπιστημιακού χαρακτήρα. Θεωρούμε ότι ο θεσμός αυτός αφορά και συνδέεται με μια πολιτική έρευνας σε εθνικό επίπεδο. Η σχέση του με τα ΑΕΙ συνακόλουθα, δεν μπορεί παρά να κινείται στα πλαίσια αλληλοτροφοδότησης σε επιστημονικό δυναμικό και τεχνογνωσία

κατά τα πρότυπα των εθνικών κέντρων ερευνών. Τέτοιου είδους Ινστιτούτα μπορούν να δημιουργούνται και να λειτουργούν με το θεσμικό πλαίσιο των ερευνητικών κέντρων εκτός ΑΕΙ.

Όμως το συγκεκριμένο νομοσχέδιο δεν αναφέρεται μόνο στην πανεπιστημιακή έρευνα. Το πρώτο κεφάλαιο, που περιλαμβάνει 7 άρθρα, αφορά στην οργάνωση και λειτουργία των μεταπτυχιακών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στα συγκεκριμένα άρθρα του ίσως δεν αποτυπώνεται κάποιο ζήτημα αιχμής, εκτός βέβαια από την ανοιχτή προτροπή για τη διασφάλιση της «βιωσιμότητας» με την καθιέρωση διδάκτρων.

Τα ΦΕΚ που έχουν εκδοθεί για τα ήδη λειτουργούντα μεταπτυχιακά ακολουθούν σε γενικές γραμμές τις ρυθμίσεις του νομοσχεδίου. Τα προβλήματα που έχουν όμως ανακύψει με τη λειτουργία πληθώρας ΠΜΣ στα ελληνικά πανεπιστήμια, υπερβαίνουν κατά πολύ τις ρυθμίσεις αυτού του νομοσχεδίου. Είναι γνωστό ότι το σύνολο σχεδόν των ΠΜΣ (250 τον αριθμό σε όλη τη χώρα μέχρι το 1999) δημιουργήθηκαν με τα χαρακτηριστικά της υλοποίησης έργου στα πλαίσια των χρηματοδοτήσεων από το Β΄ ΚΠΣ. Από αυτό και μόνο το στοιχείο ανακύπτουν σοβαρά ερωτήματα για την αναγκαιότητα των προγραμμάτων αυτών, την ποιότητα, τη σχέση τους με τα προγράμματα προπτυχιακών σπουδών, αλλά και για την ανάδειξη συγκεκριμένων γνωστικών περιοχών οι οποίες δεν καλύπτονταν έως τώρα

Στα ερωτήματα αυτά καμιά απάντηση δεν επιχειρείται, αλλά αφήνεται στα Ιδρύματα με την επίκληση της αυτοτέλειάς τους, να τα αξιολογήσουν και να φροντίσουν για την εξασφάλιση πόρων και την περαιτέρω βιωσιμότητά τους.

Τα δεδομένα αυτά θα πρέπει να οδηγούν στην εξάντληση όλων των δυνατοτήτων για την αναβάθμιση των προπτυχιακών και τη δημιουργία ουσιαστικών ΠΜΣ σε γνωστικά αντικείμενα συγκεκριμένου περιεχομένου που δεν είναι δυνατόν να καλυφθούν στα πλαίσια των προπτυχιακών σπουδών.

Η ασφαλιστική δικλείδα των διατμηματικών μεταπτυχιακών σπουδών που έχουν υιοθετήσει ορισμένα ΑΕΙ, δεν λειτουργεί κατ' ανάγκην ενισχυτικά στην κατεύθυνση αυτή, γιατί σε αρκετές περιπτώσεις η διατμηματικότητα οδηγεί στη διεύρυνση των προγραμμάτων σπουδών τους, με πληθώρα γνωστικών αντικειμένων, σεμιναριακού επιπέδου.

Το ν/σ αυτό ουσιαστικά θεσμοθετεί και ταυτόχρονα ορθολογικοποιεί το λεγόμενο δεύτερο κύκλο σπουδών (μεταπτυχιακά) και την όπως αυτός περιγράφεται στις διακηρύξεις των υπουργών Παιδείας της Ε.Ε. και όπως περιγράψαμε παραπάνω, καθώς και την έρευνα.

όσον αφορά το κομμάτι της έρευνας, η κατεύθυνση είναι η εξής. Αν τα προηγούμενα χρόνια δόθηκε βάρος στο να κατοχυρωθεί "de facto" ο

επιχειρηματικός χαρακτήρας της έρευνας όπως τον ξέρουμε σήμερα και να οικοδομήσουν συμμαχίες τα Πανεπιστήμια / ΤΕΙ , τόσο με φοιτητικά στρώματα όσο και με ευρύτερα κοινωνικά , σήμερα η κατεύθυνση είναι να μπει μια τάξη σε αυτή τη διαδικασία .

Μέσα από τα ΕΠΙ , τα Ερευνητικά Πανεπιστημιακά Ινστιτούτα , η έρευνα θα γίνει με πιο συγκεκριμένο σχέδιο και με διαρκή έλεγχο , έτσι ώστε να πληρούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα κριτήρια της αγοράς . Προωθείται επίσης ο θεσμός των Τεχνολογικών Πάρκων και μάλιστα έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να αποκτήσουν πιο ενεργό ρόλο στην λειτουργία τους .

7.Β.5 ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ

Ο νόμος για τα μεταπτυχιακά και την έρευνα, σε συνδυασμό με το νόμο για την «ανωτατοποίηση» των ΤΕΙ, έρχονται να εγκαθιδρύσουν ένα σύστημα 3+2+3 (εναλλακτικά 4+1+3).

Υπάρχει λοιπόν ένα ζήτημα του τι είναι τα μεταπτυχιακά σήμερα και τι πάνε να γίνουν. Αυτό δεν έχει τόσο να κάνει με τη φύση και τον ορισμό του τι είναι μεταπτυχιακό, όσο με το ρόλο που αυτή η βαθμίδα έρχεται να παίξει πλέον, ιδιαίτερα σε σχέση με το προπτυχιακό κύκλο.

Αν δηλαδή, μέχρι πριν λίγα χρόνια το μεταπτυχιακό απευθυνόταν σε ένα περιορισμένο κομμάτι των απόφοιτων, τώρα απευθύνεται σε ένα μαζικό τμήμα τους.

Πολύ περισσότερο, αλλάζει η έννοια που είχε σαν αντίκρισμα στην αγορά εργασίας. Τώρα πλέον το μεταπτυχιακό τείνει να γίνει στην πράξη – και θεσμοθετείται – σαν το βασικό διαπραγματευτικό χαρτί, ενώ μέχρι σήμερα είχαμε σαν κεντρικό το πρώτο πτυχίο, με το μεταπτυχιακό όχι μόνο να μην θεωρείται απαραίτητο, αλλά κάποιες φορές να μην θεωρείται καν τυπικό προσόν (με την έννοια πως η γνώση που παρείχε δεν είχε άμεσο αντίκρισμα στην αγορά εργασίας).

Ουσιαστικά η επιδίωξη του κεφαλαίου είναι η συντριπτική πλειοψηφία των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να ξεκινούν από μηδενική βάση με το Bachelor και στην συνέχεια να προσθέτουν ένα εργασιακό δικαίωμα με κάποιο master , άλλο ένα με κάποιο σεμινάριο κ.ο.κ , ποτέ όμως να μην φτάνουν να καλύπτουν όλες τις δυνατότητες εξεύρεσης εργασίας που είναι σε θέση να τους προσφέρει το γνωστικό τους αντικείμενο .

Ούτως ή άλλως αρκετά μεγάλος αριθμός μεταπτυχιακών έχει χαρακτήρα κατάρτισης (π.χ. τα μεταπτυχιακά που οργανώνουν τα ΤΕΙ, τα μεταπτυχιακά Βιοστατιστικής σε συνεργασία Μαθηματικού – Ιατρικής –

Βιολογικού) και μάλιστα βραχυπρόθεσμης . Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν αλλάζουν αν το πρόγραμμα απονέμει διδακτορικό δίπλωμα , επομένως το πρόβλημα δεν είναι η κατάργηση των master και η διάσωση των διδακτορικών .

Επίσης , *το πρόβλημα δεν λύνεται ούτε με την μαζικοποίηση των μεταπτυχιακών σπουδών* , γιατί η μαζικοποίηση συντελείται ήδη με τα χαρακτηριστικά που επιβάλλει το Κεφάλαιο .

7.β.5.1 Ο ρόλος των μεταπτυχιακών στη σύγχρονη επιχειρηματική Τ.Ε.

Στα σύγχρονα Τ.Ι η επιστημονική έρευνα τείνει να επιτελεί βασικά τις ακόλουθες λειτουργίες ,οι οποίες αποτελούν εκφράσεις και του γενικού αλλά και του ειδικού επιπέδου που αναφέραμε πιο πάνω:

Παραγωγή προϊόντων ή βελτιστοποίηση των ήδη υπαρχόντων με μειωμένο κόστος σε μεταβλητό κεφάλαιο αλλά και σε σταθερό κεφάλαιο για το συλλογικό αλλά και για το ατομικό κεφάλαιο .

Το μειωμένο κόστος σε μεταβλητό κεφάλαιο προέρχεται από την καταβολή της αμοιβής της ερευνητικής εργασίας όχι από τον καπιταλιστή αλλά από το κράτος με τη μορφή της φορολογίας-βλέπε ευρωπαϊκά προγράμματα ,αλλά και από το γεγονός ότι οι δαπάνες μεταβλητού κεφαλαίου είναι γενικά μικρότερες μέσα στο πανεπιστήμιο-αυτή είναι άλλωστε και η επιδίωξη .Το μειωμένο κόστος σε σταθερό κεφάλαιο προέρχεται κυρίως από την χρήση του κρατικού εξοπλισμού.

Έρευνα πάνω σε θέματα επιτάχυνσης των ρυθμών απόσπασης σχετικής κυρίως υπεραξίας στην παραγωγή .Εδώ τείνει να εντάσσεται το κυρίως μέρος της έρευνας στα λεγόμενα θεωρητικά αντικείμενα-κυρίως των οικονομικών επιστημών.

Έρευνα πάνω σε θέματα βελτίωσης της απόσπασης μεγαλύτερου μεριδίου από την συνολικά παραγόμενη υπεραξία ως κέρδος κυρίως του ατομικού κεφαλαίου ή του συλλογικού που 'παρουσιάζεται' ως ατομικό-κρατικές επιχειρήσεις- στο πεδίο της κυκλοφορίας.

Τέλος, ακόμα και η έρευνα στις αμιγώς θεωρητικές επιστήμες-πολιτικές, κοινωνικές κτλ.- τείνει να εντάσσεται σε διαδικασίες άμεσης αξιοποίησης όχι στο πεδίο της άμεσης παραγωγής αλλά της αποτελεσματικότερης λειτουργίας του κράτους προσάπτοντας έτσι μέσω των αποτελεσμάτων της ένα είδος «κοινωνικής ωφελιμότητας» (social utility) στη λειτουργία των μηχανισμών του καπιταλιστικού κράτους(βλ. Εγκληματολογία, διεθνείς σχέσεις κτλ).

7.2.2.20 ρόλος των μεταπτυχιακών σπουδών στον σύγχρονο καταμερισμό της εργασίας.

Η κατάρρευση του κράτους πρόνοιας ,το νέο εργασιακό μοντέλο του απασχολήσιμου ,η αυξημένη σπουδαιότητα του ρόλου και της τυποποίησης της διανοητικής εργασίας δίνουν στα μεταπτυχιακά-masters και διδακτορικά τα παρακάτω χαρακτηριστικά συμβολής στο νέο καταμερισμό της εργασίας:

Τα μάστερ διασπούν τα εργασιακά δικαιώματα του παλιού ενιαίου πτυχίου, αλλά τείνουν να διασπούν και τα επαγγελματικά δικαιώματα μεταξύ των πτυχιούχων, αφού ο κάτοχος ενός πιο σύγχρονου και πιο εξειδικευμένου μάστερ τείνει να έχει διαφορετικά ,αλλά όχι και περισσότερα, επαγγελματικά δικαιώματα από τον κάτοχο ενός 'παλιού' μάστερ.

Τα μάστερ εμποδώνουν την λογική του ατομικού φακέλου εργασίας αφού αποτελούν τυπικά προσόντα για την πρόσληψη σε κάποια θέση εργασίας, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στη διάσπαση των ενιαίων ταξικών συμφερόντων.

Τα μάστερ γι' αυτό το λόγο απευθύνονται κυρίως στην εργατική τάξη 'ήδη ούσα' ή 'αυριανή': τα επιλέγουν κυρίως οι σημερινοί πτυχιούχοι-αυριανοί ελαστικοί εργαζόμενοι για να βελτιώσουν τον ατομικό τους φάκελο προσόντων ή οι ήδη εργαζόμενοι για να αποσπάσουν λίγο μεγαλύτερο μισθό.

Μεταφέρουν το κόστος της ειδίκευσης από τον εργοδότη στον εργαζόμενο και στην περίπτωση που συμπεριλαμβάνουν πρακτική άσκηση μέσα ή έξω από τα Τ.Ι. αποτελούν ένα είδος προσφοράς απλήρωτης εργασίας 'προϋπηρεσίας'. μορφής πολύ διαδεδομένης στα τωρινά εργασιακά ήθη.

Τα διδακτορικά έτσι με τη σειρά τους ,τείνουν να αποτελούν ειδικά στις κατηγορίες α,β,γ που προαναφέραμε, διδακτορικά ειδίκευσης και αυτό δεν τεκμηριώνεται μόνο από το αντικείμενο αλλά κυρίως από το είδος της εργασίας που θα ασκήσει ο αυριανός κάτοχος ΔΑ η οποία κατά κανόνα τείνει να μην είναι δυνατότητα εργασίας στο σύνολο της επιστήμης αλλά μόνο στο σούτως ή άλλως εξειδικευμένο θέμα του ΔΔ. Κατ' αυτόν τον τρόπο πολλά ΔΔ έχουν τον χαρακτήρα τεκμηρίωσης επαγγελματικού δικαιώματος, ειδικά στις κατηγορίες των ερευνητών α, αλλά και στις υπόλοιπες κατηγορίες κατά τρόπο αυξανόμενο.

Τα master και τα ΔΔ γίνονται κατ' αυτόν τον τρόπο -λόγω του παραγωγικού τους ρόλου-πεδία συμμαχιών του κεφαλαίου-που όμως τις

περισσότερες φορές δεν αντιστοιχούν καθόλου με την αντικειμενική θέση μεταπτυχιακών και ερευνητών, αλλά κυρίως με την πολλές φορές υποθετική -ειδικά στην περίπτωση των ΔΔ διατήρηση ενός ελάχιστου ορίου ανεκτών συνθηκών ερευνητικής εργασίας και πολύ λιγότερο με την επαγγελία κάποιας ταξικής ανόδου, όπως πιστεύεται από κάποιους αφελείς. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει σε αυτό το πεδίο συμμαχίων και η διαμόρφωση της αυριανής elite η οποία αφορά όμως μία μικρή μερίδα και όχι την πλειοψηφία.

Οι συνθήκες εργασίας των εργαζομένων ερευνητών ακολουθούν γενικά τους εξής κανόνες: η ενασχόληση με το αντικείμενο της ερευνάς γίνεται εν πολλοίς σε καθεστώς αμοιβής που δεν υπερβαίνει το βασικό μισθό και εν πολλοίς δεν έχει σχέση με την τυχόν συλλογική σύμβαση του κλάδου, ενώ σε επίπεδο ασφάλισης κυριαρχεί η ανασφάλεια, η αυτασφάλιση σε δημόσια ταμεία και η ιδιωτική ασφάλιση. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις της ταυτόχρονης ετεροαπασχόλησης σε σχέση με την απασχόληση στην έρευνα, ή της αμισθίας. Σε ΔΔ ή ΜΔΕ τα οποία περιλαμβάνουν ερευνητικά προγράμματα η αμοιβή ακολουθεί μάλλον το μοντέλο «μία για όλα και όποτε έλθει» (κοινώς «κάτσει») ενώ ειδικά σε αυτές τις περιπτώσεις το ωράριο εργασίας υπερβαίνει κατά πολύ το παλιό δωρο.

7.Β.6 ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Σύμφωνα με την ΠΟΣΔΕΠ:

"...Τα τελευταία δύο χρόνια, στα 180 περίπου πανεπιστημιακά Τμήματα που λειτουργούσαν, προστέθηκαν επιπλέον 72 νέα Τμήματα, που αντιστοιχούν σε μια αύξηση της τάξης του 40%. Οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν, η πηγή και ο τρόπος χρηματοδότησής τους (ΕΠΕΑΕΚ, Β'ΚΠΣ)"

Σύμφωνα με Οδηγία ΥΠΕΠΘ προς όλα τα ΑΕΙ-ΤΕΙ με αριθμό πρωτοκόλλου α/187 1/2/2002 (Κλάδης):

"...το 2ο ΕΠΕΑΕΚ προβλέπεται να χρηματοδοτήσει έναν αριθμό νέων Τμημάτων Πανεπιστημίων και ΤΕΙ στο πλαίσιο της δεύτερης φάσης διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τον σχετικό σχεδιασμό,

^{*} (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.) α π ο φ α σ η του 5ου συνεδρίου για τον προγραμματισμό δράσης της πανελλήνιας ομοσπονδίας συλλόγων διδακτικού & ερευνητικού προσωπικού των Α.Ε.Ι. (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.) Πάτρα 3 Δεκεμβρίου 2000

στη δεύτερη αυτή φάση θα περιληφθούν περί τα 20 συνολικά νέα Τμήματα Πανεπιστημίων και ΤΕΙ, τα μισά από τα οποία θα αρχίσουν να λειτουργούν από το ακαδημαϊκό έτος 2003-04 και τα υπόλοιπα από το ακαδημαϊκό έτος 2004-05."

"...Οι Στρατηγικές ακαδημαϊκής συγκρότησης και πολιτικές δημιουργίας νέων Τμημάτων"

"...Όπως ήδη τονίστηκε, η πολιτική δημιουργίας νέων Τμημάτων σε ένα Ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης αναδύεται μέσα από τη διαμόρφωση της συνιστώσας εκείνης του στρατηγικού και επιχειρησιακού του σχεδίου που αφορά την ακαδημαϊκή του συγκρότηση."

Στο σημείο αυτό πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή. Το ζητούμενο κατ' αρχήν είναι η στρατηγική της ακαδημαϊκής συγκρότησης.

"Αυτή όμως μπορεί να χαραχθεί προς πολλές και διάφορες κατευθύνσεις. Μπορεί να χαραχθεί προς την κατεύθυνση της αναθεώρησης και της ανανέωσης του περιεχομένου των σπουδών και του προσανατολισμού ενός Τμήματος. Μπορεί να χαραχθεί προς την κατεύθυνση του ανασχεδιασμού των ειδικοτήτων που λειτουργούν σε ένα Τμήμα. Μπορεί να χαραχθεί προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης διεπιστημονικών – διατμηματικών προσεγγίσεων.

Μπορεί να χαραχθεί προς την κατεύθυνση της συγχώνευσης μεταξύ Τμημάτων με πολλά κοινά χαρακτηριστικά. Μπορεί να χαραχθεί προς την κατεύθυνση της κατάτμησης Τμημάτων που εμφανίζουν περιορισμένη ακαδημαϊκή συνοχή. Μπορεί, τέλος, να χαραχθεί και προς την κατεύθυνση της δημιουργίας ενός νέου Τμήματος.

...Η δημιουργία λοιπόν ενός νέου Τμήματος δεν μπορεί να προσεγγίζεται ως μονόδρομος στη στρατηγική της ακαδημαϊκής συγκρότησης ενός Ιδρύματος. Δεν είναι δηλαδή δυνατό η περαιτέρω ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα να γίνεται αποκλειστικά και μόνο με την προσθήκη νέων Τμημάτων και νέων γνωστικών αντικειμένων, χωρίς να συνοδεύεται παράλληλα και από μία συνολική και εκ νέου θεώρηση των υφισταμένων γνωστικών αντικειμένων. Ο κόσμος γύρω μας έχει αλλάξει, και αλλάζει συνέχεια. Οι εξελίξεις στην επιστήμη, στην τεχνολογία, στις τέχνες είναι ραγδαίες.

* Οδηγία ΥΠΕΠΘ προς όλα τα ΑΕΙ-ΤΕΙ με αριθμό πρωτοκόλλου α/187 1/2/2002 (Κλάδης)

Οι απαιτήσεις της κοινωνίας όχι μόνο πολλαπλασιάζονται, αλλά και διαφοροποιούνται αισθητά σε σχέση με αυτά που γνωρίζαμε. Δεν είναι συνεπώς δυνατό να πιστεύουμε ότι η εξέλιξη και η πρόοδος της ανώτατης εκπαίδευσής μας, η προσαρμογή των Ιδρυμάτων της ανώτατης εκπαίδευσης στη νέα πραγματικότητα, θα επιτευχθούν με μία απλή δημιουργία νέων γνωστικών αντικειμένων, τα οποία θα έλθουν να προστεθούν στα παλιά που θα εξακολουθούν να παραμένουν σταθερά, αμετακίνητα, αναλλοίωτα μέσα στην κοσμογονία που ζούμε σήμερα. Είναι λοιπόν σαφές ότι τα Ιδρύματα πρέπει να προσεγγίσουν τις στρατηγικές ακαδημαϊκής συγκρότησής **συνολικά και σφαιρικά** και να μην τις εκφυλίσουν σε απλές πολιτικές δημιουργίας νέων Τμημάτων.

...Τα προαναφερθέντα δεν σημαίνουν βεβαίως ότι περιορίζεται η ευχέρεια ενός Ιδρύματος να αναζητήσει πρόσθετο **ζωτικό χώρο** μέσω της δημιουργίας νέων Τμημάτων, είτε με την έννοια της γεωγραφικής επέκτασης, είτε με την έννοια της διεύρυνσης ή της ολοκλήρωσης της ακαδημαϊκής φυσιογνωμίας και ταυτότητάς του.

Η αναζήτηση όμως πρόσθετου ζωτικού χώρου δεν μπορεί παρά να συνοδεύεται και από την ανάγκη συνολικής επανεξέτασης των εσωτερικών χαρακτηριστικών του ήδη υπάρχοντος ζωτικού χώρου, ιδίως μέσα στη νέα πραγματικότητα και τις διαγραφόμενες προοπτικές.

Σύμφωνα με τις «**Θέσεις του ΣΕΒ στον Κοινωνικό Διάλογο – Προτεινόμενα Μέτρα για τις Πολιτικές Απασχόλησης και την Οργάνωση της Εργασίας**» δόθηκε στις 6.10.2000, στο πλαίσιο του Κοινωνικού Διαλόγου, στον Υπουργό Εργασίας κ. Αναστάσιο Γιαννίτση, κοινοποιήθηκε δε στη ΓΣΕΕ, τη ΓΣΕΒΕΕ και την ΕΣΕΕ.

“Το αίτημα της εποχής σε Ευρωπαϊκό και Εθνικό επίπεδο αφορά στην αναπροσαρμογή των εργασιακών σχέσεων ώστε να ανταποκρίνονται πιο ουσιαστικά, ρεαλιστικά και άμεσα στις τεχνολογικές εξελίξεις, στις επικοινωνιακές δυνατότητες καθώς και στις παραγωγικές ανακατατάξεις. Κυρίως όμως πρέπει να αποκτήσουν τη δυναμική και την ευελιξία που θα τους επιτρέψουν να συμβάλλουν και να επηρεάσουν στη διαχείριση των αλλαγών που απαιτούνται για τον εκσυγχρονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου

Με δεδομένο αυτό το πλαίσιο πρέπει να βρεθεί η ισορροπία εκείνη η οποία ενώ θα επιτρέπει τη συνεχή προσαρμοστικότητα στις νέες συνθήκες και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας

Χωρίς αυτή τη συνεχή ισορρόπηση δεν θα βελτιωθεί ούτε καν θα συντηρηθεί το υφιστάμενο επίπεδο ανταγωνιστικότητας, με αποτέλεσμα να παρασύρει ανάλογα το επίπεδο και την ποιότητα της απασχόλησης

Η ανταγωνιστικότητα της χώρας μας, δεν είναι δυνατόν να αυξηθεί χωρίς την αύξηση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων και των εργαζομένων σε αυτές, χωρίς τη βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης.

Προκειμένου να επιτευχθεί η βελτίωση και ανάπτυξη της παρεχόμενης εκπαίδευσης και αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης στην αναμόρφωση προγραμμάτων σπουδών και στη δημιουργία νέων τμημάτων στην τριτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τεχνική εκπαίδευση, πρέπει να προβλεφθεί ρητά η συνεργασία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων – ινστιτούτων – σχολών με φορείς της παραγωγής ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Ακόμα, στα πλαίσια της ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας των νέων, ο ΣΕΒ* θεωρεί ότι πρέπει να εισαχθούν στα προγράμματα εκπαίδευσης μαθήματα επιχειρηματικότητας και είναι σκόπιμο να μετέχουν στην διδασκαλία τους έμπειρα στελέχη των επιχειρήσεων.

Ο καθορισμός προϋποθέσεων και διαδικασιών πιστοποίησης των γνώσεων και δεξιοτήτων που αποκτώνται μέσα από τη διαδικασία της επαγγελματικής κατάρτισης.

Η αποτελεσματική σύνδεση της αρχικής εκπαίδευσης με τη συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση.

Η συνεχιζόμενη ορίζεται ως συμπληρωματική της αρχικής κατάρτισης στο επίπεδο της ειδικότητας.

Αυτό μπορεί να επιδιωχθεί:

ι με την εισαγωγή σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης μαθημάτων τα οποία καλύπτουν επιχειρηματικές ανάγκες και εξοπλίζουν τους εκπαιδευόμενους με δεξιότητες που θ' ανταποκρίνονται στην αγορά εργασίας:

γνωστικού αντικειμένου που θα αποτελεί τη βάση για μετεξέλιξη και προσαρμογή στις μελλοντικές θέσεις εργασίας στην αγορά.

εισαγωγή στην εκπαίδευση 3 ειδών δεξιοτήτων:

Βασικές δεξιότητες: (επίλυση προβλημάτων, χρήση νέων τεχνολογιών, αξίες και νοοτροπίες συμβατές με την εργασία)

Κοινωνικές δεξιότητες: (ικανότητα επικοινωνίας, συνεργασίας, ξένες γλώσσες)

Προσωπικές δεξιότητες: (αίσθηση ευθύνης, επιχειρηματικότητας, ικανότητα μάθησης, ικανότητα χρήσης αλλαγών, πρωτοβουλία).

* Σ.Ε.Β. «οι θέσεις του στον κοινωνικό διάλογο – προτεινόμενα μέτρα για τις πολιτικές απασχόλησης και την οργάνωση της εργασίας» δόθηκε στις 6.10.2000, στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου, στον υπουργό εργασίας Αναστάσιο Γιαννίτση, κοινοποιήθηκε δε στη ΓΣΕΕ, τη ΓΣΕΒΕΕ και την ΕΣΕΕ.

ii. με την ανταλλαγή γνώσης και εμπειρίας, αφενός εκπαιδευομένων στο χώρο της επιχείρησης, αφετέρου στελεχών επιχειρήσεων στα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Προϋπόθεση για την ομαλή ροή της ανταλλαγής αυτής, αλλαγές στο νομικό πλαίσιο που διέπουν την πρακτική άσκηση

iii. Η οριστικοποίηση και εξειδίκευση των επιχειρησιακών προγραμμάτων «Προώθηση της Απασχόλησης και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση» και «ΕΠΕΑΕΚ II» στο Γ' ΚΠΣ με την ισότιμη τριμερή συμμετοχή του κράτους και των κοινωνικών εταίρων.

Οι Άξονες, τα μέτρα πολιτικής και οι δράσεις αυτών των Ε.Π. να είναι προσανατολισμένα στις ανάγκες της αγοράς εργασίας για την αποτελεσματική αύξηση θέσεων απασχόλησης και συνεπώς μείωση της ανεργίας. Μέχρι σήμερα οι κοινωνικοί εταίροι δεν έχουν κληθεί καν να εκφράσουν απόψεις στα ανωτέρω σχέδια επιχειρησιακών προγραμμάτων του Γ' ΚΠΣ.

Το πεδίο λοιπόν της εκπαίδευσης έχει και αυτό κομβικό ρόλο. Σ' αυτό λαμβάνουν χώρα δύο σημαντικές αλλαγές.

Πρώτον αλλάζει ο διαχωρισμός των γνωστικών αντικειμένων και πλέον τα πτυχία που απονέμουν) να καλύπτουν μία ολόκληρη-επιστήμη (δίνοντας και ανάλογα εργασιακά δικαιώματα), προωθείται μία κατακερματιστική εξειδίκευση συνδυασμένη με μία απατηλή διεπιστημονικότητα

Δεύτερον, επιβάλλεται μία τάση σχολειοποίησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και εκκαθάρισης της από κάθε κριτικό και αμφισβητησιακό στοιχείο

7.Β.6.1 Τα γνωστικά αντικείμενα

Ο κατακερματισμός των γνωστικών αντικειμένων και η άνοδος των εφαρμοσμένων και επιχειρηματικών κατευθύνσεων προωθείται γιατί ο κληροδοτημένος από τον Διαφωτισμό ουσιαστικά παραδοσιακός ακαδημαϊκός διαχωρισμός των επιστημόνων δεν είναι πλέον επαρκώς λειτουργικός στο σήμερα.

Καθώς η Τ.Ε υπάγεται άμεσα πλέον στην παραγωγή, η παραδοσιακή ακαδημαϊκοί διαίρεση -που στόχευε κυρίως στην καλλιέργεια πολιτών-φορέων της κυρίαρχης ιδεολογίας αλλά ταυτόχρονα με μία ευρύτητα σκέψης -χρειάζεται μόνο για μία εξαιρετικά μειοψηφική ελίτ .

Αντίθετα, η μάζα των αποφοίτων πρέπει να διαμορφωθεί και να διοχετευθεί όπως και εκεί που οι ανάγκες της παραγωγής επιτάσσουν . Πλέον το κριτήριο για τη συγκρότηση τμημάτων και την εισαγωγή

μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών δεν είναι η αντιστοίχιση τους σε βασικές διαίρεσεις και θεματικές κατηγορίες της επιστήμης αλλά οι απαιτήσεις της οικονομίας.

Ταυτόχρονα βέβαια, παραδοσιακά τμήματα - ιδιαίτερα στις ανθρωπιστικές επιστήμες υποβαθμίζονται, υποχρηματοδοτούνται, δεν στελεχώνονται επαρκώς ή και κλείνουν.

Συνεπώς, τα Τ.Ι οργανώνουν τμήματα με βάση όχι μια αυστηρή επιστημονική διαίρεση αλλά με βάση τις μεσοπρόθεσμες (και συχνά και τις βραχυπρόθεσμες) ανάγκες της οικονομίας³⁶. Τα τμήματα αυτά είναι εξαιρετικά εξειδικευμένα -δεν καλύπτουν δηλαδή το σύνολο μίας επιστήμης -και συχνά είναι διεπιστημονικά (συνδυάζοντας στοιχεία από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους).

Οι πρόωρες εξειδικεύσεις -και μάλιστα σε προπτυχιακό επίπεδο, δηλαδή πριν ένας φοιτητής/σπουδαστής μπορέσει να αποκτήσει μία συνεκτική επιστημονική συγκρότηση -δεν παράγουν ουσιαστικά επιστήμονες (με την παραδοσιακή έννοια του όρου) αλλά επιστημονικά επιμορφωμένους-καταρτισμένους ειδικούς σε εξαιρετικά περιορισμένα πεδία της κοινωνικής γνώσης.

Το αποτέλεσμα είναι η ελαχιστοποίηση οποιασδήποτε συνολικής οπτικής και συνακόλουθης κριτικής θεώρησης. Επιπλέον, περιορίζονται τα εργασιακά δικαιώματα καθώς ένας τέτοιος πτυχιούχος μπορεί να απασχοληθεί μόνο σε ένα περιορισμό φάσμα εργασιών.

Μάλιστα όταν αυτές καλύπτουν βραχυπρόθεσμες ανάγκες, τότε μετά την κάλυψη τους ο πτυχιούχος αυτός ουσιαστικά απαξιώνεται και πρέπει να επανειδικευτεί για να μπορέσει να εργασθεί.

7.3.1.1 η γεωγραφία των γνωστικών αντικειμένων

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι εξόφθαλμη μια όλο και αυξανόμενη τάση για διάσπαση των επιστημών σε ειδικευμένες κατευθύνσεις. Αυτές οι κατευθύνσεις είναι άμεσα αξιοποιήσιμες από το κεφάλαιο αφού η επαφή με το επιστημονικό αντικείμενο γίνεται μόνο στο βαθμό που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της συγκεκριμένης κάθε φορά ειδίκευσης.

³⁶ Παραδείγματος χάριν, στα Οικονομικά περιορίζονται πλέον τα τμήματα που διδάσκουν το σύνολο της επιστήμης αυτής και αντίθετα πολλαπλασιάζονται εξειδικευμένα τμήματα (π.χ. Χρηματοοικονομικών, Εμπορίου, Αγροτικών Οικονομικών κλπ.). Επίσης πολλαπλασιάζονται διεπιστημονικά τμήματα (π.χ. Διεθνών Σχέσεων).

Σχετικά με την γεωγραφία των γνωστικών αντικειμένων , μπορούμε να διαγνώσουμε τις εξής βασικές τάσεις :

Κατά πρώτον , μια τάση διάσπασης των επιστημών σε ειδικευμένες κατευθύνσεις , άμεσα αξιοποιήσιμες για το κεφάλαιο . Η συνολική επαφή με το επιστημονικό αντικείμενο στην περίπτωση αυτή διεξάγεται μόνο στον βαθμό που ανταποκρίνεται στις ανάγκες ανάπτυξης της συγκεκριμένης κάθε φορά ειδίκευσης και όχι κάπου αυτονομημένα , όπως σε μεγαλύτερο βαθμό ίσχυε στην Τ.Ε. του μονοπωλιακού καπιταλισμού .

Η βασική έρευνα διεξάγεται κατά κανόνα πλέον υπό χρηματοδότηση για να καλύψει είτε άμεσες είτε μακροπρόθεσμες κεφαλαιακές ανάγκες , η βασική έρευνα γενικά γίνεται σε πρωτοπόρους θύλακες πανεπιστημιακής γνώσης , ενώ για την πλειοψηφία των ιδρυμάτων επιφυλάσσεται ένα μερίδιο βασικής έρευνας , ένα μερίδιο το οποίο είναι μειωμένο με σχετικά παλαιότερα , αλλά αυτό είναι και πλασματικό , διότι μεγάλο μέρος της βασικής έρευνας συγχωνεύεται με την εφαρμοσμένη πλέον – μικραίνει η χρονική και ποιοτική απόσταση μεταξύ τους .

Ενώ στην περίπτωση των ξεχωριστών επιστημών η κύρια τάση είναι η επιστημονική κατάρτιση με βάση άξονες μερικότητας , ταυτόχρονα αναπτύσσεται μία τάση διεπιστημονικότητας .

Η νέα αυτή διεπιστημονικότητα , ενοποιεί συνήθως όχι επιστήμες στο σύνολο τους από την σκοπιά της ολότητας , αλλά ενοποιεί ειδικευμένες περιοχές που προέρχονται από ξεχωριστές επιστήμες , μόνο και μόνο γιατί αυτές οι επιμέρους πλευρές καλύπτουν καλύτερα την διαπραγμάτευση ενός προβλήματος σχετικού με την κερδοφορία . Αυτό δεν αποκλείει βέβαια το αντίθετο .

Μερικά παραδείγματα για όλα αυτά είναι πιο διαφωτιστικά : π.χ. εδώ και μια δεκαπενταετία , υπάρχουν Χρηματοοικονομικά , Επιχειρησιακή έρευνα , δίπλα στα γενικά Οικονομικά , αντικείμενα τα οποία θεωρούνται ξεχωριστά – αυτοτελή . Ταυτόχρονα τα ειδικότερα αυτά αντικείμενα γεννούν ακόμα πιο ειδικευμένα , ανάλογα με τις απαιτήσεις του κεφαλαίου π.χ. Μάνατζμεντ Ανθρώπινων Πόρων , Χρηματιστηριακά οικονομικά , ή Στοχαστική Επιχειρησιακή έρευνα . Συχνά εμφανίζεται πλέον όχι μόνο στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα , οι σπουδές Γενικών Οικονομικών να απαξιώνονται και κάποιος να σπουδάζει οικονομικά δια μέσου των επιμέρους ειδικεύσεων , ή των ειδικεύσεων τους .

Άλλο παράδειγμα , για την διεπιστημονικότητα :

οι σπουδές στην γνωσιακή επιστήμη που υπάρχουν στο ΜΙΘΕ σε μεταπτυχιακό επίπεδο . Εκεί πολύ συγκεκριμένες ανάγκες (αυτοματοποίηση – βελτιστοποίηση τεχνητής νοημοσύνης) έχουν διαμορφώσει ένα αντικείμενο σπουδών που συμπεριλαμβάνει Γλωσσολογία , Λογική –

θεωρία Αλγορίθμων , Ιατρική – Νευροεπιστήμες κτλ. Τέλος ένα παράδειγμα καθολικής καπιταλιστικής επιστήμης μπορεί να θεωρηθεί το Μάρκετινγκ , μιας και στην επιστημονική τους συγκρότηση συμμετέχουν τα Μαθηματικά , η κλασική οικονομική , η καπιταλιστική πολιτική επιστήμη , άλλα και η ... φιλοσοφία .

Πάντως το σχήμα που ακολουθείται είναι μάλλον το εξής:

Οι σχολές που ιδρύονται «τώρα», σχηματίζονται ως επί το πλείστον σε διασπάσεις των παλιότερων «ενιαίων επιστημών» ή σε διεπιστημονική βάση, με την έννοια που περιγράψαμε πιο πάνω.

Τα μεταπτυχιακά στις σχολές αυτές θα μπορούσαν να ονομαστούν ως «ειδικεύσεις των ειδικεύσεων». Στις σχολές που χρειάζεται ισχυρό υπόβαθρο βασικής έρευνας για την ανάπτυξη των εφαρμογών, ή σε άλλες όπου η επιχειρηματοποίηση άργησε να προχωρήσει, υπάρχει η τάση να εξακολουθεί η σχολή να υπάρχει όπως και παλιότερα σε προπτυχιακό επίπεδο, εισάγοντας τις κερδοφόρες ειδικεύσεις σε μεταπτυχιακό.

Αυτό βέβαια δεν εμποδίζει την ταυτόχρονη ύπαρξη των άλλων πιο ειδικευμένων σχολών.

Κατά τρίτον, υπάρχει η κατηγορία εκείνων των σχολών που το μέχρι τώρα αντικείμενο τους δεν εντάσσεται άμεσα σε διαδικασίες της καπιταλιστικής παραγωγής, για αυτό τα «νέα φρούτα» εισάγονται στα μεταπτυχιακά απευθείας και η σχολή σε προπτυχιακό επίπεδο, διασπάται ή οδεύει προς διάσπαση.

Για τη δεύτερη κατηγορία , χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι σχολές Μαθηματικών , ενώ για την τρίτη αρκετές σχολές κοινωνικών επιστημών , κοινωνικής προνοίας κτλ . Και βέβαια , στις κατηγορίες αυτές υπάρχει πιο έντονη και η πίεση για εισαγωγή κατευθύνσεων σε προπτυχιακό επίπεδο .

Επίσης υπάρχει η **κατηγορία των κλασικών σχολών επαγγελματικής καταξίωσης** (Νομικοί – Γιατροί – Μηχανικοί) των οποίων τα αντικείμενα ακολουθούν και τις τρεις προηγούμενες τάσεις – δηλαδή και δημιουργούνται διασπάσεις αιχμής και οι σχολές εξακολουθούν να υφίστανται με δημιουργία μεταπτυχιακών "αιχμής " και υπάρχουν διαδικασίες διασπάσεων οι οποίες προωθούνται π.χ. Ιατρική .

Τέλος , υπάρχει και μια κατηγορία "**κλασικών πανεπιστημιακών σπουδών** " , η οποία στις νέες συνθήκες απαξιώθηκε αντικειμενικά ως "ακαδημαϊκό" με κάποια αρνητική σημασία . Είναι σύνηθες φαινόμενο να κλείνουν στην Ευρώπη (και το φαινόμενο αυτό δεν θα αργήσει να επεκταθεί και εδώ) σχολές Φιλοσοφίας , Ιστορίας , Κοινωνιολογία κτλ.

Πάντως, αν θέλαμε να προδιαγράψουμε τους βασικούς γνωστικούς άξονες, οι οποίοι δομούν τα «αντικείμενα αιχμής» είτε συνοδευτικά, είτε αυτοτελώς, αυτοί σε γενικές γραμμές, μπορούμε να πούμε ότι είναι οι ακόλουθοι (φυσικά αναφερόμαστε στον τρέχοντα κύκλο παραγωγής) :

- α) μοντελοποίηση,
- β) μάνατζμεντ,
- γ) οικονομικά,
- δ) πληροφορική -εφαρμογές,
- ε) βιολογία-εφαρμογές.

Όταν λέμε συνοδευτικά εννοούμε ότι αυτοί οι άξονες συνοδεύουν άλλα γνωστικά αντικείμενα π.χ. "Μάνατζμεντ Υγείας" ή "Βιομαθηματικά"

Από την άλλη, αυτοτελώς οι άξονες αυτοί δομούν αυτοτελή αντικείμενα, με την έννοια ότι συγκροτούν με ειδικευμένο ή με διεπιστημονικό τρόπο, νέες ενότητες έρευνας, χρήσιμες στην Καπιταλιστική κερδοφορία πχ μοντελοποίηση μπορεί να γίνει με Μαθηματικά μοντέλα και να χρησιμοποιηθεί στα οικονομικά (βλ. χρηματιστήριο) -περίπτωση ειδίκευσης με την κλασική έννοια για έναν οικονομολόγο - ή πάλι η μοντελοποίηση ως " διεπιστημονική ειδίκευση" που παρουσιάζεται ως αυτοτελές αντικείμενο που συμπεριλαμβάνει τα Μαθηματικά, την Φυσική, τη Βιολογία και τα οικονομικά ως Προπτυχιακό αντικείμενο ή ως μεταπτυχιακό για όλους τους επιστήμονες φυσικούς, βιολόγους, μηχανικούς κτλ.

7.3.2 η εκπαιδευτική διαδικασία

Σχετικά με την δεύτερη αλλαγή -την σχολειοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας -υπάρχει μία τάση τυποποίησης του διδακτικού περιεχομένου των μαθημάτων, που υπαγορεύεται από τις κυρίαρχες θεωρίες και Τ.Ι σε κάθε κλάδο αλλά και από τις επιχειρηματικές εξαρτήσεις που αφενός φτωχαίνει την διδασκαλία και αφετέρου συνήθως εξοβελίζει κάθε ετερόδοξη άποψη.

Καθώς επιβάλλονται διαδικασίες ανταγωνισμού μεταξύ των ιδρυμάτων -όπως θα αναλυθεί παρακάτω -επικρατούν ορισμένα κυρίαρχα διδακτικά πρότυπα που ορίζονται ως «κανόνες» πολύ πιο ασφυκτικά από οποιοδήποτε προηγούμενο καθώς συνδυάζονται άμεσα με οικονομικά οφέλη.

Η εκπαιδευτική διαδικασία τυποποιείται και ταυτόχρονα αποστεώνεται, χάνοντας μεγάλο μέρος από τον όποιο αναστοχαστικό, κριτικό και ερευνητικό χαρακτήρα είχε παλιότερα³⁷.

Χαρακτηριστικά σύμφωνα με οδηγία του Υπουργείου Παιδείας προς τα τμήματα, σχετική με τη διάρθρωση των προγραμμάτων σπουδών, προβλέπονται ανελαστικές μορφές διεξαγωγής των μαθημάτων*.

Προωθείται διαχωρισμός θεωρίας και πράξης για το ίδιο μάθημα, μάλιστα κάθε τμήμα του μαθήματος διδάσκεται από διαφορετικό εκπαιδευτικό, ενισχύεται και εμπλουτίζεται ο αριθμός των προαπαιτούμενων – εξαρτώμενων μαθημάτων και οι αλυσίδες και η ποιοτική σχέση μεταξύ των παράλληλων μαθημάτων αναβαθμίζεται.

Μειώνεται ο αριθμός των δηλούμενων ορών ανά εξάμηνο και στεγανοποιούνται τα εξάμηνα μεταξύ τους.

Σχολειοποιείται η εκπαιδευτική διαδικασία (ασκήσεις για το σπίτι, εργασίες, βαθμολογούμενα τεστ). Καθορίζονται πρότυποι χρόνοι για κάθε δράση στη ζωή ενός σπουδαστή (χρόνος διαβάσματος, εκπόνησης εργασιών, αναζήτησης δεδομένων).

Στοιχεία που σε συνδυασμό με την ελαστικοποίηση και «τους ρυθμούς που τρέχει ο χρόνος» δίνουν ένα εκρηκτικό μείγμα μιας εκπαίδευσης που θυμίζει ένα «σύγχρονο εργοστάσιο» που κάθε κίνηση είναι καθορισμένη, πρότυπη, ελεγχόμενη.

7.Β.7 ΟΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ*

"... Τα ελληνικά Τ.Ι. είναι ώριμα ιδρύματα που θα έπρεπε να έχουν τη δυνατότητα να χαράζουν τη δική τους μελλοντική πορεία χρησιμοποιώντας τους πόρους που τους ανιαιολογούν μέσα από ένα αποτελεσματικό και διαφανές

³⁷ Η τάση τυποποίησης και σχολειοποίησης φθάνει στο απόγειο σε ορισμένες κατηγορίες πανεπιστημιακών ιδρυμάτων όπου η επιχειρηματικοποίηση περνά σχεδόν αποκλειστικά από την πώληση εκπαίδευσης και κατάρτισης και ιδιαίτερα σε προγράμματα εξ αποστάσεως διδασκαλίας (τηλεδιδασκαλία κλπ.). Σε αυτές Τις περιπτώσεις ένα ημι-επαγγελματικό και πολλές φορές χωρίς επαρκή εκπαίδευση (διδασκτορικά κλπ.) - διδακτικό προσωπικό παραδίδει περίπου φροντιστηριακά ένα τυποποιημένο σύνολο μαθημάτων.

* οδηγία του ΥΠΕΠΘ για τα νέα προγράμματα σπουδών

* έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα Κείμενο του 1995 που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

πλαίσιο εθνικού σχεδιασμού και με υπευθυνότητα που θα κατοχυρώνεται από τις πάγιες διαδικασίες αξιολόγησης.

Ωστόσο, η αυτοδιοίκηση μεταφέρει τα όποια προβλήματα διαχείρισης στην εσωτερική της δομή και ως εκ τούτου, προκύπτουν τα εξής:

εξωτερικές ομάδες ατόμων, όπως εργοδότες, θα μπορούσαν να ασχοληθούν με τα πανεπιστήμια, ιδρύοντας ίσως ομάδες παροχής συμβουλών που θα είχαν τη δυνατότητα ενίσχυσης του κύρους των πανεπιστημίων... ..

... μεγαλύτερες ελευθερίες για τα πανεπιστήμια σημαίνουν τη δημιουργία αποτελεσματικής διαχείρισης και σχεδιασμού μέσα στον πανεπιστημιακό χώρο. Αυτό ίσως οδηγήσει στη μετατόπιση καθηκόντων προς την κατεύθυνση της πρωταρείας, η δε σχέση που θα προκύψει με τις συγκλήτους σε θέματα λήψης αποφάσεων θα χρειαστεί μια εκ νέου οριοθέτηση.."

Όταν αλλάζει ο σκοπός, η φιλοσοφία και η λειτουργία ενός οργανισμού, αναπόφευκτα αλλάζουν και οι δομές στις οποίες στηρίζεται η λειτουργία του. Το πανεπιστήμιο /ΤΕΙ επιχείρηση, χρειάζεται δομές που θα του επιτρέπουν να δρα αυτόνομα και αποτελεσματικά σε ένα περιβάλλον ανταγωνισμού στον τομέα της διοίκησης , συνεπακόλουθο της άμεσης υπαγωγής της επιστήμης και των ιδρυμάτων στο κεφάλαιο είναι ότι η λειτουργία των τελευταίων χάνει τον δημόσιο και τυπικά κοινωφελή μανδύα της και συνδέεται στενότερα με ιδιωτικά συμφέροντα.

Πρόκειται ουσιαστικά για μία διαδικασία ιδιωτικοποίησης, όχι με την έννοια της παραχώρησης στην ιδιωτική ιδιοκτησία όσο στους στόχους που θέτει τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Επιπλέον, η διοίκηση του πανεπιστημίου αρχίζει να αντιγράφει εταιρικά πρότυπα τόσο τυπικά όσο και ουσιαστικά.

7.Β.8 ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε

Όσον αφορά τους στόχους, τα επιχειρηματικά εκπαιδευτικά ιδρύματα αντί να στοχεύουν στην παραγωγή και μετάδοση γενικών (και ως ένα βαθμό και πάντα μέσα σε πλαίσια ενσωματώσιμα στο αστικό σύστημα, κριτικών) γνώσεων και ειδικεύσεων , που να εξυπηρετούν το σύνολο της αστικής κοινωνίας -και συνεπώς να εμφανίζονται υπεράνω είτε επιμέρους ιδιωτικών συμφερόντων είτε, ακόμη, και επιμέρους ταξικών συμφερόντων , ως καθολική και υπερταξική κοινωνική συνεισφορά -συνδέεται όλο και πιο στενά και εμφανώς τόσο με τις γενικές προαπαιτήσεις του κεφαλαίου όσο και με επιμέρους ιδιωτικά κεφάλαια.

Δεν είναι σημαντικό στο ζήτημα αυτό εάν επεκτείνονται ή όχι τα ιδιωτικά πανεπιστήμια αλλά ότι στην θέση της πανεπιστημιακής

«καθολικότητας» τοποθετείται η «υπεροχή» σε ένα εξειδικευμένο πεδίο που άμεσα ή έμμεσα συνδέεται με ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα.

Το μοντέλο του «πανεπιστημίου της υπεροχής» (university of excellence) υπαγορεύει την εξειδίκευση σε ένα συγκεκριμένο τομέα όπου το συγκεκριμένο ίδρυμα θα πρέπει να κατισχύσει τον ανταγωνισμό άλλων συγγενών, ιδρυμάτων.

Συνεπώς, η εξειδίκευση συνδυάζεται με τον ανταγωνισμό και συνδέεται με ιδιωτικά συμφέροντα, καθώς ο τελευταίος δεν αφορά μόνο την φήμη αλλά και την χρηματοδότηση (μέσω προσέλκυσης περισσότερων φοιτητών και ερευνητικών και διδακτικών προγραμμάτων)³⁸

Επιπλέον, οι καθηγητές χάνουν σιγά-σιγά το αποκλειστικό προνόμιο της διεύθυνσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και πλέον, ιδιαίτερα στον δυτικό κόσμο, τον ρόλο αυτό αναλαμβάνουν επαγγελματίες managers με μικρή ή ανύπαρκτη σχέση με τα ιδρύματα.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της «εποχής» της επιχειρηματικής Τ.Ε είναι ότι, όπως θα εξηγηθεί πιο κάτω, αντί για ένα περισσότερο ή λιγότερο ενιαίο μοντέλο εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δημιουργείται μία πυραμιδοειδής διαστρωμάτωση ιδρυμάτων διαφορετικών τύπων που όμως συγκροτούν ένα λειτουργικό σύνολο.

Το σύνολο αυτό έχει ένα φοιτητικό πληθυσμό μαζικότερο από το οποιαδήποτε άλλη «εποχή» της Τ.Ε. Όμως αυτή η μαζικοποίηση του φοιτητικού πληθυσμού -καθώς λίγο-πολύ παντού διευρύνεται η ελευθερία πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση -συμβαδίζει με μία εξίσου έντονη διαστρωμάτωση και διαίρεση των διαφόρων κατηγοριών πτυχιούχων.

Με αυτή την έννοια χωρίζουν λιγότερα πράγματα έναν πτυχιούχο ενός πανεπιστημιακού προγράμματος δεύτερης κατηγορίας από τον πτυχιούχο ενός προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης από όσα τον χωρίζουν από τους αποφοίτους μίας σχολής ελίτ. Γι' αυτό άλλωστε και η πρόσβαση στις τελευταίες περιορίζεται δραστικά όσο αυξάνει η ελευθερία πρόσβασης σε όλα τα υπόλοιπα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

³⁸ Έχει γίνει πλέον συνηθισμένο και στην Ελλάδα πανεπιστημιακά ιδρύματα - μερικές φορές σε συμμαχία με επαγγελματικές ενώσεις και ίσως στο εγγύς μέλλον και με επιχειρηματικά συμφέροντα -να φτιάχνουν ερευνητικά ινστιτούτα με στόχο την ανάληψη, επί του παρόντος, από το κράτος και τα ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ερευνητικών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων. άλλωστε στον δυτικό κόσμο το φαινόμενο αυτό είναι εξαιρετικά διαδεδομένο και η αλιεύσει τέτοιων προγραμμάτων δεν περιορίζεται στον δημόσιο (και υποτιθέμενα κοινωφελή) χώρο αλλά επεκτείνεται ξεκάθαρα και στον ιδιωτικό όπου τα πανεπιστημιακά ιδρύματα λειτουργούν κανονικά ως επιχειρήσεις.

7.Β.9 Η ΑΝΤΙΘΕΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΕΡΓΑΣΙΑ

Η πιο σημαντική επίπτωση του μετασχηματισμού της σχέσης επιστήμη/Τ.Ε-παραγωγής στην φάση του Επιχειρηματικής Τ.Ε είναι η άμεση πλέον έκφραση της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας μέσα στο ίδιο τα ιδρύματα. Στα Ερασμιακά και στα δημόσια-κρατικά ιδρύματα η αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας εκφράζεται έμμεσα μέσα τους.

Η έμμεση σχέση με την παραγωγή και η συνακόλουθη μη-εξαγωγή υπεραξίας (εφόσον αυτή δημιουργείται μέσα στην παραγωγή) αποστασιοποιούσαν την βασική αντίθεση από την Τ.Ε. Αντίθετα, στην Επιχειρηματική θα βρούμε ανθρώπους που δουλεύουν κυρίως στην έρευνα και που βρίσκονται σε σχέση εκμεταλλευτή-εκμεταλλεζόμενου με αυτόν που χρηματοδοτεί την έρευνα πάνω σε ένα αντικείμενο.

Αυτοί μπορεί να είναι είτε εργαζόμενοι στο πανεπιστήμιο που συμμετέχουν στην καθηγητική ιεραρχία είτε φοιτητές (προπτυχιακοί ή μεταπτυχιακοί που εργάζονται με σύμβαση σε ένα ή περισσότερα ερευνητικά προγράμματα.

Η έρευνα γίνεται στα εκπαιδευτικά ιδρύματα πάλι για ελαχιστοποίηση του κόστους και επειδή εκεί υπάρχουν τα ερευνητικά μέσα. Στην προηγούμενη φάση τα Τ.Ι αντανάκλουν την αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας κυρίως μέσω της ιεραρχίας των καθηγητών , της ιεραρχικής τους σχέσης απέναντι στους φοιτητές/σπουδαστες καθώς και του ρόλου του στον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας (κατανομητικό ρόλος, δηλαδή σε τι εργασία θα οδηγηθεί ο πτυχιούχος). Το ίδιο πράγμα εκφραζόταν και μέσω της ιδεολογίας και της ιδεολογικής "νομιμοποίησης" (ιδεολογικός ρόλος). Σήμερα υπάρχουν πλέον μερίδες που είτε άμεσα είτε έμμεσα εκμισθώνουν και εξαρτημένη μισθωτή εργασία και μερίδες μισθωτής εργασίας (υφιστάμενης εκμετάλλευση και υπεξαίρεση υπεραξίας).

Στο σημείο αυτό αξίζει να παρατηρηθεί ότι ο Weber* (1989, σ.97-98) είχε ισχυρισθεί ότι, ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα, η κίνηση αυτή -την οποία χαρακτηρίζει ως κατεύθυνση των αμερικανικών πανεπιστημίων -άρχισε να επικρατεί και στην Ευρώπη:

* Weber M. (1989), "Η επιστήμη ως επάγγελμα", μετάφραση Μ.Κυπραίου, Παπαζήσης

"Μπορούμε να παρατηρήσουμε καθαρά, ότι τελευταία και στη Γερμανία η πανεπιστημιακή εξέλιξη σε ευρείες περιοχές της επιστήμης ακολουθεί την αμερικανική κατεύθυνση.

Τα μεγάλα φυσικοεπιστημονικά και ιατρικά ιδρύματα είναι "κρατικές καπιταλιστικές" επιχειρήσεις. Δεν μπορούν να διοικηθούν χωρίς πάρα πολύ μεγάλα οικονομικά μέσα. Και εδώ, όπως παντού όπου υπάρχει η καπιταλιστική επιχείρηση, παρουσιάζεται το ίδιο φαινόμενο του "χωρισμού των εργαζομένων από τα μέσα παραγωγής".

Ο εργαζόμενος, δηλαδή ο βοηθός στην περίπτωση μας, εξαρτάται από τα μέσα της εργασίας του, τα οποία το κράτος έχει θέσει στη διάθεση του.

Συνεπώς εξαρτάται από το διευθυντή του ιδρύματος κατά τον ίδιο τρόπο, όπως εξαρτάται ένας υπάλληλος σ' ένα εργοστάσιο. Γιατί ο διευθυντής του ιδρύματος πιστεύει εντελώς καλόπιστα, ότι το ίδρυμα είναι "δικό του" και διοικεί τις υποθέσεις του. Έτσι η θέση του βοηθού είναι συχνά τόσο επισφαλής, όσο κάθε "προλεταροειδής" ύπαρξη και όπως είναι ο βοηθός του αμερικανικού πανεπιστημίου... "

"Έχω την πεποίθηση, ότι η εξέλιξη αυτή θα εξαπλωθεί σ' όλους τους κλάδους, όπως συμβαίνει σε μέγιστο βαθμό στον κλάδο μου, όπου ο εργαζόμενος έχει τα δικά του μέσα εργασίας (ουσιαστικά τη βιβλιοθήκη του), εντελώς παρόμοια, όπως συνέβαινε στους παλαιούς βιοτέχνες στο παρελθόν με τα εργαλεία τους. Η εξέλιξη βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη. "

Πίσω από την θεώρηση του Weber μπορεί να διακριθεί ήδη ένα σημαντικό στοιχείο:

Η αυξανόμενη βαρύτητα της επιστημονικής υλικό-τεχνικής υποδομής του "επιστημονικού σταθερού κεφαλαίου", όπως θα μπορούσε να ονομασθεί για την παραγωγή έρευνας και επιστήμης.

Συνεπώς γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη η απόκτηση της από μεμονωμένους επιστήμονες και επομένως αυξάνει η εξάρτησή τους -παρά την διατήρηση της τυπικής "ακαδημαϊκής ελευθερίας" -από τα ιδρύματα τους.

Αυτή όμως η σχέση εξαρτημένης μισθωτής εργασίας δεν αρκεί για να τεκμηριώσει την ύπαρξη κεφαλαιοκρατικά εκμεταλλευόμενης μισθωτής εργασίας.

Πρέπει επιπρόσθετα αυτή η μισθωτή εργασία να είναι και παραγωγική, δηλαδή

- A) να συμμετέχει στην δημιουργία του κοινωνικού προϊόντος και,
- B) να υπεξαιρείται το υπερπροϊόν (η πρόσθετη εργασία)³⁹.

³⁹ Σχετικά με την διάκριση παραγωγικής-μη παραγωγικής εργασίας βλέπε *Fine B.-Harris L. (1986), "Ξαναδιαβάζοντας το Κεφάλαιο" Gutenberg

Στην περίπτωση που απουσιάζουν αυτά τα χαρακτηριστικά η εξαρτημένη αυτή μισθωτή εργασία αποτελεί την βάση χάρη στην οποία ο εκμισθωτής της μη-παραγωγικός" κεφαλαιοκράτης λαμβάνει ένα μερίδιο από την συνολικά παραχθείσα υπεραξία (που ελέγχουν οι παραγωγικοί κεφαλαιοκράτες).

Στην Ερασμιακή Τ.Ι και, εν μέρει, στη Δημόσια-Κρατική ισχύει η δεύτερη περίπτωση γιατί τα Τ.Ι δεν ήταν συνδεδεμένα άμεσα με την σφαίρα της παραγωγής αλλά περισσότερο με την σφαίρα της αναπαραγωγής. Αντίθετα, στην Επιχειρηματική Τ.Ε ισχύει η πρώτη περίπτωση, καθώς τα ιδρύματα συμβάλλουν πλέον όχι μόνο στην αναπαραγωγή αλλά και στην άμεση παραγωγική διαδικασία.

Η άμεση ύπαρξη της σχέσης κεφαλαίου-εργασίας μέσα στα επιχειρηματικά Τ.Ι αλλάζει ριζικά τις κοινωνικές ομάδες που υπάρχουν μέσα σε αυτά.

Ο σχετικά ενιαίος παλαιότερα φοιτητικός πληθυσμός καθώς και το καθηγητικό σώμα διασπώνται σε μερίδες και λειτουργίες που διαπερνώνται πλέον άμεσα από την αντίθεση κεφαλαίου-εργασίας.

Ένα μέρος του καθηγητικού σώματος αποτελεί πλέον ανοικτά την εργοδοσία ενώ ένα τμήμα του φοιτητικού πληθυσμού (προπτυχιακού και μεταπτυχιακού) αλλά και ένα τμήμα επίσης του καθηγητικού προσωπικού αποτελούν κυριολεκτικά μισθωτή εργασία.

Επίσης με την εισαγωγή σχέσεων ανταλλαγής, προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Ο φοιτητής / σπουδαστής επιλέγει σχολές, κύκλους σπουδών, μαθήματα, με βάση το πόσο αυτά θα αυξήσουν την ατομική διαπραγματευτική του αξία στην παραγωγή (σε αντίθεση με παλιότερα όπου τα πτυχία ήταν συγκεκριμένα και ενιαία).

Ακόμα και η σχέση με τους καθηγητές, παύει να περιορίζεται στις σχέσεις ιεραρχίας (τύπου καθηγητή - αυθεντία, φοιτητή - μαθητευόμενου) και αποκτά πολύ πιο οργανική σχέση με την επιβίωση του φοιτητή/σπουδαστή, αφού η κρίση του καθηγητή (μέσο του βαθμού, ή των συστατικών επιστολών κτλ) μπορεί να προσθέσει ή να αφαιρέσει άμεσα στην αξία του ατομικού φακέλου σπουδών - άρα έχει πολύ πιο άμεσο αντίκτυπο και στη ζωή του φοιτητή/σπουδαστή.

Το αμερικανικό παράδειγμα είναι χαρακτηριστικό του βαθμού διεύθυνσης των σχέσεων μισθωτής εργασίας ακόμη και στο «φρούριο» του καθηγητικού σώματος.

Η εργασία κρίνεται σαν παραγωγική ή μη με βάση το κριτήριο του αν παράγει προϊόντα που έχουν αξία χρήσης ή όχι, ικανοποιούν κάποια ανθρώπινη ανάγκη ή όχι (υλική, πνευματική, βιολογική κτλ). (Κ.Μαρχ. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τόμος Ι, Μισθός Τιμή Κέρδος)

Ο Geshekter (1998, σ.50, υπ.39) αναφέρει ότι το 1997 το 40% του διδακτικού προσωπικού του συστήματος του Κρατικού Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας ήταν μερικής απασχόλησης (*part-timers*), με εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς και μη-μόνιμη απασχόληση. Αντίστοιχα, ο Pan (1998, σ.106) αναφέρει ότι στο σύνολο των ΗΠΑ, το μερικής απασχόλησης καθηγητικό προσωπικό το 1970 ήταν 22% ενώ το 1993 είχε φθάσει το 40%.

Έχει, τέλος, ενδιαφέρον ο τύπος του εργατικού δυναμικού που δημιουργεί (η καταναμητική λειτουργία) και που εκμεταλλεύεται (η παραγωγική λειτουργία) του επιχειρηματικού πανεπιστημίου. Το τελευταίο - εκτός από ελίτ της άρχουσας τάξης και των μέσο-στρωμάτων - χρησιμοποιεί αλλά και εκπαιδεύει νέες μορφές εργατικού δυναμικού.

Οι τεχνολογικές αλλά και πάνω από όλα οι κοινωνικές αλλαγές στο σύγχρονο στάδιο του καπιταλισμού αυξάνουν τον εκμηχανισμό της παραγωγής.

Το γεγονός αυτό συνδέεται με το ότι η επιστήμη υπάγεται άμεσα στο κεφάλαιο και ότι τα νέα τεχνολογικά συστήματα απαιτούν ένα έμπειρο και επιστημονικά καταρτισμένο εργατικό δυναμικό. Η επιχειρηματική Τ.Ε όχι μόνο εκμεταλλεύεται αλλά και παράγει το δυναμικό αυτό.

Κατ' αρχήν, ακόμη και για αποφοίτους παραδοσιακών κλάδων (π.χ. δικηγόροι, γιατροί, μηχανικοί, λογιστές) ο δρόμος του ελεύθερου επαγγέλματος και στην Ελλάδα - στον δυτικό κόσμο ήδη εδώ και καιρό - έχει αρχίσει να στενεύει επικίνδυνα. Ακόμη και για αυτές τις παραδοσιακά ελεύθερο-επαγγελματικές κατηγορίες, πολύ δε περισσότερο για άλλους κλάδους, το μέλλον τους πλέον βρίσκεται στην μισθωτή εργασία. Όμως αυτή η τάση προλεταριοποίησης παραδοσιακών επιστημονικών επαγγελμάτων συμβαδίζει με την εκπαίδευση και την κατάρτιση καινούργιων εργατικών κατηγοριών που εκφράζουν νέους συνδυασμούς χειρωνακτικής και διανοητικής εργασίας.

Τα επιχειρηματικά ιδρύματα παράγουν -τόσο μέσω των παραδοσιακών τμημάτων του όσο και μέσω των νέων διεπιστημονικών και εξειδικευμένων τμημάτων -τις νέες αυτές φιγούρες του κόσμου της εργασίας.

Οι τεχνολογικές βάσεις του νέου καπιταλιστικού σταδίου απαιτούν πολυάριθμες νέες εργατικές κατηγορίες που να συνδυάζουν την χειρωνακτική με την διανοητική εργασία, σε βαθμό που τα όρια μεταξύ αυτών των δύο να γίνονται δυσδιάκριτα.

* Geshekter C. (1998), 'The Politics of Higher Education Finance in California', Telos no.111

* Pan D. (1998), 'The Crisis of the Humanities and the End of the University.', Telos no.111

Οι νέες αυτές εργατικές φιγούρες πρέπει να διαθέτουν μία βασική επιστημονική κατάρτιση και να μπορούν ταυτόχρονα -έστω με μία γρήγορη επιμόρφωση -να επιτελέσουν πολλαπλά εργασιακά καθήκοντα. Οι εργατικές αυτές κατηγορίες διοχετεύονται κυρίως σε κρίσιμους στρατηγικούς κλάδους όπου δουλεύουν συνήθως με σημαντικούς μισθούς αλλά ταυτόχρονα με εξοντωτικούς ρυθμούς και ωράρια.

7.Β.10 Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ Τ.Ε

Επειδή κάθε εκπαιδευτικό μοντέλο ανταποκρίνεται γενικά σε ένα παραγωγικό σύστημα, έχει μεγάλη σημασία να περιγραφτούν με ένα γενικό τρόπο (μοντέλο εργαζόμενου κτλ) οι αλλαγές στην διαδικασία παραγωγής τα τελευταία χρόνια καθώς και ο εργασιακός χάρτης της Τ.Ε που αναφέρεται αφ' ενός στα εργασιακά δικαιώματα που απορρέουν από τα πτυχία, αφ' ετέρου στην υπαρκτή επαφή των φοιτητών / σπουδαστών με την εργασιακή διαδικασία στα πλαίσια των σπουδών τους.

7.Β.10.1 Η νέα γενιά εργαζομένων και το μοντέλο παραγωγής

7.Β.10.1.1 Νέοι εργαζόμενοι, μια νέα βάρδια στο προσκήνιο

Η ελαστικοποίηση στην εργασία, την αγορά εργασίας το χρόνο εργασίας, αμοιβές και την κατανάλωση, αποτελεί ατμομηχανή των αλλαγών σ' όλα τα πεδία ζωής.

Οι ανακατατάξεις στην εργασία οδηγούν σε ένα νέο μοντέλο παραγωγής με ένα συνδυασμό νέων και παλιών μορφών. Βασικά στοιχεία αυτού του μοντέλου είναι οι αλλαγές στη διανοητική πνευματική εργασία, με την τάση να ενσωματώνουν τα μέσα παραγωγής όλο και περισσότερο τις πιο δημιουργικές ανθρώπινες ικανότητες.

Αλλάζει ο καταμερισμός εργασίας, η σχέση με τη γνώση, η δομή της επιχείρησης και η οργάνωση της παραγωγής. Αντί του κάθετου καταμερισμού εμφανίζονται πιο οριζόντιες ιεραρχικές και διοικητικές δομές, κύκλοι και ομάδες εργασίας.

Ενισχύονται οι υπέρ-εργολαβίες και οι ευέλικτες μικρές επιχειρήσεις, «στεφάνη» της βασικής. Οι τεχνολογικές αλλαγές κάνουν δυνατή την πλήρη τυποποίηση της εργασίας και τον έλεγχο σε όλα τα επίπεδα, μετατρέποντας πολλά επαγγέλματα (πνευματικής εργασίας) σε τειλορικού τύπου (π.χ. υπάλληλοι γραφείων, Η/Υ κλπ).

Αυτό το νέο μοντέλο οργάνωσης της παραγωγής χρειάζεται και δημιουργεί ένα νέο μοντέλο εργαζόμενου και μια άλλη εκπαίδευση.

Πλάι στους νέους παραδοσιακών χώρων εργασίας (π.χ. εργοστάσια) έχει εμφανιστεί η νεολαία των σύγχρονων συνδυασμών πνευματικής - χειρονακτικής εργασίας, των επιχειρήσεων και υπηρεσιών αιχμής του νέου βιομηχανικού - τεχνολογικού συμπλέγματος της εποχής μας. Διαμορφώνεται μια συνεχώς διευρυνόμενη ζώνη διαρκούς εργασιακής ρευστότητας και οριακής ένταξης στην παραγωγική διαδικασία.

Το πλαίσιο ένταξης στην παραγωγή είναι:

Η ευελιξία στις μορφές απασχόλησης, με την εφαρμογή ελαστικών εργασιακών σχέσεων. Μια στις τρεις νέες θέσεις εργασίας είναι μερικής απασχόλησης με προσπάθεια να γενικευτεί η εφαρμογή της.

Πάνω από 150.000 είναι επίσημα οι νέοι με μερική απασχόληση. Αύξηση υπάρχει και σε άλλες μορφές ευέλικτης απασχόλησης, όπως η προσωρινή εργασία μέσω συμβάσεων ορισμένου χρόνου.

Οι συμβασιούχοι νέοι αποτελούν περίπου το 14% του συνόλου, σε αυτούς πρέπει να προσθέσουμε τους εποχικούς.

Αύξηση παρουσιάζουν και οι εργαζόμενοι νέοι στο φασόν, τις υπέρ-εργολαβίες και την τηλεργασία. Ιδιαίτερα σε αυτές τις μορφές απασχόλησης έχει γενικευτεί το φαινόμενο οι νέοι να εργάζονται με δελτίο παροχής υπηρεσιών.

Το τοπίο συμπληρώνουν η γρήγορη απαξίωση των ειδικοτήτων και επαγγελμάτων, σε συνδυασμό με τα μέτρα αξιολόγησης - πιστοποίησης στην εκπαίδευση και την παραγωγή, οδηγώντας χιλιάδες νέους στην επανεπίδευση και σε προγράμματα κατάρτισης.

Σε αυτό το έδαφος είναι αναγκαία μια απάντηση στις θεωρίες του τέλους της εργασίας.

Από κάθε σκοπιά εξέτασης της εποχής μας, φαίνεται ότι τα μεσαία στρώματα είτε συρρικνώνονται και, σε μεγάλη έκταση, γίνονται μισθωτοί είτε αποκτούν νέα, πιο οργανική σχέση με το κεφάλαιο.

Η διανόηση έχει την τάση να εντάσσεται, κατά το μεγαλύτερο μέρος της, σε σχέσεις μισθωτής εργασίας. Το τμήμα του αγροτικού πληθυσμού μειώνεται. Αντίθετα, αυξάνονται αριθμητικά οι μισθωτοί. Το ίδιο ισχύει στους νέους. Σήμερα στην Ελλάδα, επίσημα υπάρχουν 850.000 εργαζόμενοι 14 - 29 ετών, σε σύνολο περίπου 3,8 εκατομμυρίων απασχολούμενων.

Τα τελευταία χρόνια μειώνονται δραστικά οι νέοι που εντάσσονται στα μεσαία στρώματα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

Μισθωτοί	67,8%	ποσοστό μεγαλύτερο απ 'ότι στο συνολικό ΟΕΠ
Αυτοαπασχολούμενοι	10%	
Εργοδότες	2,5%	
Απασχολούμενοι σε οικογενειακές επιχειρήσεις	18%	

Τομείς εργασίας μισθωτών	Πρωτογεν ής	Δευτερογ ενής	Τριτογενή ς
Ποσοστια ία κατανομή	12,8%	24,1%	63,1%

Λόγω της παραγωγικής αναδιάρθρωσης των τελευταίων 10 χρόνων (κλείσιμο μεγάλων εργοστασίων) οι νέοι που απασχολούνταν σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες μειώνεται. Αυξάνεται το τμήμα που απασχολείται σε δυναμικές μεγάλες επιχειρήσεις τεχνολογιών αιχμής.

Δεκάδες προγράμματα για την απασχόληση (stage 1,2,3,4, youth start κλπ) απασχολούν περιοδικά χιλιάδες νέους κάθε βαθμίδας της εκπαίδευσης με τη μορφή του απασχολήσιμοι, ασκούμενου κα καταρτιζόμενου δημιουργούν ένα εργατικό δυναμικό ελαστικό , το οποίο θα γίνεται παράγοντας μείωσης του συνολικού κόστους παραγωγής .

Συμμετοχή στα προγράμματα ΚΕΚ 1994-1999	400,000
Πρακτικές κάθε περίοδο	50,000

Σ' αυτό το έδαφος της ανασφάλειας έχει στηθεί ένας μηχανισμός ελέγχου και αξιολόγησης, διαλογής και πίεσης της σπουδάζουσας νεολαίας.

* ΙΝΕ/ΓΣΣΕ (2000)

* ΙΝΕ/ΓΣΣΕ (2000)

Ιδιωτικά γραφεία εύρεσεως εργασίας , γραφεία διασύνδεσης και σταδιοδρομίας «μαθαίνουν στη νέα βάρδια τρόπους εύρεσης εργασίας».

7.Β.10.1.2 Από την εργασία και την παραγωγή στην εκπαίδευση

Η ανταπόκριση στις σύγχρονες ανάγκες τυποποίησης της παραγωγικής διαδικασίας αποτελεί σημαντική παράμετρο για τις επιχειρήσεις . Σήμερα το σύνολο της παραγωγικής διαδικασίας τείνει να τυποποιηθεί, είτε με την γενικευμένη χρήση της πληροφορικής και των αντιστοιχών προγραμμάτων , είτε με την γενικευμένη χρήση της πληροφορικής και των αντιστοιχών προγραμμάτων , είτε με την τάση για γενίκευση των συστημάτων πιστοποίησης ποιότητας .

Το κεφαλαίο επενδύοντας στην τυποποίηση της παραγωγικής διαδικασίας , στοχεύει προφανώς στην αύξηση της έντασης της παραγωγής - υπεράξιας , κάτι όμως που για να γίνει θα πρέπει οι ίδιοι οι εργαζόμενοι να καταρτίσουν κατάλληλα - φυσικά με δικό τους κόστος - και να είναι σε θέση να επανακαταρτίζονται ακολουθώντας όχι μόνο την εξέλιξη της τυποποίησης αλλά και τα αντικείμενα αιχμής για κάθε κύκλο παραγωγής...

Επίσης, η ικανότητα των ίδιων των εργαζομένων να παράγουν λύσεις κερδοφορίας ή να συμβάλλουν στην διαμόρφωση τους και εδώ εντάσσονται αρκετά από τα περί "κεφαλαίου καινοτομίας " - *venture capital* - τα οποία αφορούν σε μεγάλο βαθμό προνομιακά την επιστημονική έρευνα και τα αποτελέσματά της , το πώς δηλαδή η εφευρετικότητα και η ικανότητα του "ανθρώπινου δυναμικού " - όπως λέγεται - θα ενθαρρυνθεί και θα παράγει με αποδοτικό τρόπο .

Ασφαλώς οι δυο αυτές ενότητες δεν υπάρχουν ανεξάρτητες η μια από την άλλη , αλλά καθορίζει η μια την άλλη κατά τρόπο ουσιαστικό .. Είναι αδύνατον να φανταστούμε έναν απασχολήσιμο χωρίς τα διαβατήρια κατάρτισης με ημερομηνία λήξης , όπως είναι επίσης αδύνατον να φανταστούμε την διαδικασία πιστοποίησης χωρίς την παραγωγή αποτελεσμάτων που βελτιώνουν διάφορες πτυχές του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής , πχ ένα μοντέλο του χρηματιστηρίου , ένα σύστημα εξυπηρέτησης , ένα πρόγραμμα που τυποποιεί διαδικασία του μάρκετινγκ , ανήκουν στην κατηγορία αυτών των αποτελεσμάτων .

Τα κριτήρια - τρίπτυχο ανταγωνιστικότητα, ανταποδοτικότητα, ευελιξία, τα οποία οι ίδιες οι κυβερνήσεις, τα υπουργεία, η ΕΕ και οι επιχειρήσεις έχουν θέσει ως προμετωπίδα της Νέας Οικονομίας, ισχύουν-εφαρμόζονται και για την Τ.Ε.

Έτσι, τα Τ.Ι. της νέας εποχής είναι εκείνες οι επιχειρήσεις, οι οποίες

α) παίζουν ιδιαίτερο ρόλο – όχι από μόνες τους, εννοείται, αλλά σε συνεργασία με όλους τους προαναφερθέντες – στην εμπέδωση των χαρακτηριστικών της "νέας βάρδιας" σε όλες της πτυχές, πάνω στο σώμα των φοιτητών / σπουδαστών, των ερευνητών, γενικά των εργαζόμενων στο εσωτερικό τους, ακόμη και σε μερίδες του διδακτικού προσωπικού.

β) εφοδιάζουν πτυχιούχους και ερευνητές με τις απαραίτητες δεξιότητες που σχετίζονται με την τυποποίηση της παραγωγικής διαδικασίας για τον τρέχοντα κάθε φορά κύκλο παραγωγής, ο εφοδιασμός αυτός γίνεται με ιδιωτικοοικονομικούς όρους

γ) είναι το έδαφος ανάπτυξης της έρευνας εκείνης που στοχεύει στην βελτίωση πλευρών της παραγωγικής διαδικασίας, είτε για λογαριασμό του συλλογικού, είτε του ατομικού κεφαλαίου.

Με άλλα λόγια, η ευελιξία λειτουργιών, η ανταποδοτικότητα και η ανταγωνιστικότητα είναι κριτήρια απαραίτητα ώστε η συλλογική-βλέπε κοινωνική, μακροοικονομική- ,αλλά και η ατομική-βλέπε 'μικροοικονομική'- επένδυση στο εκπαιδευτικό κεφάλαιο, όπως λέγεται, να είναι κερδοφόρα τόσο για το κεφάλαιο συνολικά, όσο και για τα ίδια τα Τ.Ι ως επιχείρηση που 'πουλάει' όλα αυτά που προαναφέρθηκαν.

7.Β.10.2 οι βασικές λειτουργίες της επιχειρηματικής Τ.Ε σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

Ο εργασιακός χάρτης της Τ.Ε, αναφέρεται αφ' ενός στα εργασιακά δικαιώματα που απορρέουν από τα πτυχία, αφ' ετέρου στην υπαρκτή επαφή των φοιτητών/σπουδαστών με την εργασιακή διαδικασία στα πλαίσια των σπουδών τους.

Σε συνδυασμό με την υπαρκτή από παλιότερα διαδικασία διάσπασης των ενιαίων εργασιακών δικαιωμάτων που παρείχαν τα πτυχία στα πλαίσια της προηγούμενης εποχής της Τ.Ε η οποία εντείνεται αποκτώντας συνολικά χαρακτηριστικά (δηλαδή τείνει να συμπεριλάβει όλες τις σχολές), η φάση που διανύουμε τα τελευταία χρόνια είναι συν τοις άλλοις και διαδικασία «δημιουργίας εργασιακών δικαιωμάτων», ιδιαίτερα σε σχολές όπου το αντικείμενο τους, καθυστέρησε σχετικά να μετεξελιχθεί προς τις σχετικές κατευθύνσεις.

Φυσικά, δε «δίνουν» οι επιχειρήσεις (η αγορά) εργασιακά δικαιώματα, αλλά μια εξειδίκευση δίνει μια εξειδικευμένη εργασιακή δυνατότητα με ημερομηνία λήξης, χωρίς φυσικά να απαντά στο ζήτημα της ανεργίας ή των όρων δουλειάς.

Έτσι ενώ από τη μια υπάρχουν τα παραδείγματα της διάσπασης σχολών από την άλλη υπάρχουν παραδείγματα σχολών, όπου υπάρχει "δημιουργία" εργασιακών δικαιωμάτων σε "σύγχρονα" αντικείμενα και κυρίως μέσο μεταπτυχιακών πχ Διεθνολογία, Εγκληματολογία κτλ.

Επίσης, σε σχολές όπου η διάσπαση των εργασιακών δικαιωμάτων προχωρούσε σχετικά εντονότερα τα τελευταία χρόνια εμφανίζεται η δημιουργία "νέων" εργασιακών δικαιωμάτων ως αποτέλεσμα αυτής της αναπροσαρμογής, με αναπόφευκτο το στοιχείο της μερικότητας.

Ακόμη, παρατηρείται ότι η διάσπαση εργασιακών δικαιωμάτων ή αντίστοιχα η δημιουργία νέων συνοδεύονται σε μεγάλο βαθμό από την ενίσχυση της κατεύθυνσης της κατάρτισης, είτε μέσα στο έδαφος της σχολής που αυτή η μεταβολή συντελείται, είτε έξω από αυτήν μέσω ΚΕΚ, ΠΣΕ ή των κυοφορούμενων Ινστιτούτων δια βίου εκπαίδευσης (ΠΣΕ Νο.2).

Εδώ μπορούμε να αναφέρουμε ως παραδείγματα της σχολής Δικηγορίας στην Νομική, ή των ΚΕΚ της Παντείου, ή ακόμη και των σεμιναρίων της ΑΣΟΕΕ, ως συστατικό και συμπληρωματικό - ενισχυτικό στοιχείο της παραπέρα διάσπασης - εξειδίκευσης των σπουδών στα οικονομικά.

Ο μοχλός πάντως που συμβάλλει στην περίπτωση κάθε σχολής, ουδεμίας εξαιρουμένης, στην διάσπαση των ενιαίων εργασιακών δικαιωμάτων και στην δημιουργία πακέτων σπουδών -κατάρτισης -εργασίας με τα χαρακτηριστικά της Νέας Οικονομίας, είναι τα μεταπτυχιακά. Τα μεταπτυχιακά επίσης είναι ένας από τους πιο διαδεδομένους τρόπους επαφής με την παραγωγική διαδικασία στο έδαφος της Τ.Ε, αφού σε αυτά παράγεται το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας.

Οι όροι με τους οποίους συντελείται αυτή η επαφή είναι όροι αφ' ενός ανάληψης του κόστους της ειδίκευσης από τους αυριανούς ειδικευόμενους, εργαζόμενους (στην περίπτωση πχ των "αμιγών γνωστικών" μεταπτυχιακών), αφ' έτερου οι όροι υπερεργασίας και εκμετάλλευσης - αφού οι περισσότεροι εργαζόμενοι μεταπτυχιακοί εργάζονται σε καθεστώς αυτασφάλισης ή μη ασφάλισης, και οι αμοιβές κυμαίνονται γύρω από το βασικό μισθό.

Οι όροι αυτοί βέβαια αφορούν το σύνολο των τρόπων με τους οποίους υπάρχει επαφή με την εργασιακή διαδικασία στα πλαίσια των σπουδών. Και εδώ συγκαταλέγονται οι πρακτικές ασκήσεις, που άλλες από αυτές είναι στην διάθεση των φοιτητών / σπουδαστών να τις επιλέξουν, άλλες όμως είναι η τείνουν να αποτελούν μέρος των υποχρεώσεων των

φοιτητών / σπουδαστών για τη λήψη του πτυχίου τους . Μία άλλη περίπτωση είναι θέσεις εργασίας που προσφέρονται μέσο των σχολίων είτε με την μορφή των γραφείων διασύνδεσης , είτε με τη μορφή θέσεων εργασίας που "διακινούνται" από το διδακτικό προσωπικό , με τους ίδιους όρους . Σε αρκετές από αυτές τις περιπτώσεις ο μισθός του φοιτητή – εργαζόμενου , καταβάλλεται είτε εξ ολόκληρου , είτε εν μέρει από τα ευρωπαϊκά προγράμματα πχ ΕΠΕΑΚ.

Μέσα σ' όλα αυτά είναι εξαιρετικής σημασία να σημειωθεί ο ρόλος των νέων τμημάτων είτε στην διάσπαση των εργασιακών δικαιωμάτων , είτε στην δημιουργία της "νέας" γεωγραφία τους . Τα νέα τμήματα αποτελούν ουσιαστικά διασπάσεις σχολών σε αντικείμενα "αιχμής" του τρέχοντος κύκλου της παραγωγής ρίχνοντας νερό στο μύλο του μοντέλου «ένα αντικείμενο εξειδίκευσης – ένα εργασιακό δικαίωμα»

7.Β.11 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ Τ.Ι. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ Η ΙΔΙΩΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ

Η «εποχή» των επιχειρηματικών ιδρυμάτων -σε αντίθεση ενδεχομένως και ενμέρει με τις προηγούμενες της -δεν χαρακτηρίζεται από ένα τύπο Τ.Ι αλλά μάλλον από ένα πυραμιδοειδή συνάρθρωση διαφορετικών τύπων. Αφήνοντας στην άκρη επιμέρους ιδιομορφίες των διαφόρων εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων⁴⁰ , μπορούν να διακριθούν τρεις βασικοί τύποι.

7.Β.11.1 Οι τρεις κατηγορίες ιδρυμάτων

Ο πρώτος αποτελείται από ιδρύματα *κλασικού χαρακτήρα*, που παράγουν επιστήμη και εκπαιδεύουν σε αυτή χωρίς να δεσμεύονται άμεσα για την εξυπηρέτηση ειδικών καπιταλιστικών επιχειρηματικών συμφερόντων . Πρόκειται για ιδρύματα με υψηλό κύρος -και ισχυρές οικονομικές βάσεις , που τα αποδεσμεύουν από οικονομικές πιέσεις και

⁴⁰ Έχουν συζητηθεί αρκετά διαφορετικά εκπαιδευτικά μοντέλα, όπως το αμερικανικό, το δυτικοευρωπαϊκό, το σκανδιναβικό (βλέπε Kivinen-Rinne*, Bruce Johnstone**). Μεταξύ τους διαφέρουν σημαντικά όσον αφορά τον τύπο του κρατικού ελέγχου, το χαρακτήρα της επιλογής, την ελευθερία πρόσβασης και τον ειδικό τύπο διασύνδεσης με την οικονομία.

* Kivinen O. -Rinne R. (1994), «Εξέλιξη των πολιτικών της Ανώτατης Εκπαίδευσης» σε Τσαούσης Δ. (επ.), Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις Αναπτυσσόμενες και Αναπτυγμένες Χώρες», Gutenberg

** Bruce Johnstone D. (1994), «Η Ανώτατη Εκπαίδευση στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής το 2000» σε Τσαούσης Δ. (επ.), Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις Αναπτυσσόμενες και Αναπτυγμένες Χώρες», Gutenberg

εξαρτήσεις -που αποσκοπούν στην παραγωγή των ελίτ της άρχουσας τάξης αλλά και στην διεξαγωγή βασικής έρευνας.

Τα ιδρύματα αυτά είναι είτε δημόσια είτε ιδιωτικά που όμως δεν δεσμεύονται από τους περιορισμούς ιδιωτικών οικονομικών συμφερόντων⁴¹

Ο δεύτερος τύπος είναι συνήθως *δημόσια ιδρύματα* που προορισμός τους είναι κυρίως η εκπαίδευση, ενώ η έρευνα που διεξάγουν είναι λιγότερο βασική και ολοένα και περισσότερο εφαρμοσμένη και έχουν επιχειρηματικές διαπλοκές. Ο τύπος αυτός έχει συνήθως δεσμεύσεις και περιορισμούς καθώς περιορίζεται η κρατική χρηματοδότηση και η εξεύρεση εναλλακτικών πόρων οδηγεί στον ανταγωνισμό μεταξύ ιδρυμάτων για χορηγούς και επιχειρηματικά ερευνητικά και εκπαιδευτικά προγράμματα.

Τέλος, ο τρίτος τύπος είναι *χαμηλού επιπέδου ιδρύματα* με άμεση επιδίωξη την κερδοφορία χωρίς αξιόλογο εκπαιδευτικό και ερευνητικό έργο.

Τα ιδρύματα αυτά είναι και δημόσια και ιδιωτικής ιδιοκτησίας και η επιβίωση τους σχετίζεται άμεσα με την κερδοφορία τους.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα τους είναι σχετικά βραχύβια και επιδιώκουν

να καλύψουν άμεσες ανάγκες της αγοράς εργασίας και επιχειρήσεων⁴². Προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα ουσιαστικά επιστημονικής κατάρτισης (και όχι εκπαίδευσης) σε εξαιρετικά στενές εξειδικεύσεις. Από την στιγμή δε που οι συγκεκριμένες εξειδικεύσεις παύσουν να ζητούνται τότε τα αντίστοιχα προγράμματα καταργούνται.

⁴¹ Τα πανεπιστήμια της Ivy League στις ΗΠΑ αποτελούν χαρακτηριστικό δείγμα της δεύτερης αυτής υπό-κατηγορίας. Πρόκειται για ιδιωτικά πανεπιστήμια που όμως δεν αποτελούν επιχειρήσεις, δηλαδή δεν στοχεύουν στον προσπορισμό κέρδους στους ιδιοκτήτες τους. Άλλωστε οι τελευταίοι είναι σώματα που απαρτίζονται από εκπροσώπους σημαντικών αστικών κοινωνικών και οικονομικών κέντρων. Σκοπός τους δεν είναι η κερδοφορία ορισμένων επενδεδυμένων στην εκπαίδευση ιδιωτικών κεφαλαίων αλλά η συνολική οικονομική, πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική ηγεμονία της αστικής τάξης. Αποτελούν λοιπόν τα πιο αντιπροσωπευτικά ίσως μορφώματα της αστικής «κοινωνίας των πολιτών» που επωμίζονται συμπληρωματικά καθήκοντα με αυτά του κράτους-συλλογικού κεφαλαιοκράτη, δηλαδή την στήριξη και αναπαραγωγή των συνολικών συμφερόντων του αστικού συστήματος.

⁴² Το Πανεπιστήμιο του Φοίνιξ είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα (βλέπε Luke*). Πρόκειται για ένα ιδιωτικό ίδρυμα που στοχεύει στο κέρδος. Βασικά δίνει εξαιρετικά εξειδικευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα σε εργαζόμενους. Έχει ένα περιορισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, δεν διαθέτει βιβλιοθήκη και ερευνητική υποδομή και έχει μια μικρή και ολιγόριθμη διοικητική δομή. Το καθηγητικό του προσωπικό είναι μερικής απασχόλησης και ημι-επαγγελματικό, δεν έχει διδακτορικά διπλώματα, πληρώνεται εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς και εργάζεται εξαντλητικά ωράρια. Μέρος των δραστηριοτήτων του είναι η παροχή εκπαιδευτικών προγραμμάτων φτιαγμένων ειδικά για επιχειρήσεις. Είναι ενδεικτικό ότι η Σχολή Επιχειρήσεων της AT&T χρησιμοποιεί τα προγράμματα του ιδρύματος αυτού για να δίνει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά διπλώματα σε υπαλλήλους της με την μέθοδο της διδασκαλίας από το σπίτι μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών.

* Luke T. ((1998), σ.24-25)), 'The future of Universities in an EGB of Flexible Specialization', Telos no.111

Έχει ενδιαφέρον το ότι τα βασικά στοιχεία της περιγραφείσας παραπάνω διαστρωμάτωσης παρουσιάζονται σε αρκετά διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα.

Ο Gesheker (1998, σ.36), αναλύοντας το εκπαιδευτικό σύστημα της Πολιτείας της Καλιφόρνιας, διακρίνει ένα τομέα ελίτ

(το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας), ένα μαζικό δημόσιο και κοινοτικό τομέα (το Κρατικό Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας και τα Κοινοτικά Κολέγια της Καλιφόρνιας) και τέλος έναν ιδιωτικό τομέα, που χονδρικά αντιστοιχούν στην λειτουργική διαστρωμάτωση που αναλύθηκε πιο πάνω.

Αντίστοιχα στο κείμενο του ΣΕΤΕΕ (1999, κεφ.6), μία παραπλήσια διαστρωμάτωση περιγράφεται όταν διακρίνονται τα γαλλικά δημόσια πανεπιστήμια σε μείζονα πανεπιστήμια, πανεπιστήμια «Ποτέμκιν» και παραρτήματα.*

7.Β.11.2 Δημόσιος ή ιδιωτικός χαρακτήρας και επιχειρηματοποίηση

Ένα εξαιρετικά σημαντικό ζήτημα, που συσχετίζεται άμεσα με την διαστρωμάτωση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, είναι ο δημόσιος ή ιδιωτικός χαρακτήρας τους. Διάφορες απόψεις, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Ελλάδα όπου η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι δημόσια, ταυτίζουν την επιχειρηματοποίηση της με την λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων. Πρόκειται για μία απλοϊκή ταύτιση.

Η επιχειρηματοποίηση μπορεί εξίσου καλά να προωθηθεί και μέσα στα δημόσια πανεπιστήμια⁴³.

Η επιχειρηματοποίηση δεν βρίσκεται μόνο στην κραυγαλέα και εξόφθαλμη περίπτωση των ιδρυμάτων που ανήκουν σε επιχειρηματικά συμφέροντα και αποσκοπούν άμεσα σε κέρδη από την εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία. Βρίσκεται επίσης και κάτω από τον δημόσιο

* ΣΕΤΕΕ (P.Bourdieu, C.Charle, B.Lacroix κ.α.) (1999), «Επείγουσες διαγνώσεις και θεραπείες για ένα πανεπιστήμιο σε κατάσταση κινδύνου», Πατάκης

⁴³ Με αυτή την έννοια οδηγούν σε σκιμαχίες οι προσπάθειες -όπως αυτή του Τσουκαλά* -εξυερευθεούν δικλείδες ασφαλείας από τα «τροχτικά» που χροσκορίζονται ιδιωτικά κέρδη από τα πανεπιστημιακά ερευνητικά προγράμματα. Μπορεί αυτή η ελληνική ιδιομορφία να είναι ιδιαίτερα κραυγαλέα. Όμως ακόμη και στην περίπτωση περισσότερο ιγών ιδρυμάτων -όπως τα αγγλοσαξονικά, όπου συνήθως απουσιάζει το κίνητρο της προσωπικής αμοιβής, κυλάχιστον με αυτή την μορφή -η επιχειρηματοποίηση έχει εμπλεδωθεί με δημόσιο μανδύα όπου οι πανεπιστημιακοί είναι περισσότερο ή λιγότερο καλά πληρωμένοι υφιστάμενοι. Σε όλες τις περιπτώσεις είναι μοιραίο οι άμεσες ή έμμεσες καπιταλιστικές οικονομικές προτεραιότητες (ιδιωτικές και μη) να επιβληθούν τόσο στην εκπαιδευτική όσο και στην ερευνητική διαδικασία.

* Τσουκαλάς Κ. (1999), Το «κίνητρο της αμοιβής» στο πανεπιστήμιο και η απειλή των τροχτικών», ΒΗΜΑ 11-7-1999

μανδύα, όταν είτε τα ιδρύματα συνολικά είτε και κατηγορίες καθηγητών επιδίδονται σε επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Στην επιχειρηματική Τ.Ε, δεν είναι αναγκαίο να επικρατεί κατευθείαν μία άμεση ιδιωτική μορφή αλλά, αντιθέτως, τείνουν να επικρατήσουν κυρίως μορφές έμμεσης ιδιωτικοποίησης.

Αυτό γίνεται είτε επιτρέπεται η λειτουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων (με δεδηλωμένα φυσικά τα ιδιωτικό-οικονομικά και επιχειρηματικά τους κριτήρια, όπως σε πολλές δυτικές χώρες) δίπλα στα δημόσια, είτε λειτουργούν μόνον δημόσια τριτοβάθμια ιδρύματα.

Πολλά από τα τελευταία συμπεριφέρονται όλο και περισσότερο σαν τα πρώτα (με μόνη διαφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς τους).

Συνήθως αυτή η τάση ιδιωτικοποίησης λαμβάνει την ιδεολογική κάλυψη της αυτονομίας τους από την ασφυκτική κρατική διαχείριση. Πίσω από αυτή την προσχηματική και λαϊκίζουσα -πλην όμως όχι φιλολαϊκή - διατύπωση κρύβεται η προώθηση δίδυμων συστημάτων ελέγχου, αποπνικτικών και περιοριστικών όσον αφορά την ελευθερία της γνώσης και της έρευνας από ότι πριν (δες Μαρκάτος (1994, 1995α, 1995β)).

Η διατήρηση του -κατά πλειοψηφία συνήθως -δημόσιου χαρακτήρα των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στην φάση της επιχειρηματικής Τ.Ε είναι ερμηνεύσιμη.

Εστώ και ιδιωτικοποιημένη η Τ.Ε εξακολουθεί να παραμένει βαθμίδα ενός ενιαίου εκπαιδευτικού συστήματος που οφείλει -εστώ γενικά -να Καλύπτει γενικότερες κοινωνικές ανάγκες του συστήματος και επομένως να επωμίζεται ένα κόστος μη αποδεκτό συνήθως από επιμέρους ατομικά κεφάλαια (π.χ. η καλλιέργεια επιστημονικών κλάδων που δύσκολα έχουν άμεση ή ακόμη και έμμεση συνεισφορά στην κεφαλαιοκρατική κερδοφορία και συσσώρευση, αλλά είναι αναγκαίοι για γενικότερους λόγους κοινωνικής αναπαραγωγής του συστήματος).

Το κόστος αυτό το επωμίζεται το κράτος ως συλλογικός κεφαλαιοκράτης και το χρηματοδοτεί εν μέρει μέσω της επιπρόσθετης υπεξαίρεσης υπεραξίας από την εργασία μέσω της φορολογίας.

Βέβαια οι οικονομικοί πόροι της επιχειρηματικής Τ.Ε. δεν περιορίζονται μόνο στις κρατικές χρηματοδοτήσεις αλλά και σε κοινοτικά πλαίσια που αποτελούν τους μοχλούς των αναδιαρθρώσεων και σε ιδιωτικά κεφάλαια. Το ζήτημα των πόρων και των πηγών αυτών,

ο ΟΟΣΑ το προσεγγίζει ως εξής⁷:

⁷ Έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα. Κείμενο του 1995 που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

“ Παρά τις αυξήσεις που έχουν σημειωθεί πρόσφατα, η Ελλάδα δαπανά 4,2% του ΑΕΠ για την Παιδεία, ποσοστό 6,8% των δημοσίων δαπανών. Σε εποχές ανάπτυξης, μερικές χώρες του ΟΟΣΑ αφιέρωσαν το 20% του προϋπολογισμού των για την παιδεία, περισσότερο δηλαδή από ότι για την άμυνα. Εάν προσθέταμε τις δαπάνες για την ιδιωτική εκπαίδευση, τα φροντιστήρια και τις σπουδές στο εξωτερικό στις δαπάνες για την δημόσια παιδεία, τότε η Ελλάδα θα ήταν ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ που αφιερώνουν τα μεγαλύτερα ποσά για την δημόσια παιδεία αντί να είναι ανάμεσα στις χώρες που αφιερώνουν τα λιγότερα.

Τα τριτοβάθμια ιδρύματα επίσης θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν από πλούσιους (εμπόρους) Έλληνες του εξωτερικού (της διασποράς). Μπορούν επίσης να δουν σε ποίο βαθμό θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κάποιες πανεπιστημιακές εκδηλώσεις για την προσέλκυση πόρων/εσόδων. Θα έπρεπε επίσης να παροτρύνονται/ενθαρρύνονται (τα Τ.Ι.) να αναπτύξουν κερδοφόρες δραστηριότητες αρκεί βέβαια να συμπεριλαμβάνονται στα καθορισμένα πλαίσια της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η μηχανιστική ισότητα είναι εμφανής στο δικαίωμα των φοιτητών για δωρεάν συγγράμματα και σίτιση, στην επετηρίδα που δεν βασίζεται στην αξιοκρατία ή στην καταλληλότητα του ατόμου για την εξάσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος, και στο γεγονός ότι αφότου μπει κάποιος στο Πανεπιστήμιο/ΤΕΙ έχει ουσιαστικά εξασφαλίσει και το πτυχίο του. Ως αποτέλεσμα, οι νέοι μαθαίνουν από πολύ νωρίς ότι είναι δικαιούχοι κάποιων απολαβών, αλλά αυτό το υποτιθέμενο δικαίωμα παρεμποδίζει την αποδοτική διδασκαλία, την εκμάθηση, τις μεθόδους αξιολόγησης και την δημιουργία επιχειρηματικού πνεύματος.”

Οι παρακάτω παρατηρήσεις σηματοδοτούν την κριτική που αφορά την ακαδημαϊκή συμπεριφορά. Παρατηρήσαμε τα εξής:

- επειδή τα βιβλία είναι δωρεάν, οι φοιτητές δεν χρησιμοποιούν συχνά τη βιβλιοθήκη. Τα χρήματα που χρησιμοποιούνται για τα βιβλία που προσφέρονται δωρεάν θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την αγορά βιβλίων στις βιβλιοθήκες.

- επιτρέπεται στους σπουδαστές να συνεχίζουν δωρεάν, χωρίς την πληρωμή διδάκτρων, ακόμη και μετά από αποτυχία στα μαθήματά τους. Κάποια ρύθμιση χρειάζεται ώστε τα πανεπιστήμια/ΤΕΙ να μπορούν να απαλλαγούν από τους ανεπαρκείς και απρόθυμους σπουδαστές ίσως με κάποια συνολική μέθοδο αξιολόγησης στο τέλος του δεύτερου έτους των σπουδών τους.

Ξέρουμε ότι η προσπάθεια που έγινε για την εισαγωγή μιας τέτοιας ρύθμισης αποσύρθηκε εξ αιτίας της ισχυρής αντίθεσης που παρουσιάστηκε.

Τέτοιες καταχρήσεις στη συνέχιση των σπουδών θα πρέπει να αποθαρρύνονται με την επιβολή διδάκτρων εφόσον και η δεύτερη προσπάθεια του φοιτητή για προαγωγή δεν έχει αποτέλεσμα.

Κατανοούμε ότι το δικαίωμα για δωρεάν παιδεία είναι κατοχυρωμένο από το Σύνταγμα. Αλλά, καθώς φαίνεται, αυτό δεν συμπεριλαμβάνει το δικαίωμα για δωρεάν σίτιση, διαμονή και βιβλία - που συνολικά αναδεικνύουν την δημιουργία ενός "οικοτροφείου" (pensionariat) νέων που είναι εξασθενητικός παράγοντας για την καλή και σωστή λειτουργία της εκπαίδευσης.

8 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

8.1 ΓΙΑΤΙ "ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ"

Προκειμένου να εξερευνήσουμε τη σύγχρονη ΤΕ, ξεκινήσαμε θεωρώντας το σύγχρονο καπιταλισμό πήραμε τους βασικούς άξονες που αλλάζουν σε σχέση με το προηγούμενο στάδιο και προσπαθήσαμε να αναλύσουμε την αστική πολιτική στα ΕΙ σήμερα με βάση αυτούς. Η εκπαίδευση δεν είναι ξεκομμένη από τον κοινωνικό τρόπο παραγωγής, αντίθετα αποτελεί οργανικό στοιχείο του. (Η ουσιαστική υπαγωγή της εκπαίδευσης στο κεφάλαιο, θα είναι παρακάτω ένα από τα βασικά επιχειρήματα μας για την "αλλαγή σταδίου" του πανεπιστήμιου).

Οι εξελίξεις, κυρίως οι ρυθμίσεις και τα μέτρα που προωθήθηκαν ή προωθούνται σε αυτή τη φάση είναι τα μέτρα που αναφέρονται σε τρεις βασικές πλευρές.

α. της άμεσης παραγωγικής διαδικασίας

Οι αλλαγές προωθήθηκαν ήδη από τους νόμους Παπαϊωάννου - Γιαννίτση και πλευρές του ασφαλιστικού νόμου. Από τα μέτρα αυτά, παραχωρήθηκαν στην εργοδοσία το δικαίωμα παράτασης του εργάσιμου χρόνου, που οδηγεί στην **πλήρη ελαστικοποίηση**. Αυξήθηκε το επιτρεπόμενο ποσοστό απολύσεων που οδηγεί στην **εκτίναξη της ανεργίας** και στην **αυταρχικοποίηση** στους χώρους δουλειάς. Μειώθηκαν οι εργοδοτικές εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία, γενικεύεται η ελαστική και μερική απασχόληση. Η βασική ουσία όλων των νόμων και μέτρων που εφαρμόστηκαν, είναι η παραπέρα **προώθηση της ελαστικοποίησης / ευελιξίας**, η δημιουργία καλύτερων όρων για τον καπιταλιστικό ανταγωνισμό. **Όλα αυτά στα πλαίσια των αποφάσεων της Λισσαβόνας για να καταστεί η Ε.Ε η ανταγωνιστικότερη οικονομία μέχρι το 2010, δηλαδή**

το πεδίο της πιο βαθιάς εκμετάλλευσης της εργατικής δύναμης, κομμάτι των οποίων είναι και που ο ΚΕΧΑΕ και συνέχειά τους οι πρόσφατες αποφάσεις των υπουργών παιδείας στη Βουλιαγμένη.

Επίσης, η γενικευμένη εισαγωγή της πληροφορικής και της τυποποίησης σε μια σειρά πεδίων της παραγωγής, οδηγούν σε σημαντικές αλλαγές στη φύση και το ρόλο της εργασίας, ιδιαίτερα εμφανείς στους απόφοιτους των ΤΙ. Είναι χαρακτηριστικό πως σε τομείς όπου χρειάζονταν υψηλού επιπέδου εργαζόμενοι με μακροχρόνιες σπουδές, η παραγωγή γίνεται πιο απλή, κάτι που δίνει και τη δυνατότητα για αξιοποίηση απόφοιτων με πιο χαμηλού επιπέδου ποιοτικά σπουδές (άρα και πιο φτηνούς – κύκλοι σπουδών).

β. στη διαδικασία αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης

Σε σχέση με την πλευρά της αναπαραγωγής, η λογική της εμπορευματοποίησης των κοινωνικών αναγκών κυριαρχεί πλήρως, με αιχμές τα μέτρα και τους νόμους για την Υγεία που επιβάλλει ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, την ασφάλιση και την παιδεία. Το “ανταποδοτικό” σύστημα εφαρμόζεται πλέον σε όλα τα πεδία υιοθετώντας μια λογική που λέει ότι το δικαίωμα γίνεται “δυνατότητα”, στα πλαίσια της ευελιξίας της εργασίας άρα και των “δικαιωμάτων”, παροχών και καλύψεων που απορρέουν από αυτή. Ο όρος εμπόρευμα, δεν σημαίνει μόνο ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια, αλλά ουσιαστική υπαγωγή στους κανόνες της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής. Πχ εμπορευματοποίηση της γνώσης, δεν σημαίνει μόνο κατάργηση του δημόσιου δωρεάν, αλλά και μια σειρά άλλα πράγματα.

γ. στη διαχείριση και έλεγχο της εργατικής δύναμης.

Για τη διαχείριση του εργατικού δυναμικού, αναπτύσσεται ένα γιγάντιο πλέγμα κατάρτισης, αξιολόγησης, προγραμμάτων και επιχορηγήσεων με δις από το Γ' ΚΠΣ, δώρο στους εργοδότες, που έτσι μετακυλύουν το κόστος της εκπαίδευσης στους εργαζόμενους απαλλάσσονται από εισφορές, επιδοτούνται για την πρόσληψη νέων ανέργων, ενώ οι νέοι της εργασιακής περιπλάνησης έχουν την ψευδαίσθηση ότι προσθέτουν προσόντα στον ατομικό τους φάκελο που όμως δεν αλλάζουν το γεγονός ότι η περιπλάνησή τους φαίνεται να μοιάζει με ταξίδι χωρίς τελικό προορισμό. Στα πλαίσια αυτά έχουμε την λεγόμενη “ενεργητική πολιτική για την απασχόληση”, με την λογική της “απασχολησιμότητας” μέσω των διάφορων προγραμμάτων, την εξάπλωσή

τους σε ολοένα και πιο πολλές κατηγορίες νέων. Κορυφή μόνο του παγόβουνου είναι η λειτουργία των ιδιωτικών γραφείων ενοικίασης εργαζόμενων. Σήμερα, ήδη 8 εταιρείες λειτουργούν ενοικιάζοντας εργαζόμενους-στην πλειοψηφία τους νέους-, μεταξύ τους οι 3 μεγαλύτερες πολυεθνικές δουλεμπορίου εργατικής δύναμης, και αντίστοιχα γραφεία που ιδρύει ο ΟΑΕΔ.

Ένα νέο και βασικό χαρακτηριστικό αυτής της διαδικασίας, είναι πως είναι συνεχής και εφ' όρου ζωής, σε αντίθεση με το προηγούμενο στάδιο του καπιταλισμού όπου η κατανομή του εργατικού δυναμικού γινόταν σε κάποιες «στιγμές» της ζωής του. Αυτή την ανάγκη και επιδίωξη του καπιταλισμού έρχονται να εκφράσουν οι αντιλήψεις της «δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης» και της αξιολόγησης – φακέλου δεξιοτήτων.

Ο όρος “επιχειρηματικό πανεπιστήμιο”, που δώσαμε για να περιγράψουμε αυτή την τομή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανταποκρίνεται τώρα περισσότερο από ποτέ στο τοπίο που έχει διαμορφωθεί στα ΕΙ, ενώ το προχώρημα της μεταρρύθμισης θα βαθύνει ακόμα περισσότερο τα χαρακτηριστικά του. Οι τρεις άξονες λειτουργίας του είναι:

1. Η παραγωγή αποφοίτων που να ενσωματώνουν το σύνολο των (γνωσιωθεωρητικών και ιδεολογικών) χαρακτηριστικών της νέας εργατικής βάρδιας.
2. Η παράγωγή καινοτόμας γνώσης και τεχνογνωσίας.
3. Η απλοποίηση και τυποποίηση των διαδικασιών στα πλαίσια των πιο αποδοτικών μοντέλων οργάνωσης της καπιταλιστικής παραγωγής,

Και όλα αυτά μέσα σε ένα πλαίσιο ανταποδοτικής λειτουργίας.

8.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ, ΤΑ ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΤΕ

1 Οι απόφοιτοι που παράγει η σύγχρονη ΤΕ

Η πλειοψηφία των απόφοιτων-επιστημόνων μπαίνει στην αγορά εργασίας με χειρότερους όρους, από αυτούς που ίσχυαν στην δεκαετία του 80 ή ακόμα και στις αρχές του 90. Τα γενικά χαρακτηριστικά της νέας εργατικής βάρδιας, είναι αυτά που χαρακτηρίζουν και το πλειοψηφικό κομμάτι των απόφοιτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αφού αυτή πλέον δεν κατευθύνεται στην δημιουργία στελεχικού δυναμικού της παραγωγής και της αναπαραγωγής.

Αντίθετα, τόσο από πλευράς εργασιακών σχέσεων (μισθοί, ωράρια, κοινωνική θέση κλπ) όσο και σε ότι αφορά τη σχέση με τα μέσα και τη διαδικασία παραγωγής, έχουμε μια προλεταριοποίηση του κομματιού

αυτού. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως όπως λένε και τα κείμενα της Ε.Ε., αυτό που χρειάζεται είναι **διεύρυνση** της τριτοβάθμιας (ή μετά – δευτεροβάθμιας) εκπαίδευσης, με αλλαγή όμως του ρόλου των αποφοίτων της, δίνοντας έμφαση στην καλλιέργεια δεξιοτήτων και μια βασική τάση προς εξειδίκευση. Έτσι, βλέπουμε μια μαζικοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με μια όμως συνολική προσαρμογή του “μέσου επιπέδου” στις άμεσες ανάγκες της αγοράς, όπου για παράδειγμα τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ θα ενιαιοποιηθούν προοπτικά, προς τα κάτω.

Ταυτόχρονα όμως έχουμε τη δημιουργία ενός κομματιού μέσα στο φοιτητικό σώμα που εμφανίζει σχέσεις εξάρτησης με τις νέες δομές που παγιώνονται, με αποτέλεσμα να υπερασπίζεται την νέα κατάσταση από την σκοπιά των υλικών του συμφερόντων ευελπιστώντας να ενταχθεί στο μειωθητικό εκείνο τμήμα των απόφοιτων που θα στελεχώσουν επιτελικές θέσεις στην παραγωγή. Μετά την εφαρμογή του εθνικού απολυτηρίου και του πετάγματος των μισών μαθητών στα ΤΕΕ, έχει διαμορφωθεί μια κατάσταση στο φοιτητικό σώμα που γίνεται ακόμα εντονότερη η διάσταση της ταξικής καταγωγής με την ταξική προοπτική των αποφοίτων, καθώς το επιχειρηματικό πανεπιστήμιο/ΤΕΙ δεν αποτελεί κατά κανόνα μηχανισμό κοινωνικής ανέλιξης.

Ο ιδεολογικός ρόλος της ΤΙ, καθώς και ο τρόπος που πραγματώνεται, ακολουθεί την αλλαγή στην εργασιακή προοπτική. Έτσι, η κυρίαρχη ιδεολογία που προσπαθεί να περάσει δεν είναι η σχετικά αυτόνομη ανάπτυξη προσωπικότητας, η “ιεραρχική υπεροχή” κλπ που πρέπει να χαρακτηρίζουν έναν ελεύθερο επαγγελματία, αλλά η υποταγή στον εργοδότη, που “πρέπει” να χαρακτηρίζει τον μισθωτό. Και αντί να γίνεται μέσα από το τη διδακτική διαδικασία(αυθεντία) του καθηγητή και την έμμεση καλλιέργεια κουλτούρας, γίνεται μέσα από την υποταγή σε σχέσεις ανταλλαγής : ο υποταγμένος θα πάρει καλούς βαθμούς (και ότι αυτοί συνεπάγονται) ο “απειθαρχος” μικρότερους – κάτι που δεν ήταν καθόλου βέβαιο όταν το πανεπιστήμιο λειτουργούσε με τους πολύ πιο χαλαρούς ρυθμούς του παρελθόντος – και που η εργασιακή προοπτική ήταν καλή ανεξαρτήτως επιδόσεων.

Η σχέση αποφοίτων ΑΕΙ-ΤΕΙ, απέχει πάρα πολύ από το μοντέλο που αρκετοί φαντάζονται. Πως η θέση στην παραγωγή του απόφοιτου του «καλύτερου» εργασιακά ΤΕΙ, είναι χαμηλότερα από το «χειρότερο» εργασιακά ΑΕΙ. Στην πραγματικότητα στο σημερινό πλέγμα ειδικεύσεων-καταρτίσεων, υπάρχουν ΤΕΙ τα οποία βρίσκονται σε ασύγκριτα καλύτερη εργασιακά θέση από πάρα πολλά ΑΕΙ, ακριβώς επειδή η αγορά αξιολογεί με βάση το τι έχει ανάγκη η παραγωγή και όχι με βάση κάποιους τίτλους. Έτσι,

τα ΤΕΙ πληροφορικής πχ είναι απείρως πιο αναβαθμισμένα στην παραγωγική διαδικασία, συγκρινόμενα με σχολές των ΑΕΙ.

Μπορεί να πει κανείς, πως αν η νεολαία που τελειώνει τα ΤΕΕ, ΙΕΚ κλπ υφίσταται την εκμετάλλευση με τους χειρότερους όρους, η νεολαία του πανεπιστημίου και των ΤΕΙ είναι αυτή που υφίσταται τη μεγαλύτερη εκμετάλλευση, από την άποψη πως το κεφάλαιο καρπώνεται από αυτούς πολύ μεγαλύτερη υπεραξία.

2. Μετατροπή της γνώσης σε εμπόρευμα...

Βασικά στοιχεία που μπορούμε να διακρίνουμε :

α) αλλαγή στη σχέση “γνωστικού υπόβαθρού” - εφαρμογής.

Η εφαρμογή (εργαστήρια, εργασίες, διπλωματικές - πτυχιακές κλπ) και η αξιοποίηση των πληροφοριών, είχαν σαν αποστολή να κατανοηθούν οι γενικές γνώσεις. Οι τεχνικές ικανότητες που αποκτούσε ο απόφοιτος, τον βοηθούσαν για να αποκτήσει κάποια συγκεκριμένη δεξιότητα στην παραγωγή, αλλά δεν ήταν προσανατολισμένες σε κάποιο απόλυτα συγκεκριμένο τομέα. Σήμερα, αντίθετα, οι γενικές γνώσεις (υποβάθρου) δίνονται στον απολύτως απαραίτητο βαθμό για τη διαχείριση των πληροφοριών, για την ικανότητα εφαρμογής. Έτσι – και δεδομένου ότι οι απόφοιτοι πρέπει να έχουν επαγγελματικές δεξιότητες, η γενική γνώση δίνεται στο βαθμό που απαιτεί η κάθε ειδίκευση (γιατί αυτό είναι η εφαρμόσιμη στην παραγωγή δεξιότητα, άρα υποτάσσεται άμεσα στην παραγωγή (π.χ η στροφή στη μοντελοποίηση στις κοινωνικές επιστήμες).

Έτσι έχουμε αλλαγή της γεωγραφίας των γνωστικών αντικειμένων . Η παραπάνω γενική αρχή γίνεται αντιληπτή στον τρόπο που αναδιαμορφώνονται τα γνωστικά αντικείμενα, αφού οι νέες σχολές είναι ειδικευμένες, ενώ στις υπάρχουσες σχολές υπάρχει μια τάση διάσπασης τμημάτων του γνωστικού αντικειμένου, είτε με τη δημιουργία κατευθύνσεων ή με τη διάσπαση των σχολών. Ταυτόχρονα υπάρχει μια τάση ενοποίησης διάφορων επιστημονικών αντικειμένων σε μεταπτυχιακό επίπεδο, για μια μειοψηφία φοιτητών που προορίζεται να διευθύνει την παραγωγή.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε το εξής στοιχείο σε σχέση με τα νέα τμήματα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρεί κανείς να δημιουργούνται τμήματα (στα ΑΕΙ και στα ΤΕΙ) τα οποία στερούνται ακόμα και τυπικής στοιχειοθέτησης γνωστικών αντικειμένων, κυρίως σε περιφερειακά πανεπιστήμια. Ο τακτικός λόγος για τον οποίο ιδρύονται, είναι να

απορροφηθούν κονδύλια από το ΕΠΕΑΕΚ (με τις διαπλοκές-διαρροές που αυτό συνεπάγεται), να δώσει ίσως το ΥΠΕΠΘ την εντύπωση πως αυξάνεται ο αριθμός των εισακτέων σε πανεπιστήμια/ΤΕΙ αλλά και να ενισχυθούν διάφορες τοπικές κοινωνίες, μέσω της αφαίμαξης των φοιτητών. Όμως πρέπει πέρα από όλα αυτά, να δούμε και ένα στρατηγικό στόχο, ο οποίος είναι η «απονομιμοποίηση» του πτυχίου σαν τίτλου από τον οποίο απορρέουν εργασιακά δικαιώματα, ακριβώς με το να δημιουργούνται τμήματα τα οποία φαίνεται να έχουν δημιουργηθεί από το πουθενά, και η εμπέδωση της ευελιξίας των δομών του πανεπιστημίου στις πιο άμεσες ανάγκες της αγοράς.

Ταυτόχρονα, έχουμε την προσπάθεια λειτουργίας κύκλων σπουδών. Αν και η ελληνική κυβέρνηση αναγκάζεται να είναι λίγο πιο ευέλικτη στο συγκεκριμένο θέμα, η προσπάθεια να ενσωματωθεί η φιλοσοφία των κύκλων σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι προφανής. Οι κύκλοι σπουδών δεν ακολουθούν το μοντέλο που κυριαρχεί σαν εντύπωση : 1^{ος} κύκλος γενικές γνώσεις, 2^{ος} κύκλος ειδίκευση και τρίτος κύκλος διδακτορικό. Αντίθετα, κάθε κύκλος εφοδιάζει τον φοιτητή με στοιχεία “απασχολησιμότητας” - δεξιότητες, βασισμένα σε θραύσματα γνώσης, που ποτέ δεν πρόκειται να φτάσουν το γνωστικό περιεχόμενο και τα εργασιακά δικαιώματα του γνωστού ως τώρα πτυχίου. Για να καταλάβει κανείς τα παραπάνω, αρκεί να διαπιστώσει πως το **βασικό κριτήριο για τη χορήγηση bachelor ή master**, δεν είναι η επιτυχής παρακολούθηση συγκεκριμένου αριθμού και επιπέδου μαθημάτων, ούτε τα χρόνια σπουδών, αλλά η συλλογή συγκεκριμένου αριθμού πιστωτικών μονάδων (που αντιστοιχούν και σε συγκεκριμένα προσόντα απασχολησιμότητας).

β) Δια βίου κατάρτιση, πιστωτικές μονάδες, “πακέτα συμπληρωματικής γνώσης”.

Το κεφάλαιο πλέον “μετράει” τη γνώση και μάλιστα με αυστηρότατο τρόπο που ήταν αδιανόητος παλιότερα. **Κάθε μάθημα, κάθε ώρα διδασκαλίας, εργαστήριο κλπ**, ανάλογα με το σε ποιο εκπαιδευτικό ίδρυμα και από ποιο καθηγητή έχει διδαχθεί, **αποκτά συγκεκριμένη αξία** – πιστωτικές μονάδες, η οποία αποδίδεται στον ατομικό φάκελο του κάθε φοιτητή. Μια αξία που δεν είναι σταθερή στο χρόνο, αφού οι ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής αλλάζουν διαρκώς και ο εργαζόμενος πρέπει να “αναβαθμιστεί” μέσα από σεμινάρια, ινστιτούτα δια βίου κατάρτισης, ανοιχτά πανεπιστήμια κλπ. **Είναι χαρακτηριστικό πως τα περισσότερα πανεπιστήμια του εξωτερικού, εκδίδουν οδηγούς σπουδών που έχουν σύντομες περιγραφές των μαθημάτων, ονόματα διδάσκοντα, τρόπους**

εξέτασης και σε πόσες πιστωτικές μονάδες αντιστοιχεί το μάθημα (με βάση το μοντέλο ECTS που είναι το ευρωπαϊκό στάνταρ).

γ) Γραφεία διασύνδεσης – διαμεσολάβησης.

Αποστολή τους είναι να αποτελέσουν κρίκους διασύνδεσης των “κοινωνικών εταιρών” (επιχειρήσεις, επιστημονικά επιμελητήρια κλπ) και των αναγκών τους με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Η σύνδεση αυτή είναι αμφίδρομη : από τη μια μεταφέρονται οι ανάγκες, η κριτική και οι απόψεις των “κοινωνικών εταιρών” προς το πανεπιστήμιο/ΤΕΙ έτσι ώστε αυτό να προσαρμοστεί καλύτερα σε αυτές “για το καλό των αποφοίτων του”. Από την άλλη, δίνει τη δυνατότητα στους απόφοιτους να έρθουν σε επαφή με την αγορά εργασίας, στην πιο light εκδοχή – εξαιτίας των πιέσεων του φοιτητικού κινήματος – μέσω της δημοσίευσης αγγελιών των εταιριών, ή μέσα από συνδιοργάνωση σεμιναρίων με επιχειρήσεις, πρακτικές ασκήσεις κλπ.

δ) Πρακτική άσκηση – case studies – μαθήματα επιχειρηματικότητας.

Η πρακτική άσκηση μέχρι τώρα ήταν γενικευμένη κυρίως στα ΤΕΙ. Υπάρχει όμως με διάφορες μορφές και σε ΑΕΙ (πχ Νομικό). Στις υπόλοιπες περιπτώσεις γενικευμένης και υποχρεωτικής εφαρμογής της πρακτικής άσκησης, πρόκειται σαφώς για μια εξαιρετικά αντιδραστική σχέση, όπου : α) παρέχονται σχεδόν δωρεάν εργαζόμενοι στο κεφάλαιο, ιδιαίτερα για τις «χαμαλοδουλειές», β) οι φοιτητές – με δικό τους κόστος σε κόπο και χρόνο – προσαρμόζονται στις ανάγκες της παραγωγής. Η πρακτική άσκηση είναι ιδιαίτερα διαδεδομένο φαινόμενο στο εξωτερικό και αποτελεί στόχο για το ΥΠΕΠΘ να γίνει το ίδιο και στην Ελλάδα.

Η καλλιέργεια της επιχειρηματικότητας στους νέους, έχει δυο άξονες. Ο πρώτος είναι η εισαγωγή μαθημάτων επιχειρηματικότητας που αντιπροσωπεύεται με μαθήματα πολιτικής οικονομίας, διαχείρισης ανθρώπινων πόρων, ευρωπαϊκής πολιτικής κ.α. Ο δεύτερος – και ίσως σημαντικότερος – είναι η οργάνωση των μαθημάτων, εργαστηρίων, ομάδων παράδοσης εργασιών, με βάση «επιχειρησιακά δεδομένα». Η παράδοση project (ρεαλιστικών ασκήσεων που θα μπορούσαν να είναι αντικείμενο εργασίας σε μια εταιρεία) από ομάδες φοιτητών γενικεύεται στα πανεπιστήμια. Ο στόχος που βάζει το ΕΠΕΑΕΚ, είναι οι ομάδες αυτές να οργανώνονται με «υπεύθυνους – project managers» ανά ομάδα, παράδοση

αναφορών – reports ανά τακτά διαστήματα για την πρόοδο της εργασίας, οι οποίες να περιέχουν αξιολόγηση της προσπάθειας των μελών της, έτσι ώστε να λαμβάνονται τα απαιτούμενα μέτρα ώστε να πειθαρχούνται οι πιο αδύναμοι κρίκοι.

3. Αξιοποίηση των ΕΙ και του δυναμικού τους στην παραγωγή καινοτομίας.

Το κεφάλαιο πάντα είχε ανάγκη την καινοτομία, αλλά ιδιαίτερα σήμερα, βρισκόμαστε σε μια εποχή που η γνώση και οι εφαρμογές της α) έχει πολύ πιο άμεση σχέση με την παραγωγή (δεδομένου πως η παραγωγή αυτοματοποιείται και οργανώνεται όλο και περισσότερο επιστημονικά), β) φτάνει στην αγορά με πολύ πιο γρήγορους ρυθμούς (μια καινοτόμος ιδέα, μπορεί να αποφέρει τεράστια κέρδη σε ελάχιστο χρόνο και αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στους πολύ δυναμικούς τομείς) γ) η βασική έρευνα παίζει καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία βάσεων για περαιτέρω αύξηση της κερδοφορίας μακροπρόθεσμα ανοίγοντας νέα πεδία εκμετάλλευσης. Έτσι, τα πανεπιστήμια/ΤΕΙ αξιοποιούνται:

α) θέτουν τα εργαστήρια και το ερευνητικό δυναμικό τους στις ανάγκες των επιχειρήσεων και διεξάγουν έρευνα για αυτές, με το αζημίωτο φυσικά, εκμεταλλευόμενα το φτηνό εργατικό δυναμικό και τη δημόσια υποδομή.

β) παράγουν έρευνα την οποία εμπορεύονται τα ίδια τα πανεπιστήμια, λειτουργώντας σαν επιχειρήσεις.

Το νέο νομοσχέδιο που προβλέπει παράλληλη διοικητική δομή για την έρευνα (κέντρα) και τη γενίκευση των Ερευνητικών Πανεπιστημιακών Ινστιτούτων, με καθεστώς Ν.Π ιδιωτικού δικαίου στοχεύουν στην πλήρη συνεργασία του πανεπιστημιακού – βιομηχανικού συμπλέγματος.

4. Μισθωτές σχέσεις εργασίας μέσα στα ίδια τα ΕΙ.

Το κριτήριο αυτό δείχνει πιο “χτυπητά” ίσως από κάθε άλλο την τάση μετατροπής των πανεπιστημίων από “αυτόνομα ιδρύματα” σε εκπαιδευτικό – βιομηχανικά συμπλέγματα.

Σε προπτυχιακό επίπεδο, οι σχέσεις μισθωτής εργασίας, εμφανίζονται με τις διπλωματικές (ή άλλες εργασίες) οι οποίες αποτελούν τμήματα project και οι φοιτητές που τις εκπονούν πληρώνονται για αυτές είτε σε χρήμα, ή με την υπόσχεση να απασχοληθούν αργότερα στον ίδιο καθηγητή σαν διδακτορικοί. Κυρίως όμως εμφανίζονται στις πρακτικές ασκήσεις, στα πανεπιστήμια και ιδιαίτερα στα ΤΕΙ. Αξίζει να σημειωθεί πως το ΕΠΕΑΕΚ θέτει σαν βασικό στόχο για τα προγράμματα σπουδών να περιστρέφονται

γύρω από πραγματικά προβλήματα της παραγωγής και προωθεί τη γενίκευση τέτοιου είδους ασκήσεων και διπλωματικών.

Σε μεταπτυχιακό επίπεδο, ένα μεγάλος μέρος των υποψήφιων διδασκτόρων και των μεταπτυχιακών, ιδιαίτερα όταν απασχολούνται πάνω σε κάποιο project, καθώς και ένας αριθμός ερευνητών βρίσκονται σε ένα κανονικό καθεστώς εργασίας, με εργοδότες τους καθηγητές ή το πανεπιστήμιο.

Στους εργαζόμενους συνολικά, εισβάλουν οι ελαστικές εργασιακές σχέσεις (συμβάσεις, ημιαπασχόληση, 407) που χρησιμοποιούνται διπλά, δίνουν τη δυνατότητα σε τμήμα καθηγητών να έχουν και εξωτερικές δουλειές και χρησιμοποιούνται με τον κλασικό τρόπο για όλους τους άλλους.

Τα τεχνολογικά πάρκα, είναι κάτι σχετικά καινούργιο στην ελληνική πραγματικότητα με πρώτο και μεγαλύτερο μέχρι σήμερα το τεχνολογικό πάρκο Λαυρίου, αλλά αποτελούν κοινή πρακτική στο εξωτερικό. Τα τεχνολογικά πάρκα είναι χώροι στους οποίους “συναντιούνται το πανεπιστήμιο με τις επιχειρήσεις” και παράγονται έρευνα και εφαρμογές. Τα πάρκα αποτελούν εξαρχής Ανώνυμες Εταιρίες (το τεχνολογικό πάρκο Λαυρίου διοικείται από διοικητικό συμβούλιο του οποίου μέλη είναι όλα τα μέλη της συγκλήτου του ΕΜΠ και πρόεδρος ο πρύτανης).

5. Εσωτερικοί κανονισμοί – αυταρχισμός και εντατικοποίηση

Στο πανεπιστήμιο/ΤΕΙ επιχείρηση, η καθυπόταξη του φοιτητικού σώματος, γίνεται με πολύ πιο αποτελεσματικό τρόπο από ότι στην παλιότερη μορφή του. Ο καθηγητής δύσκολα θα στραφεί άμεσα εναντίον του φοιτητικού συλλόγου ή της γενικής συνέλευσης. Καθένας είναι ελεύθερος να φύγει από το μάθημα ή να ζητήσει να μη γίνει, αλλά γνωρίζοντας πως με τον τρόπο αυτό μένει πίσω στον ανταγωνισμό με του υπόλοιπους. Έτσι λοιπόν, η βαθύτερη υποταγή του φοιτητή στο επιχειρηματικό πανεπιστήμιο είναι ο καθοριστικός μηχανισμός ελέγχου του. Ταυτόχρονα όμως, εξαπλώνονται στη βάση αυτής της αλλαγής συνείδησης και οι θεσμοί τύπου εσωτερικών κανονισμών κλπ, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ακόμα περισσότερο η εύρυθμη λειτουργία της επιχείρησης και να προστατεύονται οι σοβαροί φοιτητές από τους “απειθαρχούς”. Το άσυλο είναι μια παραφωνία σε όλο αυτό το σκηνικό που στήνεται γύρω μας και για αυτό αποτελεί εδώ και καιρό στόχο η απονομιμοποίησή του αρχικά και η μετατροπή του από κατάκτηση του κινήματος σε άσυλο για τις επιχειρήσεις και την εκμετάλλευση. Όσον αφορά την εντατικοποίηση των

σπουδών, αυτή όλο και περισσότερο στρέφεται στην κατεύθυνση της τήρησης των χρονοδιαγραμμάτων που θέτουν οι ανάγκες της επιχειρηματικής λειτουργίας του ίδιου του πανεπιστημίου/ΤΕΙ.

6. **Ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια λειτουργίας - Εταιρική δομή, managers**

Κάτω από την πίεση της οικονομικής και διοικητικής αυτοτέλειας (που στην Ελλάδα ακόμα δεν είναι τόσο έντονη) τα ΤΙ αναγκάζονται να οργανωθούν σαν επιχειρήσεις και να ψάξουν ίδιους πόρους για να επιβιώσουν στη σύγχρονη αγορά. Καταργούνται οι δωρεάν παροχές και ταυτόχρονα στρέφεται η έρευνα προς επικερδείς κατευθύνσεις (που δεν σημαίνει απαραίτητα εφαρμοσμένη, γιατί το κεφάλαιο χρηματοδοτεί σοβαρά και τη βασική). Αυτό προϋποθέτει και αλλαγές στην οργανωτική δομή των ΕΙ. Ο έλεγχός του από κυρίως ακαδημαϊκούς είναι αποτελεσματικός στη διαχείριση πόρων, οπότε αρχίζει να αποκτά συγκρότηση επιχείρησης και είτε μπαίνουν manager στη διοίκηση, ή οι ίδιοι οι καθηγητές μετατρέπονται σε τέτοιους (όπως φαίνεται να γίνεται κατά κανόνα στα ελληνικά πανεπιστήμια). Πρώτο θύμα μια τέτοιας πολιτικής είναι η φοιτητική μέριμνα (σίτιση – στέγαση με κοινωνικά κριτήρια) και τα συγγράμματα, ενώ σε όλη την Ευρώπη εισβάλουν τα δίδακτρα (στην Αγγλία μέσα σε 3 χρόνια από την επιβολή τους σε προπτυχιακό επίπεδο έχουν εκτοξευτεί από ένα συμβολικό ποσό σε αρκετά εκατομμύρια δρχ. το χρόνο)

7. **Αξιολόγηση**

Η αξιολόγηση έχει δυο βασικές πλευρές. Την ατομική αξιολόγηση και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού ιδρύματος, σε υποδομή, ερευνητικό – εκπαιδευτικό έργο κλπ.

Αξιολόγηση κατά άτομο...

Να ξεκαθαρίσουμε αρχικά πως το καινοτόμο στοιχείο της αξιολόγησης δεν είναι η εισαγωγή του ιδεολογήματος της «αξιοκρατίας». Εξάλλου, δεν υπάρχει σύστημα που να βασίζεται στο δίπτυχο τιμωρία – ανταμοιβή, το οποίο να μην εμπεριέχει κάποιου είδους αξιολόγηση. Η τομή σήμερα βρίσκεται στο βάθος και το εύρος της, με τρία βασικά χαρακτηριστικά να ξεχωρίζουν.

Πλήρης εξατομίκευση : Αντί να διαχωρίζει κατά ομάδες (με κριτήρια ταξικά και ως προς την καταγωγή και ως προς την κατάληξη), ξεκινάει «από

το μηδέν». Θεωρεί τον καθένα μια μονάδα, η οποία βαθμολογείται «αντικειμενικά», ανάλογα με το σύνολο των προσόντων που διαθέτει. Στο Ευρωπαϊκό πρότυπο βιογραφικού σημειώματος, δεν περιλαμβάνονται μόνο τα κλασικά πεδία (σπουδές, τίτλοι, προϋπηρεσία), αλλά και άλλα όπως «ηγετικές ικανότητες», «ενασχόληση με τον αθλητισμό», «την τέχνη», «ιδιαίτερες πλευρές της προσωπικότητας». Εξάλλου είναι γνωστό πως και ο **ατομικός φάκελος δεξιοτήτων**, που προωθείται περιέχει ανάλογα χαρακτηριστικά... Ο καπιταλισμός επιδιώκει μέσα από αυτή τη διαδικασία να εκμεταλλευτεί όχι μόνο τις «αμιγώς τεχνικές δεξιότητες», αλλά το σύνολο των δυνατοτήτων κάθε εργαζόμενου. **Τα πλεονεκτήματα της εξατομίκευσης είναι προφανή :** α) μεγαλύτερος έλεγχος και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του κάθε εργαζόμενου, β) διάλυση των συλλογικοτήτων και άρα μείωση των περιθωρίων οργάνωσης και αντίδρασης από μέρους των εργαζόμενων γ) συγκάλυψη του ρόλου των τάξεων μέσα στη θάλασσα των ατομικοτήτων (όπου ο καθένας είναι απόλυτα υπεύθυνος για το πόσο παχύς είναι ο φάκελος και ο μισθός τους). **Άρα συνεχής έλεγχος της εργατικής δύναμης.**

Δια βίου : Μπορεί κανείς να πει πως στα προηγούμενα στάδια του καπιταλισμού, η προοπτική κάθε εργαζόμενου, ήταν σχετικά σταθερή. Από τη στιγμή που έμπαινε στο πανεπιστήμιο/ΤΕΙ, ήταν κατά κανόνα συγκεκριμένη και η κοινωνική του θέση μετά. Αντίστοιχα ήταν σχετικά σταθερό και το είδος της εργασίας στο οποίο απασχολούνταν. Ο μισθός ακολουθούσε μια κατά κανόνα γραμμική αυξητική τάση, με τα χρόνια εργασίας κάτι που δεν ισχύει πλέον. Τα πάντα είναι ένα συνεχές διακύβευμα, αφού οι ενδιάμεσες αξιολογήσεις δεν σταματάνε ποτέ... : α) συνεχής επανακατάρτισή του εργατικού δυναμικού (και παράπλευρο κέρδος από τους μηχανισμούς επανακατάρτισης με κόστος του εργαζόμενου) β) δια βίου ανασφάλεια των εργαζόμενων – που τους κάνει πιο ευάλωτους στην αστική τάξη γ) εξάρτηση από το κράτος ή τον εργοδότη, προκειμένου να χρηματοδοτήσουν τα απαραίτητα σεμινάρια, προγράμματα κατάρτισης κλπ, όταν δεν μπορεί να το κάνει ο ίδιος ο εργαζόμενος.

Επιστημονική, «αντικειμενική» κρίση κάθε πλευράς της ανθρώπινης ζωής και ποσοτικοποίηση της : Κάθε άνθρωπος «αποσυντίθεται» στα επιμέρους χαρακτηριστικά του, βαθμολογείται για το κάθε ένα από αυτά και «ανασυντίθεται» η καπιταλιστική αξία του. Είναι χαρακτηριστικό του ολοκληρωτικού καπιταλισμού, πως σε μεγαλύτερο βαθμό από ποτέ προσπαθεί να διαμορφώσει τον κάθε εργαζόμενο ώστε να πληροί τις ανάγκες μιας θέσης απασχόλησης. Δεν του αρκεί η εκμετάλλευση της υπάρχουσας εργατικής δύναμης του εργαζόμενου, αλλά η συνεχής

διαμόρφωσή και προσαρμογή της. Έτσι, βαθμολογώντας απομονώνοντας κάθε ξεχωριστό στοιχείο μπορεί και να το βελτιώνει, (με βάση τα δικά του κριτήρια πάντα).

Αξιολόγηση ΕΙ κλπ. Για ένα πανεπιστήμιο/ΤΕΙ που λειτουργεί σαν επιχείρηση η αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών του, έρχεται σαν κάτι το σχεδόν αυτονόητο, προκειμένου να βελτιωθούν τα σημεία εκείνα της «παραγωγικής» διαδικασία τα οποία είναι ανεπαρκή. Στην πράξη, αυτό σημαίνει πως η χρηματοδότηση των πανεπιστημίων εξαρτάται άμεσα από το κατά πόσον ακολουθούν τις κατευθύνσεις της αγοράς. **Η αξιολόγηση δεν είναι ένα «απλό» εργαλείο αποτίμησης, αλλά όργανο χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής.**

Η αξιολόγηση είναι παράλληλα ο συνδετικό ιστός και ο μοχλός πίεσης του επιχειρηματικού πανεπιστημίου. Μάλιστα όταν μιλάμε για αξιολόγηση στην εκπαίδευση εννοούμε την ποσοτικοποίηση κάθε πτυχής σε συγκρίσιμους σε πανευρωπαϊκό επίπεδο αριθμούς.

8. Μεταπτυχιακά

Τα μεταπτυχιακά είναι ο δυνατός κρίκος του πανεπιστημίου-επιχείρησης. Στα master απευθύνονται χιλιάδες νέοι πτυχιούχοι καθώς και ήδη εργαζόμενοι, προκειμένου να προσαρμόσουν τις γνώσεις του πτυχίου τους σε κάποια βραχυχρόνια ειδίκευση που θα τους επιτρέψει είτε να εργαστούν σε κάποια 'απασχόληση', είτε να ξεπεράσουν κάποιες δεκάδες υποψηφίων συναδέλφων στις ατομικές συνεντεύξεις είτε τέλος, να βελτιώσουν την δική τους προσαρμοστικότητα σε αυτό που το αφεντικό τους απαιτεί στη δουλειά που ήδη έχουν. Στα δε διδακτορικά, η πολλαπλότητα της επιστημονικής γνώσης τείνει να εκτοπιστεί προς όφελος της επικράτησης ενός κυρίαρχου μοντέλου γνώσης το οποίο οικοδομείται πάνω στο κέρδος. Τα προϊόντα του τείνουν να γίνονται οι 'κράχτες' για την απόσπαση μιας καλής ευρωπαϊκής ή ιδιωτικής χρηματοδότησης μιας και η εποχή της δημόσιας έρευνας δείχνει να ξεπερνάτε ως μια παρωχημένη εποχή έμμεσης κυρίως αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας. Οι ίδιοι οι υποψήφιοι διδάκτορες – εργαζόμενοι ερευνητές υπό τους όρους αυτού του υπό επικράτηση μοντέλου είναι το κύριο εργατικό δυναμικό αυτής της ερευνητικής παραγωγής. Με αντάλλαγμα την απόκτηση του διπλώματός τους ή την απόσπαση ενός μικρού μισθού με τη μορφή υποτροφίας, οι υποψήφιοι διδάκτορες που διεκπεραιώνουν ερευνητικά προγράμματα τα αποτελέσματα των οποίων αξιοποιούνται με κερδοφόρο τρόπο τείνουν να γίνονται η πλειοψηφία. Αλλά ακόμη και όταν δεν εργάζονται στα πλαίσια

ενός ερευνητικού προγράμματος, μέσα στην γενικότερη 'ατμόσφαιρα' της αξιοποίησης ή διαχείριση των πνευματικών δικαιωμάτων των διατριβών δίνει το δικαίωμα στα πανεπιστήμια να πωλούν σε εταιρίες ή κρατικούς οργανισμούς τα αποτελέσματα αυτά. Τέλος δεν λείπουν και περιπτώσεις στις οποίες ακόμη και το διδακτορικό δίπλωμα τείνει να αποτελεί ένα ακόμη δίπλωμα μέσα στην κούρσα των τυπικών προσόντων.

Τα παραπάνω σημεία τεκμηριώνουν την ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΥΠΙΑΓΩΓΗ των ΕΙ στο κεφάλαιο, τόσο από άποψη σύνδεσης τους (γνώση, έρευνα και απόφοιτοι περισσότερο υποταγμένοι από ποτέ ανάγκες του κεφαλαίου) όσο και από άποψη οργάνωσης και λειτουργίας του (που είναι περισσότερο αυτή μιας σύγχρονης επιχείρησης, παρά ενός αυτόνομου ακαδημαϊκού χώρου).

9 Κοινός Ευρωπαϊκός Χώρος Ανώτατης Εκπαίδευσης

Το εκπαιδευτικό Μάαστριχ, ή η καπιταλιστική ολοκλήρωση της εκπαίδευσης στην Ευρώπη μέσα την εποχή της «καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης», είναι ένας στρατηγικός σχεδιασμός παράλληλος με αυτούς της Λισσαβόνας και ορίζοντα το 2010 με διακηρυγμένο στόχο το να ξεπεράσει η Ε.Ε το βασικότερο ανταγωνιστικό της μειονέκτημα σε σχέση με τις ΗΠΑ, που είναι η ενιαία διαχείριση του εργατικού της δυναμικού.

8.3 Η ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΤΕ ΣΕ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΜΕ ΤΙΣ ΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ

Φάσεις της Τ.Ε	Ερασιμακή	Δημόσια-κρατική	Επιχειρηματική
Στάδιο του Κ.Τ.Π	Ελεύθερος ανταγωνισμός	Μονοπωλιακό και κρατικομονοπωλιακό	Ολοκληρωτικό ή καθολικοποιημένο
Κύρια λειτουργία	Ιδεολογική	Κατανεμητική	Παραγωγική
Τύπος υπαγωγής της επιστήμης στο κεφάλαιο	έμμεση	Έμμεση	Άμεση
Ιδιοκτησιακό καθεστώς	ακαθόριστο	Δημόσιο	Δημόσιο (με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια) και ιδιωτικό
Βαθμός μαζικότητας	Κλειστό	Μαζικό	Μαζικό αλλά και κατακερματισμένο
Προορισμός απόφοιτων	Αστικά και μεσοαστικά στρώματα	Αστικά ,μεσοαστικά στρώματα και εργαζόμενη διανοήση	Αστικά, νέα μεσοαστικά στρώματα και νέα εργατική τάξη
Κοινωνική διαίρεση του Πληθυσμού της Τ.Ε	Διδάσκοντες - διδασκόμενοι	Διδάσκοντες - διδασκόμενοι	Μερίδες που είτε άμεσα είτε έμμεσα εκμισθώνουν και εκμεταλλεύονται εξαρτημένη μισθωτή εργασία και μερίδες μισθωτής εργασίας

8.4 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εκπαίδευση στον αστερισμό της επιχειρηματικότητας, η επιχειρηματική ΤΕ όπως ονομάστηκε προωθείται τόσο μέσα στα δημόσια όσο και στα ιδιωτικά Τ.Ι και οδηγεί στην άμεση πλέον παρουσία εργατικών κατηγοριών μέσα στις κοινωνικές ομάδες τους. Το ερώτημα είναι με ποιο τρόπο πρέπει τόσο οι μερίδες αυτές να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές αυτές. Είναι φανερό ότι είναι μάλλον αδιέξοδες οι διάφορες μετά-μοντέρνες και άλλες θεωρήσεις που προσπαθούν να ανακαλύψουν τα θετικά στοιχεία των νέων καιρών και να εξοβελίσουν τα αρνητικά τους. Το αποτέλεσμα τους είναι συνήθως η υπόκλιση στην νέα πραγματικότητα, η αποδοχή μίας νέας εποχής εργασιακής βαρβαρότητας και η μετατροπή της ΤΕ σε κυκεώνα ιδρυμάτων που όλα μαζί υπηρετούν τις λειτουργικές ανάγκες του συστήματος. Η αντίθεση στο επιχειρηματικό πανεπιστήμιο/ΤΕΙ δεν μπορεί να σταθεί στην βάση της ρομαντικής αναπόλησης του δημόσιας/κρατικής ή ακόμη περισσότερο του ερασμιακής Τ.Ε. Αλλωστε οι βάσεις συγκρότησης των «εποχών» αυτών έχουν παρέλθει ανεπιστρεπτί. Η μόνη ρεαλιστική βάση αντίθεσης είναι η ανακάλυψη των δυνάμεων και δυνατοτήτων της εργασίας που η ίδια η καπιταλιστική ανάπτυξη γεννά και ταυτόχρονα καταπνίγει. Οι νέες εργατικές φιγούρες που γεννιούνται μέσα από την πιο εκμεταλλευτική «εποχή» του πανεπιστημίου/ΤΕΙ είναι απτό δείγμα των δυνατοτήτων αυτών. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια και αντιλαμβανόμενοι το γεγονός ότι κάθε ανθρώπινη προσωπικότητα στους καιρούς της κοινωνικής αλλοτρίωσης (και όχι μόνο σ' αυτούς...) είναι σε θέση να κατανοήσει μόνο ένα τμήμα της πραγματικότητας και με αρκετή δόση αντίφασης, επιχειρήθηκε η ανάλυση της πραγματικότητας που έχει διαμορφωθεί στην ΤΕ, έχοντας ως σύστημα αναφοράς τις κοινωνικές ομάδες που κατά τη γνώμη μας πλήττονται από την επιχειρηματική τριτοβάθμια εκπαίδευση, και έχοντας κατά νου το πόσο σήμερα είναι σημαντικό το ζήτημα της γένεσης γνώμης. Στο σημείο αυτό υπάρχει ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα: μπορεί σήμερα να υπάρξει η παιδεία εκτός των πλαισίων που καθορίζει η επιχειρηματική εκπαίδευση; Ποια είναι τα κριτήρια λειτουργίας της ώστε να μην παράγει την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Η ραγδαία ανάπτυξη των ανθρώπινων γνώσεων και η εξίσου σημαντική αύξηση των ανθρώπινων δημιουργικών δυνατοτήτων δίνουν ίσως για πρώτη φορά στην ιστορία τις βάσεις για την υπέρβαση του κοινωνικού ορίζοντα της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Σταύρος Μαυρουδέας «Οι εποχές του πανεπιστημίου» υπό έκδοση
- Aglietta M. (1979), "A Theory of Capitalist Regulation", NIB
- Althusser L.-Balibar E. (1977), "Reading Capital", New Left Books
- Blaug M. (1976), "Economics of education", Penguin
- Boulding K. (1969), "Economics as a moral science", American Economic Review, vol.IIX March
- Bowen W.G. (1977), "Assessing the economic contribution of education" στο Cosin
- B.R. ed. (1977), "Education: Structure and society", Penguin
- Bowles S. (1971), "Unequal Education and the Social Division of Labor", Review of Radical Political Economics, vol.3 no.4
- Brenner R.-Glick M. (1991), "The Regulation Approach: Theory and History", New Left Review no.188
- Bruce Johnstone D. (1994), «Η Ανώτατη Εκπαίδευση στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής το 2000» σε Τσαούσης Δ. (επ.), Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις Αναπτυσσόμενες και Αναπτυγμένες Χώρες», Gutenberg
- Bucharin N. (1976), "Imperialism and World Economy", Merlin
- Callinicos A. (1985), 'Post-modernism, Post-structuralism, Post-Marxism', Theory , Culture and Society, vol.2 no.3
- Derrida J. (1992), 'Mochlos' Rand R. (ed.), 'Logomachia: The Conflict of the Faculties', University of Nebraska Press
- Fine B.-Harris L. (1986), "Ξαναδιαβάζοντας το Κεφάλαιο" Gutenberg
- Gesheker C. (1998), 'The Politics of Higher Education Finance in California', Telos no.111
- Gibbons M. (1994), 'The New Production of Knowledge: The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies', Sage
- Hilferding R. (1981), "Finance Capital", Routledge

- Hobson J. (1902), 'Imperialism -a study', Allen & Unwin
- Ιωαννίδης Α. -Μαυρουδέας Στ. (2000), "Στάδια της καπιταλιστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα. Είναι εν εξελίξει ένα νέο στάδιο της σήμερα;., στον τόμο του 70ου συνεδρίου του ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΑΚΗ ΚΑΡΑΠΩΡΓΑ με θέμα ΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΜΑΔΑ. (υπό έκδοση)
- Iyenko E.v. (1982), "The dialectics of the abstract and the concrete in Marx's Capital", Progress
- Καρδάσης Β. -Διαμαντής Α. (1999), «Η επανάσταση των ΑΕΙ», ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 27 -9-1999
- Kiniven O. -Rinne R. (1994), «Εξέλιξη των πολιτικών της Ανώτατης Εκπαίδευσης» σε Τσαούσης Δ. (επ.), Πανεπιστήμιο και Οικονομία στις Αναπτυσσόμενες και Αναπτυγμένες Χώρες», Gutenberg
- Lenin V.I. (1977), 'Imperialism, the highest stage of capitalism' in Lenin I.v. (1977), 'Selected Works', Progress
- Luke T. (1998), 'The future of Universities in an EGB of Flexible Specialization', Telos no.111
- Luxemburg R. (1971), "The Accumulation of Capital", Routledge
- Machlup F. (1962), "The production and distribution of knowledge in the USA II. Princeton University Press
- Mandel E. (1980), Π Φοιτητές, διανοούμενοι και πάλη των τάξεων II, Ουτοπία
- Μαρκάτος Ν. (1994), «Μεταμοντερνισμός και πανεπιστήμιο», ΒΗΜΑ 24-12- 1994
- Μαρκάτος Ν. (1995α), 'Μεταμοντερνισμός και πανεπιστήμιο: Γνώση και Εξουσία II, ΒΗΜΑ 1-1-1995
- Μαρκάτος Ν. (1995β), "Μεταμοντερνισμός και πανεπιστήμιο: Η άλλη Διέξοδος II, ΒΗΜΑ 8/1/1995
- Μαυρουδέας Στ. (1994α), Π Η Προσέγγιση της Ρύθμισης: Θεωρία της Κρίσης ή Κρίση της Θεωρίας", Αξιολογικά νο.5
- Μαυρουδέας Στ. (1994β), Π Λευκή Βίβλος: τομή στην κεφαλαιοκρατική ανασυγκρότηση στην ΕυρώπηII, Ουτοπία νο.9
- Mavroudeas S. (1998), 'Contemporary Capitalism: Is there a new stage in process?', εργασία παρουσιασμένη στο Marx II International Congress, CNRS -University of Paris X, Παρίσι 30 Σεπτεμβρίου -3 Οκτωβρίου

•Mavroudeas S. (1999), 'Per iodising Capitalism: Problems and Method -The case of the Regulation Approach" σε Research in Political Economy vol.17

•Μηλιός Γ. (1993), "Εκπαίδευση και Εξουσία", Κριτική

•Μηλιός Γ. (1988), "Ο ελληνικός κοινωνικός σχηματισμός: από τον επεκτατισμό στην καπιταλιστική ανάπτυξη", Εξάντας

•Pan D. (1998), 'The Crisis of the Humanities and the End of the University., Telos no.111

•Poulantzas N. (1975), "Classes in Contemporary Capitalism", New Left Books

•Poulantzas N. (1978), "L' Etat, le Pouvoir, le Socialisme". PUF

•Ryan D. (1998), 'The Thatcher Government Attack on Higher Education in Historical Perspective', New Left Review no.227

•Sabel C.-Piore M. (1984), "The second industrial divide: possibilities for prosperity". Basic Books

•Schor J. (1992), 'The overworked American', Basic Books

•Schultz T. (1964), "The economic value of education", Columbia University Press

•ΣΕΤΕΕ (P.Bourdieu, C.Charle, B.Lacroix κ.α.) (1999), «Επείγουσες διαγνώσεις και θεραπείες για ένα πανεπιστήμιο σε κατάσταση κινδύνου», Πατάκης

•Taves M. (1998), 'The New Fragmentation in Higher Education', Telos no.111

•Τσουκαλάς Κ. (1999), Το «κίνητρο της αμοιβής» στο πανεπιστήμιο και η απειλή των τρωκτικών», ΒΗΜΑ 11-7-1999

•Weber M. (1989), "Η επιστήμη ως επάγγελμα", μετάφραση Μ.Κυπραίου, Παπαζήσης

•Worham S. (1999), 'Rethinking the University: Leverage and deconstruction', Manchester University Press

•Ψυχοπαίδης Κ. (1991), "ΟΙ κοινωνικές επιστήμες στο σημερινό ελληνικό πανεπιστήμιο" στο Ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα (1 ~91), "Το Πανεπιστήμιο στην Ελλάδα σήμερα'Ι

•Ψυχοπαίδης Κ.-Αγγελίδης Μ. (1993), "Κείμενα Πολιτικής Οικονομίας και Θεωρίας της Πολιτικής", Εξάντας

•Zeleny J. (1980), "The Logic of Marx", Blackwell

•Υπουργείο Ανάπτυξης Γενική Γραμματεία Ερευνάς και Τεχνολογίας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας

(ΕΠΑΝ) πρόγραμμα αξιοποίησης ερευνητικών αποτελεσμάτων μέσω δημιουργίας νέων επιχειρήσεων έντασης γνώσης και ταχείας ανάπτυξης (ΠΡΑΞΕ)

• "Towards Accreditation Schemes for Higher Education in Europe", Final Project Report, CRE, February 2001

• S. M. dos Santos, "Introduction to the Theme of Transnational Education", Conference of The Director's General for Higher Education and the Heads of the Rectors' Conferences of the European union, Aveiro, April 2000.

• C. Campbell, M. van der Wende, "International Initiatives and Trends in Quality Assurance for European Higher Education", The European Network for Quality Assurance in Higher Education, Helsinki, 2000

• G. Haug, "Response to Prof. S. M. dos Santos, "Introduction to the Theme of Transnational Education"", Conference of The Director's General for Higher Education and the Heads of the Rectors' Conferences of the European union, Aveiro, April 2000.

• "Quality Assurance and Accreditation Ensuring Quality and Improving Mobility", The National Unions of Students in Europe (ESM), Geneva, October 2000.

• Ν.Α. Ασπράγκας «Η νέα τάξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η αξιολόγηση»

• Η αξιολόγηση του Πανεπιστημίου Πατρών .

• Έκθεση του ΟΟΣΑ για την εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα Κείμενο του 1995 που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

• Οδηγός στρατηγικού σχεδιασμού για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (Ιούνιος 1999) που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

• Υπουργείο Ανάπτυξης Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΑΝ) η αξιολόγηση των προτάσεων για το πρόγραμμα (ΠΡΑΞΕ)

• Υπουργείο Ανάπτυξης Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας (ΕΠΑΝ) το πλαίσιο εκμετάλλευσης της έρευνας

• εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων έρευνας & τεχνολογίας υπουργείο ανάπτυξης

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Α.Ε

- Πρόγραμμα αξιοποίησης ερευνητικών αποτελεσμάτων μέσω δημιουργίας νέων επιχειρήσεων έντασης γνώσης και ταχείας ανάπτυξης(ΠΡΑΞΕ)

- Η πρακτική της δια βίου εκπαίδευσης (ΔΒΕ) μάθηση . . . για μια ζωή (ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ)

- Ειδική υπηρεσία διαχείρισης ΕΠΕΑΕΚ ημερίδα με θέμα: «εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα» που προέρχεται από τον Web Server του ΥΠΕΠΘ.

- Σ.Ε.Β. «οι θέσεις του στον κοινωνικό διάλογο – προτεινόμενα μέτρα για τις πολιτικές απασχόλησης και την οργάνωση της εργασίας» δόθηκε στις 6.10.2000, στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου, στον υπουργό εργασίας κ. Αναστάσιο Γιαννίτση, κοινοποιήθηκε δε στη ΓΣΕΕ, τη ΓΣΕΒΕΕ και την ΕΣΣΕ.

- (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.) α π ο φ α σ η του 5ου συνεδρίου για τον προγραμματισμό δράσης της πανελλήνιας ομοσπονδίας συλλόγων διδακτικού & ερευνητικού προσωπικού των Α.Ε.Ι. (Π.Ο.Σ.Δ.Ε.Π.) Πάτρα 3 Δεκεμβρίου 2000

- Οδηγία ΥΠΕΠΘ προς όλα τα ΑΕΙ-ΤΕΙ με αριθμό πρωτοκόλλου α/187 1/2/2002 (Κλάδης)

- κυβερνητική δράση για την απασχόληση ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ (δεύτερος άξονας)

- οδηγία του ΥΠΕΠΘ για τα νέα προγράμματα σπουδών

- ΙΝΕ/ΓΣΣΕ (2000)

